

**ASKERÎ
TARİH BELGELERİ
Dergisi**

HAZİRAN 2009

YIL: 58

SAYI: 123

Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları

**ANKARA
GENELKURMAY BASIMEVİ
2009**

ISSN: 1300-0241

NSN: 7610270470879

YAYIN KURULU BAŞKANI

Korg. Abdullah ATAY

YAYIN KURULU

Kur.Alb. İskender ÖZBAY

Arş.Uzm. F. Gökçen TOKEŐER

Arş.Uzm. Akgöl ÖZÇINAR

YAYINA HAZIRLAYANLAR

Dr.Öğ.Alb. Ahmet TETİK

Arş.Uzm. Ayőe SEVEN

Arş.Uzm. Melike GÜRLER

DÜZELTİ/SAYFA DÜZENİ

Yasemin TAŐCI

KAPAK TASARIMI

Ceyhan KURHAN

SUNUŞ

Sarıkamış Harekâtı, Türk harp tarihinin buruk sayfalarında yer almıştır. Gerek icrası gerekse sonuçları itibarıyla çok fazla tartışılan, üzerinde durulan bir harekât olmuştur.

Harb tarihinin birinci seviyedeki kaynaklarını harp cerideleri teşkil etmektedir. Bunlarda, gerçekleştirilen harekâtın öncesi ve sonrası bütün ayrıntılarıyla kaydedilmektedir. Sarıkamış Harekâtı'na katılan birliklerin de harp cerideleri tutulmuştur ancak günümüze intikal edenler çok azdır. 30'uncu Tümenin harp ceridesi o dönemden intikal eden nadir kaynaklardan birisidir.

30'uncu Tümenin harp ceridesinde, Sarıkamış Harekâtı'na katılmak üzere hazırlık dönemini içeren bölümü Askerî Tarih Belgeleri Dergisi'nin 122'nci sayısında yer almıştı. 20 Aralık 1914 - 10 Ocak 1915 tarihleri arasındaki olayları kapsayan bölümü de bu sayıda yayımlanmaktadır. Burada Sarıkamış Harekâtı'nın ağır kış şartlarında, ne denli büyük fedakârlıklar gösterilerek üstesinden gelinmeye çalışıldığı somut olarak görülebilmektedir. Ceridenin düşünceler bölümünde yer alan "Tümen sabah Karahamza'dan hareket ettiği zaman taburlarda 80-90 asker kalmıştı. Tümen 20 Aralıktan beri gece gündüz yürümüş, muharebeye girmiş; fakat bir gün bile istirahat verilmemişti; hatta iki saatte bir yokuşlarda 10 dakika, 15 dakika mola bile verilmiyordu." sözleri yaşanan zorlukları gösteren küçük bir örnektir.

Enver Paşa 8 Ocak 1915 tarihinde Sol Kanat Ordusu Komutanlığına gönderdiği yazıda "Hemen bir ay oluyor ki içinizde bulunarak, günlerce devam eden muharebelerde düşmana nasıl saldırdığınızı gördüm. Havanın, arazinin muhalefetine, düşmanın direnişine, her türlü yokluğa aldırmadan karşı koydunuz. Düşmanı ana toprağından sürüp attınız, düşmandan yerler aldınız. Bu uğurda sarf ettiğiniz emekler hiçbir zaman kaybolmayacaktır. Bundan dolayı padişahımız başta olmak üzere, bütün millet sizi tebrik ediyor..." demektedir.

Bu çalışma ile Türk harp tarihinin bugüne dek çok fazla gün ışığına çıkmamış bir dönemi belgelerle aydınlatılmaktadır.

İlgilenenlerin merak ve zevkle istifade edecekleri bu eserin hazırlanmasında emeği geçen herkese teşekkür ederim.

Abdullah ATAY
Korgeneral
ATASE ve Dent. Başkanı

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ

İÇİNDEKİLER III

30'UNCU TÜMEN HARP CERİDESİ-2

BİRİNCİ BÖLÜM (20 Aralık 1914 – 10 Ocak 1915)..... 1
Belgelerin Günümüz Türkçesi

İKİNCİ BÖLÜM (7 Kânûn-ı evvel – 28 Kânûn-ı evvel 1330) 91
Belgelerin Tıpkıbasımları ve Çevrim Yazıları

EKLER 237

BİRİNCİ BÖLÜM

Konuş Yeri: Ekrek Yolu

Tarih: 20 Aralık 1914

Vukuat:

İkamet Emri

1. Düşmanın ileri birlikleri İd, Todan, Karapınar,¹ Kutumar,² Tutmaç³ ve İslamkotik⁴ civarındadır.

2. Birlikler geceyi, 19 Aralık 1914 tarihli emirle kendilerine tahsis edilen bölgelerde geçireceklerdir.

3. Her birlik düşmanın istikametine göre gerekli olan emniyet tertibatını alarak kendisini gizleyecektir. Kolordudan, düşmanın bulunduğu istikamete süvari keşif kolları ve hudut taburları sevk edilmiştir. Bir yanlışlığa meydan vermemek üzere ileri karakollar, çok dikkatli olacaklardır.

4. Koşa'da 9'uncu Kolordu birlikleri, Hatha tarafında da çeşitli sınıflardan oluşan bir müfrezemiz vardır.

5. Konaklar, birliklerin tamamını alabilecek kadar yeterli olmadığından, öncelikle çadırsız askerlerle, binek, topçu ve mitralyöz hayvanlarının yerleştirilmesine çalışılacaktır.

6. Sahra Topçu Taburunun Osithan'da kalacak hayvanları için, haritada Osithan , Ekrek arasında görülen ve yol üzerinde bulunan hanlar da kullanılabilir.

7. Askerlerin, hayvanların üzerinde, büyük ağırlıklarda kaçır günlük erzak bulunduğu, bugün saat 16.00'ya kadar 30'uncu Tümen Komutanlığına bildirilecektir.

8. Tümen Karargâhı 20 Aralık gecesi Ahbisor'dadır.

30'uncu Tümen Komutanı
Albay Ali Osman

Konuş Yeri: Tortum

Tarih: 20 Aralık 1914

Vukuat:

21 Aralık 1914 Tarihi İçin Kolordu Emri

1. Düşman kuvvetlerinin bir kısmı Aras Vadisi'nde, bir kısmı da İd ve Ardos çevresindeki eski mevzilerindedir.

¹ Erzurum – Narman ilçesi – Merkez bucağına bağlı köy.

² Belgelerde değişik şekillerde yazıldığı tespit edilen yer isimleri, eserin Günümüz Türkçesine aktarılan bölümünde ortak şekilde kullanılmıştır.

Erzurum – Narman ilçesi – Merkez bucağına bağlı köy. Bugünkü adı Demirdağ.

³ Erzurum – Oltu ilçesine bağlı köy.

⁴ Erzurum – Oltu ilçesine bağlı köy. Bugünkü adı İnanmış.

2. 3'üncü Ordu, 22 Aralık 1914 tarihinde düşmana taarruz edecektir.

3. 10'uncu Kolordu, sabah erken saatte taarruz etmek üzere, 21 Aralıkta hazırlık mevzilerine varmış olacaktır.

4. 30'uncu Tümen 21 Aralık 1914'te Sananis⁵ - Tutmaç - İslamkotik hattına, bir alayla bir dağ topçu taburu da Kiğik'e⁶ gidecektir. Tümen birlikleri, İslamkotik'in kuzeydoğusunda bulunan düşman kuvvetlerine görünmemek için Kızıldağ'ın kuzeye bakan sırtlarını hava karamadan geçmeyeceklerdir. Birlikler en geç saat 3'te ordugâhlarını terk edeceklerdir. 19 Aralık gecesi Yukarı Liskav'dan⁷ İslamkotik istikametine gönderilen Kaleboğazi⁸ Hudut Taburu, 30'uncu Tümen Komutanlığının emrindedir.⁹

5. 31'inci Tümenin bir alayı Yukarı Liskav'a, diğer alayı öğle vakti Ağasar'a¹⁰ gidecektir. 31'inci Topçu Alayı 1'inci Sahra Taburu, 32'nci Tümen Komutanlığının emrindedir. Tümen, Todan - Simserkis¹¹ hattına karşı ileri karakollar çıkaracaktır. Binbaşı Rüştü'nün komutasında, Karapınar'ın doğusundaki tepelerde bulunan iki hudut taburu, 31'inci Tümen Komutanlığının emrine verilmiştir.

6. 32'nci Tümen Ahbisor, Mihrekom, Ekrek, Osithan'a doğru yürüyüşe geçip saat 15.00'te bölgeye ulaşacaktır. Tümen Karargâhı Ahbisor'da bulunacaktır. Bir eksikle 32'nci Tümen Süvari Bölüğü, 30'uncu Tümen Komutanlığının emrine verilecektir.

7. 10'uncu Kolorduya bağlı Mürettep 19'uncu Süvari Alayından iki süvari bölüğü, 4'üncü İstihkâm Bölüğü ve Kolordu piyade muhafızları, 21 Aralık 1914, saat 12.00'da Ahbisor'a giderek, 30'uncu Tümen Komutanının emrine gireceklerdir.

8. 21 Aralık 1914 saat 11.00'de Tortum'dan hareket ederek, Ahbisor üzerinden İslamkotik'e gideceğim.

10'uncu Kolordu Komutanı
Kurmaya Albay Hafız Hakkı

Konuş Yeri: Ekrek Yolu

Tarih: 20 Aralık 1914

Vukuat:

90'ıncı Alay Komutanlığına

Tortum yolunun Ekrek'e saptığı yerde bir posta tesis edilerek Tortum tarafından gelip ileriye gitmek isteyen 93'üncü Alay perakende askerlerinin

⁵ Erzurum – Oltu ilçesine bağlı köy. Bugünkü adı Yarbaşı.

⁶ Erzurum – Oltu ilçesine bağlı köy. Bugünkü adı Başaklı.

⁷ Erzurum – Tortum ilçesi – Merkez bucağına bağlı köy. Bugünkü adı Yukarı Sivri.

⁸ Erzurum – Oltu ilçesine bağlı köy.

⁹ 30'uncu Tümenin 19-20 Aralık 1914 tarihli genel kuvvet çizelgesi için bkz. Ek 1 (1-78).

¹⁰ Erzurum – Tortum ilçesi – Merkez bucağına bağlı köy. Bugünkü adı Kireçli.

¹¹ Erzurum – Narman ilçesi – Merkez bucağına bağlı köy. Bugünkü adı Şehitler.

toplanması ve bu askerlerin, 93'üncü Alayla irtibat kurularak birliklerine iadelerine kadar alayınızda istihdam edilmeleri, 10'uncu Kolordu Komutanının şifahi emridir.

30'uncu Tümen Komutanı
Albay Ali Osman

Konuş Yeri: Ekrek Yolu

Tarih: 20 Aralık 1914

Vukuat:

10'uncu Kolordu Komutanlığına

28'inci Tümen İrtibat ve Sol Kanat Subay Keşif Kolundan alınan rapor Ek'te arz edilmiştir. Kolordunun konuş bölgeleri ile ileri birliklerinin mevzileri, bu civardaki düşman birlikleri ve mevzileri hakkındaki mevcut bilgilerimi kendilerine ilettim.

30'uncu Tümen Komutanı
Albay Ali Osman

Tarih: 20 Aralık 1914

Vukuat:

88'inci Alay Mevcudu

Üstsubay ve Subay	Asker	Hayvan
61	3028	357

88'inci Alay, Süvari Bölüğü ve Makineli Tüfek Bölüğünün subay, asker ve hayvan mevcudu arz olunur.

88'inci Alay Komutanı
Binbaşı Bahaettin

Tarih: 20 Aralık 1914

Vukuat:

90'inci Alay Mevcudu

Üstsubay ve Subay	Asker	Hayvan
47	3071	264

90'ıncı Alayın subay, asker ve hayvan mevcudu arz olunur.

90'ıncı Alay Komutanı
Binbaşı Kâzım

Konuş Yeri: Ekrek Yolu

Tarih: 20 Aralık 1914

Vukuat:

28'inci Tümen İrtibat ve Sol Kanat Subay Keşif Kolu Komutanlığına

1. 10'uncu Kolordu Komutanlığının aldığı son rapora göre, Tutmaç ve İslamkotik civarında düşmanın ileri birlikleri vardır. Todan'da 300 düşman askerinin bulunduğu, diğer kuvvetlerinin geri çekildiği halkın ifadesine dayanılarak raporda bildirilmektedir.

2. 30'uncu Tümen, 20 Aralık gecesini Ahbisor, Mihrekom, Osithan, Kaledibi ve Ekrek'te geçirecektir. Tümen Karargâhı Ahbisor'dadır.

3. 32'nci Tümen, Nohurtap, Aşağı Hinzorik¹² ve Yukarı Hinzorik¹³ bölgesinde, 33'üncü Tümen Bar, Şipek, Kızılkilise bölgesindedir.

4. Bu civardaki hudut taburları, bölgemizin karşısındaki düşman mevzilerine yaklaşmakta ve çarpışmaktadır.

30'uncu Tümen Komutanı
Albay Ali Osman

Konuş Yeri: Ahbisor

Tarih: 20-21 Aralık 1914

Vukuat:

Suret

Birkaç günden beri 3'üncü Ordu birliklerinin büyük kısmını dolaştım ve içinde bulundukları durumu gördüm. Birçok açıdan mevcut durumda tamamlanması çok zor eksikleri olduğunu tespit ettim. Bu eksiklerin muharebede birliklerin faaliyetlerini, saldırı güçlerini etkilemeyeceğinden eminim.

Başarı şekil ve kıyafete değil, her askerin yüreğindeki yiğitliğe ve cesarete bağlıdır. 3'üncü Ordunun, daha önce Rusları kahraman hücumlarıyla püskürten askerlerinin, düşmanlarını büsbütün mahvetmeyi istediklerini, yeni gelen arkadaşlarının da kahraman arkadaşlarıyla yarışarcasına saldırmaya hazır olduklarını biliyorum. Bir süre daha sizlerle

¹² Erzurum – Tortum ilçesi – Merkez bucağına bağlı köy. Bugünkü adı Taşoluk.

¹³ Erzurum – Tortum ilçesi – Merkez bucağına bağlı köy. Bugünkü adı Yamankaya.

beraber olacağım. Nasıl kahramanlar olduğunuzu bundan sonra da devletinize, düşmanlarınıza göstereceğinizden eminim.

Allah'ın her zaman yanımızda olduğunu unutmayarak ileri atılın. Böylece daima başarılı olarak, Kafkasya sahralarında yatan babalarımızın ruhunu şad edip orada bizleri bekleyen kardeşlerimizi Rusların boyunduruğundan kurtarın. Tekrar ediyorum, ileri, daima ileri gidin. Şahadet, şan ve şeref ileride, aşağılık bir şekilde ölmek ise geridedir.

Başkomutan Vekili
Enver

Konuş Yeri: Ahbisor

Tarih: 20-21 Aralık 1914

Vukuat:

Suret

Bundan on beş gün önce, İstanbul'dan henüz ayrılmadan, Padişahımızla görüştüm. Ayrılırken beni kapıya kadar geçirdiler. Çok mahçup oldum. Padişahımızın elini ayağını öptüm. "Hayır oğlum, ben yaşlı olduğum için asker evlatlarımla gazaya gidemiyorum. Hiç değilse gazaya gideceklerin yanında bir müddet yürüyeyim. Balkan Harbi'nde ordu beni mahzun etmişti, bu kez memnun ve mutlu edeceğine eminim. Gece, gündüz onlar için dua ediyorum." dediler. Padişahımızın bu güzel sözlerine ilave edecek söz bulamadım. Bu zamana kadar bizi sevindiren Allah, yakında bizi büyük zaferlere kavuşturacaktır.

10'uncu Kolordu Komutanı
Kurmay Albay Hafız Hakkı

Düşünceler:

Bütün birliklere tebliğ edilmiştir.

Konuş Yeri: Ahbisor

Tarih: 20-21 Aralık 1914

Vukuat:

Mürettep 19'uncu Süvari Alay Komutanlığına

İslamkotik halkından Tufan ve İsmail isimli şahısların, emre itaatsizlik suçundan en az ellişer değnekle cezalandırılmaları 10'uncu Kolordu Komutanlığınca emredilmiştir. Gereği yapılacak ve bu iki kişi, özellikle de Tufan, firar etmesine meydan verilmeden gözetim altında tutulacaktır.

30'uncu Tümen Komutanı
Albay Ali Osman

Konuş Yeri: Ahbisor

Tarih: 20-21 Aralık 1914

Vukuat:

30'uncu Topçu Alay Komutanlığına

1. 30'uncu Tümen 21 Aralık 1914 tarihinde Kiğik - İslamkotik hattına ulaşacaktır. Ahbisor'daki Dağ Topçu Taburu, 88'inci Alayı takiple yürüyüşe başlayarak Ahbisor - İslamkotik yolu üzerindeki boyun noktasının beri tarafında toplanacak ve ileri hareket için emir bekleyecektir.

2. 88'inci Alay saat 08.30'da yürüyüşe başlamak için emir almıştır.

3. Hareket için ayrıntılı emir alındığında gönderilecektir.

30'uncu Tümen Komutanı
Albay Ali Osman

Konuş Yeri: Ahbisor

Tarih: 20-21 Aralık 1914

Saat ve Dakika: 5.30

Vukuat:

10'uncu Kolordu Komutanlığına

1. Emriniz üzerine 30'uncu Tümen birliklerini denetledim. Yürüyüş kısa sürdüğünden ve ayakları kuru toprak gördüğünden, tüm askerlerin neşesi yerindedir. Yalnız yüzde bir iki oranında döküntü var. Bunlar da gerçekten hasta olanlardır.

2. Bu gece Ahbisor'da bir süvari bölüğü, bir piyade alayı, makineli tüfek bölüğü ve dağ topçu taburu, Mihrekom'da bir piyade alayı, Ekrek'te bir piyade alayı, her iki alayda iki makineli tüfek bölüğü ve sıhhiye bölüğü, Osithan'da sahra topçu taburu ve istihkâm bölüğü, Kaledibi'nde de seyyar hastaneler bulunacaktır.

3. Osithan - Ahbisor yolunda bir iki bozuk yer vardır. İstihkâm Bölüğü, yarın erkenden yolu onarmakla görevlendirilmiştir. Bu yolu ancak bir günde geçebileceğini dikkate alarak, Sahra Topçu Taburuna yarın Ahbisor'a gelmesini emrettim.

4. Birliklerin denetlemesi uzun sürdüğü için yolun Ahbisor'dan ilerisini bizzat keşfedemedim. Süvari Bölüğünden bir keşif koluyla Tümen Kurmay Başkanını gönderdim. Alınan bilgilere göre yol Sahra Topçu Taburunun geçişine uygundur.

5. Düşman hakkındaki bilgiler, tarafınızdan keşfe gönderilen Teğmen Nihat'ın bildirdiklerinden ibarettir.

6. 3'üncü Dağ Cephanesi Kolu, bu gece Karagöbek'te, 1'inci Kol Hırs civarındadır.

30'uncu Tümen Komutanı
Albay Ali Osman

Konuş Yeri: Ahbisor

Tarih: 20-21 Aralık 1914

Vukuat:

10'uncu Kolordu Komutanlığına

90'ıncı Piyade Alayı askerlerinin üzerinde dört günlük erzak vardır. Diğer alaylar ekmek ve arpa verilmediği takdirde yarın demirbaş erzaktan yemek zorunda kalacaklardır. Birliklerin bulundukları yerlerden arpa tedarik etmelerine ve ekmeği Tortum ambarından almalarına izin verilmesi arz olunur.

30'uncu Tümen Komutanı
Albay Ali Osman

Konuş Yeri: Ahbisor

Tarih: 20-21 Aralık 1914

Vukuat:

30'uncu Topçu Alay Komutanlığına

1. Bugün geçilen yollar sahra topçusunun geçişine uygundur; fakat topçunun yorulmaması için ancak bir günde geçilmesi gerekir. Bundan dolayı Sahra Topçu Taburunun yarın hareket ederek Ahbisor'a gelmesi için emir verilecektir.

2. Ekrek Deresi'yle Ahbisor yolunda onarılması gereken bazı kısımlar vardır. Buraların onarımı hakkında İstihkâm Bölüğüne yazılan Ek'teki emir, Sahra Topçu Taburuna göndereceğiniz hareket emriyle beraber, Osithan'da İstihkâm Bölüğü Komutanına da yollanacaktır.

30'uncu Tümen Komutanı
Albay Ali Osman

Konuş Yeri: Ahbisor

Tarih: 20-21 Aralık 1914

Saat ve Dakika: 6.00

Vukuat:

30'uncu Tümen İstihkâm Bölük Komutanlığına

21 Aralık 1914 tarihinde saat 06.00'da Osithan'dan ne olursa olsun hareket edilerek Ekrek yolunun ayrıldığı yerden yaklaşık 200-300 m ilerideki

dönemeçte bulunan topçunun geçişine engel olacak kayalar, her türlü araç kullanılarak tahrip edilecek ve yol açılacaktır. Oradan Ahbisor'a gelinceye kadar onarılması gereken diğer kısımlar da bitirilerek 21 Aralık akşamı Ahbisor'a ulaşılabacaktır.

30'uncu Tümen Komutanı
Albay Ali Osman

Konuş Yeri: Ahbisor

Tarih: 20-21 Aralık 1914

Vukuat:

30'uncu Tümen Süvari Bölük Komutanlığına

1. 30'uncu Tümen 21 Aralık 1914 akşamı Kiğik - Sananis - Tutmaç - İslamkotik hattına gelecektir.

2. Süvari Bölüğünden icap eden keşif kolları hemen hazırlanıp sevk edilerek, Sananis Deresi yoluyla güneydoğu istikameti, Tutmaç – Kiğik yolu ve Ardos¹⁴ üzerinden İslamkotik ve civarı keşfettirilecektir. Bugün erkenden Ardos ve Kiğik üzerinden keşif taarruzu yapacak olan Kaleboğazı Hudut Taburunun ne yaptığı öğrenilecek ve keşfin sonucunu da içeren rapor, saat 10.00'a kadar İslamkotik, Ahbisor üzerinden bana gönderilecektir.

30'uncu Tümen Komutanı
Albay Ali Osman

Konuş Yeri: Ahbisor

Tarih: 20-21 Aralık 1914

Saat ve Dakika: 4.20

Vukuat:

Ekrek'te 90'ıncı Alay Komutanlığına

1. Ekrek'te bulunan bütün birlikler, 21 Aralık 1914 günü öğleden sonra Ahbisor - İslamkotik yolu üzerindeki boyun noktasında toplanmış olacaklardır. Orada bulunan birlikler saat 09.00'da harekete geçirilecek, belirlenen saatte ve yerde hazır bulunacak şekilde yürüyüşleri düzenlenecektir.

2. 89'uncu Alay, 90'ıncı Alayın geçeceği yolu saat 11.00'de tamamen boşaltmış olacaktır.

3. 32'nci Tümene bağlı iki dağ topçu taburuyla Sıhhiye Bölüğünün bu geceyi Ekrek'te geçirip geçirmediikleri hemen bildirilecektir. Ekrek'e gelmemişlerse eğer yolun Ekrek'e saptığı yerde bir subay veya iş

¹⁴ Erzurum – Oltu ilçesine bağlı köy. Bugünkü adı Çamlıbel.

görebilecek bir astsubay bırakılarak Dağ Topçu Taburunun Ekrek'e sapmadan 90'ıncı Alaya iltihak etmesi sağlanacaktır.

4. Harp hakkında ayrıntılı emir Ahbisor'dan geçerken alınacaktır.

30'uncu Tümen Komutanı
Albay Ali Osman

Konuş Yeri: Ahbisor

Tarih: 20-21 Aralık 1914

Saat ve Dakika: 4.20

Vukuat:

89'uncu Alay Komutanlığına

1. 89'uncu Alay, saat 08.30'da Mihrekom'dan çıkıp Ahbisor'a yürüyerek Ahbisor – Ardos yolu üzerindeki boyun noktasının güneyinde, düşman tarafından görülmeyecek şekilde toplanacaktır.

2. Saat 10.30'da Mihrekom - Ahbisor yolunda tek bir asker ve yük hayvanı kalmayacak şekilde yol boşaltılacaktır.

3. Harp hakkındaki emir Ahbisor'dan geçerken alınacaktır.

30'uncu Tümen Komutanı
Albay Ali Osman

Konuş Yeri: Ahbisor

Tarih: 20-21 Aralık 1914

Saat ve Dakika: 4.20

Vukuat:

30'uncu Topçu Alay Komutanlığına

1. 30'uncu Tümen bu akşam Kığık - İslamkotik hattında toplanacaktır.

2. Ekrek'ten itibaren Ekrek - Ahbisor yolundan Tümenin diğer birlikleri geçecek, Osithan'da bulunan Sahra Topçu Taburu ve İstihkâm Bölüğü, saat 11.30'da kolbaşıyla Ekrek yolunun caddeyi kestiği yere ulaşacak ve Ekrek'ten gelip geçecek birlikleri takip edecektir. Sahra Topçu Taburunun ve İstihkâm Bölüğünün hareketi ona göre düzenlenecektir.

3. Harp hakkındaki emir ayrıca gönderilecektir.

30'uncu Tümen Komutanı
Albay Ali Osman

Konuş Yeri: Ahbisor

Tarih: 20-21 Aralık 1914

Saat ve Dakika: 6.20

Vukuat:

88'inci Alay Komutanlığına

1. 30'uncu Tümen 21 Aralık 1914 tarihinde Kiğik - İslamkotik hattında toplanacağından, 88'inci Alay saat 08.30'da İslamkotik istikametine hareket edecek, varmadan önce yol üzerindeki boyun noktasının gerisinde Tümen Kurmay Başkanının göstereceği yerde toplanarak bekleyecektir.

2. Saat 10.00'da Ahbisor'da, 88'inci Alayın bir tek askeri ve hayvanı kalmayacaktır.

3. Ayrıntılı emir ayrıca gönderilecektir.

30'uncu Tümen Komutanı
Albay Ali Osman

Konuş Yeri: Erzurum

Tarih: 20-21 Aralık 1914

Vukuat:

30'uncu Tümen Komutanlığına

200 yataklık hastanenin bütün levazımıyla, tıbbi ve cerrahi malzeme, pirinç, çay, şeker gibi erzakla yüklü olarak 18 Aralık gecesi Erzurum'dan Kelevürt'e gelindiği arz olunur.

2'nci Seyyar Hastane Başhekimi
Yüzbaşı Mustafa Tevfik

Konuş Yeri: İslamkotik

Tarih: 20-21 Aralık 1914

Vukuat:

10'uncu Kolordu Komutanlığına

30'uncu Tümen Komutanlığına

1. Pazar gecesi Yukarı Liskav'dan hareket ettim. Pişingöz¹⁵ - Çinaçor¹⁶ - Ahbisor Gediği yoluyla saat 18.00'de İslamkotik'e geldim.

¹⁵ Erzurum – Tortum ilçesi – Merkez bucağına bağlı köy. Bugünkü adı İncedere.

¹⁶ Erzurum – Tortum ilçesi – Merkez bucağına bağlı köy. Bugünkü adı Çardaklı.

2. Yarın biri Hanege¹⁷ üzerinden Kiğik'e, diğeri İslamkotik'ten, dağlardan Ardos üzerine keşif kolları gönderilecek, iki koldan keşif taarruzu yapılacaktır.

3. Pişingöz, Hansor, İnsor Gediği yolları karlı ve buzludur.

4. İslamkotik halkının dediğine göre, 21 Aralık Pazartesi günü, silah araması için İslamkotik'e Ruslardan dört Kazak gelecekmiş. Onun için İslamkotik'te bir pusu kurulmuştur. Harekâtın bitiminde bilgi verilecektir.

5. Ruslar daha önce askerlere günde beş öküz verirken dört gündür iki öküz veriyorlarmış. Bundan askerlerin bir kısmının geriye gönderildiği anlaşıyor. Köylülerin ifadesine göre bu askerler Olur'a¹⁸ gönderiliyormuş.

6. Ardos'ta bulunan düşman kuvvetleri, Sakaltutan'ın kuzeybatısında, zeminlikte bulunuyormuş. Halktan hiç kimse oraya sokulmadığından, kimse Rusların gerçek kuvvetini bilemiyor.

Kaleboğazı Hudut Taburu Komutanı
Yüzbaşı Mehmet Halit

Düşünceler:

Rapor, bir sureti alınarak 10'uncu Kolordu Komutanlığına arz edilmiştir.

Konuş Yeri: İslamkotik

Tarih: 20-21 Aralık 1914

Vukuat:

1. Yol, Ahbisor'dan İslamkotik'e kadar topçunun geçişine uygundur.

2. İslamkotik meşeliğinde düşman yoktur.

3. Karargâh Bölüğünden Teğmen Nihat'ın komutasındaki keşif koluna rastladım. Düşmanın üç dört nöbetçisinin Ardos köyünün ilerisinde bulunduğunu, ayrıca tahminen bir taburunun bulunduğunu söyledi.

4. Düşmanın Ardos sırtlarında bulunan iki topunu dört gün önce Olur'a, İslamkotik köyünden de Ardos'a götürdüğü Doğan'ın ifadesinden anlaşılmıştır.

5. Aynı köyün halkı, çıkarılan devriye ve nöbetçilerin sayısının eskiye göre azalmasına bakarak düşman kuvvetinin bugünlerde azaldığını söylemektedirler.

6. Köylüler, düşman askerlerinin Ardos'ta zeminlik yaptıklarını ve her gün Ardos meşeliğinden kereste aldıklarını söylemektedirler.

¹⁷ Erzurum – Oltu ilçesine bağlı köy. Bugünkü adı Demirtaş.

¹⁸ Erzurum'a bağlı ilçe.

7. Kaleboğazı Hudut Taburuna katıldım.
8. Kaleboğazı Hudut Taburuyla beraber İslamkotik'teyim.
9. Milator¹⁹ köyü muhtarı, bundan üç gün önce on düşman atlısının Milator'a kadar geldiğini, sonra döndüğünü söylemiştir.
10. Köy halkından, topçunun daha ileri gidebilmesi için Sivridere'yi takiben giden yoldan başka seçenek bulunmadığı öğrenilmiştir.

89'uncu Süvari Alay 1'inci Bölükten
Süvari Teğmen Avni

Düşünceler:

Rapor, Süvari Bölük Komutanlığına gönderilmiş, oradan havale edilmiştir.

Konuş Yeri: İslamkotik

Tarih: 21 Aralık 1914

Vukuat:

30'uncu Tümen Komutanlığına

1. Düşman, iki tabur ve iki topla Ardos hattındadır. 30'uncu Tümen gece yaklaşarak seherle beraber düşman mevzisine taarruz edecek ve her iki kanadından kuşatarak tamamını esir alacaktır.

2. 21 Aralık akşamı Hasköy'de bulunacak olan Fethi Bey Müfrezesi, seher vaktinden önce Kaleboğazı yolunu tutarak Ardos'taki düşmana taarruz için emir almıştır.

3. 21 Aralık gecesi İslamkotik'te olacağım.

Not: Bu gecedен çıkarılacak kuvvetli keşif kollarıyla düşmanın yanları dolaşarak doğrudan doğruya gerisindeki Kaleboğazı yolu gözetlenecek ve Fethi Bey Müfrezesiyle irtibat sağlanmaya çalışılacaktır.

10'uncu Kolordu Komutanı
Kurmay Albay Hafız Hakkı

Konuş Yeri: İslamkotik

Tarih: 21 Aralık 1914

Vukuat:

32'nci Topçu Alay Komutanlığına

32'nci Topçu Alayı belirlenen zamanda 30'uncu Tümene iltihak etmediğinden, Tümen emrinde yer almamıştır. Alayınız 89'uncu Alayla

¹⁹ Erzurum – Oltu ilçesine bağlı köy. Bugünkü adı Başbağlar.

birlikte Sananis'e gidecektir. 89'uncu Alay size muhafız olarak bir bölük bırakacaktır. Onunla birlikte Sananis'e gidilip Tümen emirlerinin sureti Alaydan alınacaktır.

30'uncu Tümen Komutanı
Albay Ali Osman

Konuş Yeri: İslamkotik

Tarih: 21 Aralık 1914

Vukuat:

21 Aralık 1914 Tarihi İçin Tümen Emri

1. Düşman kuvvetlerinin bir kısmı Aras Vadisi'nde, bir kısmı Ardos ve İd çevresindedir. Tümen bölgesinin karşısında, Ardos ve Kiğik'te düşmanın ileri birlikleri vardır.

2. 3'üncü Ordu, Allah'ın yardımıyla 22 Aralık 1914 sabahı, erkenden düşman mevzilerine taarruz edecektir. Sıhhiye Bölüğü, seyyar hastaneler, topçu ve piyade cephane kolları da dâhil olmak üzere Tümen birlikleri, 21 Aralık 1914 tarihinde Sananis - Tutmaç - İslamkotik hattına; bir piyade alayıyla, dağ topçu taburu da Kiğik'e giderek hazırlık mevzisine girecektir. Düşmanın dikkatini çekmemek amacıyla Ahbisor - İslamkotik yolu üzerindeki boyun noktası, akşam olmadan geçilmeyecektir. Hiçbir asker bu boyun noktasında kendini düşmana göstermeyecektir. Boyun noktasının gerisine gelecek birlikler, Tümen Kurmay Başkanı tarafından kendilerine gösterilecek yerlerde toplanacaklar, hareket için ayrıca emir alacaklardır.

3. 31'inci Tümen Yukarı Liskav ve Ağasar'da, 32'nci Tümen Ahbisor, Mihrekom, Ekrek ve Osithan'da bulunacaktır.

4. Büyük ağırlıklar emir alıncaya kadar Ahbisor - İslamkotik yolu üzerinde ve Ahbisor'un 2-3 km kuzeydoğusundaki ağıllar civarında kalacaklardır. Böylece yolun kapatılmamasına çalışılacaktır.

5. 30'uncu Tümen Süvari Bölüğüyle, Tümene verilen bir eksikli 32'nci Tümen Süvari Bölüğü, Tümene ilhak edilen 19'uncu Mürettep Süvari Alayı Komutanının emrine gireceklerdir.

6. Tümene ilhak edilen 4'üncü İstihkâm Bölüğü, Tümenin İstihkâm Bölüğüyle birleşecek, bu müfrezenin komutanlığını 4'üncü Bölük Komutanı Yüzbaşı Pertev üstlenecektir.

7. Tümen Karargâh askerlerinden malzemeyi korumak için ayrılan askerlerin haricindekiler, Tümene ilhak edilen 10'uncu Kolordu karargâh piyade muhafızlarıyla birleşecek ve ihtiyatta kalacak olan alay komutanının emrine gireceklerdir.

8. Tümene ilhak edilen Kaleboğazu Hudut Taburu, doğrudan doğruya 30'uncu Tümen Komutanlığının emrinde bulunacaktır.

9. Daha önceden verilmiş olan yürüyüş emrini yerine getiremeyen Tümene bağlı bütün birlik ve kollar, geceli gündüzlü yürüyerek Tümene katılacaklardır.

10. Tümen Karargâhı bugün saat 11.00'de İşlamkotik - Ardos istikametine yürüyecektir.

Konuş Yeri: Ekrek Yolu

Tarih: 21 Aralık 1914

Saat ve Dakika: 10.20

Vukuat:

30'uncu Tümen Komutanlığına

32'nci Dağ Topçu Alayı ve Sıhhiye Bölüğü 90'ıncı Alaya iltihak etti. Alayın sonunda hareket ettirileceği arz olunur.

90'ıncı Alay Komutanı
Binbaşı Kâzım

Tarih: 21 Aralık 1914

Saat ve Dakika: 12.00

Vukuat:

İşlamkotik'e gelmekte olan keşif süvarileri, İşlamkotik'ten Ardos yoluna doğru, yolun sağ ve sol tarafındaki nöbetçi piyadeler tarafından pskrtlmştır. İşlamkotik'ten on dakika mesafeden ileri hareket etmediğimiz arz olunur.

Keşif Kolu avuşu
İbrahim

Konuş Yeri: Karadağ'ın Eteği

Tarih: 21 Aralık 1914

Saat ve Dakika: 10.00

Vukuat:

30'uncu Tümen Komutanlığına

1. Kiğik'in güneydoğusundaki Karadağ'ın eteğine çıkıp, Kiğik'e baktım. Sisten dolayı bir şey göremedim.

2. Kiğik'e piyadeler taarruz etmedi. Tüfek sesleri Ardos tarafından geliyordu.

3. Tutmaç - Sananis yolu araba yoludur. Sananis'ten Kiğik'e giden yol Karadağ'ın eteğinden geçer. Top, Kiğik'in görüldüğü sırtlara güçlükle çıkarılabilirse de dağın Kiğik tarafı çok diktir, top geçmez.

4. Tutmaç - Kiğik yolu düzgündür, top geçebilir.

19'uncu Süvari Alayı 1'inci Bölükten
Üsteğmen Abdülkadir

Konuş Yeri: Kiğik'in Güneybatı Sırtları

Tarih: 21 Aralık 1914

Vukuat:

30'uncu Tümen Komutanlığına

1. İslamkotik'ten Tutmaç yoluyla hareket edilerek Kiğik'e gidilmek istenildi; fakat yol 15-20 atlıdan oluşan düşman süvarileri tarafından tutulduğundan Şamhi²⁰ yoluyla Kiğik'in güneybatı sırtlarına çıkıldı. Gerek Sivri Deresi'ndeki gerek Kiğik'e giden yol üzerindeki tepeler düşmanın elindedir. Düşmanın, Kiğik'le Ardos arasındaki derede, bir taburu alabilecek büyüklükte zeminlik yaptığı görülmüştür.

2. Düşmanın Kiğik ve civarında bir tabur kuvveti olduğu görülmüştür.

3. Hudut Taburu, Kiğik'in güneybatı sırtlarını tutmuş, Ardos'tan ordugâha doğru gelen 20 süvari üzerine ateş açmıştır.

4. Düşman kuvvetlerinden azami iki piyade bölüğüyle bir miktar süvari, Sakaltutan'ın arkasındaki sırttan Ardos'a doğru gitmektedir.

5. Ben bu sırtlarda düşmanı gözetliyorum.

89'uncu Süvari Alayı 1'inci Bölükten
Süvari Teğmen Avni

Konuş Yeri: İslamkotik

Tarih: 21 Aralık 1914

Vukuat:

Tümen Emri

1. Kiğik ve Ardos'ta düşman kuvvetleri vardır.

2. Gece yürüyüşe başlamak üzere 88'inci Alay, Sahra Topçu Taburu, İstihkâm Bölüğü, Süvari Alayı ve Sıhhiye Bölüğü İslamkotik'te, 90'uncu Alay ve Dağ Topçu Taburu Sananis'te, 89'uncu Alay Tutmaç'ta, seyyar hastaneler ve cephane kolları Azort'ta²¹ konağa gireceklerdir.

²⁰ Erzurum – Oltu ilçesine bağlı köy. Bugünkü adı Özdere.

²¹ Erzurum – Tortum ilçesine bağlı bucak. Bugünkü adı Uzundere.

3. 88'inci Alay, emri aldığı yerde, Sahra Topçu Taburuna muhafız olarak iki bölük bırakacak, Dağ Topçu Taburu da hemen yoldan kenara çekilerek, 90'inci Alayın gelmesini bekleyecek ve onunla birlikte Sananis'e gidecektir.

4. 10'uncu Kolordu ve 30'uncu Tümen Karargâh askerleri 89'uncu Alaya iltihak edeceklerdir.

5. Ağırıklar bir sonraki emre kadar bulundukları yerlerde kalacaklardır.

6. Her birliğe kendi yerini göstermek üzere İslamkotik civarında, köyden kılavuzlar bekletilmektedir.

7. Tümen gece yürüyüşüne başlayıncaya kadar her birlik, dikkatli bir şekilde kendi emniyetini sağlayacaktır.

8. Tümen Karargâhı İslamkotik'tedir.

30'uncu Tümen Komutanı
Albay Ali Osman

Konuş Yeri: İslamkotik

Tarih: 21 Aralık 1914

Vukuat:

30'uncu Tümen Komutanlığına

1. Bugün seher vakti, bir bölük Kiğik'e, bir bölük de Ardos'a keşfe gitmiştir.

2. Keşif bölükleri, verilen emre göre keşif yaparak merkez olan İslamkotik'e döneceklerdir.

3. Kiğik'e giden keşif bölüğü ateşe başlamıştır.

4. İslamkotik'te bulunan iki süvari keşif müfrezesinden biri Kiğik, diğeri Ardos üzerine hareket etmiştir.

Kaleboğazı Hudut Taburu Komutanı
Yüzbaşı Mehmet Halit

Konuş Yeri: Tortum

Tarih: 21 Aralık 1914

Vukuat:

30'uncu Tümen Komutanlığına

Karın harekâtı geciktirmesi ve sisin hareketlerimizi gizlemesi ihtimalinden dolayı, hemen hareket edilerek bir an önce emredilen bölgeye gidilecektir.

10'uncu Kolordu Komutanı
Kurmaz Albay Hafız Hakkı

Konuş Yeri: İslamkotik

Tarih: 21-22 Aralık 1914

Saat ve Dakika: 04.10

Vukuat:

Kiğik'te 10'uncu Kolordu Komutanlığına

17 günden beri Ruslar tarafından, rehin olarak Ardos'ta tutulan İslamkotikli Halit Ağa şimdi yanıma geldi. Rusların bu gece saat 01.00'de piyadelerini ve topçularını Oltu istikametine çektiklerini söyledi. Piyade taburları yerlerine gitmek üzere saat 03.00'te hareket etmişlerdir. Taarruz emrinde İslamkotik'te beklemesi bildirilen Süvari Alayını, düşmanı gün doğduktan sonra takip etmek üzere, saat 05.00'te İslamkotik'ten hareket ettireceğim arz olunur.

Not: Piyadelere ve diğer birliklere, Oltu istikametinde mümkün olduğu kadar şiddetli bir takip yaptıracağım. Bilmediğim sebeplerden dolayı bu kararı onaylamazsanız, bana süratle emir göndermenizi arz ederim. Ben Kaleboğazı istikametinde ileri piyade birliklerinin yanında olacağım.

30'uncu Tümen Komutanı
Albay Ali Osman

Konuş Yeri: İslamkotik

Tarih: 21-22 Aralık 1914

Saat ve Dakika: 5.15

Vukuat:

90'ıncı Alay Komutanlığına

1. Bu emri alır almaz hemen Sananis'ten hareket ederek Kiğik'i zapt etmek, 10'uncu Kolordu Komutanlığının emridir. Dağ Topçu Taburu da sizinle beraber bulunacaktır.

2. 30'uncu Tümen Süvari Bölüğü, Kiğik'i zapt etmek üzere saat 16.30'da sevk edilmiştir.

3. Düşmanın Kiğik civarında bazı birlikleri bulunmaktadır. Ardos tarafındaki iki toplu bataryasıyla attığı mermiler Kiğik'e düşmektedir. Bir gece baskına maruz kalmamak için ileri karakolların iyi yerleştirilmiş olmasına dikkat edilecektir.

4. Yarın çok erken saatlerde taarruza başlanacaktır. Askerlerin konaklardan hemen silah başına gelebilmeleri için tedbirler alınacaktır.

5. Askerlerin ve hayvanların iaşesi için ağırlıklardan icap edenler getirilecek, erzak alındıktan sonra tekrar almak üzere geri gönderilecektir.

30'uncu Tümen Komutanı
Albay Ali Osman

Konuş Yeri: İslamkotik

Tarih: 21-22 Aralık 1914

Vukuat:

Askerlerin ve hayvanların iâşesi için büyük ağırlıklardan icap edenler birliklerin yanına getirilecek, erzağı boşalttıktan sonra erzak almak üzere geri gönderilecek ve geceleyin köylerde mevcut un, arpa ve ekmekten istifade edilecektir. Azort'tan, Ahbisor'dan, İslamkotik'ten gelirken ortada görülen yer Azort Yaylası'dır. Erzağın alınacağı Azort, yaylanın 15 km batısındadır ve bucak merkezidir. Depolanan erzaktan, birliklerin ihtiyaçları oranında erzak alınacaktır. Azort Yaylası'nda bulunan Tümen İdare Başkanlığından Kâtip Mehmet'e müracaat edilecektir.

30'uncu Tümen Komutanı
Albay Ali Osman

Konuş Yeri: İslamkotik

Tarih: 21-22 Aralık 1914

Saat ve Dakika: 4.30

Vukuat:

Mürettep 19'uncu Süvari Alay Komutanlığına

1. Şimdi Ardos'tan gelen bir kişinin ifadesine göre, karşımızdaki düşman, 22 Aralıkta saat 01.00'de bütün kuvvetiyle Oltu istikametine çekilmeye başlamıştır.

2. Süvari Alayı, Tümen Karargâhına bırakacağı bir takım dışında, bütün kuvvetiyle saat 05.00'te, İslamkotik'ten hareket ederek Kaleboğazı istikametinde ilerleyecek, gün doğunca düşmanı şiddetle takip edecektir.

3. Piyadeler ve diğer birlikler sizi olabildiğince hızla takip edeceklerdir.

4. Ben ileri piyade birliklerinde bulunacağım. Raporlar oraya gönderilecektir.

30'uncu Tümen Komutanı
Albay Ali Osman

Konuş Yeri: İslamkotik

Tarih: 21-22 Aralık 1914

Vukuat:

22 Aralık 1914 Tarihi İçin Taarruz Emri

1. İki piyade taburu ve iki toptan oluşan düşman kuvveti, Kiğik'in kuzeyindeki sırtlarla, Ardos'un güneydoğusundaki Sakaltutan sırtlarını tahkim ve işgal etmiştir.

2. Allah'ın yardımıyla 3'üncü Ordu, yarın erkenden düşmana taarruz edecektir. 31'inci Tümen, Aşağı Liskav ve Yukarı Liskav taraflarından Todan istikametine yürüyerek; üç piyade taburu, bir top bataryası ve bir miktar süvariden oluşan Fethi Bey Müfrezesi de Hasköy üzerinden Ardos'un gerilerine taarruz edecektir.

3. 30'uncu Tümen, yarın düşman hedefleri görünür görünmez taarruza başlamak üzere bu gecedен, gizlice düşman mevzisine yanaşacak, kuvvetli piyade keşif kollarıyla düşman mevzilerini keşfedecek ve sessizce çifte nöbetçilerini yakalamaya çalışacaktır.

4. 88'inci Alaydan bir tabur, Hudut Taburundan bir bölükle beraber İslamkotik'in kuzeyindeki yukarı hattан yürüyerek meşe ormanı yoluyla Ardos'un gerisini almaya çalışacaktır. Çıkaracağı kuvvetli keşif kollarıyla Kaleboğazı yolunu gözetleyecek ve Fethi Bey Müfrezesiyle irtibat kuracaktır. Alayın diğer iki taburu, Alay Komutanının emrine girecek olan Sahra Topçu Taburuyla beraber düşmana cepheden taarruz edecektir.

5. 90'ıncı Alay, emrine gönderilen bir hudut bölümü ve dağ topçu taburuyla birlikte, düşmana hem cepheden taarruz edecek hem de düşmanın gerilerine sarmaya çalışacaktır. Dağ Topçu Taburu, karşısındaki gözle görülür hedefleri ateş altına alacak, Ardos tarafında göreceği düşman kuvvetlerine de ateş açarak cephe hücumuna yardım edecektir.

6. 90'ıncı Alay, 30'uncu Tümen Süvari Bölüğünden 20 atlı ve 30 piyade kuvvetinde bir subay keşif kolundan oluşan kuvvetli karma keşif kuvvetini güneye doğru göndererek Todan'a taarruz eden 31'inci Tümenle temas sağlamaya, bu mümkün olamadığı takdirde göz irtibatı kurmaya çalışacaktır. Karma keşif kolu, düşman kuvvetlerinin İd üzerinden birliklerimizin gerisine doğru yürüyüp yürümediğini de kontrol edecektir.

7. 89'uncu Alay, komutasına girecek olan iki dağ topçu taburuyla birlikte, düşmana görünmeden 88'inci Alayı takip edecektir. Bu kuvvet Tümenin ihtiyatını teşkil edecektir.

8. İşhan Hudut Bölüğü, 88'inci Alay Komutanının emri altında olacaktır.

9. Süvari Alayı, Tümen Karargâhına bir takım gönderecek, diğer kuvvetleriyle İslamkotik'te bekleyecektir.

10. İstihkâm bölükleri İslamkotik'te emre hazır olacaklardır.

11. Tümen Başhekimi Sıhhiye Bölüğünü iki kısma ayırarak, bir kısmını bu gecedен 90'ıncı Alaya gönderecek, diğer kısmını 88'inci Alayı takiple görevlendirecektir.

12. Seyyar hastanelerle, topçu ve piyade cephe kolları Azort Yaylası'nda kalacaktır. Tümen Başhekimi, seyyar hastanelerden birini, yaralı kabul edecek şekilde hazırlattıracaktır.

13. İrtibat, 88'inci Alaydır.

14. Tümen Karargâhı, Kiçik - Ardos arasında ve Kaleboğazı yolunda, Karagüney Tepesi'nde bulunmak üzere saat 03.00'te İslamkotik'ten hareket edecektir.

15. Köy ordugâhlarına giren bazı birliklerin, hızlı silah başı yapabilmeleri için gereken tedbirler alınacak ve Allah'ın büyüklüğüne güvenilerek, belirlenen zamanda düşmanın üzerine aslanlar gibi saldırılıp tamamı esir alınacaktır.

30'uncu Tümen Komutanı
Albay Ali Osman

Tarih: 22 Aralık 1914

Saat ve Dakika: 10.10

Vukuat:

88'inci Alay Komutanlığına

Süvari Alayından gelen haberde, ateş eden birliklerin düşman birliği değil, Fethi Bey Müfrezesi olduğu bildiriliyor. Şimdi ateşin kesilmesi haberin doğruluğunu göstermektedir; fakat sis düşman mevzisini bastırarak görüşü engellediğinden, Müfrezenin ateş edememiş olması da muhtemeldir. Bunun için 88'inci Alay, Kaleboğazı'ndan geçince düşmanın işgal ettiği mevziyi geriden kontrol edecek, eğer düşman olduğu anlaşılırsa arkadan ateş açacak, böylece henüz ilerleyen düşman iki ateş arasında bırakılmış olacaktır.

30'uncu Tümen Komutanı
Albay Ali Osman

Konuş Yeri: İslamkotik

Tarih: 22 Aralık 1914

Vukuat:

88'inci Alay Komutanlığına

1. Düşman perişan hâlde geri çekiliyor.
2. Düşman kuvvetlerinden bir kısmı, sol kanadımızı kuşatmak üzere, sol kanadımız boyunca uzanan silsilenin yukarı hattına çekilmiştir.
3. Önümüzde düşmanın bir mitralyözü vardır.
4. Ayrıca önümüzde düşmanın bir adet topu vardır.
5. Askerimiz fazla dağılmış, büyük kısmı geride kalmıştır. Şu anda bulunduğum mevkide askerleri durdurdum. Diğer bölüklerle geriden kuvvet gönderilmesi arz olunur.
6. Ben avcı hattındayım.

2'nci Tabur Komutanı
Rasim

Düşünceler:

Bu rapor 88'inci Alay Komutanlığından gelmiştir.

Konuş Yeri: İslamkotik

Tarih: 22 Aralık 1914

Vukuat:

30'uncu Tümen Komutanlığına

1. Düşmanın cephedeki kuvveti, 88'inci Alayın taarruzuyla sürekli olarak geriye atılmaktadır.
2. Alayın iki bölüğü, düşmanı yandan kuşatmak için Kaleboğazı köyüyle kordonun arasından dolaşmaktadır.
3. Cepheye dört bölükle taarruza devam edilmektedir.
4. Fethi Bey Müfrezesiyle henüz irtibat kurulamamıştır.
5. Ben Alayın sol kanadındayım.

Not: Arazinin sarplığından dolayı Tümenle irtibat kurmak mümkün değildir.

88'inci Alay Komutanı
Binbaşı Bahaettin

Tarih: 22 Aralık 1914

Saat ve Dakika: 14.32

Vukuat:

90'uncu Alay Komutanlığına

1. Düşman, kendi hudut karakollarının kuzeyinde, yaklaşık 5-6 km'lik bir cepheyi işgal etmiştir.
2. 89'uncu Alay Kaleboğazı - Oltu istikametinden ilerlemektedir.
3. 88'inci Alay, düşmanın sağına doğru daha fazla yaklaşmıştır. 90'uncu Alayın iki taburuyla sol kanat, şimdi dere içinden hareket ederek düşmanın sağ kanadını kuşatacak ve düşmanı Oltu istikametinde takip edecektir.
4. Diğer bir taburunuz, size verilecek bir bataryayla benim bulunduğum tepeye gelecektir.
5. Tabur komutanlarını alarak şimdi yanıma geliniz.

30'uncu Tümen Komutanı
Albay Ali Osman

Konuş Yeri: İslamkotik

Tarih: 22 Aralık 1914

Saat ve Dakika: 7.20

Vukuat:

İslamkotik'te İstihkâm Bölükleri Komutanlıklarına

Düşman kaçmıştır. Tümen takip etmektedir. İstihkâm bölükleri de hemen Tümenin arkasından giderek yolda Sahra Topçu Taburunun geçişini zorlaştıracak engelleri ortadan kaldıracaktır.

30'uncu Tümen Komutanı
Albay Ali Osman

Konuş Yeri: Oltu'nun 5 km İlerisindeki Tepe

Tarih: 22 Aralık 1914

Vukuat:

23 Aralık 1914 Tarihi İçin Taarruz Emri

1. Düşman, akşama doğru işgal ettiği Oltu'nun batısındaki mevziyi tutmaktadır.

2. Kolordu, yarın saat 06.30'da, aşağıdaki şekilde taarruza devam edecektir:

32'nci Tümen, sol kanadı Rus Karantinahanesi olmak üzere, vadi içinden Oltu istikametinde düşmanın sol yanına taarruz edecektir.

30'uncu Tümen, Fethi Bey Müfrezesiyle beraber düşmanın sağ kanadını kuşatacak şekilde taarruz edecek, bu kanattaki taarruzu desteklemek üzere on topluk etkili bir mevzi geceden seçilerek hazırlanacak ve toplar taarruzdan önce mevzilerine yerleştirilmiş olacaktır. Düşmanı yandan iyice kuşatmak için bu geceden kuvvetli keşif kollarıyla düşmanın sağ kanadının bulunduğu yer tespit edilecektir.

3. Gerek tümenler gerekse alaylar bu gece, birliklerini düzenleyip ihtiyaç nispetinde ihtiyat kuvveti ayıracaklardır.

4. Bu gece Kaleboğazı köyündeyim, yarın erkenden sol kanada gideceğim.

10'uncu Kolordu Komutanı
Kurmay Albay Hafız Hakkı

Konuş Yeri: Kozahor²²

Tarih: 22 Aralık 1914

Vukuat:

88'inci Alay Komutanlığına

Süvari Alayından gelen raporda, şu anda ateş eden piyade ve topçu birliklerinin bize ait olduğu bildirildiğinden, yürüyüşe devam edilecektir. Kaleboğazı geçildikten sonra ateş edilen yer ve o sisli tepe keşfettirilecek; şayet bir şey varsa cephe değiştirilerek, 88'inci Alay düşmanı geriden, buradaki birlikler de ileriden sıkıştırılacaktır. Keşif yapılmadan hareket edilmeyecektir.

30'uncu Tümen Komutanı
Albay Ali Osman

Düşünceler:

Bu emir Kurmay Subay Şevki'yle gönderilmiştir.

Konuş Yeri: Kozahor

Tarih: 22 Aralık 1914

Saat ve Dakika: 1.40

Vukuat:

Fethi Bey Müfrezesi Komutanlığına

1. Tümen, Oltu istikametine çekilen düşmanı takip etmek üzere Kaleboğazı istikametinde yürüyüşe devam etmektedir. Tümen, kolbaşıyla Kozahor'un kuzey hizasına ulaştığı zaman, müfrezene ait birliklerin ateşine maruz kalmıştır. Bu gibi yanlışlıklara meydan vermemek üzere Tümenle devamlı irtibatla kalınacaktır.

2. Tümenin önünde bir süvari alayımız vardır. Bu alayın bir bölüğü, (Yamcılı) Karapapak aşiretindendir.

3. Şimdi Kaleboğazı'nın kuzey sırtlarında mevzilenen iki top ve bir tabur kuvvetindeki düşmana, sisten yararlanılarak yaklaşılabilecek ve süngü hücumuna geçilecektir.

4. Kolordu Karargâhı da bizimle beraber Kozahor'un kuzeyinde, yol üzerindedir.

30'uncu Tümen Komutanı
Albay Ali Osman

²² Erzurum – Oltu ilçesine bağlı köy. Bugünkü adı Ballica.

Konuş Yeri: Ardos'un Güneydoğu Sırtları

Tarih: 22 Aralık 1914

Vukuat:

10'uncu Kolordu Komutanlığına

1. Düşmanın Ardos'ta ve güneydoğusundaki tahkimat mevzileri saat 06.30'da ele geçirilmiştir.

2. Saat 04.00'te arz edildiği gibi, düşman maalesef geri çekilmiştir.

3. Süvari Alayının arkasından 88'inci Alay ve 89'uncu Alayla, 32'nci Topçu Alay 3'üncü Tabur ileri sürülmüştür. Düşman, Kaleboğazı istikametinde takip edilmektedir.

4. Düşman birçok cephane ve çadır bırakmıştır.

5. Gece saat (...)’de, ricat eden düşman kuvvetlerine, Fethi Bey Müfrezesinin yan ateşiyle birçok zayıat verildiği, Fethi Bey Müfrezesinin Oltu'ya girdiği, köylüler tarafından ifade edilmektedir.

30'uncu Tümen Komutanı
Albay Ali Osman

Konuş Yeri: Ardos'un Güneydoğu Sırtları

Tarih: 22 Aralık 1914

Saat ve Dakika: 06.00

Vukuat:

89'uncu Alay Komutanlığına

1. Akşamki taarruz emrinde bildirildiği üzere Alay toplanınca, Tümen Karargâhının bulunduğu yere getirilmek üzere yanınıza bir süvari gönderilmiştir.

2. 89'uncu Alayın bölgesinde, diğer alaylara ait bölükler varsa onlar da beraberinizde geleceklerdir.

30'uncu Tümen Komutanı
Albay Ali Osman

Konuş Yeri: İleri Mevzi Kaleboğazı

Tarih: 22 Aralık 1914

Saat ve Dakika: 23.20

Vukuat:

30'uncu Tümen Komutanlığına

1. Düşman sağ kanadımızın karşısından çekilmiştir.

2. Alayın mevzisi uygundur. Yirmi dört saattir uykusuz ve yorgun olan askerler, basit ileri karakol tertibatı alınarak istirahat ettirilmişlerdir.

3. Yanlışlıkla on dakika kadar ateş edilmişse de hemen kesilmiştir.

4. 90'ıncı Alayla irtibat kurulmuştur; fakat 89'uncu Alayla henüz irtibat kurulamadığından Alayın sağ kanadı açıktır.

5. Yarın saat 06.00'da taarruz edileceği arz olunur.

88'inci Alay Komutan Muavini
Binbaşı Bahaettin

Konuş Yeri: Oltu Karargâhı

Tarih: 23 Aralık 1914

Vukuat:

Günlük Emir

1. İki günden beri devam eden taarruzda, birbirleriyle yarışarcasına gösterdikleri fedakârlıktan dolayı askerlere teşekkür eder, bütün arkadaşlarımin gazalarını tebrik ederim.

2. Şehit ve yaralıların tüfekleri toplattırılıp Oltu Merkez Komutanlığına teslim edilecektir. Mübarek şehitlerimiz, eriştikleri yüksek mertebeye layık şekilde defnedilecek, teçhizat ve cephaneleri alınarak diğer askerlerin eksikleri tamamlanacaktır.

3. Birliklerin yürüyüş sırasında gösterdikleri düzen maalesef muharebenin ardından bozulmaya ve şehirde istenmeyen durumlar görülmeye başlamıştır. İnzibat ve düzen şiddetle korunacaktır.

4. Döküntülerin toplanarak ileriye sevk edilmeleri için her birliğin arkasında bir astsubay ile birkaç asker bulundurulmasını emretmiştim. Emrin uygulanmadığı görülmüştür. Emir mutlaka yerine getirilecektir.

5. Yağmaya meydan verilmemesi ve asayişin korunması için şehir veya kasabalara ilk girecek olan birliğin bağlı olduğu tümenler, kendilerinden sonra gelen birlikten, yeterli mevcutta bir inzibat birliği oluşturacaktır.

6. Birliklerini kaybeden askerler, en yakın birliğe katılacaklardır. Her birlik de bu gibi askerleri hemen celp edip sıraya sokarak ilk fırsatta kendi birliklerine gönderecektir.

7. Her birlik komutanı, kendi sağ ve sol kanadında muharebe eden uzak ve yakın birliklerle irtibat kuracak, böylece çeşitli birlikler arasında yanlışlıkla çatışma çıkması önlenmiş olacaktır. Birliklerin komutanları, özellikle de birinci hatta bulunan birliklerin komutanları, duruma dair üstlerine rapor göndereceklerdir. Her birlik komutanı üstüne, genel mevcut ve diğer konulardan başka bir de o gün cereyan eden harekât ile durumu hakkında rapor gönderecektir.

8. Tümenler ve Kolordu birlikleri, genel mevcut çizelgelerini, zayıat ve sarfiyat cetvellerini her gün göndermiyorlar. Bu çok önemli bir görevdir. Çizelgelerde, şehitlerin isimleri ve ailelerinin olup olmadığı da günü gününe bildirilecektir.

9. Bazı birlikler, muharebe ağırlıklarıyla irtibatlarını kaybetmişler ve çok geride bırakmışlardır. Muharebe ağırlıkları taburları takip edecektir. Büyük ağırlıkların hareketi hakkında emirlerde birer madde yer alacak ve temas muhafaza edilecektir. İlk fırsatta; hatta her akşam askere sıcak yemek verilmeye çalışılacaktır.

Bilindiği üzere işe yedek tayından, emirle verilir. Diğer günler büyük ağırlıklardaki erzak, hemen birliklere verilir ve yükünü boşaltan hayvanlar Kolordunun gerisinde tesis edilen dağıtım merkezlerine gönderilerek erzak yüklenir. İleri sevk edilecek keşif kollarıyla birlikte işe memurları gönderilerek, birliklerin konak bölgesindeki köylerde bolca erzak ve yem tedarik ettirilecektir. İşenin, mümkün olabildiğince, konak bölgesinden temin edileceği unutulmayacaktır.

10. Emir subaylarının her gün saat 04.00'ten itibaren Kolordu Karargâhında bulundurulması emredilmişti; fakat harbin sıkıntıları ve diğer sebeplerden dolayı yerine getirilmiyor. Emir subayları belirlenen saatten itibaren mutlaka karargâhta hazır bulunacak; istisna olarak yarın saat 07.00'de Oltu'da Kolordu Karargâhında olacaklardır.

11. 24 Aralık gününün işesi Oltu'daki erzaktan temin edileceğinden, bu hususta 10'uncu Kolordu Kurmay Başkanlığına müracaat edilecektir.

10'uncu Kolordu Komutanı
Kurmay Albay Hafız Hakkı

Konuş Yeri: Oltu'nun 5 km Kuzeybatısı

Tarih: 23 Aralık 1914

Vukuat:

10'uncu Kolordu Komutanlığına

1. Düşman Pernek²³ hizasına kadar yoldan çekilmiştir. Yolun sol kenarında, Pernek'e kadar düşman kuvveti kalmamıştır. Fethi Bey Müfrezesini de alarak kısmen yoldan kısmen yolun solundaki dağlardan, temas sağlanıncaya kadar düşmanı takip etmeyi düşünüyorum. O şekilde emir verdim.

2. Tümen birliklerinin tamamı henüz iltihak etmedi. Nehrin karşı kıyısında Tümene bağlı birliklerimiz vardır. Bunların iltihakı için subay gönderdim. Tarafınızdan da ilgili birliklere emir verilmesi arz olunur.

²³ Erzurum – Oltu ilçesine bağlı köy. Bugünkü adı İriağaç.

3. Fethi Bey Müfrezesiyle onun emrine verilen 90'ıncı Alay 3'üncü Taburun askerleri ve Tümenle bağılı diğer alaylardan bazı askerler, emriniz gereğince çantalarını, kaputlarını Kaleboğazı'nın kuzey sırtlarında bırakmışlardır. Şimdi bunlara çok ihtiyaç olduğundan, bulunabilecek vasıtalarla geriden sevk edilerek Tümenle yetiştirilmesi için emir vermeniz arz olunur.

4. 32'nci Tümenle irtibatı kaybetmemek üzere, takibe nereye kadar devam edileceğinin bildirilmesi arz olunur.

30'uncu Tümen Komutanı
Albay Ali Osman

Konuş Yeri: Kars Yolu

Tarih: 23-24 Aralık 1914

Vukuat:

30'uncu Tümen Komutanlığına

1. Düşmanla temas sağlanamadı.
2. 93'üncü Alayın ve 89'uncu Alayın tahminen iki kilometre kuzeydoğusunda, Kars yolu üzerindeki boğazın girişindeyiz.
3. Hudut Taburuyla 1'inci Taburun birlikte olduğu; 3'üncü Taburun binbaşısıyla, iki bölüğünden henüz haber alınamadığı arz olunur.

88'inci Alay Komutanı
Binbaşı Bahaettin

Tarih: 24 Aralık 1914

Vukuat:

88'inci Alay Komutanlığına

Bu sabah verilen yürüyüş emrine uyularak avcı hattı yürüyüş düzeninde takip edilecektir.

30'uncu Tümen Komutanı
Albay Ali Osman

Konuş Yeri: Lisbek'in²⁴ Batı Sırtları

Tarih: 23-24 Aralık 1914

Vukuat:

10'uncu Kolordu Komutanlığına

1. 88'inci ve 90'ıncı Alaylardan elde edilebilen kuvvetle şoseden; Tümenin diğer birlikleriyle, Fethi Bey Müfrezesi tarafından da dağ yolundan

²⁴ Erzurum – Oltu ilçesine bağlı köy. Bugünkü adı Dutlu.

düşman takip edildi. Lisbek'in güneydoğusunda saat 20.30'da temas sağlandı. Süngü hücumuyla iki uç defa püskürtüldü; fakat işgal ettiği mevzinin sarplığı ve bizim bulunduğumuz tarafın açıklığı dolayısıyla askerce zayıyatımız çok oldu. Bunun üzerine şosede yürüyen kuvveti de dağ yoluna çıkarmak zorunda kalındı. 90'ıncı Alay yol üzerindeki bekçi kulübesinde bir bölüğünü bırakarak şimdi diğer birliklerin yanına geldi. 88'inci Alaya da gecenin karanlığından yararlanarak, düşmanla teması kesip Tümene iltihak etmesi emredildi. Yarın dağ üzerinden hareket edilerek düşmanın bulunduğu mevziden püskürtüleceği ve Pernek hizasına kadar takip edilerek orada emir bekleneneği arz olunur.

30'uncu Tümen Komutanı
Albay Ali Osman

Konuş Yeri: Lisbek'in Batı Sırtları

Tarih: 23-24 Aralık 1914

Vukuat:

Tümen Emri

1. Düşman bugünkü harbin sonucunda hezimete uğramıştır ve firar etmektedir. Fethi Bey Müfrezesi, Tümenin, nehrin sol tarafında kalan birlikleriyle birleşerek düşmanı gerisinden ve solundan takip edecektir.

2. Fethi Bey Müfrezesiyle yanındaki dağ topçu taburu, 89'uncu Alay ve 30'uncu Topçu Alay 2'nci Tabur dağ yolundan, 88'inci Alay ve 90'ıncı Alayın yalnız 1'inci ve 2'nci Taburları şoseden takibe devam edecektir.

3. Her iki kol arasında irtibat kesilmeyecek, irtibatı 89'uncu Alay Komutanı sağlayacaktır.

4. Şoseden yürüyen birliklerin kolbaşı olan 89'uncu Alayın gerisi, yolun sonu hizasında ileri geçecek, kendi ilerisine ve sağa kuvvetli keşif kolları gönderecektir.

5. Ben şoseden ilerleyen birliklerle gideceğim.

30'uncu Tümen Komutanı
Albay Ali Osman

Düşünceler:

Bu emir bütün birliklere kısım kısım gönderilmiştir.

Konuş Yeri: Lisbek'in Güneybatısı

Tarih: 23-24 Aralık 1914

Vukuat:

Tümen Emri

1. Düşmanın, bozguna uğrayarak firar eden artçısı, şoseden geçişimizi engelleyecek bir mevzi almıştır.

2. Tümen Lisbek - Tuzla istikametinde yürüyerek düşman mevzisinin gerisine gelecek ve Pernek hizasına kadar düşmanı takip ederek orada emir bekleyecektir.

3. 90'ıncı Alay 3'üncü Tabur alayına iltihak edecek, 32'nci Tümene bağlı dağ topu bataryaları 30'uncu Topçu Alay Komutanının emrinde olacaktır.

4. 89'uncu Piyade Alayı ve 30'uncu Alay 2'nci Taburdan bir batarya öncü kuvveti olarak saat 6.30'da ordugâhından hareket edecektir. Komutanı Binbaşı Reşit'tir.

5. Büyük kısım, 90'ıncı Alay Komutanı Binbaşı Kâzım'ın komutasında öncüyü bir kilometreden takip edecektir. Yürüyüş sırası 90'ıncı Alay, 30'uncu Alay 2'nci Tabur Bataryası, 93'üncü Alay, 32'nci Tümen dağ topu bataryaları, 31'inci Tümenin iki topu ve 88'inci Alaydır.

6. Hudut taburları, daha önce beraber bulundukları alayla birlikte hareket edeceklerdir.

7. Ben öncü kuvvetlerin büyük kısmıyla beraber yürüyeceğim.

30'uncu Tümen Komutanı
Albay Ali Osman

Tarih: 23-24 Aralık 1914

Vukuat:

88'inci Alay Komutanlığına

Şu anda kılavuzlardan alınan bilgiye göre, Tümenin Lisbek yolundan gitmesi icap ediyor. Diğer kolla orada birleşecektir. Hemen bir artçı tertibatı alınacak ve gönderilen kılavuzun rehberliğinde Lisbek'e hareket edilecektir.

30'uncu Tümen Komutanı
Albay Ali Osman

Tarih: 23-24 Aralık 1914

Vukuat:

30'uncu Tümen Komutanlığına

Düşman süngü hücumuyla püskürtülmüştür. 88'inci Alay yürüyüşe devam ediyor.

88'inci Alay Komutanı
Binbaşı Bahaettin

Konuş Yeri: Lisbek'in Güneybatısı

Tarih: 24 Aralık 1914

Vukuat:

30'uncu Tümen Komutanlığına

Düşman 100'den fazla esir bırakmış, dağınık hâlde kaçmaktadır. 30'uncu Tümen, düzenli yürüyüş koluyla, Ardahan yolu üzerinden 31'inci Tümeni takip edecektir. Kolordu düşmana devamlı taarruz ederek kendisine verilen hedefe ulaşmaya çalışacaktır.

Ben Oltu yolunun 21'inci km'sinde, 31'inci Tümenin öncüsüyle beraberim.

10'uncu Kolordu Komutanı
Tuğgeneral Hafız Hakkı²⁵

Konuş Yeri: Tuzla'nın Güney Sırtları

Tarih: 24 Aralık 1914

Vukuat:

Tümen Emri

1. Düşmanla yapılan muharebede 1000 asker, bir albay, bir yüzbaşı, bir teğmen esir alınmış, altı top, beş mitralyöz, birçok araba ve teçhizat ele geçirilmiştir. Karşımızda, tüm ordu cephesinde geri çekilmektedir.

2. 10'uncu Kolordu düşmanı takip edecektir. 32'nci Tümen Oltu'dan sonra Böcekli²⁶ - Bahçelikişla²⁷ - Pertüs²⁸ yolundan, Büyükçekop'a varacaktır. 31'inci Tümen, iki kilometreden 30'uncu Tümeni takip edecektir.

3. 30'uncu Tümen, sol kanat kolu olarak Penek²⁹ – Ekrek³⁰ – Kalkoz³¹ yoluyla ilerleyecek, Örtülü³² civarına gidecektir.

4. 88'inci Alay, 89'uncu Alay ve 30'uncu Topçu Alayı Örtülü'de, 90'inci Alay, 93'üncü Alay ve diğer dağ topu bataryaları Kalkoz'da kalacaklardır.

5. Süvari Alayı Horasan - Sarıkamış - Kars yoluna doğru kuvvetli keşif kolları sevk ederek düşmanın bu hat üzerinde aldığı her türlü tertibatı ortaya çıkaracaktır. Konuyla ilgili rapor, en geç 24 Aralık gece yarısına kadar bildirilecektir.

²⁵ Hafız Hakkı, 23 Aralık 1914 tarihinde tuğgeneralliğe terfi etmiştir. Türk Harp Tarihi Derslerinde Adı Geçen Komutanlar; Harp Akademileri Komutanlığı Yay., İstanbul, 1983, s.339.

²⁶ Erzurum – Oltu ilçesine bağlı köy. Bugünkü adı Topkaynak.

²⁷ Erzurum – Oltu ilçesine bağlı köy.

²⁸ Erzurum – Şenkaya ilçesi – Merkez bucağına bağlı köy. Bugünkü adı Zümrütköy.

²⁹ Erzurum – Şenkaya ilçesi – Akşar bucağına bağlı köy.

³⁰ Erzurum – Şenkaya ilçesi – Merkez bucağına bağlı köy. Bugünkü adı Sındıran.

³¹ Erzurum – Şenkaya ilçesi – Merkez bucağına bağlı köy. Bugünkü adı İkizpınar.

³² Erzurum'a bağlı ilçe. Bugünkü adı Şenkaya.

6. Keşif bölgesi, Simirdon³³ – Kızılkotik³⁴ – Katiris³⁵ – Örtülü – Hızırilyas – Yedikilise - Cavlak³⁶ hattının kuzeyidir. Ardahan ve Kars istikametlerine de müstakil subay keşif kolları gönderilecektir. Bu keşif kollarıyla beraber tahrip keşif kolları da gönderilecek, Sarıkamış - Kars demir yolu, caddenin önemli yerleri ve telgraf hattı 24 Aralık gecesi mutlaka tahrip edilmiş olacaktır.

7. Büyük ağırlıklar, cephane kolları ve seyyar hastaneler 31'inci Tümeni takip edeceklerdir.

8. Ağırlıkların geride kalmasından dolayı, iaşe civardan tedarik edilecek, ağırlıklar getirilerek erzak eksikliği tamamlanacaktır.

9. Tümen Karargâhı Örtülü'ye gidecektir.

30'uncu Tümen Komutanı
Albay Ali Osman

Düşünceler:

Bu emir bütün birliklere tebliğ edilmiştir.

Konuş Yeri: Oltu

Tarih: 24 Aralık 1914

Vukuat:

30'uncu Tümen Komutanlığına

31'inci Tümen, 30'uncu Tümeni takip edecektir.³⁷ Bir süvari subay keşif kolu Ardahan istikametine gönderilmiştir.

31'inci Tümen Komutanı

Konuş Yeri: Oltu

Tarih: 24 Aralık 1914

Vukuat:

30'uncu Tümen Komutanlığına

Bugün takip edeceğiniz yolda size kılavuzluk etmek üzere aşağıda isimleri yazılı kişiler gönderilmiştir.

Ahmet oğlu Hüseyin, Turan oğlu Bahaettin, Yakup oğlu Dursun.

10'uncu Kolordu Komutanı
Tuğgeneral Hafız Hakkı

³³ Erzurum – Oltu ilçesine bağlı köy. Bugünkü adı Kumlu.

³⁴ Erzurum – Şenkaya ilçesi – Merkez bucağına bağlı köy. Bugünkü adı Turnalı.

³⁵ Erzurum – Şenkaya ilçesi – Merkez bucağına bağlı köy. Bugünkü adı Teketaş.

³⁶ Kars – Selim ilçesine bağlı köy.

³⁷ Diğer raporlarda 30'uncu Tümenin 31'inci Tümeni takip edeceği yazılıdır.

Konuş Yeri: 1'inci Sahra Taburu 2'nci Bölük Mevzisi

Tarih: 24 Aralık 1914

Vukuat:

30'uncu Tümen, 31'inci Tümeni takip edeceğinden Tümene bağlı birlikler, 30'uncu Alay 1'inci Tabur 2'nci Bölüğün şimdiki mevzisinin gerisinde toplanarak düzene girdikten sonra yürüyüşünü sürdürecektir.

Süvari Alayı, 1'inci Bölüğünü 30'uncu Tümene bıraktıktan sonra 31'inci Tümen Komutanlığının emrine girecektir.

93'üncü Alay, bağlı olduğu Tümene iltihak etmek üzere yürüyüşüne devam edecektir.

30'uncu Tümen Komutanı
Albay Ali Osman

Düşünceler:

Emir atlılarıyla birliklere gönderilmiştir.

Konuş Yeri: Lisbek'in(?) Doğusu

Tarih: 24 Aralık 1914

Vukuat:

30'uncu Tümen Cephane Kolları Komutanlığına

Tümenin bütün piyade ve topçu cephane kolları 31'inci Tümeni takip edecektir.

30'uncu Tümen Komutanı
Albay Ali Osman

Konuş Yeri: Harap kale'nin Bir Kilometre Güneyi

Tarih: 24-25 Aralık 1914

Vukuat:

88'inci Alay Komutanlığına

1. Harap kale - Penek sırtlarında mevzi alan düşmanın, birçok esir ve makineli tüfek bırakarak çekildiği haber veriliyor.

2. Kolordu düşmanı takibe devam edeceğinden, yarın saat 07.00'de 31'inci Tümen, 90'uncu Alay ve Süvari Alayı Berdik'te,³⁸ 88'inci Alay, Süvari Bölüğü ve iki sahra topçu taburu Penek'te, ileri karakollar düşman tarafında hazır bulunacaktır. Süvari Bölüğü, Kosor³⁹ üzerinden Ardahan'a giden yolun

³⁸ Erzurum – Şenkaya ilçesi – Kömürlü bucağına bağlı köy. Bugünkü adı Paşalı.

³⁹ Erzurum – Şenkaya ilçesine bağlı bucak. Bugünkü adı Akşar.

(hariç) kuzeyindeki bölgede keşif yapacaktır. Özellikle Bancorik üzerinden giden yolda, ihtiyatta bulunan 88'inci Alay 2'nci Taburdan çıkarılacak bir takım kuvvetinde piyade subay keşif koluyla birlikte keşif yapacaktır. Keşif kolları 25 Aralık günü saat 05.00'te bu istikametlere çıkarılacaktır.

3. Tümenin Penek'te toplanması sırasında ileri karakol, 88'inci Alay tarafından tesis edilecektir.

30'uncu Tümen Komutanı
Albay Ali Osman

Konuş Yeri: Harapkale

Tarih: 25 Aralık 1914

Saat ve Dakika: 02.00

Vukuat:

30'uncu Tümen Komutanlığına

1. Harapkale ve Penek sırtlarında mevzilenen düşmanın, çok sayıda esir ve makineli tüfek bırakarak çekildiği haberleri geliyor.

2. Kolordu, düşmanı takibe devam edeceğinden, birlikler saat 07.00'de aşağıda belirtilen yerlerde toplanarak harekete hazır bulunacaklardır.

a. 31'inci Tümenin sahra bataryaları hariç bütün birlikleri, 30'uncu ve 32'nci Tümenin dağ bataryalarıyla, 90'ıncı Alay Berdik'te, ileri karakollar düşman doğrultusunda.

b. 30'uncu Tümen; 88'inci Alay, 89'uncu Alay, 30'uncu ve 31'inci Tümenin ikişer sahra bataryası ve Tümen Süvari Bölüğü Penek köyü ve civarında, ileri karakollar düşman doğrultusunda.

c. Süvari Alayı Berdik'te.

3. 30'uncu ve 31'inci Tümenler arasındaki keşif hattının sınırı, Kosor üzerinden Ardahan'a giden büyük yoldur. Yolun keşfi 30'uncu Tümene aittir. 30'uncu Tümen, bu yoldan başka özellikle Bancorik üzerinden Ardahan'a doğru giden yolu kuvvetli piyade subay keşif kollarıyla keşfettirecektir. 31'inci Tümen, Kerkilik,⁴⁰ Kosor istikametinde keşif yaptıracaktır. Keşif kolları saat 05.00'te belirlenen istikametlere çıkarılacaktır.

4. Şimdi Berdik'e gidiyorum. Saat 06.00'da 30'uncu ve 31'inci Tümenlerle Süvari Alayının emir subayları, emir almak üzere bana müracaat edeceklerdir.

10'uncu Kolordu Komutanı
Tuğgeneral Hafız Hakkı

⁴⁰ Erzurum – Şenkaya ilçesi – Akşar bucağına bağlı köy. Bugünkü adı Yünören.

Konuş Yeri: Kosor

Tarih: 25 Aralık 1914

Saat ve Dakika: 15.00

Vukuat:

88'inci Alay Komutanlığına

Sabah emredilen noktaya gelmek üzereyken Kolordu Komutanına rastladım. Artık bu göreve lüzum kalmadığını söyledi. Şimdi Kosor'a gelinmiştir. Raporunuz burada alındı. Rapor gereğince hareket edilip edilmeyeceğinin bildirilmesi ve izniniz olursa askerlerin burada bir saat kadar istirahat ettirileceği arz olunur.

88'inci Alay 1'inci Tabur Komutanı
Binbaşı Kâzım

Konuş Yeri: Topçu Mevzisi

Tarih: 25 Aralık 1914

Vukuat:

88'inci Alay Komutanlığına

Tümen, 31'inci Tümeni takip edecektir. Bunun için alaylar, şu anda 30'uncu Sahra Topçu Alay 1'inci Tabur 2'nci Bölüğünün mevzi aldığı sırtların gerisinde bekleyerek askerlerini düzene sokacak ve emir bekleyeceklerdir.

30'uncu Tümen Komutanı
Albay Ali Osman

Konuş Yeri: Penek'in Güneybatısındaki Bekçi Kulübesi

Tarih: 24-25 Aralık 1914

Vukuat:

30'uncu Tümen Komutanlığına

1. Düşman Penek'tedir. Yol da düşmanın ileri karakolu tarafından tutulmuştur.

2. Düşmanın ileri karakolundan açılan ateşe maruz kaldığımızdan ileri piyade karakol hattının gerisine çekilmek zorunda kaldık.

Mürettep 19'uncu Süvari Alay 3'üncü Bölükten
Teğmen Hasan Hüsnü

Konuş Yeri: Harapkale'nin Doğu Sırtları

Tarih: 24-25 Aralık 1914

Vukuat:

30'uncu Topçu Alay Komutanlığına

Alaydaki dağ topçu taburunun 30'uncu Tümene, 31'inci Tümendeki sahra topçu taburunun da 30'uncu Tümene verilmesi 10'uncu Kolordu Komutanlığından emredilmiştir. Dağ Topçu Taburu, Kolordu Kurmay Başkanlığından Yüzbaşı Ziya tarafından Berdik'e götürülecektir.

10'uncu Kolordu Komutanının Emriyle

30'uncu Tümen Kurmay Başkanı

Yüzbaşı Hayrullah

Konuş Yeri: Zerdenis'in⁴¹ Batısındaki Tepe

Tarih: 24-25 Aralık 1914

Vukuat:

30'uncu Tümen Komutanlığına

1. Zerdenis'in batısında, Kaleboğazı'nın doğusundaki tepe, düşmanın geri çekilme hattına tamamiyle hâkimdir ve düşmanın mevzisini yandan tehdit etmektedir. Tümenimizin yanını da tehdit ettiğinden bu tepenin düşmandan önce zapt edilmesi lazımdır.

2. Bu tepeye çıkarılacak iki topla bir küçük müfreze, düşman mevzisini hemen düşürecektir.

3. Tepe düşman tarafından işgal edilirse sarp olduğundan zaptı ve geri alınması çok zor olacaktır.

4. Arazi, süvarinin hareketine uygun değildir.

19'uncu Süvari Alay Komutanı

Binbaşı Ahmet

Konuş Yeri: İki Yolun Birleşme Yeri

Tarih: 24-25 Aralık 1914

Vukuat:

30'uncu Tümen Komutanlığına

1. Ana yola paralel ve ana yolun solundaki yol üzerinde sabahki emir gereğince ilerlemek mümkün olmadığından, şimdi yürüyüş düzeninde avcı hattını takip ediyorum. Emir alınır alınmaz yürüyüşe geçilmiştir.

⁴¹ Erzurum – Oltu ilçesine bağlı köy. Bugünkü adı Sarısaz.

2. Yol, bütün piyade ve topçu birliklerinin küçük ve büyük ağırlıklarıyla, perakende askerleriyle dolu olduğundan birliklerin bu yoldan gitmesinin iki gün alacağı arz olunur.

88'inci Alay Komutanı
Binbaşı Bahaettin

Konuş Yeri: Harapkale'nin Doğu Sırtları

Tarih: 24-25 Aralık 1914

Saat ve Dakika: 2.28

Vukuat:

30'uncu Topçu Alay Komutanlığına

Alaydaki⁴² dağ topu bataryalarının 30'uncu Tümene, 31'inci Tümendeki sahra topu bataryalarının da 30'uncu Tümene verilmesi 10'uncu Kolordu Komutanlığına emredilmiştir. Kolordu Karargâhından Yüzbaşı Cemal, şimdi dağ topu bataryalarını 31'inci Tümenin bulunduğu Berdik köyüne götürecektir.

10'uncu Kolordu Komutanının Emriyle

30'uncu Tümen Kurmay Başkanı
Yüzbaşı Hayrullah

İkamet Mahalleri: Ardahan Yolu Üzeri

Tarih: 24-25 Aralık 1914

Vukuat:

Tümen Emri

1. Düşman hâlen bugünkü ikinci mevzisindedir. Mevzinin merkezi Harapkale'dir. Kolordu, 30'uncu ve 31'inci Tümenleriyle bu mevziyi şimdi zapt edecektir.

2. 31'inci Tümen yolun sağından ilerleyecektir.

3. 30'uncu Tümen, bir alayla yolun solundan ilerleyerek Harapkale (dâhil) cephesi istikametindeki düşman mevzisini zapt edecektir. Mevzinin zaptından sonra takibe devam edilmek üzere hareket edileceğinden, bütün subaylar birliklerini ileri birliklerin gerisinde hemen toplayacak ve alay komutanları, yol üzerinde dirsek noktasında tümen komutanlarından emir alacaklardır.

4. 30'uncu Tümenin diğer kuvvetleri, yol kolunda toplu olarak ana yol üzerinde, Harapkale'nin önündeki dirseğe kadar ilerleyecek ve yolun sağındaki sırtın gerisinde toplanıp istirahat edecektir.

⁴² Belgede "Tümendeki" ifadesi geçmekle birlikte, burada alayın kastedildiği anlaşılmaktadır.

5. Taarruz bugün saat 20.00'de başlayacak ve mevzi zapt edilir edilmez bitirilecektir.

30'uncu Tümen Komutanı
Albay Ali Osman

Konuş Yeri: Zuvart'ın⁴³ Güney Sırtları

Tarih: 25 Aralık 1914

Vukuat:

30'uncu Tümen Komutanlığına

1. Düşmanın beş süvarisi, Pancirod⁴⁴ köyünün batısındaki Deliklitaş'ın⁴⁵ yakınından ilerlemektedir.

2. Piyade keşif kolu, birliğe iltihak edemem diye çekilmiştir.

3. Düşmanın Pancirod ve civarında bir kuvveti olduğu anlaşılmaktadır.

4. Düşman Zuvart'ın güney sırtlarında tahkimat yapmış ve bu sabah Merdenik'e⁴⁶ çekilmiştir.

5. Pancirod istikametindeki keşif kolu, Penek köyü tarafına bakıp geri çekilmiştir.

Süvari Teğmen Abdülkadir

Konuş Yeri: Zuvart'ın Güney Sırtları

Tarih: 25 Aralık 1914

Saat ve Dakika: 9.30

Vukuat:

30'uncu Tümen Komutanlığına

Düşmanın 15 atlısının Pancirod'dan Penek üzerine yürüdüğünü gördüm. Piyade keşif kolu tarafından açılan ateş üzerine Pancirod köyüne çekildiler.

Süvari Teğmen Abdülkadir

Düşünceler:

Bu rapor, şifahi olarak, 10'uncu Kolordu Kurmay Başkanlığına tebliğ edildi.

⁴³ Erzurum – Şenkaya ilçesi – Kömürlü bucağına bağlı köy. Bugünkü adı Yoğurtçular.

⁴⁴ Erzurum – Şenkaya ilçesi – Kömürlü bucağına bağlı köy. Bugünkü adı İnçeçay.

⁴⁵ Erzurum – Şenkaya ilçesi – Kömürlü bucağına bağlı köy. Bugünkü adı Deliklitaş.

⁴⁶ Kars'a bağlı ilçe. Bugünkü adı Göle.

Konuş Yeri: Taht⁴⁷

Tarih: 25 Aralık 1914

Vukuat:

Süvari Komutanlığına

Taht köyüne kadar gittim. Düşman yoktur. Kosor köyünün muhtarını getirtiyorum, ilerleyeceğim.

89'uncu Süvari Alay 1'inci Bölükten
Süvari Teğmen Avni

Konuş Yeri: Kosor

Tarih: 25 Aralık 1914

Vukuat:

Süvari Komutanlığına

Kosor Boğazı'nın 25'inci km'sine kadar gittim. Düşmana rastlamadım. Yalnız boğazın sol tarafında dört asker gördüm. Silaha davranınca teslim oldular. Dört askeri tüfekleriyle beraber gönderdim.

89'uncu Süvari Alay 1'inci Bölükten
Süvari Teğmen Avni

Tarih: 25 Aralık 1914

Vukuat:

30'uncu Tümen Komutanlığına

23 Aralık 1914 tarihinde Cücüros'ta⁴⁸ bulunduğumuz, Müfreze Komutanlığına bildirilmiş ve cevaben Müfrezeye iltihakımız emredilmişti. 24 Aralıkta, Tuzla'ya inen dere yoluyla Müfreze Komutanlığı adına gönderilen tebligatta Tümene iltihakımız emredildi. Bu yolu takip ederken Hod Taburuyla birleştik. Hudut jandarma taburlarının topçuyu takip etmeleri lüzumu Tümen Komutanlığı tarafından şifahi olarak emredildiğinden, dün ve bugün, topçuyu takiben Sarıgöl ve Hod Hudut Taburlarıyla birlikte hareket edildiği arz olunur.

5'inci Hudut Bölgesi Komutanı
Jandarma Binbaşı Mehmet Sıtkı

⁴⁷ Erzurum – Şenkaya ilçesi – Akşar bucağına bağlı köy.

⁴⁸ Erzurum – Oltu ilçesi bağlı köy. Bugünkü adı Subatuk.

Konuş Yeri: Ersinek⁴⁹

Tarih: 25-26 Aralık 1914

Vukuat:

Kolordu Emri

1. Bütün subay ve askerlerin büyük gayretleri ve Allah'ın yardımıyla karşımızdaki düşman alayları tamamen dağılmış, Ardahan istikametinde çekilmiştir. Düşmanın birçok subayı ve yüzlerce askeri esir edilmiş, 1000'den fazla silahı, arabası, çok miktarda cephanesi ele geçirilmiştir.

2. Bu gece 30'uncu Tümen Ersinek'te, 31'inci Tümen Kosor'da istirahat edecek; 30'uncu Tümen Beyköy⁵⁰ istikametinin, 31'inci Tümen Oltu, Ardahan istikametlerinin ileri karakollarla emniyetini sağlayacaktır.

3. Civardan koyun veya sığır tedarik edilerek askere bu gece mutlaka bolca yemek yedirilecek, hayvanların karnı da iyice doyurulacaktır.

4. Saat 03.00'te 30'uncu Tümen Ersinek'ten, 31'inci Tümen Kosor'dan hareket edecek ve Beyköy istikametinde ilerleyeceklerdir.

5. Konaklara ilk gelen askerler, yürüyüş koluna ilk sokulacak, böylece bütün birliklerin yeteri kadar dinlenmeleri sağlanacaktır.

6. 30'uncu Tümandeki dört sahra bataryası Tümande kalacak, 31'inci Tümande bulunan Tümen dağ bataryaları da bu gece Ersinek'e, 30'uncu Tümene gönderilecektir.

7. Ben bu gece Ersinek'teyim. Yarın 30'uncu Tümenle beraber bulunacağım.

10'uncu Kolordu Komutanı
Tuğgeneral Hafız Hakkı

Düşünceler:

Penek Muharebesi

Penek Muharebesi, 1914 yılındaki muharebeler arasında zaferle sonuçlanan en şanlı muharebedir. Kahraman askerlerimiz verdikleri birçok zayıata rağmen, alaylarımızın çoğu tek bir kurşun bile atmadan düşman mevzisine aslanlar gibi hücum ederek düşmanı perişan etmişlerdir. Penek gece muharebesi, askerlerimizin yiğitliğine büyük bir delildir.

Konuş Yeri: Ersinek

Tarih: 25-26 Aralık 1914

Vukuat:

30'uncu Tümen Komutanlığına

3'üncü Ordu Lojistik Destek Koluyla piyade cephanesi, Kosor'la Penek arasına ulaşmıştır. Gerek askerlerin gerek muharebe ağırlığıyla Tümene

⁴⁹ Erzurum – Şenkaya ilçesi – Akşar bucağına bağlı köy. Bugünkü adı Ormanlı.

⁵⁰ Kars – Selim ilçesine bağlı köy.

bağlanan piyade cephane kollarının cephane eksliği, bu koldan tamamlanacak ve sonuç bildirilecektir.

10'uncu Kolordu Komutanı
Tuğgeneral Hafız Hakkı

Konuş Yeri: Ersinek

Tarih: 25-26 Aralık 1914

Vukuat:

30'uncu Tümen Komutanlığına

30'uncu Tümen, yarın emredilen saatte konak bölgesinden hareket edecektir. Kale'den Tatmeri(?) - Selken(?) - Oltu karakol yolunu göstermek üzere dört köylü kılavuzun gönderildiği arz olunur.

10'uncu Kolordu Komutanı adına

Kurmay Binbaşı Şemsettin⁵¹

Konuş Yeri: Ersinek

Tarih: 25-26 Aralık 1914

Vukuat:

30'uncu Tümen Komutanlığına

1. Karşımızdaki düşmanın önemli miktarda kuvveti olmasına rağmen, muharebeye başladığımız günden bu ana kadar subay ve askerlerimizin gösterdiği fedakârlık ve kararlılık, Kolordumuzu zaferden zafere taşıdığından bütün subaylara, askerlere teşekkürle memnuniyetimi bildirir, bu vesileyle harpte şehit olan kardeşlerimizin ruhlarına Fatiha okumalarını rica ederim.

2. Şehit olan kardeşlerimizin aileleri bizim ailelerimizdir. Onların refah içinde yaşamalarına çalışmak görevimizdir. Bundan dolayı yarın akşama kadar, gönderilecek emir subayları aracılığıyla, şehit üstsubay ve subayların açık künyeleri, şehadet tarihleri, çocuk ve eşlerinin olup olmadığı Kolordu Komutanlığına bildirilecektir.

3. Subayların harpteki başarısı, esaslı bir disiplinin varlığına bağlıdır. Disiplin, her zaman o birliğin harp kıymetini gösterir. Bundan dolayı önemli harp görevleri yerine getirildikten sonra da disiplin her zaman korunacaktır. Özellikle bir harbin ardından geri çekilen düşman takip edilirken her birlik kendi içerisinde düzenini koruyacak ve yürüyüş kolları fazla uzatılmayacaktır.

10'uncu Kolordu Komutanı
Tuğgeneral Hafız Hakkı

⁵¹ Belgede Şemsi geçmektedir.

İkamet Mahalleri: Ersinek

Tarih: 25-26 Aralık 1914

Vukuat:

Tümen Emri

1. 3'üncü Ordu Lojistik Destek Koluyla piyade cephanesi, Kosor'la Penek arasına ulaşmıştır. Gerek askerlerin gerek muharebe ağırlıklarının cephane eksikliği bu kollardan tamamlanacak ve sonuç bildirilecektir.

2. Çeşitli tarihlerde şehit olan ve yaralanan subay ve asker miktarıyla, şehadet tarihleri ve çeşitli muharebelerde sarf edilen cephane miktarı ayrı ayrı bildirilecektir.

30'uncu Tümen Komutanı
Albay Ali Osman

Konuş Yeri: Ersinek Tümen Karargâhı

Tarih: 25 Aralık 1914

Saat ve Dakika: 19.10

Vukuat:

Tümen Emri

1. Bütün subay ve askerlerin gayreti ve Allah'ın yardımıyla şanlı bir zafer kazanılmış ve karşımızdaki düşman büyük bir hezimete uğrayarak perişan hâlde kısmen Kars, kısmen Ardahan'a doğru firar etmiştir. Düşmandan çok sayıda subay ve asker esir alınmış, birçok eşya, silah ve cephane ele geçirilmiştir.

2. 30'uncu Tümen birlikleri bu gece Ersinek'te kendilerine tahsis edilen yerde, 31'inci Tümen Kosor'da kalacaktır. Bugünkü öncü alayı olan 89'uncu Alay, konağın çevresini ileri karakollarla kapayacak, özellikle Oltu ve Ardahan yollarıyla, Beyköy istikametine son derece dikkat edecektir. Kasabanın aşağı kısmında 88'inci Alaydan, yukarı kısmında 89'uncu Alaydan devriye ve karakollar tesis edilecektir.

3. Askere bu gece mutlaka sıcak yemek yedirilecek, hayvanlar iyice doyurulacaktır. Köy muhtarı vasıtasıyla, senet karşılığında, her tabura birer sığır verilmesi ve ihtiyaç miktarı arpa ve samanın tedarik edilmesi sağlanmıştır. Hemen muhtara müracaat edilip erzak alınacak, karşılığında senet verilecektir. Gerek subay gerek askerler tarafından halkın mal, can ve namusuna yapılacak en küçük bir saldırının cezasının, hemen yarın sabah idam olacağını herkes bilecek ve emrindekilere anlatacaktır.

4. Tümen bu gece yarısından sonra saat 03.00'te kolbaşıyla Ersinek'ten hareket edecek ve Beyköy istikametini takip edecektir. Öncü

Alayı Binbaşı Bahaettin'in komutasında 88'inci Alay, 30'uncu Topçu Alay 1'inci Tabur ve 1'inci İstihkâm Bölüğüdür. Büyük kısım da Binbaşı Reşit'in komutasında 89'uncu Alay, 30'uncu Topçu Alay 2'nci Tabur, 31'inci Topçu Alay 1'inci Tabur, 4'üncü İstihkâm Bölüğü, iki hudut taburu ve sıhhiye bölüğüdür. Büyük kısım, öncüyü bir kilometreden takip edecektir.

5. 30'uncu Tümenin sahra topçu taburu yine 30'uncu Tümeinde kalacak, 31'inci Tümeinde bulunan dağ topçu taburumuz da Tümenimize katılacaktır.

6. Süvari Bölüğü saat 02.30'da 30 atlıdan oluşan kuvvetli bir subay keşif kolunu Beyköy üzerinden Kars yoluna, 20 atlıdan oluşan diğer bir subay keşif kolunu Çermik⁵² istikametine gönderecektir, diğer kuvvetleri Tümen Karargâhıyla birlikte bulunacaktır. Ben öncünün büyük kısmının başında olacağım.

30'uncu Tümen Komutanı
Albay Ali Osman

Konuş Yeri: Erzurum

Tarih: 25-26 Aralık 1914

Vukuat:

30'uncu Tümen Komutanlığına

Erzurum'a gelindi. Nerede kalacağımızın hemen bildirilmesi arz olunur.

1'inci At Deposu Komutanı
Mahmut

Konuş Yeri: Ersinek

Tarih: 25-26 Aralık 1914

Vukuat:

30'uncu Tümen Komutanlığına

1. İleri karakol tertibatı alınmıştır.

2. İleri karakolla 2'nci Tabur görevlidir. Komutanı Yüzbaşı Rıfat'tır.

3. İleri karakol bölüklerinden birinin Kars - Ardahan yoluna, diğerinin Sarıkamış yoluna çıkarıldığı arz olunur.

89'uncu Alay Komutanı
Binbaşı Reşit

⁵² Erzurum – Şenkaya ilçesi – Gaziler bucağına bağlı köy. Bugünkü adı Kaynak.

Konuş Yeri: Ersinek

Tarih: 25-26 Aralık 1914

Saat ve Dakika: 9.15

Vukuat:

30'uncu Tümen Komutanlığına

30'uncu Topçu Alayı ile 31'inci Topçu Alayının 1'inci Taburu henüz gelmemiştir. Birkaç saat sonra hareket etmeleri beklendiğinden istirahat için zamanları kalmayacaktır. Bundan dolayı yarınki hareket zamanının bir süre ertelenmesi arz olunur.

Taburlar geç geleceklerinden, yemek pişirmeleri de mümkün olamayacaktır. Taburların yemeklerinin piyade alayları tarafından pişirilmesine dair emir verilmesi arz olunur.

30'uncu Topçu Alay Komutanı
Binbaşı Von Berg

Konuş Yeri: Beyköy

Tarih: 26 Aralık 1914

Vukuat:

İstihkâm Bölükleri Komutanlığından Yüzbaşı Pertev'e

Sarıkamış - Kars demir yolu hattını tahrip etmek üzere gönderilecek kuvvetli keşif kollarına verilmek üzere yeterli miktarda tahrip paketi ve bunu kullanabilecek bir istihkâm askeri atlı olarak acilen Beyköy'e gönderilecektir.

30'uncu Tümen Komutanı
Albay Ali Osman

Konuş Yeri: Beyköy

Tarih: 26 Aralık 1914

Vukuat:

10'uncu Kolordu Komutanlığına

Gerek şehit ve yaralılar gerek hastalıklar sebebiyle azalan mevcudun bir an önce ikmali ve depo taburlarından asker celbi için ilgililere emir verilmesi arz olunur.

30'uncu Tümen Komutanı
Albay Ali Osman

10'uncu Kolordu Komutanlığına

1. Öncünün uç bölüğü saat 5.15'te Beyköy'e geldi. Bu durumda Tümenin arkası pek geç alınacak ve belki kolun sonu ancak saat 11'de gelebilecektir.

2. Öncü alayının bir taburu Emirhan'da⁵³ bırakılarak Sarıkamış istikameti ileri karakollarla kapatılacak, Karcık'ta⁵⁴ bırakılacak iki taburla da Kars istikameti kapatılacaktır. Diğer alaylar Beyköy'de kalacaklardır.

3. Süvari Bölüğünde bulunmayan tahrip malzemesinin, topçuların yanındaki istihkâm bölüklerinden getirilmesi için süvariler gönderildi. Geldiklerinde hemen gönderileceklerdir.

30'uncu Tümen Komutanı
Albay Ali Osman

Konuş Yeri: Beyköy

Tarih: 26-27 Aralık 1914

Vukuat:

Tümen Emri

1. Kars - Sarıkamış istikametindeki keşif kollarımız henüz düşmanla temas sağlayamamışsa da kurulması an meselesidir. İleri karakollar, özellikle sol kanatta bir kat daha dikkatli bulunacaktır.

2. Köylüler, ordumuzun Sarıkamış'tan ilerlediğini söylüyorlar.

3. 31'inci Tümen Başköy'de,⁵⁵ 30'uncu Tümen Beyköy'de konaklayacaktır. 31'inci Tümen, bu akşam 30'uncu Tümene dört dağ topu bataryası verecektir.

4. 31'inci Tümenin ileri karakolunun büyük kısmı Hızırilyas Dağı'na, 30'uncu Tümeninki Sulutaşkaya Dağı'na sürülecektir. Süvari Bölüğü ileri karakollarla, bir subay ve 30 atlı verecektir.

5. 88'inci Alay büyük kısmıyla Karcık'ta, bir taburuyla Emirhan'da olacaktır. 89'uncu Alaydan bir tabur Başköy'e giderek Kolordunun emrine girecek, 31'inci Tümen gelene kadar Sarıkamış istikametinin güvenliğini sağlayacak ve 88'inci Alayın karakollarıyla irtibat kuracaktır. 92'nci Alay ve Dağ Taburu Beyköy'de ikamet edecektir.

6. İleri Karakol Komutanı, 88'inci Alay Komutanı Binbaşı Bahaettin'dir.

7. İleri karakollar, Cavlak, Çarmili,⁵⁶ Kars istikametlerini keşfedecek, Emirhan, Kekeç,⁵⁷ Novoselim⁵⁸ ve özellikle Karakale,⁵⁹ Akçakale,⁶⁰ Kars istikametlerinin güvenliğini sağlayacak, sağ kanattan 31'inci Tümenin ileri karakollarıyla irtibat ve ulaşımı sağlayacak, bu gece Sarıkamış - Kars

⁵³ Kars – Selim ilçesine bağlı Başköy'ün güneyinde yer alır.

⁵⁴ Kars – Selim ilçesine bağlı köy. Bugünkü adı: Sarıgün.

⁵⁵ Kars – Selim ilçesine bağlı köy.

⁵⁶ Kars – Sarıkamış ilçesi – Karakurt bucağına bağlı köy. Bugünkü adı Kayalıboğaz.

⁵⁷ Kars – Selim ilçesine bağlı köy.

⁵⁸ Kars'a bağlı ilçe. Bugünkü adı Selim.

⁵⁹ Kars – Selim ilçesine bağlı köy.

⁶⁰ Kars – Selim ilçesine bağlı köy.

yolunda ve demir yolunda ne gibi harekât olduğunu öğrenecek ve yarın saat 05.30'a kadar 30'uncu Tümen Komutanlığına bildireceklerdir.

8. İleri karakollar, Novoselim'den geçen telgraf ve telefon hatlarını bu gece tahrip edeceklerdir.

9. Tümen Karargâhı 26 Aralık gecesi Beyköy'dedir.

30'uncu Tümen Komutanı
Albay Ali Osman

Konuş Yeri: Beyköy

Tarih: 27 Aralık 1914

Vukuat:

10'uncu Kolordu Komutanlığına

Mevki dolayısıyla geçici olarak Tümene verilen 92'nci Alay, Beyköy'e gelmiştir. 31'inci Tümenle beraber bulunan 90'ıncı Alay oraya gelmişse eğer 92'nci Alayla değiştirilmesine, Başköy'ün güney sırtlarında geçici olarak ileri karakolla görevlendirilen 89'uncu Alay 3'üncü Taburun da iade edilmesine izin verilmesi arz olunur.

Konuş Yeri: Beyköy Tümen Karargâhı

Tarih: 27 Aralık 1914

Vukuat:

27 Aralık 1914 Tarihi İçin Tümen Emri

1. İleri karakol birlikleri Emirhan silsilesi – Sulutaşkaya – Yenice⁶¹ - Akçakale – Kuzutatmaz Dağları hattından, 89'uncu Alay Allahuekber Dağı'nın haricine giden yollardan hiç kimsenin dışarı çıkmaması için nöbetçi ve devriyeler yerleştirecektir.

2. Ordugâha gece girildiğinden birliklerin askerleri ve hayvanları birbirine karışmıştır. Subaylar her köy ordugâhında konakları tek tek gezerek kendilerine ait olmayan askerleri alaylarına sevk edeceklerdir.

3. Her birlik, hareket emrini aldığı anda, 15 dakika içinde, her durumda, belirli binalarda hazır olacak, askerler hiçbir tarafa bırakılmayacaktır.

4. Bulunulan yerde, tekâlifi harbiye suretiyle, tutanak karşılığında her çeşit erzak tedarik edilerek, askere bolca sıcak yemek yedirilecek, üşüyen ve hasta olanlara çay verilecektir.

⁶¹ Kars – Selim ilçesine bağlı köy.

Taburlar numune karavanalarını alaylara takdim edecekler, alay komutanları da askere yemek yedirildiğine dair bu akşam 30'uncu Tümen Komutanlığına birer rapor vereceklerdir.

5. Bütün üstsubay, subay ve doktorlar, askerlerin düzen altına alınmasına, istirahat etmelerine ve eski kuvvetlerini geri kazanmalarına çalışacaklardır.

Düşünceler:

Bu emir, 88'inci, 89'uncu, 90'ıncı ve 92'nci Topçu Alay Komutanlıklarıyla, Süvari ve Sıhhiye Bölük Komutanlıklarına verilmiştir.

Konuş Yeri: Beyköy Tümen Karargâhı

Tarih: 27 Aralık 1914

Vukuat:

Tümen Emri

1. Düşman büyük hezimete uğramıştır. Kosor'da büyük ağırlıktaki askerlerimiz bile birçok düşman firarisini esir almıştır. Düşmanın iki piyade taburu ve iki toplu ordugâhı Benliahmet'te⁶² idiler. Üç taburu dün batıdan gelerek Bölükbaşı⁶³ köyünden doğuya doğru geçmiştir. Novoselim istikametine gönderilen süvari alayı ve piyade bölüğünden henüz bilgi alınamamakla birlikte halkın, Sarıkamış tarafından Kars'a doğru uzun kabileler hâlinde göç ettiği görülmüştür.

2. Tümen, Novoselim istikametinde hareket etmek üzere Kekeç Boğazı'na doğru yürüyecektir.

a. 88'inci Alay, saat 15.20'de Emirhan'ın doğusunda, Yenice'den gelen yolun birleştiği yerde, bugün Kolordu Komutanlığınca emredilen yere gelmiş olacaktır.

b. 89'uncu Alay, saat 14.20'de Beyköy'den hareket ederek Emirhan üzerinden (89'uncu Alay 3'üncü Taburun iadesi yazılmıştır.),

c. 92'nci Alay, saat 14.40'ta Beyköy'den hareketle, 89'uncu Alayı takip ederek,

d. Başköy'deki sahra topçu taburundan iki top, 89'uncu Alay 3'üncü Taburun vereceği iki bölükle Başköy - Emirhan üzerinden Kekeç Boğazı istikametine hareket edecektir.

e. 90'ıncı Alay ve dağ topçularının diğer birlikleri, geldikçe Beyköy'de toplanacak, gelişlerini Tümen Komutanlığına bildireceklerdir.

⁶² Kars - Selim ilçesine bağlı köy.

⁶³ Kars - Selim ilçesine bağlı köy.

3. Gidemeyecek derecede hasta olan askerler, Beyköy'de Sıhhiye Bölüğü tarafından kurulan tedavi yerine gönderileceklerdir.

4. Tümen Karargâhı, 89'uncu Alayla birlikte hareket edecektir.

30'uncu Tümen Komutanı
Albay Ali Osman

Tarih: 27 Aralık 1914

Vukuat:

30'uncu Tümen Komutanlığına

Üç alayınızla birlikte, 31'inci Tümene bağlı olup yanınızda bulunan alaylar ve topçu birlikleri alınarak hemen 88'inci Alayın takip ettiği istikamette hareket edilecektir.

10'uncu Kolordu Komutanı
Tuğgeneral Hafız Hakkı

Konuş Yeri: Çatak'ın⁶⁴ Doğusunda Yol Üzeri

Tarih: 27 Aralık 1914

Saat ve Dakika: 1.10

Vukuat:

30'uncu Tümen Komutanlığına

1. Düşmanın bir piyade taburu, Sarıkamış'taki kilise civarında avcı hâlinindedir. Bir taburu da Sarıkamış'ın kuzeydoğusundaki ormanlı sırtın eteğinde mevzi almıştır.

2. Sarıkamış'tan duman yükselmektedir.

19'uncu Süvari Alay Komutanı
Binbaşı Ahmet

Konuş Yeri: Karahamza⁶⁵

Tarih: 27-28 Aralık 1914

Vukuat:

Tümen Emri

1. Düşman kuvvetleri Sarıkamış civarında karşı koymaya çalışmaktadır.

⁶⁴ Kars – Sarıkamış ilçesi – Merkez bucağına bağlı köy.

⁶⁵ Kars – Selim ilçesine bağlı köy.

2. Ordumuz, Sarıkamış'ın kuzeyinde düşmanı kuşatmak üzere taarruz ediyor. Ordunun en sol kanadında, Sarıkamış'ın tam kuzeyinde 17'nci Tümen bulunmaktadır.

3. 10'uncu Kolordu, bu gece Başköy ve Kekeç'ten hareketle Sarıkamış'taki düşmanın gerilerine aşağıdaki gibi taarruz edecektir:

31'inci Tümen saat 22.00'de Başköy'den, Çıplaklı⁶⁶ üzerinden Divik'e⁶⁷ gidecektir. 30'uncu Tümen Karahamza'dan Çatak'a ilerleyecek, buradan Sarıkamış'a taarruz edecektir. Karahamza'dan ileri yürüyüşe devam edilirken 88'inci Alay, eskiden olduğu gibi öncüdür. 89'uncu Alay öncüyü 600 m'den, 92'nci Alay ara vermeden 89'uncu Alayı takip edecektir. Çatak hattına gelinceye kadar rastlanacak düşman birliklerine tereddütsüz taarruz edilecektir.

4. Birlikler 28 Aralık günü saat 05.00'te öncünün kolbaşıyla Karahamza'dan hareket etmiş olacaklardır.

5. Ben 89'uncu Alayla beraberim.

30'uncu Tümen Komutanı
Albay Ali Osman

Konuş Yeri: Selimköy'ün Kuzeyindeki Sırtlar

Tarih: 28 Aralık 1914

Vukuat:

30'uncu Tümen Komutanlığına

1. 31'inci Alay 4'üncü Batarya, Selimköy köprüsünü 100 m geçtikten sonra, düşmanın bir piyade bölüğüyle 40 - 50 atlıdan oluşan bir kuvvetince açılan ateşe maruz kalmıştır. 27 Aralıkta Kekeç Boğazı'na gönderilen muhafızla alayına iltihak etmek üzere gelen 89'uncu Alay 1'inci Tabur 2'nci Bölük ve 4'üncü Bölükle, 88'inci Alay 1'inci Taburdan oluşan bir kuvvetle, mevzi alan bir top, düşmanı Selimköy'den Kars'a doğru püskürtmüş, toplar vukuatsız şekilde kurtarılmış ve tarafımdan verilen emirle hemen hareket ettirilmiştir.

2. Selimköy halkıyla yapılan görüşmeden ve düşmanın bundan sonra geriden gelen muhafazasız top, cephane ve kollara taarruz edeceği bugünkü olaydan anlaşıldığından Selimköy'ün bir an önce emniyet altına alınması gerekmektedir.

3. Hayvanlar çok yorgun olduğundan geceyi dört atlıyla Karahamza'da geçireceğim.

Yüzbaşı Ethem

⁶⁶ Kars – Selim ilçesine bağlı köy.

⁶⁷ Kars – Sarıkamış ilçesi – Merkez bucağına bağlı köy. Bugünkü adı Yayıklı.

Konuş Yeri: Karahamza

Tarih: 28 Aralık 1914

Vukuat:

Tümen Emri

1. Düşmana dair bilgi yoktur.
2. Tümen eski yürüyüş sırasıyla hemen şimdi Yolgeçmez⁶⁸ üzerinden Bozat'a⁶⁹ hareket edecektir.
3. Süvari Alayı keşif hizmetinde kullanılmak üzere öncüye verilmiştir.
4. Birlikler Bozat'a gider gitmez Sarıkamış yollarını iyice kapayacak şekilde gizli bir mevziye girecektir.
5. 92'nci Alay Yolgeçmez'de bir tabur bırakarak doğrudan doğruya Sarıkamış yolunu kapayacak ve emniyet altına alacaktır.

30'uncu Tümen Komutanı
Albay Ali Osman

Düşünceler:

Tümen sabah Karahamza'dan hareket ettiği zaman taburlarda 80-90 asker kalmıştı. Tümen 20 Aralıktan beri gece gündüz yürümüş, muharebeye girmiş; fakat bir gün bile istirahat verilmemişti; hatta iki saatte bir yokuşlarda 10 dakika, 15 dakika mola bile verilmiyordu. Bu husus da yürüyüş kolundaki inzibat ve düzenin korunmasına engel oluyordu.

22 Aralıkta öğleden önce Kozahor'un doğusunda düşmanla temas sağlandı. Düşman muharebenin sonucunda adım adım Kaleboğazı civarındaki Rus hudut kışlarına kadar uzaklaştırıldı ve takip edildi. Burada ciddi bir direnişle karşılaşıldı.

Öncü 88'nci Alayın bir taburu dere boyunca vadiden, diğer taburu sol kanattan, tepelerden ilerlemeye başladı. 89'uncu Alay cepheyi vadi boyunca takviye etti. 32'nci Tümen'den bir dağ topu bataryası vadi boyuna karşı mevzi aldı; fakat düşmanın Kırmızıkişla arasında âdeta açıkta mevzilenen iki topu, bu dağ bataryasını beş on dakika içinde etkisiz hâle getirdi. Birçok depo askeri ve iki topçu subayı yaralandı. Geldikten sonra 90'ıncı Alay, sol kanattan kuşatmayla görevlendirildi. Akşama kadar düşman, mevzisinden atılamadı. Bu sırada 32'nci Tümenin kolbaşı yetişti, Kaleboğazı Osmanlı karakolu civarında geceledi. Şafakla beraber taarruza devam edildi. Düşman direnemeyerek Oltu istikametinden çekilmeye başladı. Adım adım takip edildi. Bu takip gece yarısına kadar devam etti. Düşmanla temas sağlandı. 88'inci Alay hücum etti. Askerlerimiz yorgun olduğu hâlde tarafımızdan yapılan bu hücum, birçok zayıat vermekten başka bir işe yaramadı. 88'inci

⁶⁸ Kars – Selim ilçesine bağlı köy.

⁶⁹ Kars – Sarıkamış ilçesi – Merkez bucağına bağlı köy.

Alay da diğer alaylar gibi sabah düşmana karşı açık ve tehlikeli bir durumda kalmasin diye yolun kuzeyindeki dağ yoluna alındı.

30'uncu Tümen ve 10'uncu Kolordu 20, 21 Aralıkta yürüyüş yapmış ve 22, 23, 24 Aralık günleriyle 24 Aralık gecesini harp etmiş olduğu hâlde, 25 Aralıkta öğleden önce ancak iki buçuk üç saat kadar Penek'te mola vermişti. Kolbaşı, aynı günün akşamı Ersinek yokuşunu çıkarak Ersinek'e gelmiş, şafaktan önce yine Allahuekber Dağı üzerinde yürüyüşe başlamış, akşam Beyköy'e gelmişti. Allahuekber Dağı'nda askerler artık büsbütün elden çıkmış, sabaha kadar gelen askerlerle taburların mevcudu 100 askeri bile bulmamıştı. Bu gece Kars'tan bir kuvvet taarruz etmiş olsaydı, hiçbir direniş hemen mümkün olamayacaktı. Beyköy ve Başköy hattında Kolordu bir gün istirahat edecek ve birliklerini toplayacaktı. Öğle vakti Tümenin Kekeç Boğazı'ndan Novoselim istikametinde hareketi emredildi.

Tümen saat 15.00'te Beyköy - Emirhan üzerinden hareket etti. Gece Kamışlı'da yarım saat kadar mola verildi. Bu gece Novoselim İstasyonu'na bir gece baskını yapılacaktı. Fakat Kolordu Komutanlığının bu köyde yaptığı görüşmelerin sonucunda baskından vazgeçilerek Karahamza üzerinden Çatak istikametine yürüyüşe karar verildi. Gece çok soğuk olmakla birlikte; yol askeri o kadar yormadı. Uykusuzluk, açlık, gittiğimiz köylerde askerlerin evlere sığınmalarına sebep oldu.

Gece yarısına kadar yürüdük. Karahamza'ya geldiğimizde, gece Rumların oturduğu asi bir köy olan Çatak'a gidilmesi kararlaştırılmıştı, fakat askerler çok yorulduğundan Karahamza'da üç saat kadar istirahat edilmesi emredildi. Şafak vaktinden önce yine hareket edilecekti; ancak bu mümkün olamadı. Güneş doğduktan sonra, çok az bir mevcutla hareket edilebildi. Kolbaşı Yolgeçmez'e geldiği zaman, Sarıkamış yönünden bir trenin Kars'a doğru gittiği görüldü. Demir yolu ve telgraf hattı süvari keşif kollarımız tarafından kesilmiş olduğundan tren, Novoselim İstasyonu'na varmadan durmak zorunda kaldı. Tekrar Sarıkamış yönüne de gitmedi, orada kaldı. Treni zapt etmek üzere 89'uncu Alay ve 92'nci Alaydan birkaç bölük buraya sevk edilince trenden ateş açıldı. Avcılar sürekli olarak taarruz ediyor ve trene yaklaşıyorlardı.

Bu sırada Kars'tan bir tren Novoselim İstasyonu'na geldi. Bu trenden iki piyade bölüğü kadar bir kuvvet indi. Bizim avcılara taarruza başladı. Bizimkiler bir müddet durdu, sonra gayretle mevcudu kendilerine göre fazla olan bu kuvvetlere karşı tekrar taarruza başladı. Düşmanın taarruzunu durdurduktan sonra Novoselim İstasyonu'na doğru çekilmeye başladı. Tren (hastane treni) zapt edildi ve Novoselim'e hâkim sırtlar elde edildi. Düşman istasyondan sonra yanaşık düzene girerek trene doğru geri gitmeye başladı. Bu sırada 32'nci Tümen'den bir şnyader dağ topu yetişti, mevzi aldı. Fakat bir türlü ateş açmayı başaramadı. Düşman trene bindi, tekrar Kars'a doğru gitti.

Bu sırada Novoselim köyünden, bizim Beyköy'den gelen perakendelerimize karşı bir ateş açıldığı işitildi. Bunun üzerine istasyona karşı görevi kalmamış olan 92'nci Alayın taburundan bir kuvvetin bu sırtlarda

kalması, diğer kuvvetinin Novoselim istikametinde ilerleyerek köydeki düşmanı uzaklaştırması için oradaki tabur komutanlarına emir verdim. Çünkü 92'nci Alay meydanda yaktı.

Bu civarın artık o kadar önemi kalmadığından Tümenin ilerlediği Bozat köyüne gittim. Tümen Alisofu'ya⁷⁰ kadar gitmişti. Fakat mevcudu çok az olduğundan bu geniş cephede durulamayacağı anlaşılarak 30'uncu Tümenin sağa, Divik'e doğru 31'inci Tümene yanaşması emredildi. O gece 88'inci Alay, 89'uncu Alay Divik'te, 92'nci Alay da Karahamza ile Yolgeçmez arasında kaldı. 90'uncu Alay 31'inci Tümenin emri altındaydı. Ona karşılık 92'nci Alay da 30'uncu Tümenin emrinde bulunuyordu.

Elde mevcut kalmamasının ve dolayısıyla başarısızlığımızın tek sebebi, uzun yürüyüş ve yorucu harplerin ardından askeri toplamak, istirahat ettirmek ve karınlarını doyurmak için durmayışımızdır. Askerlerin perakende kalmasının sebebi de yürüyüşün günlük 22,5 km'den çok fazla olması, yürüyüş sırasında sık mola verilmemesi ve subayların yürüyüş inzibatında fevkalade şiddetli davranması gerekirken tersine müsamahakâr davranmalarıdır. Yürüyüşlerin çoğunlukla gece olması ve kışın şiddetli geçmesi de inzibatı engellemiştir.

Konuş Yeri: Karahamza

Tarih: 28 Aralık 1914

Vukuat:

30'uncu Tümen Komutanlığına

1. Düşmanın bir süvari alayı, Sarıkamış'tan yolu takip ederek ilerlemektedir. Kolbaşı, Sarıkamış'ın iki km güneyindedir.

2. Alayımızın kuvveti 60 atlıdır.

19'uncu Süvari Alay Komutanı
Binbaşı Ahmet

Konuş Yeri: Karahamza

Tarih: 28 Aralık 1914

Vukuat:

88'inci Alay Komutanlığına

Kuvvetimiz zaten azdır. Bu az kuvvetle çok geniş cephe almak uygun değildir. Bir süvari bölüğü kuvvetinde olduğu anlaşılan düşmana karşı süvarimize yardımcı kuvvet olarak bir miktar piyade bırakılacak, bulunan yukarı hattan sola yürünerek 89'uncu Alaya yanaşılacaktır.

30'uncu Tümen Komutanı
Albay Ali Osman

⁷⁰ Kars – Sarıkamış ilçesi – Merkez bucağına bağlı köy.

Konuş Yeri: Sarıkamış'ın Birbuçuk Kilometre Güneyi

Tarih: 28-29 Aralık 1914

Vukuat:

30'uncu Tümen Komutanlığına

1. Düşman 11'inci Kolordunun karşısından çekilmeye başlamıştır. 11'inci Kolordu, şimdiye kadar düşmandan birçok top, mitralyöz ele geçirmiş, çok sayıda esir almıştır. Bugün de 30'uncu Tümen düşmandan 250 esir almış ve bir askerî treni ele geçirmiştir.

2. Kolordu şimdi Divik'te toplanacaktır. Bu toplanma hareketi gayet sessiz ve düzenli olarak yapılacak, tek bir asker bile düşman tarafında bırakılmayacaktır. Kolordumuzun bugüne kadar düşmana malzeme bırakmadığı, buna karşılık düşmandan daima esir aldığı unutulmayacak, bu geceki toplanma hareketi de Kolordunun şerefine hâlel getirmeyecek şekilde yapılacaktır. Her müstakil birlik komutanı, Divik'e gelince bana tekmil verecek ve toplanmanın düzeninden sorumlu olacaktır.

3. Ben şimdi Divik'e gidiyorum. Süvari Alayı da Divik'e gelecektir. Emri, Albay Ali Osman verecektir. Alay, onun bulunduğu köydedir.

10'uncu Kolordu Komutanı
Tuğgeneral Hafız Hakkı

Konuş Yeri: Alisofu

Tarih: 28 Aralık 1914

Saat ve Dakika: 4.00

Vukuat:

88'inci Alay Komutanlığına

Solunuzdan yürüyen piyade koluna karşı bir bölük çıkarılacaktır. Bu gece ortalık ağardıktan sonra 31'inci Tümen üzerine toplanılacağından, şimdiden keşif yaptırılacak, geride hiçbir şey bırakılmayacaktır.

30'uncu Tümen Komutanı
Albay Ali Osman

Konuş Yeri: Çatak

Tarih: 29-30 Aralık 1914

Vukuat:

10'uncu Kolordu Komutanlığına

Emrinize cevaptır.

1. Sarıkamış'ın zaptı hususundaki başarınızı kutlar, devamını dilerim.

2. Çatak'ta Sıhhiye Bölüğü askerleriyle karargâhın yedi askerinden başka perakende kalmadı. Şimdi 89'uncu Alay Komutanından aldığım rapordan Alayın mevcudunun 380 asker olduğu anlaşıldı. Çatak Boğazı'yla, Bozat yolunun korunması ve geri çekilecek düşman birliklerine engel olunması için biraz kuvvet ayrılması icap ediyor. Çünkü düşman, hezimete uğramış hâlde, perakende olarak değil düzenli birlikler hâlinde çekilmekte ve rastladığı kuvvete karşılık vermektedir. Bugün Süvari Alayı ve Bozat'ın ilerisindeki 92'nci Alay⁷¹ da Karahamza'da aynı durumla karşı karşıya kalmıştır. Bundan dolayı 380 mevcutlu olan 89'uncu Alayın, Çatak Boğazı'na, Bozat'a ve Sarıkamış yoluna gönderilmesi gerekecektir.

92'nci Alayın Karahamza'dan çekilmesi, yalnız Kars yönünden gelecek düşman birliklerinin değil askerimize düşman olan yerli halkın bile geriyle bağlantımızı tehlikeye düşürmesine sebep olur. Geriden gelen topçuların, cephane kollarının ve ağırlıkların yanında muhafız bulunmadığından, bunların düşman eline geçmesi tehlikesi de vardır. Biraz daha perakende getirilerek alay takviye edilirse Karahamza yolunun da 89'uncu Alaya verilmesinin uygun olacağı arz olunur.

30'uncu Tümen Komutanı
Albay Ali Osman

Konuş Yeri: Çatak

Tarih: 30 Aralık 1914

Vukuat:

89'uncu Alay Komutanlığına

1. Düşman, ordumuzun taarruzuna direnemeyerek geri çekilmektedir.

2. Birliklerimiz Sarıkamış'a girmiş ve 9'uncu Kolorduyla irtibat sağlanmıştır.

3. 89'uncu Alay Sarıkamış'tan Kars'a giden yolları kapayacak ve 92'nci Alay Sarıkamış'a sevk edildiğinden dolayı kuvvetimizin kalmadığı Karahamza'dan geçecek olan asker ve hayvanlarımızın güvenliğini sağlayacaktır. Bunun için bir tabur Yolgeçmez'de bırakılarak subay keşif kolları ve sabit postalarla Karahamza, Selimköy tarafları keşfedilip güvenliği sağlanacak, diğer bir tabur Sarıkamış'tan gelen yolları kapatacak, bir tabur da her iki tarafa yardım edebilecek bir mevkide toplu hâlde ihtiyat olarak bulundurulacak ve geriden gelen perakendeler bu civarda durdurulmadan hemen birliklerine iltihak ettirileceklerdir.

30'uncu Tümen Komutanı
Albay Ali Osman

⁷¹ Metinde 94'üncü Alay yazmaktadır.

Konuş Yeri: Çatak

Tarih: 30 Aralık 1914

Vukuat:

10'uncu Kolordu Komutanlığına

1. Şimdi Karahamza'dan dönen 30'uncu Tümen Başhekiminin verdiği bilgiye göre; düşmanın, Sarıkamış'tan Kars'a doğru çekilmekte olan bir süvari bölüğü kadar kuvvetiyle, miktarı bilinmeyen topçusu üzerine mitralyöz ateşi açılmış ve süvarileri firar etmiştir. Ardından düşman topçularının açtığı ateşe, piyade ve topçularımızın verdiği karşılıkla düşman topçusu etkisiz hâle getirilmiş, bunun üzerine piyadeler ilerlemeye başlamışlardır. Durum böyleyken Başhekim dönmüştür.

2. Çarpışma saat 12.00'de başlamış, 14.30'a kadar devam etmiştir.

3. Çarpışmanın bitiminde piyade birliklerimizin yanaşık düzende düşman mevzisine gittiğini gördüğünü ve düşman toplarının teslim olduğunu duyduğunu yine Başhekim söylemiştir.

4. Başhekim, geriden diğer bir düşman kuvvetinin daha geldiğini ve bu kuvvetin çatışmayı duyar duymaz Sarıkamış tarafına döndüğünü duyduğunu da ifade etmiştir.

5. Bozat tarafında görülen topçu, Bozat'ın ilerisinde iki defa mevzi alarak Sarıkamış'a ateş ettikten sonra, dün harp olan Rum köyüne inip Sarıkamış istikametinde gözden kaybolmuştur. Piyade ve süvari keşif kolları gönderilmiştir. Sonucu alınınca arz edilecektir.

6. 89'uncu Alayı da ileriye sürüyorum, 88'inci Alayla irtibat kurmasını emrettim.

30'uncu Tümen Komutanı
Kurmaya Binbaşı Şemsettin

Konuş Yeri: Divik

Tarih: 30 Aralık 1914

Vukuat:

Kolordu Emri

1. Düşman çok sayıda esir, top ve mitralyöz bırakarak 11'inci Kolordu cephesinden sürekli olarak çekiliyor. Sarıkamış'ta görülen düşman kuvvetleri bir süvari alayı, bir piyade taburu ve iki toptur. 10'uncu Kolordunun karşısındaki bu kuvvetten başka 9'uncu Kolordu karşısında da kuvvetli piyade ve topçusu bulunmaktadır. Dün Karahamza'da düşmandan 250 kadar esir ve lokomotif vagonlarıyla, askerî bir tren alan 92'nci Alay düşmanı püskürtmüş, Novoselim İstasyonu'nu da tahrip etmiştir.

2. 10'uncu Kolordu, Orduyla beraber askere bir süre istirahat ettirecek, sonra yine taarruza geçirmek üzere bugün ve yarın olduğu yerde kalarak düşmanın olabilecek her türlü taarruzunu püskürtecektir.

3. 31'inci Tümen, Kars - Sarıkamış yolunun kuzeyinde (yol hariç) bulunarak büyük kısmıyla Divik'te toplanacak, ileri karakollarını Divik'in güneyindeki yüksek sırtlara sürerek düşmanın taarruzuna karşı bu sırtları tahkim edip savunacaktır. Sarıkamış'ın batısında ve kuzeyinde mevzi alan 9'uncu Kolorduyla irtibat kuracak, Yağbasan'da⁷² subay komutasında kuvvetli piyade keşif kolları bulunduracak, düşmanın keşif kollarının buradan ileriye geçmesini önleyecek ve sürekli olarak Sarıkamış istikametini keşfedecektir. Dün Karahamza'da muharebe eden 92'nci Alayı iki topla takviye ederek Karahamza'nın kuzeyinde uygun bir mevziyi tahkim ve işgal ettirecek, düşmanın bu taraftan gelecek taarruzunu püskürtecektir. Kuvvetli piyade ve süvari keşif kollarıyla Benliahmet, Kars istikametinde keşif yapacaktır.

4. 30'uncu Tümen büyük kısmıyla Çatak'ta olmak üzere Çatak...(?) bölgesinde toplanarak bu hattın güneyinde uygun bir mevziyi keşif ve tahkim edecek, düşmanın Sarıkamış yolundan ve bu hattın ilerlemesini önleyecek, kuvvetli süvari keşif kollarıyla sabit piyade keşif kollarını Bozat'a kadar sürerek düşmanın keşif kollarıyla da buradan geçmesini engelleyecektir.

5. Dün gördüğüm birliklerin kuvvetleri, ancak onda bir derecesinde kalmıştır. Yolda düşmemesi gereken birlikler, tümen ve alay komutanlarının gayretiyle, bu iki gün içinde eski kuvvetlerini kazanacak, Oltu ve Penek gazileri gibi canlandırılacaklardır.

Bunun için Başköy, Beyköy, Karakale ve Akçakale'ye, kısacası bu bölgede, Allahuekber Dağı'nın berisinde, tümenlerin konakladığı ve geçtiği bütün köylere subaylar sevk edilecek, perakende askerler tümen bölgelerine getirilerek alaylarına iltihak ettirileceklerdir. Ben bugün ve yarın şu saatlerde şu sırayla denetleme yapacağım:

31'inci Tümenin piyade alaylarıyla topçularını denetlemek üzere bugün ve yarın saat 15.00'ten 17.00'ye kadar yapacağım bu denetlemenin kolay geçmesi ve kısa sürede bitmesi için, tümen komutanları nasıl ve nerede yapılması gerektiğini düşünerek bana bugün saat 14.30'a kadar haber verecekler ve birer genel mevcut çizelgesi göndereceklerdir. Alayları bütün olarak denetleyeceğim. Topçular, hafif cephane kollarıyla beraber olacaklardır.

Tümen komutanları hemen şimdi düşmanın taarruzuna karşı icap eden tedbirleri alacak, ileri karakollar tesis ederek tertibatlarını raporla bildirecek, ondan sonra diğer hususları düzenleyeceklerdir. Düzenlenecek hususlar arasında askerlere sabah, akşam etli sıcak yemek yedirilerek karınlarının iyice doyurulması da vardır.

Ben Divik'teki karargâhtayım.

⁷² Kars – Sarıkamış ilçesi – Merkez bucağına bağlı köy. Bugünkü adı Yağbasan.

Not: 32'nci Tümenin Topçu Taburu, 31'inci Tümen Komutanlığının emrine verilecektir.

10'uncu Kolordu Komutanı
Tuğgeneral Hafız Hakkı

Tarih: 30 Aralık 1914

Vukuat:

30'uncu Tümen Komutanlığına

1. Düşmanın iki piyade taburu, 31'inci Tümenin önünde ve ormanın arkasında durmaktadır.
2. Sağımızda bulunan 31'inci Tümen düşman üzerine ilerlemektedir.
3. Süvariler, düşman süvarileriyle teması koruyacaklardır.

88'inci Alay Komutanı
Binbaşı Bahaettin

Konuş Yeri: Çatak

Tarih: 30 Aralık 1914

Vukuat:

10'uncu Kolordu Komutanlığına

Piyade keşif kolundan alınan raporda, düşmanın süvari ve topçudan oluşan bir kuvvetinin Kars istikametinden Sarıkamış'a gittiğinin bildirilmesi üzerine konunun araştırılması için bir süvari keşif kolu gönderilmiştir. Keşif kolu önce Çatak'tan Asboğa'ya⁷³ gitmiş, orada bugün saat 11.00'de Kazakların köye gelerek köyün erkeklerini ve köyde kalan birkaç perakende askeri alıp Sarıkamış istikametine gittiklerini, keşif kolunun gelişinden birkaç dakika önce geride kalan on Kazak'ın da aynı istikamete gittiğini haber almıştır. Bunun üzerine keşif kolu, Bozat'a ayrıldığı noktaya kadar yolu takip edip orada bu on Kazak süvarisini görmüş; fakat kuvvetlerinin azlığından dolayı ileriye gitmeyip dönmüştür. Sol kanadımız güvenli değildir. İleri sürüldüğünü arz ettiğim 89'uncu Alayın, Sarıkamış elimize geçinceye kadar Sarıkamış - Kars yolunun ve sol kanadımızın kapatılmasıyla görevlendirilmesinin uygun olacağı değerlendirilmektedir. Konuyla ilgili emirleriniz beklenmektedir.

30'uncu Tümen Komutanı
Albay Ali Osman

⁷³ Kars – Sarıkamış ilçesi – Merkez bucağına bağlı köy.

Konuş Yeri: Sarıkamış'ın Kuzey Sırtları

Tarih: 2 Ocak 1915

Vukuat:

30'uncu Tümen Komutanı Albay Ali Osman'a

1. Siz iyileşinceye kadar, geçici olarak Tümen Komutanlığına vekâlet etmem hususu 10'uncu Kolordu Komutanlığınca emredilmiştir. Perakendelerden toplanan bir tabur, Divik'te toplanan 88'inci Alay, Çatak'taki 89'uncu Alay ve dört dağ topu bataryası 30'uncu Tümeni teşkil etmektedir.

2. Tümenin bütün ağırlıklarının, sıhhiye bölüğünün, cephane kollarının ve diğer ağırlıklarının şimdiden Divik'e gönderilmesi emredilmiştir. Bu ağırlıkların oraya geldiklerinde, öteye beriye dağılmayarak belirlenen yerlerde toplanmalarının sağlanmasını arz ederim.

3. Diğer birlikler akşama kadar şimdi bulundukları yerlerde kalacak, sonradan verilecek emre göre hareket edeceklerdir.

4. Ben de o zamana kadar Tümen Karargâhının bulunduğu yerde olacağım.

Not: Çatak'taki cephane kolları ve ağırlıklarıyla Sıhhiye Bölüğünün de Divik'e celbi arz olunur.

30'uncu Tümen Komutan Vekili
Kurmay Binbaşı Şemsettin

Konuş Yeri: Başköy

Tarih: 3 Ocak 1915

Vukuat:

30'uncu Tümen İdare Başkanı Süleyman Kâmil Bey'e

1. Tümen Komutan Vekilinin yazısını gönderiyorum, gereği yapılacaktır.

2. Heyet raporuyla, altı ay müddetle hava değişimine gideceğimden mümkünse bana birkaç aylık maaşımı gönderin. Kâmil Efendi'ye üç lira vermiştim. Mehmet Efendi'den Hasankale'de bir lira almıştım. Siz bunların hesabını görürsünüz. Parayı bir subayla hemen göndermenizi rica ederim. Ben Alman Yarbay Feldmann'la⁷⁴ beraber Erzurum'a gideceğim.

3. Arkadaşların hepsine selam eder, Allah'tan başarılarını dilerim.

30'uncu Tümen Komutanı
Albay Ali Osman

⁷⁴ Prusyalı Binbaşı V. Feldmann, Türk ordusunda 1913-1918 yılları arasında yarbay rütbesiyle, barış zamanında Muharebe Bölüğü Komutanı olarak görev yapmış, Sarıkamış Muharebesi'ne de 3'üncü Ordu Harekât Şubesi Müdürü olarak katılmıştır. Ülkesine döndükten sonra Batı Cephesi'nde yarbay olarak Piyade Alay Komutanlığında bulunmuş, 1920'de emekli olmuştur. Deutsche Offiziere in Der Türkei; ATASE Başkanlığı Kütüphanesi (Basılmamış Eser), s. 21.

Konuş Yeri: Merkez

Tarih: 4 Ocak 1915

Vukuat:

Müfreze Komutanlığına

Muhafazasıyla görevli olduğumuz topçunun sağ kanadında 90'ıncı Alayla bir mitralyöz bölüğü, sol kanatta önce 30'uncu Dağ Topçusu sonra 92'nci Alay bulunmaktadır. İleri mevzi de keşfedilmektedir, sonucu ayrıca arz edilecektir.

93'üncü Alay 3'üncü Tabur Komutanı
Yüzbaşı Mahmut

Tarih: 5 Ocak 1915

Vukuat:

1. Düşman bu sabah Divik'i işgal etmiştir.
2. Kolordu sağ kanadında bulunan ihtiyatını sol kanatta toplayarak Divik'e taarruz edecektir. Bunun için Tümenin ihtiyatını oluşturan İstihkâm Bölüğü ile Hilmi Bey Müfrezesinin ihtiyatı sol kanada gönderilmiştir.
3. Diğer birliklerin hayvanları yüklü olarak askerleri de hemen harekete hazır olacak şekilde toplu hâlde bulundurulacaktır.
4. Avcı hattındaki piyade ile topçu, şu anki mevzilerinde kalacaklardır. Topları hemen yüklemek üzere asker ve hayvanları hazır bulundurulacaktır.

Bu konuda bir dakika gecikme olmayacaktır.

30'uncu Tümen Komutanı
Kurmay Binbaşı Şemsettin

Konuş Yeri: Sarıkamış'ın Kuzeyi

Tarih: 4 Ocak 1915

Vukuat:

30'uncu Tümen Komutanlığına

1. Top, tüfek seslerinden, düşmanın bugün 9'uncu Kolordunun karşısında kötü durumda olduğu; hatta 91'inci ve 92'nci Alayın taarruzuna bile dayanamadığı anlaşıyor.
2. Kolordu elindeki kuvvetlerle Sarıkamış istikametinde, düşmanın yanı gerisine hızla ilerlemektedir. 91'inci Alay ve 92'nci Alay Sarıkamış'ın kuzeyi istikametinde taarruz etmekte, 31'inci Tümenin komutasında 93'üncü Alay ve 31'inci Tümenin diğer perakendeleri Sarıkamış yolu boyunca ilerlemekte ve şimdi Yağbasan'ı geçmektedir.

Ben 88'inci Alay ve iki topla sağ kanattan ilerliyorum. 30'uncu Tümen, Çatak civarında ne kadar kuvveti varsa bir dakika kaybetmeden yanındaki topçuyla Yağbasan üzerine ilerleyecek ve kuvvetli bir subay keşif koluyla Bozat'ı savunacaktır.

3. Ben Sarıkamış'ın tam kuzeyindeki büyük ormanın kenarında olacağım. Durumunuz her iki saatte bir oraya bildirilecektir. Zaman kaybedilmeden Yağbasan üzerinden ilerlenerek topçuyla Hasan ve Hakkı Bey'in koluna yetişilecektir. Zannediyorum süvari bölüğünüzle, Sarıkamış'ın doğusundan Sarıkamış yoluna doğru keşif yaptınız, düşman oradan kaçıyor. Burayla ilgili çabuk haber veriniz.

10'uncu Kolordu Komutanı
Tuğgeneral Hafız Hakkı

Konuş Yeri: Çermik

Tarih: 5 Ocak 1914

Vukuat:

1. Düşman bugün takip etmedi; fakat Başköy'de bulunan müfrezemizle muharebe yaptı. Bu gece, bize tacizde bulunması, yarın da takip etmesi muhtemel olduğundan çok dikkatli bulunulacaktır. 90'ıncı Alay, Başköy'den gelen iki yolu muhafaza etmek üzere ileri karakolla görevlidir. 89'uncu Alay bu ileri karakola icabında hemen yardım etmek üzere hep hazır bulunacaktır. 31'inci Tümeden bir takım, Kızılkilise istikametinde gönderilecektir. Köyün kuzeybatısının muhafazası 88'inci Alaya aittir.

2. Bu gece askerlere mutlaka sıcak yemek yedirilecektir. Kolordu İdare Başkanlığına müracaat edilerek et alınacak, diğer erzaklar köyden tedarik edilecektir.

3. 30'uncu Tümenin toplanma bölgesi derenin sağ tarafıdır.

4. Ben Tümen Karargâhındayım.

30'uncu Tümen Komutanı
Kurmay Binbaşı Şemsettin

Konuş Yeri: Çermik

Tarih: 5-6 Ocak 1915

Vukuat:

5 Ocak 1915 Gecesi İçin Tümen Emri

1. Ordu yarın Bardız⁷⁵ üzerine yürüyüşe devam edecektir.

2. 9'uncu Kolorduya bağlı birlikler, saat 07.00'de Çermik Köprüsü civarından yürüyüşe başlayacaktır.

⁷⁵ Erzurum – Şenkaya ilçesine bağlı bucak. Bugünkü adı Gaziler.

3. 30'uncu Tümen birlikleri, aynı saatte bugün alay komutanlarına gösterdiğim ordugâhta toplanarak 9'uncu Kolorduyu şu sırayla takip edeceklerdir: 88'inci Alay, 89'uncu Alay ve İstihkâm Bölüğü, 31'inci Tümen piyadesi, ordudaki bütün topçu birlikleri, bütün birliklerdeki tahrip ağırlıkları, artçı birlikler.

Kolorduya bağlı büyük ağırlıklar saat 05.00'te yürüyüşe başlayacak, saat 06.30'da mutlaka arkası alınmış olacaktır. Ağırlıklar da kolordu ve tümenlerin yürüyüş sırasıyla yürüyecektir. Tümenin bütün ağırlıkları Yüzbaşı Nuri'nin emrinde olacaktır.

4. Tümen Süvari Bölüğü saat 06.00'da, Çatak Deresi yolunda, Çermik'in kuzeydoğusundaki sırtlar üzerinde hazır bulunacaktır. Tümenin artçı kuvveti, 90'uncu Alay Komutanının emrindedir.

5. 30'uncu ve 31'inci Tümenlerin ileri karakolları artçıyı teşkil edecek; ancak yürüyüş kollarının tamamı Çermik - Bardız yolundan geçtikten sonra mevkillerini terk edecek ve Çermik'le civarındaki perakendeleri ileri sürerek Bardız istikametinde yürüyeceklerdir. İhtiyaç duyulursa artçıya topçu ve mitralyöz de ilhak edilecektir.

6. Keşif hizmetleri şu şekilde yerine getirilecektir:

Kolordu Emir Subayı Teğmen Hamit, 30'uncu Tümen Süvari Bölüğünden 10 atlıyla Bardız, Norşin,⁷⁶ Yeniköy istikametine giderek 32'nci Tümenin sol kanadından bir taarruz yapılması açısından araziye inceleyecek, düşmanın kuvveti ve yollar hakkında bilgi verecektir.

31'inci Tümen Süvari Teğmen İbrahim, 10 atlıyla Çermik, Kızılkilise,⁷⁷ Sarıkamış istikametine gidecektir.

Keşif kolları saat 07.00'de Çermik'ten hareket edeceğinden, Tümen Süvari Bölüğünden ayrılacak olan 10 atlı, saat 06.45'te Kolordu Karargâhı civarında Teğmen Hamit'e teslim edilecektir.

Ben 30'uncu Tümenin baş tarafında yürüyeceğim.

30'uncu Tümen Komutanı
Kurmay Binbaşı Şemsettin

Konuş Yeri: Çermik

Tarih: 5 Ocak 1915

Vukuat:

90'uncu Alayda Binbaşı Hilmi'ye

1. Bütün piyade kuvvetinizle, Kolordunun ileri karakolunu teşkil edeceksiniz.

⁷⁶ Erzurum – Şenkaya ilçesi – Gaziler bucağına bağlı köy. Bugünkü adı Esenyurt.

⁷⁷ Erzurum – Şenkaya ilçesi – Gaziler bucağına bağlı Çermik'in güneydoğusunda yer alır.

2. Kızılkilise, Başköy yolları ve sırtları üzerinde icap eden ileri karakol tertibatı alınacak ve bu tertibat bir krokiyle bize bildirilecektir.

3. Bugün Kolorduyu piyade ateşiyle takip etmeyen düşman, topçu ateşiyle Başköy istikametinden yürüyüş kollarını dövmüştür.

4. Düşmanın taarruzu hâlinde emir alınıncaya kadar mevzide kalınacak ve Kolorduya hemen haber gönderilecektir.

5. Muhabere için Süvari Bölüğünden dört asker gönderilmiştir.

6. Ben Çermik'teyim.

Not: Emrinizdeki askerlerin hangi alaylara bağlı olduğunu bildiren pusulayı gönderiniz.

30'uncu Tümen Komutanı
Kurmay Binbaşı Şemsettin

Konuş Yeri: Bardız

Tarih: 6-7 Ocak 1915

Vukuat:

Kolordu Emri

1. Düşman bir iki piyade taburu, iki süvari bölüğü ve bir bataryasıyla Başköy'den Çermik'in batısına doğru gelmiştir. Bir piyade taburu, bir makineli tüfek bölüğü ve bir topla da Bardız'ın güneyindeki Çakırbaba Dağları'ndadır.

2. 32'nci Tümen bugün düşmana taarruz ederek Yeniköy'ün batısındaki düşman mevzisini zaptla, 11'inci Kolorduyla birleşmiştir.

3. Kolordu yarın istirahat ederek, perakendelerini toplayıp birliklerini düzenleyecek ve aşağıdaki istikametleri tahkim edecektir.

a. 30'uncu Tümen, Bardız Deresi'nin güneyinde bugün 88'inci Alayın zapt ettiği sırtlarla, Çermik'ten Bardız Deresi'nin güneyinden gelen yolu ve Yeniköy'den Bardız'a ulaşan yolu kapayacak şekilde mevzileri keşif ve tahkim edecektir.

b. 31'inci Tümen, Bardız Deresi'nin kuzeyinden Bardız'a ve Bardız'ın arkasına gelen yolları kapayacak şekilde mevzileri keşif ve tahkim edecektir. Bu tahkimat, yarın sabah başlanıp öğlene kadar bitirilecek ve mevzide birer piyade alayı, birer makineli tüfek bölüğü ve birer batarya hazır bulunacaktır.

c. Tümenlere verilen kapama ve tahkim bölgesi, aynı zamanda ileri karakol bölgesidir. 30'uncu Tümen süvari ve piyade keşif kollarıyla Kızılkilise, Sarıkamış, Yeniköy istikametlerini; 31'inci Tümen Çermik, Göreşken,⁷⁸ Zakim⁷⁹ istikametlerini keşfettirecek ve Yukarı Hamas'taki⁸⁰ toplu karakol üzerinden 32'nci Tümenle irtibat kuracaktır.

⁷⁸ Erzurum – Şenkaya ilçesi – Gaziler bucağına bağlı köy.

⁷⁹ Erzurum – Şenkaya ilçesi – Gaziler bucağına bağlı köy. Bugünkü adı Şenpınar.

⁸⁰ Erzurum – Şenkaya ilçesi – Gaziler bucağına bağlı köy. Bugünkü adı Gözebaşı.

3. Tümenler, yarın sabah ve akşam askerlerine bol etli sıcak yemek yedireceklerdir. Bu işi, bizzat tümen komutanları dikkatle takip ederek bana askerlerin iyice doyurulduğuna dair rapor vereceklerdir.

4. Yarın doktorlar bizzat alay komutanlarının gözetiminde bütün askerleri muayene ve özellikle ayaklarını tedavi edeceklerdir. Ağır hasta olanlar Oltu Hastanesine gönderileceklerdir.

5. Ben saat 08.00'de 31'inci Tümenin Bardız Deresi'nin kuzeyindeki mevzisini gezeceğim. Görevli alay ve batarya komutanlarıyla tümen komutanı o saatte karargâhıma geleceklerdir.

6. Telgraf Bölüğü, benim karargâhımla 30'uncu ve 31'inci Tümenlerin tahkim edeceği mevziler arasında saat 07.00'den itibaren telefon bağlantısı kuracaktır.

10'uncu Kolordu Komutanı
Tuğgeneral Hafız Hakkı

Konuş Yeri: Bardız

Tarih: 7 Ocak 1915

Vukuat:

10'uncu Kolordu Komutanlığına

Çermik'ten hareket ettiğimiz gün için birliklere verilen yürüyüş emrinde, topçunun piyadeyi takip edeceği bildiriliyordu. Hareket sırasında 32'nci Topçu Alayı piyadeyi takip etti; fakat 30'uncu Topçu Alayını göremedim.

Bardız'a geldikten sonra 30'uncu Topçu Alay Komutanı Binbaşı Abdullah'ı gördüm. Emrin neden yerine getirilmediğini sordum. "İki topun emre aykırı olarak saat 05.00'te yani belirlenen saatten iki saat önce hareket ederek Bardız'ı bile geçtiğini, kendisinin de bu iki topu geri aldirmek üzere ileri gittiğini" söyledi. Bununla beraber Alayın diğer dört topu da piyadeyi takip etmiyordu. Daha ileri gitmişlerdi. İcap edenler hakkında gereği yapılmak üzere arz olunur.

30'uncu Tümen Komutan Vekili
Kurmaya Binbaşı Şemsettin

Konuş Yeri: Bardız

Tarih: 7 Ocak 1915

Vukuat:

1. 89'uncu Alay ile 30'uncu Topçu Alayından bir batarya ve 89'uncu Alay mitralyözünü, şimdi Büyük Çilhoroz Dağı üzerinden 32'nci Tümen istikametinde işitilen top ve tüfek seslerine doğru gidecektir.

2. Bu müfreze, ihtiyacı olduğunu görürse hemen 32'nci Tümene yardım edecektir. Tümenden talep gelmediği takdirde bu gece Çilhoroz Dağı'nı elinde bulunduracak ve askerlerini arkadaki ormanda dinlendirecektir.

3. Kolordu yarın İd istikametinde ilerleyecektir.

4. Müfreze, Binbaşı Ziya komutasında, bataryanın gelmesini beklemekten hemen hareket edecektir, batarya arkadan yetişecektir. Bataryayı himaye için geride 30 kişilik bir müfreze bırakılacaktır.

5. 90'ıncı Alaydan hemen bir takım gönderilecek ve 89'uncu Alayın mevzisi tutulacaktır.

6. Konuyla ilgili raporlar Bardız'da bana gönderilecektir.

7. Hamas istikametine gönderilen 89'uncu Alay üç postada 90'ıncı Alay tarafından değiştirilecektir.

30'uncu Tümen Komutanı
Kurmay Binbaşı Şemsettin

Konuş Yeri: Bardız

Tarih: 7 Ocak 1915

Vukuat:

Bardız Mevki Komutanlığına

1. Bardız'ın güneyindeki sırtlarda bulunan 88'inci Alayla telefon bağlantısı sağlanamadığından duruma dair bilgi alınamıyor. Yakın olmanız dolayısıyla Alayın durumu hakkında 30'uncu Tümen Komutanlığına bilgi veriniz.

2. 88'inci Alay nezdinde olup Hamas'ta 30'uncu Tümene iltihak etmek üzere yola çıktığı Alay Komutanlığından bildirilen iki top ve iki makineli tüfek henüz buraya gelmemiştir. Bunlar hakkında bilginiz varsa bildiriniz.

3. Alaydan bir genel kuvvet çizelgesi alarak telefonla bildiriniz.

30'uncu Tümen Komutanı
Kurmay Binbaşı Şemsettin

Konuş Yeri: Bardız

Tarih: 7-8 Ocak 1915

Vukuat:

30'uncu Tümen Komutanlığına

Bugünkü genel kuvvet çizelgenizi alarak yarım saate kadar yanıma geliniz.

Sol Kanat Ordusu ve 10'uncu Kolordu Komutanı
Tuğgeneral Hafız Hakkı

Konuş Yeri: Bardız

Tarih: 7-8 Ocak 1915

Vukuat:

30'uncu Tümen Komutanlığına

9'uncu Kolorduya ait olup 30'uncu Tümen Komutanlığına ilhak edilen iki dağ topu, şimdi 9'uncu Kolordudan Binbaşı Abdullah'a teslim edilecektir. Şayet toplar başka bir yere gönderilmişse, yerlerine 30'uncu Tümene ait toplardan diğer ikisi verilecektir.

10'uncu Kolordu Komutanı
Tuğgeneral Hafız Hakkı

Düşünceler:

Bardız
7-8 Ocak 1915 Cuma
Saat 23.30

30'uncu Tümen Komutanlığı

Yürüyüş Emri

1. Düşman bugün iki piyade taburu, bir dağ topu bataryası ve iki süvari bölüğüyle Zakim'e gelmiş, bir piyade alayı ve bir bataryayla Çermik üzerinden Vartanut⁸¹ köyünü işgal etmiştir. 32'nci Tümenin dün, Yeniköy'ün batı sırtlarından süngü hücumuyla püskürttüğü düşman kuvvetleri, bugün Çilhoroz, Gürpınar Karakolu arasında karşı taarruza geçme teşebbüsünde bulunmuşlarsa da kanlı bir şekilde püskürtülmüşlerdir.

2. Kuvvetlerimiz Rumiye'yi zapt etmiş, Savucbulak tarafından düşman birliklerini tamamen etkisiz hâle getirecek derecede büyük miktarda esir almıştır. Batum tarafından taarruz etmek isteyen düşman birlikleri püskürtülerek ...(?) içerisine tıkmıştır. On gün önce Ardahan'ı zapt eden askerlerimiz, oradaki düşmanı kuşatmış ve birliklerini takip etmektedir.

3. 11'inci Kolordu Mecingert⁸² - Kötek hattında, 32'nci Tümen Karakolu - Gürpınar Karakol hattındadır. Yarın 2000 piyadelik bir kuvvetle Yarbay Vasıf'ın Kosor'dan Bardız'a hareket edeceği bildirilmiştir. Bardız Müfrezesi ve Yayla kuvveti hariç 10'uncu Kolordu, bu gece aşağıdaki gibi yürüyerek Norşin – Hamas hattında toplanacaktır:

⁸¹ Erzurum – Şenkaya ilçesi – Gaziler bucağına bağlı köy. Bugünkü adı Aktaş.

⁸² Kars – Sarıkamış ilçesi – Karaorgan bucağına bağlı olup 1985 mülki idare taksimatında Aşağı ve Yukarı Mecingert olarak geçmektedir. Yukarı Mecingert Çamyazı, Aşağı Mecingert İnkaya adını almıştır.

a. 31'inci Tümen, saat 02.00'de toplanma yerinden hareket ederek Norşin'e gidecektir.

b. 30'uncu Tümen, saat 02.45'te toplanma yerinde toplanacak ve saat 03.00'te Aşağı Hamas'a⁸³ hareket edecektir.

90'ıncı Alay

30'uncu Topçu Alayı

32'nci Topçu Alay 3'üncü Tabur

İstihkâm Bölüğü

Süvari Bölüğü

Sıhhiye Bölüğü

4. 89'uncu Alay, emri aldığı anda, Çilhoroz Dağı'nda bir ileri karakol bölüğü bırakarak topçu daâil mevcut bütün kuvvetiyle Aşağı Hamas'a hareket edecektir. 88'inci Alay ve iki makineli tüfek, mevziye giren iki topla beraber bulunduğu yerde kalacak, diğer iki makineli tüfekle mevziye girip saat 24.00'te bulunduğu yerden hareketle, saat 02.45'te Bardız'da, Tümenin toplanma yerinde olacaktır.

5. Bardız Yaylası'nda kalacak olan 88'inci Alay, iki makineli tüfek ve iki top, Kızılkilise'den ve Bardız'dan gelen yolları kapatıp güvenliğini sağlayacak ve yine 30'uncu Tümen emrinde bulunacaktır. Çilhoroz'daki ileri karakol bölüğü, 88'inci Alayla irtibat kuracak ve bu birlikler gerektiğinde birbirlerine yardım edeceklerdir.

6. Bardız Müfrezesi; 92'nci Alay, iki top, iki makineli tüfek ve 9'uncu Kolordunun piyade, topçu, makineli tüfek ve istihkâm askerlerinden oluşmaktadır.

7. 88'inci Alay, Bardız üzerinden Aşağı Hamas'a telefonla bağlantı kuracaktır. Telgraf Bölüğüne bu hususta emir verilmiştir.

8. Süvari Bölüğü, Çilhoroz Dağı (dâhil) - Bardız Deresi hattını keşfettirecektir. Bu keşif kolları, saat 07.00'de yola çıkarılacaktır. Norşin – Çilhoroz Dağı (hariç) hattı 31'inci Tümen tarafından keşfettirilecektir. Süvari Bölüğü ayrıca Kızılkilise ve ...kilise(?) istikametlerini de keşfedecektir.

9. Ben 90'ıncı Alayın baş tarafında olacağım.

Not: Büyük ağırlıklar Tümeni takip ederek, Aşağı Hamas'a gidecektir.

30'uncu Tümen Komutan Vekili
Kurmay Binbaşı Şemsettin

⁸³ Erzurum – Şenkaya ilçesi – Gaziler bucağına bağlı köy. Bugünkü adı İçmesu.

Konuş Yeri: Çilhoroz Dağı'nın Kuzey Eteği

Tarih: 7-8 Ocak 1915

Vukuat:

30'uncu Tümen Komutanlığına

Emriniz gereğince 89'uncu Alayla, iki makineli tüfek, iki Krupp⁸⁴ topu ve iki şnayderden ibaret bir bataryadan oluşan müfrezemiz, Çilhoroz Dağı'na doğru hareket etti. Dağa varıldığında pek çok arama yapıldı; fakat karanlık olduğundan yol bulunamadı. Gecenin, mecburen dağın eteğinde ormanlık civarında geçirilmesine karar verildiği ve sabah erkenden hareket edileceği arz olunur.

89'uncu Alay Komutan Vekili
Binbaşı Mehmet Ziya

Konuş Yeri: Hopik

Tarih: 8 Ocak 1915

Vukuat:

Sol Kanat Ordusu Komutanlığına

Arkadaşlar!

Hemen bir ay oluyor ki içinde bulunarak günlerce devam eden muharebelerde düşmana nasıl saldırdığınızı gördüm. Havanın, arazinin muhalefetine, düşmanın direnişine, her türlü yokluğa aldırmadan karşı koydunuz. Düşmanı ana toprağından sürüp attınız, düşmandan yerler aldınız. Bu uğurda sarf ettiğiniz emekler hiçbir zaman kaybolmayacaktır. Bundan dolayı Padişahımız başta olmak üzere, bütün millet sizi tebrik ediyor. Ben, İstanbul'a dönüyorum. İnşallah büyük büyük başarılar kazanarak düşmanı bir daha baş kaldıramayacak derecede kahreder ve şehitlerimizin ruhunu şad edersiniz. Sizi Allah'a emanet ediyorum.

Başkomutan Vekili
Enver

Tarih: 8 Ocak 1915

Vukuat:

Çok Acele

10'uncu Kolordu Komutanlığına

Düşmanın bir piyade taburu iki saat önce, bir taburu da şimdi Kızılkilise yolundan ilerleyerek 3000 m'ye kadar yaklaşmıştır. Bir süvari

⁸⁴ Sultan Abdülaziz döneminde Alman Krupp firmasına yaptırılan ve Boğazlar'daki müstahkem mevki ile hudut boylarına yerleştirilen büyük çaplı yivli top. Askerî Tarih Terimleri Sözlüğü; Gnkur. ATASE Başkanlığı Kütüphanesi (Basılmamış Daktilo Eser) s. 162.

bölüğü de vardır. Karşımızda bulunan düşman kuvvetleri, eski mevzilerine girmiştir. Kızılkilise'den ilerleyen iki piyade taburu da taarruza başlıyor. 88'inci Alayın mevcudu 150 askerden ibarettir. Savunma yapmak üzere savunma mevzilerine girilmiştir. Ateş başladı, mitralyöz yoktur, bir top vardır. Ne şekilde hareket edeceğimizin emredilmesi arz olunur.

88'inci Alay Komutanı
Binbaşı Nurettin Temel

Konuş Yeri: Hamas

Tarih: 8 Ocak 1915

Vukuat:

10'uncu Kolordu Komutanlığına

1. 88'inci Alaydaki iki makineli tüfek yüzbaşısı şimdi geldiler. Kızılkilise'den alay bölgesine doğru gelen düşman piyade taburunun alaya yönelmediğini,

2. Bizim taraftan top atıldığını, ardından mitralyözle ateş edilmek istenildiğini; fakat tüfeklerin hiçbirinin ateş etmediğini,

3. Tüfeklerin Alay Komutanının emriyle tamir edilmek üzere Tümene gönderildiğini ve cephede başka bir olay olmadığını ifade etmişlerdir.

4. Tüfek ustası tüfekleri iki saate kadar tamir ederse, bu gece mevziye iade edeceğim.

5. Bu durumda Tümeinde şu anda 89'uncu Alayda iki makineli tüfek vardır. 88'inci Alaydaki dört tüfekte, 89'uncu Topçu Alayının olup 90'ıncı Alaya verilen iki makineli tüfek çalışmamaktadır.

30'uncu Tümen Komutanı
Kurmay Binbaşı Şemsettin

Konuş Yeri: Kızılkilise'nin Güney Sırtları

Tarih: 8 Ocak 1915

Vukuat:

30'uncu Tümen Komutanlığına

1. 88'inci Alay bölgesine ilerleyen düşman kuvveti bir taburdan fazladır.

2. Mitralyöz ateş etmediğinden geri gönderilmiştir.

3. 88'inci Alayın kuvveti azdır.

19'uncu Süvari Alayından
Üsteğmen Abdülkadir

Konuş Yeri: Aşağı Hamas

Tarih: 8 Ocak 1915

Vukuat:

30'uncu Tümen Komutanlığına

1. 30'uncu Tümenin 22 Aralık 1914 tarihindeki top ve tüfek mevcuduyla bugünkü mevcudu arasındaki fark nedir?

2. Farkı oluşturan top ve tüfekler nerelerde, neden dolayı kalmıştır?

3. Sağ kalan askerlerden, adına kayıtlı tüfeği kaybedenler kimlerdir ve haklarında ne işlem yapılmıştır?

4. Sarıkamış'ta Ordu emriyle tahrip edilen 12 sahra topundan başka, toplarını kaybeden sağ subay ve asker var mıdır, isimleri nelerdir ve toplar neden kaybedilmiştir?

5. Bu sorularımın ilk kabataslak cevabı 10 Ocak 1915 akşamına kadar, kesin cevap 15 Ocak 1915'e kadar verilecektir.

Sol Kanat Ordusu ve 10'uncu Kolordu Komutanı
Tuğgeneral Hafız Hakkı

Konuş Yeri: Aşağı Hamas

Tarih: 8 Ocak 1915

Vukuat:

30'uncu Tümen Komutanlığına

1. Şimdi Çilhoroz köyü üzerinden düşman mevzisine doğru, cesur ve kroki çizmeyi bilen bir subay komutasında, bir keşif kolu sevk edilecektir. Düşmanın mevzisi ve kuvvetiyle, bu mevziye taarruz için en uygun yol ve istikametler keşfettirilecek, sonuç bu akşam bildirilecektir.

2. Bardız'dan gelen yolun, sınır karakolumuzun yanındaki dönemeç noktasına şimdi bir posta yerleştirilecektir. Bu posta, yoldan Oltu'ya sarkması muhtemel olan perakendeleri çevirip süngülü muhafızla toplu olarak bana getirecektir.

3. Aşağı Hamas'ta ne kadar perakende toplandı ve bunlar ne yapıldı?

10'uncu Kolordu Komutanı
Tuğgeneral Hafız Hakkı

Konuş Yeri: Aşağı Hamas

Tarih: 8 Ocak 1915

Vukuat:

1. Başkomutanlıktan aldığım emir gereği, 30'uncu ve 31'inci Tümenlerle, Bardız Müfrezesinin komutasını Yarbay Kırşen'e devrediyorum.

32'nci Tümen, 10'uncu Kolorduyla birlikte çalışmakla beraber, doğrudan doğruya emrim altında kalacaktır. Ben bu gece Çatak, Mihkar üzerinden Ordu karargâhı olan Hopik'e gidiyorum.

2. Düşmanın ve ordumuzun durumuna göre size şu genel talimatı veriyorum:

a. Komutam altındaki birliklerin en önemli görevi, düşman ordusunun 32'nci Tümen ve 11'inci Kolorduya taarruzu hâlinde seyirci kalmamaktır. Böyle bir durumda 30'uncu ve 31'inci Tümenler, Yayla ve Bardız'daki kuvvetleri hariç olmak üzere, büyük kısımlarıyla 32'nci Tümen istikametine ilerleyerek düşmana taarruz edeceklerdir.

b. 31'inci Tümen, 32'nci Tümenin yardıma ihtiyacı olduğunu gördüğü anda, emir beklemeden yardım edecektir.

c. Düşmanın Bardız Yaylası istikametinde büyük kuvvetleriyle ilerleyerek özellikle Bardız - Oltu yolunu doğrudan doğruya ele geçirmek istemesi muhtemeldir. Bu durumda Yayla Müfrezesi hiçbir şekilde yerinden ayrılmayacak, 30'uncu Tümen, emir beklemeden, Aşağı Hamas, Bardız ve Yayla kuvvetlerini komutasına alarak pek sağlam olan 88'inci Alay mevzisinde, üstün düşman kuvvetlerine karşı şiddetle savunma yapacaktır.

3. Harbin çeşitli zorlukları karşısında en doğru kararı almak, her komutanın görevidir. 10'uncu Kolordunun görevinin, Bardız'ı elde tutmanın yanı sıra 11'inci Kolordu ve 32'nci Tümen istikametinde taarruz edecek düşmanın yanına doğru sürekli hücum etmek olduğu unutulmayacaktır.

4. Askerlerin iâşe ve istirahatı için emredilen tedbirler bir an önce alınacak ve askerler karınları doyurulup istirahat ettirileceklerdir. Dün de emrettiğim gibi perakendeler, bundan sonra kaçak kabul edilip idam edileceklerdir. Ev tahrip edenler ve yağma yapanlar da olay yerinde hemen vurulacaklardır.

Başarı Allah'tandır. Bize daima zaferler bahşeden Allah'ın bundan sonra da zaferler bahşedeceğine eminim. Cümlemenizi Allah'a emanet ediyorum.

Sol Kanat Ordusu Komutanı
Tuğgeneral Hafız Hakkı

Düşünceler:

Losnik
8 Ocak 1915

30'uncu Topçu Alay Komutanlığına

Emriniz üzerine, 8 Ocak 1915 günü, takımla 9'uncu Kolordu Mürettep Taburuna ilhak edildim. Mevzi işgal edildiği sırada, düşmanın bir tugayının Zakim Yaylası'nda ordugâhta olduğu, bir alay kadar kuvvetinin Zakim'in güney sırtlarından ordugâha indiği, diğer bir üç taburluk kuvvetinin Zakim'in batı sırtları arasına girmeye çalıştığı, bir mantelli obüs bataryasının

Bardız yönünde mevziye girdiği, diğer bir bataryasının da yukarıda arz edilen üç piyade taburuyla birlikte Zakim'in batı sırtları arasına girmekte olduğu görüldü. Bunun üzerine elde sağlam kalan topla ateş açıldı. Düşman her tarafa dağılarak ateşini topçu üzerine çevirdi. Bu sırada askerler top başından püskürtüldü. Mevzisi bulunamayan diğer düşman topçusunun ateşi tamamen üzerimize çevrildi. Piyadenin serbest iş görmesi sağlandıysa da o sırada elde bulunan tek topumuz bir tam isabet aldı ve bir subayımız ağır, üç askerimiz hafif şekilde yaralandı. Akşama doğru, Müfreze Komutanının emriyle mevziden çekilerek Losnik'te geceledik.

30'uncu Topçu Alay Mürettep Takım Komutanı
Teğmen Emin

Losnik Yaylası'ndaki muharebeye katılan iki dağ topunun subayından alınan rapor aynen takdim edilmiştir.

9 Ocak 1915

30'uncu Topçu Alay Komutan Vekili
Binbaşı Abdullah Fevzi

Konuş Yeri: Hamas

Tarih: 8-9 Ocak 1915

Vukuat:

10'uncu Kolordu Komutanlığına

1. Kızılkilise'den 88'inci Alayın cephesine gelen düşman kuvvetinin bir taburdan fazla olduğu o tarafta bulunan subay keşif kolundan alınan rapordan anlaşılmıştır. 88'inci Alayın oradaki kuvveti yaklaşık 200 askerle, iki toptur. Makineli tüfekler çalışmadığından buraya getirilmiştir.

2. 88'inci Alayla düşmana karşılık vermek çok zordur. Alay, birkaç günden beri o soğuk mevzide yorgun düşmüştür. Bundan dolayı mevcudu 400'den fazla olan 90'ıncı Alayı saat 06.00'da yola çıkarıp 88'inci Alayı değiştirmek istiyorum. 90'ıncı Alay yoldayken başka bir tarafa yardım etmek gerekirse bu yardım ancak 89'uncu Alayla yapılabilir. 10'uncu Kolordu Komutanlığı tarafından bir sakıncası yoksa hemen emri verilmek üzere bildirilmesi arz olunur.

30'uncu Tümen Komutanı
Kurmay Binbaşı Şemsettin

Düşünceler:

İleri Mevzi
9 Ocak 1915

30'uncu Tümen Komutanlığına

1. Düşman topçusu Çermik - Bardız yolunun solundaki yani kuzeyindeki sırtlarda mevzi aldı ve ateşe başladı.

2. Göreşken, düşman tarafından işgal edilmiştir.

92'nci Alay Komutan Vekili
Binbaşı M. Rıza

Konuş Yeri: Aşağı Hamas

Tarih: 8-9 Ocak 1915

Vukuat:

Ordu Emri

1. Zakim ve Losnik üzerinden Bardız'ın doğu ve kuzey sırtlarındaki mevzilerimize bugün öğleden sonra dört beş piyade taburu ve iki toptan oluşan bir düşman müfrezesi taarruz etmiştir. Yarbay Vasıf'ın kuvvetli müfrezesi, yarın Bardız civarında bize iltihak edecektir.

2. Sol Kanat Ordusu, Bardız'ın hemen batısındaki sırtları işgal etmek üzere aşağıdaki şekilde yürüyüşe başlayacaktır.

a. 30'uncu Tümen, saat 3'te Aşağı Hamas köyünden yürüyecek,

b. 31'inci Tümen, saat 3.30'da Norşin ve Yukarı Hamas köylerinden iki kolla yürüyüşe başlayarak Aşağı Hamas - Bardız istikametine gidecektir. Tümen, kuvvetli bir bölükle bir dağ topunu Yukarı Hamas'tan Çilhoroz istikametindeki sırtlara sürerek Kolordunun yandan güvenliğini sağlayacaktır. Müfrezeye cesur, çalışkan bir subay tayin edilecektir.

3. 31'inci Tümen, büyük ağırlıklarını hareket etmeden önce Norşin üzerinden Çatak'a gönderecektir. 30'uncu Tümen de büyük ağırlıklarını, Aşağı Hamas – Kiliseköy hattından Çatak'a sevk edecektir.

Bu tümenlerin komutanları, kendilerine bağlı olmasalar da rastlayacakları veya bildikleri perakende yük hayvanı ve ağırlık gibi kolları Çatak istikametine sevk etmek için tedbir alacaklardır. Tümenler, ağırlıkların önünde, köyden, Çatak'ı bilen bir kılavuz bulunduracaklardır ve bütün ağırlıklardan sorumlu bir komutan tayin ederek Çatak'ta emir bekleyeceklerdir.

4. Bardız Müfrezesi, Kolordunun gelişine kadar Bardız'ın düşman eline geçmemesini sağlayacak; eğer düşman gece Bardız'a girmişse hemen batı sırtlarını ele geçirecektir.

5. Ordunun hayatıyla ilgili bu önemli harekette korkaklık ve kayıtsızlık gösterenler idam edilecektir. Bu hususta herkes, kendi emrindekileri cezalandırabilir.

Sol Kanat Ordusu Komutan Vekili
Yarbay Kirşen

Konuş Yeri: Aşağı Hamas

Tarih: 8-9 Ocak 1915

Vukuat:

30'uncu Tümen Komutanlığına

1. Bardız Yaylası'ndaki düşman kuvvetlerinin, iki piyade taburu yardımcı kuvvet olarak bugün oradaki mevzimize taarruza başladığı haber alındı.

2. Hemen bir piyade alayı, bir dağ topu ve mitralyöz tüfeğiyle hareket edilerek yayladaki alay takviye edilecektir.

3. Mevzinin tahkiminde kullanılmak üzere, 30'uncu Tümen İstihkâm Bölüğü de yanınızda gelecektir.

4. Burada kalacak Tümen kısımlarının komutası 90'ıncı Alay Komutanına devredilecek ve yarın sabah ilk rapor gönderilecektir.

Sol Kanat Ordusu Komutan Vekili
Yarbay Kirşen

Düşünceler:

Bardız'ın Doğu Sırtları
9 Ocak 1915
Saat 11.30

92'nci Alay Komutanlığına

1. Düşmanın bir piyade taburu kadar kuvvetiyle iki süvari bölüğü karşımızdadır.

2. Düşman kuvvetlerinin bir kısmı sol kanadımıza giriyorsa da uzak olduğundan kuvveti keşfedilemiyor; fakat piyade, süvari ve topçudan oluştuğu anlaşılmaktadır.

3. On kadar düşman süvarisinin sol kanadımızdan sağa doğru gittiğini gördüm.

4. Tahminen iki bölük düşman piyadesi, iki dağ topuyla Bardız'ın kuzeyine gitmiş, Göreşken'le ...(?) köyleri arasında durmaktadır.

5. Düşmanın karşımızdaki dereye top indirdiği anlaşılmaktadır.

92'nci Alay 1'inci Tabur 1'inci Bölükten
Yüzbaşı A. Nuri

Görölmüştür.

92'nci Alay Komutan Vekili
Binbaşı M. Rıza

30'uncu Tümen Komutanlığına takdim edilmiştir.

28'inci Tümen Komutan Vekili
Binbaşı Abdullah

30'uncu Tümen Komutanlığına

1. Düşmanın, dünkü iki taburundan başka bugün de Kızılkilise istikametinden, yaklaşık bir piyade taburu kadar kuvveti ve 30 atlısı görülmüştür. Bu kuvvetler, birerli kolda sağ kanada doğru ilerlemişse de şimdilik yaklaşık olarak beş kilometre mesafede durduğu görülmüştür. Süvarileri Kızılkilise'ye göre cepheden keşfetmek istemişlerse de yaklaşan piyade keşif kolumuz tarafından püskürtülmüşlerdir. Kızılkilise civarındaki ağaçlarda ordugâhı bulunduğu, çıkan dumandan anlaşılmaktadır.

2. 90'ıncı Alaydan 150 mevcutlu bir taburla alayımız takviye edilmiş, makineli tüfek takımımız da uygun mevziye girmiştir.

3. İki günden beri mevzide bulunan askerlerimiz açıtır. Görevli gönderilmiştir. İşlerine izin verilmesi arz olunur.

88'inci Alay Komutanı
Binbaşı Nurettin Temel

Konuş Yeri: Bardız

Tarih: 9 Ocak 1915

Vukuat:

Nüsunk⁸⁵ Müfrezesinin 8 Ocak 1915 Tarihindeki Harp Vukuatı

145 mevcutlu Mürettep Tabur, 110 mevcutlu İstihkâm Bölüğü, bir makineli tüfek ve iki toptan oluşan Nüsunk Müfrezesi saat 04.00'te Bardız'dan Nüsunk istikametine hareket etti. Saat 12.00'de Nüsunk Yaylası'nın güney sırtlarında çarpışma başladı. Çarpışmanın başlangıcında düşman, bir kısım kuvvetiyle geri çekildi, bir alay kadar kuvveti Çermik köyünün güneyindeki dereye doğru gitti, bir bataryası da topçumuzun açtığı ateşten dolayı toptanını mevzide bırakarak geri çekildi. Saat 13.10'da bir avcı hattı, sol kanat ilerisindeki dereden sırta çıkarak ateş açtı. Saat 13.30'da düşman sol kanadımızdan sarkmaya başladı. İki topu ve bir makineli tüfeği de aynı anda sol kanat ilerisinden ateşe, piyadesi sıçramalarla ilerlemeye başladı. Saat 14.40'ta iki topu da sağ kanattan ateş açtı. Bu sırada toptanımızdan biri bozulduğundan, tek topumuz kaldı. Düşman topçuları sağdan, soldan şiddetle ateş ederken saat 14.50'de iki tabur kadar piyadesi de sol kanadını takviye ederek sol kanat ilerisindeki derenin içinden sol kanattan taarruza geçip çekilme hattımız üzerine ilerlemeye başladı. Saat 15.00'te bir mermi, elimizde bulunan topa isabetle hem topu tahrip etti hem

⁸⁵ Erzurum – Şenkaya ilçesi – Gaziler bucağına bağlı köy. Bugünkü adı Çatalelma.

de topçu subayıyla askerlerini yaraladı. Müfreze topçusuz kaldı. Saat 15.20'de makineli tüfek de bozuldu ve ateş hattından geri çekildi.

Bu sırada düşmanın bir piyade bölüğü kadar kuvveti Örtülü'den sol kanat ilerisindeki dereye doğru indi. Çermik'in güneyindeki dereden çekilen kuvvetleri de geri dönerek, Örtülü istikametinde uzanan dereyi takiple ilerledi. Bu sırada sol kanatta bulunan Teğmen Hakkı'dan alınan habere göre, düşman sol kanattan oldukça yaklaşmıştı. Bunun üzerine elde kalan iki manga ihtiyatı hemen sol kanada sevk edip mevzilerin korunmasını ve kimsenin yerinden ayrılmamasını emrettim.

Sağdan, soldan, cepheden ateş yiyorduk. Saat 16.20'ydi. Bu durum saat 17.30'a kadar devam etti. Bundan sonra hava tamamen karardığından iki taraftan da ateş kesildi. Bu anda düşmanın bilinen kuvvetleri karşısında durmak kesinlikle esarete sebep olacağından, emniyet tertibatı sağlanarak Nüsunk'a çekilmek emredildi. Köye gelindiğinde emniyet tertibatı alınarak durum raporla arz edildi. Bu muharebede 72 yaralı, 24 şehit ve 34 kayıp vardır. Bir yük hayvanının da askeriyle beraber kaybolduğu arz olunur.

Mürettep Tabur Komutanı
Binbaşı Veli

Düşünceler:

Bu rapor, 28'inci Tümen Komutanlığından havale edilmiştir.

Konuş Yeri: Bardız

Tarih: 9 Ocak 1915

Vukuat:

30'uncu Tümen Komutanlığına

1. Gerek Bardız Yaylası gerek 92'nci Alay cephesi hakkında bilgi edindim. Düşman taarruz etmemiştir.

2. Siz, 92'nci Alayı ve 9'uncu Kolordu müfrezesini komutanıza alarak Bardız'ı savunacak ve bizzat Bardız'da eski kolordu karargâhında bulunacaksınız. Geçici olarak uzatılmış olan Bardız - Aşağı Hamas telefon muhaberesini sağlamak amacıyla hat boyuna hemen postalar gönderilecektir. Telgraf Bölüğüne konuyla ilgili emir verilmiştir.

3. Düşmanın ateşinden sağ kurtulanların mutlaka kurşuna dizilecekleri, çeşitli grupların komutanlarına anlatılacak ve onlar da bunu emirlerindeki subaylara anlatacaklardır.

4. Muharebe hattını terk eden üstsubay, subay ve askerler, yargılanmadan hemen kurşuna dizdirileceklerdir. Emrindekileri el altında tutamayan subaylar da harp hattından ayrılmış olmasalar bile aynı cezaya çarptırılacaklardır.

5. Oltu yolu istikameti ve Örtülü tarafları keşfettirilecek, özellikle Örtülü'nün düşman elinde olup olmadığı anlaşılacaktır. Örtülü ve Kop istikametine uzak keşif kolu gönderilerek bugün bize iltihakı muhtemel olan Vasıf Bey Müfrezesiyle irtibat kurulacaktır. Bu müfreme geldiğinde doğruca Aşağı Hamas'a gönderilecektir. Zaten emri taşıyan iki kişi de bu istikametlere çıkarılmıştır. Örtülü taraflarından muharebe sesi duyarsanız bu mutlaka Vasıf Bey Müfrezesidir. Hemen yardımına gidilecektir.

6. Köyde kuvvetli ihtiyat bulundurulacaktır.

7. Mevziler sık sık gezilecek ve Kurmay Başkanınız tarafından denetlenecektir. Yaylada bulunan 92'nci Alay telefonla sürekli kontrol edilecektir.

8. Yayladaki 88'inci Alay şimdiki mevcuduna denk bir kuvvetle değiştirilecektir. Alay toplu hâlde gelecek ve okulun yanında düzen alacaktır.

9. Bütün mevziler gezildikten sonra, genel durum ve düşüncelerinizi içeren ayrıntılı rapor akşamdan önce gönderilecektir.

10. Ben Aşağı Hamas'tayım.

Sol Kanat Ordusu Komutan Vekili
Yarbay Kirşen

Düşünceler:

Bardız
9 Ocak 1915

90'ıncı Alay Komutanlığına

1. 88'inci Alayın 90'ıncı Alayla değiştirilmesi, Komutanlık emridir. Şimdi alayınızın burada kalan askerleri, 88'inci Alayın zapt ettiği mevzilere girecek 88'inci Alay hava karardığında Bardız'a dönecektir.

2. 90'ıncı Alaydaki makineli tüfek de alayla beraber mevziye girecektir. 88'inci Alaydaki tüfeklerden biri, alayla, köyde bırakılacaktır.

3. Bardız'dan doğrudan Yeniköy'e giden yola, şu anda 88'inci Alayın zapt ettiği mevzinin sağ tarafına, 88'inci Alaydan bir küçük karakol çıkarılacaktır.

4. Alayların mevzilerini değiştirmelerinin ardından bana bilgi verilecektir.

30'uncu Tümen Komutan Vekili
Kurmay Binbaşı Şemsettin

Bardız Yaylası
9-10 Ocak 1915

30'uncu Tümen Komutanlığına

1. 88'inci Alayın mevzisi değiştirilmiş, gereken tertibat alınmıştır.
2. Alay askerlerine iki günden beri un, ekmek gibi hiçbir şey verilmemiştir.
3. Ağırıklarda bulunan kuvvetlerin hızla celbine izin verilmesi arz olunur.

90'ıncı Alay Komutan Vekili
Binbaşı Hilmi

30'uncu Tümen Komutanlığına

Buradan erzak tedarik etmek ve göndermek mümkün değildir. Süvariler hemen şimdi Çatak'a gönderilecek, sabahtan önce o civardaki köylere giderek köyleri sıkı bir Tekâlifî Harbiyeye tâbi tutacaklardır. Bu süvariler hayvanlarıyla da erzak getireceklerdir.

Sol Kanat Ordusu ve 10'uncu Kolordu Komutan Vekili
Yarbay Kirşen

Konuş Yeri: Bardız

Tarih: 9-10 Ocak 1915

Vukuat:

30'uncu Tümen Günlük Emri

1. 9'uncu Kolordu birlikleri ve 92'nci Alay, 28'inci Tümen Komutan Vekili Binbaşı Abdullah'ın komutasında olacaktır.
2. Bütün subaylar, kendi birliklerini denetleyecekler, tahrip edilmiş top ve tüfek varsa mümkün olduğu kadarıyla tamire çalışacaklar ve birliklerinin yerlerini mutlaka öğreneceklerdir. Subay ve askerlerin silah başında toplanıp toplanmadığı ancak bu şekilde anlaşılabilir.
3. Birliklerin her gün düzenli olarak genel kuvvetlerini bildirecekleri, daha önce birkaç defa emredildiği hâlde bazı birlikler emre uymamaktadır.
4. Bir birliğe bağlı olan asker, mutlaka o birliğin yürüyüş kolunda gidecektir.
5. 28'inci Tümen Komutanı aynı zamanda Bardız Merkez Komutanı olduğundan bu hususta vereceği emirler hemen yerine getirilecektir.
6. Köydeki cenazeler mutlaka defnedilecek, köyün güvenliği Binbaşı Abdullah tarafından sağlanacaktır.

7. Ağırlıkların celbi için Kolordu Komutanlığına yazdım. Henüz cevap gelmedi.

8. Birliklerdeki fazla eşya, silah ve cephane, Erzurum'a gönderilmek üzere Binbaşı Abdullah'a teslim edilecektir.

9. Tümenin işesi için tahsis edilen köylerde erzak ve yiyecek varsa hemen getirilecektir.

10. Makineli tüfeğini kaybeden askerler, hemen piyade tüfeğiyle silahlandırılarak kendi alaylarına iltihak edileceklerdir.

11. Subaylar daima ellerinde toplu hâlde bir birlik bulunduracaklardır. Harp hattından kaçanlara tereddütsüz ateş edilecek, subaylardan kaçanlar ya da kendisi kaçmayıp askerlerinin kaçmasını engellemeyenler, yargılanmadan en şiddetli cezaya çarptırılacaklardır.

Düşünceler:

9 Ocak akşamı Hamas kordonu tarafından silah sesleri gelmeye başladı. Kolordu Komutanlığından, Oltu yolu ve Losnik istikametine bir bölük gönderilmesi emredildi. 89'uncu Alay (...) Taburdan iki bölük, Losnik Boğazı'nda bırakılmıştı. Bu taburun 3'üncü Bölüğü de gönderildi ve sabah erkenden hareket etmek üzere 89'uncu Alaya hazırlık emri verildi. 10 Ocak sabahı saat 06.15'te 92'nci Alay, 90'ıncı Alay ve Bardız Yaylası cephelerinden de silah sesleri duyulmaya başlandı. 92'nci Alay cephesinde düşman bir hayli ilerlediyse de başarılı olamadı ve birçok yaralı bırakarak saat 08.40'ta tekrar geri çekilmek zorunda kaldı. Bu sırada 89'uncu Alayın bulunduğu Losnik cephesinde de muharebe şiddetle devam ediyordu. Bu istikamete bir süvari subay keşif kolu gönderildi. Tümen Karargâhı da 89'uncu Alay tarafına gitmek için hazırlanıyordu. Aradan çok geçmedi, gönderilen süvari subay keşif kolu geldi. Bardız - Hamas dere yolundan gitmenin mümkün olmadığını, 89'uncu Alay birliklerinin Bardız Deresi'nin güneyindeki sırtlara çekildiklerini ve muharebenin şiddetle devam ettiğini bildirdi. Karargâh hemen o tarafa hareket etti ve telefonda şu emri aldı:

10 Ocak 1915

Saat 09.30

30'uncu Tümen Komutanlığına

Sağ kanat birliklerine gereken emirleri verdikten sonra, öneminden dolayı sol kanadı bizzat getiriniz. Hemen oraya gidiniz ve gönderdiğiniz yeni ihtiyatın, düşmanın en tehlikeli hareketi karşısında, mevziyi en iyi şekilde kesin olarak elde tutmasını sağlayınız. Oradan haberlerinizi bekliyorum.

Sol Kanat Ordusu Komutan Vekili
Yarbay Kirşen

Bardız - Hamas dağ yolu tazyik edilmeye başlandıysa da piyade ve mitralyöz ateşine maruz kalındığından Çilhoroz Dağı'na doğru,

yükseklerden, Hamas tarafına dolanılmak zorunda kalındı. O sırada elde 150 mevcutlu 88'inci Alay, 1'inci ve 4'üncü İstihkâm Bölüklerinden oluşan 50-60 kişilik bir istihkâm bölüğü ve dağ topçu takımı vardı. 88'inci Alaya, 89'uncu Alayın sağ kanadından düşmana taarruz etmesi emredildi. Bu sırada düşman, Losnik Deresi'ne bir sahra topu getirerek Çilhoroz Dağı'na ve geçide doğru ateşe başladı. Elimizdeki dağ topçu takımına Çilhoroz'un kuzey yamaçlarında mevzi aldırılmak istendi; fakat 89'uncu Alayın durumu pek güvenli görülmediğinden bundan vazgeçilerek topların da Hamas'a indirilmesi emredildi.

Konuş Yeri: Norşin'in Bir Kilometre Batısı

Tarih: 10 Ocak 1915

Vukuat:

Kolordu Emri

1. 10'uncu Kolordu, bu geceyi aşağıdaki gibi toplanarak geçirecektir.

a. 30'uncu Tümen ve ona bağlı birliklerle, 9'uncu Kolordu birlikleri ve 92'nci Alay Norşin'de toplanacaktır.

b. 31'inci Tümen, emrindeki topları, şimdiden Norşin'in bir kilometre kadar batısındaki sırtlara, Norşin – Çatak yoluna sevk edip Norşin – Bardız, Norşin – Dölgah⁸⁶ yollarını ateş altında bulunduracak şekilde yerleştirecek, Aşağı Hamas'taki piyade alayıyla, bu civarda himaye mevzisi alarak, 30'uncu Tümenin çekilmesini sağlayacak, 30'uncu Tümenin emrine verilen Tavuskerd Taburu ve o taburla beraber sevk edilen perakende askerlerle (Norşin'e ilerlemektedir.) Yukarı Hamas'taki alayı takviye ederek 30'uncu Tümenin Çatak'a çekilmesini sağlayacak ve onu himaye edecektir. 31'inci Tümen, bu himaye görevini tamamladıktan sonra emrindeki iki alayla Norşin'e çekilecektir.

c. 32'nci Tümen, 31'inci Tümenin Yukarı Hamas'ta bulunduracağı müfrezenin himayesiyle Yukarı Hamas'a çekilerek bu geceyi oradaki 31'inci Tümen Müfrezesiyle beraber geçirecektir.

d. Kolordu süvari ve istihkâm bölükleriyle, 32'nci Tümen Sıhhiye Bölüğü hariç, tümen sıhhiye bölükleri geceyi Çatak'ta geçireceklerdir.

2. Kolordunun bu emirle alacağı durum şudur:

30'uncu Tümen, Norşin - Aşağı Hamas yoluyla, Norşin - Kiliseli yolları arasındaki sırtları kuzeye; 31'inci Tümen, Norşin - Yukarı Hamas arasındaki sırtları doğuya ve kısmen kuzeye karşı savunacak şekilde tertibat almış olacaktır. 32'nci Tümen Karargâhı Yukarı Hamas, 30'uncu ve 31'inci Tümen Karargâhları Norşin'de bulunacaktır. 29'uncu Tümen 11 Ocak 1915'te Çatak'a gelerek Kolordu emrine girecektir.

⁸⁶ Erzurum – Şenkaya ilçesi – Gaziler bucağına bağlı köy. Bugünkü adı Bereketli.

3. Büyük ağırlıklarla, hasta ve yaralı askerler, bu gece Çatak'a kadar olsun kesinlikle sevk edileceklerdir.

4. Kolordu Telgraf Bölüğü Norşin - Çatak hattını ikmal edecek ve hattın kesilmemesi için sağlam tedbirler alacaktır.

5. Keşif Hattı:

30'uncu Tümen, Dölgah - Kızıldaş istikametlerine karşı, 31'inci Tümen Bardız - Aşağı Hamas - Dölgah (hariç) istikametlerine karşı, Yukarı Hamas'ta geceleyecek olan Çilhoroz Gürpınar karakol istikametlerine karşı keşif yaptıracaktır.

6. Kolordu Karargâhı geceyi Çatak'ta geçirecektir.

10'uncu Kolordu Komutanı
Albay Yusuf İzzet

Not: Tümenler muharebe raporlarını emredilen durumu aldıktan sonra hemen 10'uncu Kolordu Komutanlığına göndereceklerdir. Tümen komutanları birer süvari subayını emir almak üzere, bu gece Kolordu Karargâhına göndereceklerdir.

Konuş Yeri: Çatak

Tarih: 10 Ocak 1915

Vukuat:

30'uncu Tümen Komutanlığına

Tümenin idaresi için alaylara ikişer çuval peksimet, üçer çuval un, dörder çuval arpa iâşe memurlarına teslim edilmiştir. Memurların başına da 19'uncu Süvari Alayından Onbaşı Mustafa getirilmiş ve Bardız'a doğru hareket ettirilmiştir. Topçu Alayına bağlı iâşe memurları burada olmadığından erzak verilememiştir. Çevredeki köylere iâşe memurları gönderilmiştir. Erzak geldiğinde verilecektir.

Düşünceler:

Bardız
9-10 Ocak 1915

30'uncu Tümen Komutanlığına

Kaleboğazı muharebesinden itibaren şehit ve yaralıların, silahlarıyla diğer teçhizatları yanlarında olduğu hâlde terk edildikleri bilinmektedir. Gerek silah ve cephanenin gerek ihtiyaç olan eşyaların toplanarak depolanması için, geriden lojistik destek nokta komutanlarıyla diğer birliklerin çalışmış olması kuvvetle muhtemelse de birçok şehit, yaralı ve malulle dolu hâlde düşmana terk edilen mevkiilerde ve bunlardan kendi gözümle gördüğüm Çatak ve Divik köylerinde binlerce silahın ve on binlerce cephanenin

düşmanın eline geçtiği şüphesizdir. Bugün gittiğim Bardız Camisi'nin avlusunda, karlar altında birçok tüfek kaldığını yine kendi gözümle gördüm. Aramalar yapılırsa evlerde de birçok silah ve cephane bulunacaktır.

Görebildiğimiz bu tüfekleri alıp beraberimizde taşımak ve taşıtmak için nakil aracımız olmadığından bu görevi yerine getiremiyorum. Bu ve bunun gibi şehit, yaralı ve malullerin bulundukları mevkiilerde kim bilir daha ne kadar silah ve cephane bırakılacaktır. Bu şekilde Ordumuzun harp kıymetinin azalacağı herkes tarafından bilinmektedir. Bu duruma bir son verilmek ve gerekli teşebbüslerde bulunulmak üzere gereken yardımın emredilmesi arz olunur.

89'uncu Alay Komutan Vekili
Binbaşı Mehmet Ziya

Bardız
9-10 Ocak 1915

30'uncu Tümen Komutanlığına

Dünkü Losnik muharebesinde takım alındığı sırada top çavuşu, Teğmen Hamza'nın takımının bir topunun beşik sabitleme somununu kaybettiğinden top kullanılamamıştır. Çavuş cezalandırılacaksa da yaralandığı, bölük komutanlığı ve kamacı vasıtasıyla yapılan kontrolde topun tel ve saire ile tamir edilebileceğinin anlaşıldığı arz olunur.

30'uncu Topçu Alay Komutan Vekili
Binbaşı Abdullah Fevzi

Bardız Tümen Karargâhı
9-10 Ocak 1915

10'uncu Kolordu Komutanlığına

1. 88'inci Alayın karşısındaki düşman kuvvetlerinin, önceden mevcut olan iki toptan başka bugün de beş dağ topu getirdiği ve sağ kanadında mevzi aldırıldığı, oradaki topçu subayının ifadesinden anlaşılmıştır. 92'nci Alayın karşısında yaklaşık bir piyade taburu ile iki top vardır. Bardız'ın kuzey tarafında ve Losnik köyü civarında bir süvari bölüğünün görüldüğü keşif subayının raporundan öğrenilmiştir.

2. Dün 9'uncu Kolordu müfrezesiyle muharebe eden kuvvetin yaklaşık iki piyade taburu ve sekiz top olduğu anlaşıyor. Bu kuvvetin daha kuzeyinden ve doğusundan, batıya doğru yaklaşık iki piyade alayının hareket ettiği de gelen raporlardan öğrenilmiştir. Bu durumda 9'uncu Kolordu müfrezesiyle yani 150 askerle muharebe eden kuvvet yancı olmalıdır. Bugün saat 12.00'de bir süvari bölüğü, bir top bataryası ve küçük bir piyade müfrezesinin Zakim'den Losnik'e doğru hareket ettiğini de Kızılkilise istikametine gönderilen süvari keşif kolu bildirmiştir.

3. Bu gece Tümenle beraber Aşağı Hamas'tan hareket ettim. 89'uncu Alay, iki makineli tüfek ve iki topla Losnik istikametine doğru gittim. Yolda 9'uncu Kolordunun bozulmuş olan müfrezesinin Bardız'a doğru geldiğini gördüm. Askerlerin moralleri çok bozuktur, karınları da bir iki günden beri açtı. Bu müfrezeyi, askerlerini dinlendirmek ve mümkün olabildiği kadar yemek yedirmek üzere Bardız'a gönderdim. 89'uncu Alayla beraber Losnik köyüne kadar gittim. 9'uncu Kolordu müfrezesi tarafından tutulan yaylanın Losnik'ten bir iki saat kadar daha uzak olduğu anlaşıldı. Bundan dolayı oraya gönderilecek müfreze, müstakil hareket etmek zorunda olacak ve icap ettiği takdirde kendisinden başka bir fayda sağlanamayacaktı. Bu sebeple 89'uncu Alayın ileri karakollarını, daha geride bir boğazın çıkışında, Aşağı Hamas Karakoluna yaklaşık üç kilometre mesafede, nispeten savunmaya elverişli bir mevzide tesis ettim. Fazla kalan kuvvetini, ihtiyatım olarak Bardız'a getirttim.

4. Düşmanın bu iki alayının Oltu yoluna gitmesi ihtimalinden dolayı hemen o istikamete bir süvari keşif kolu gönderdim. Fakat elde daha fazla süvari bulunmadığından, 31'inci Tümen Komutanlığına, Aşağı Hamas'tan Oltu'ya giden yolun keşfettirilmesini yazdım. Sonradan alınan emriniz üzerine bir süvari keşif kolu da Kop - Örtülü üzerine gönderildi. Bu keşif kolundan hiçbir bilgi alınamadı.

5. Sol kanadımızda bulunan düşmanın oldukça kuvvetli olduğu anlaşıyor. Bu kuvvet Oltu yolu üzerine düşerse Kolorduya yan ve geriden büyük bir etki yapar, Bardız Müfrezesinin gerisini tamamen alır. Bundan dolayı sol kanadımıza karşı gayet kuvvetli bulunmamız icap etmektedir. Bu mümkün olmadığı takdirde Kolordunun 11'inci Kolorduyla birleşmesi gerekecektir.

6. Birliklerin idareleri bugün üç koldan sağlanmazsa, bunlardan kesinlikle muharebe beklenemez. Ölenlerin, hastalananların ve yaralıların yerini dolduracak hiçbir asker de gelmiyor. Kuvvet günden güne büyük miktarda azalıyor. Bu duruma bir çare düşünülmesi Ordunun selameti adına arz olunur.

30'uncu Tümen Komutan Vekili
Kurmay Binbaşı Şemsettin

Dağıtım:

Telefonla Hamas'a yazdırılmıştır.

9 Ocak 1915 akşamı, Hamas Karakolu tarafından, Oltu yolu istikametinden gelen silah sesleri üzerine buraya bir bölük gönderilmesi Kolordu Komutanlığından emredildi. Tümen ancak Losnik Boğazı'ndaki iki bölüklü taburu bir bölükle takviye edebildi, Oltu yoluna karşı 31'inci Tümen'den bir kuvvet gönderilmesi Kolorduya arz edildi.

Cevaben telefonla aşağıdaki emir geldi.

Aşağı Hamas
10 Ocak 1915
Saat 04.45

Bir alay buradan Çilhoroz'a sevk edilmiştir. Tümenin diğeri alayı da Bardız'da olduğundan ihtiyat olarak elde tek bir alay kalmamıştır. Bu kuvvetten şimdi bir bölük karakola sevk edildiğinden, buradan sol kanadımıza başka bir yardım yapılamaz. Genel durumunuza göre bu yardımı Bardız'daki ihtiyatlarınızdan yapabilirsiniz. Sabah genel kuvvetinizi ve buna dair raporunuzu bekliyorum. 31'inci Tümenden karakola gönderilen bölük, Bardız - Hamas yolunun karakoldan getiğı yerin emniyetini sağlayacak şekilde ileri sürülecektir. Losnik Müfrezesine, bu bölükle irtibat kurması ve yerinden ayrılması için emir verilecektir.

Sol Kanat Ordusu Komutan Vekili
Yarbay Kirşen

Bardız Yaylası
10 Ocak 1915
Saat 08.25

İleri Mevzi

1. Drder ift at koşulu altı sahra topunun, saat 08.00'de sol kanadımızdaki Kızılkilise istikametinden solumuzdaki dereye doğru getiğı Topçu Komutanlığının ifadesinden anlaşılmıştır.

2. Sağ kanadımızda 88'inci Alaydan küçük bir karakol bulunması emredilmişken, karakol değil, yalnız Teğmen Eşref komutasında  asker 1'inci Tabur subaylarının yanında bulunmaktadır.

3. Sağ kanadımızın karşısındaki düşman kuvvetlerinin mevkilerini tahkim ettiğı, piyadelerini de sağ kanadımızdaki boğazdan birer ikişer ilerletmekte olduğu, 1'inci Bölük Komutanlığından alınan rapor üzerine arz olunur.

90'inci Alay İleri Mevzi Komutanı
Binbaşı İsmail

Takdim edilmiştir.

90'inci Alay Komutan Vekili
Binbaşı Hilmi

Bardız
10 Ocak 1915
Saat 09.30

Tümen Emri

1. 92'nci Alayın karşısındaki düşman kuvvetleri, büyük kayıplar vererek püskürtülmüş ve ateşle takip edilmiştir. 89'uncu Alay cephesindeki düşmanla 90'uncu Alay cephesindeki düşmanın taarruzları ilerlememektedir.

2. 90'ncu Alay ve 92'nci Alay mevzilerinde son ana kadar direneceklerdir. Oltu'dan çekilen İstihkâm Bölüğü bugün buraya gelecektir.

3. İhtiyat kuvvetini teşkil eden 88'inci Alayla, istihkâm bölükleri ve 9'uncu Kolordu topları, her an harekete hazır şekilde bulunacaklardır.

4. 89'uncu Alay, karşısındaki düşmanı mutlaka durduracak ve dikkatini daima sağ kanada çekecektir.

5. Oltu yoluna bir süvari keşif kolu gönderilmiştir.

6. Ağırlıkları mümkün olduğu kadar erzakla, Hamas'a getirtmek üzere süvari subayını gönderdim. Akşama kadar askerler için mutlaka sıcak yemek tedarik edilecektir.

7. Ben 89'uncu Alaya doğru gidiyorum.

30'uncu Tümen Komutan Vekili
Kurmaz Binbaşı Şemseddin

Konuş Yeri: Hamas'ın Güneydoğu Sırtları

Tarih: 10 Ocak 1915

Vukuat:

10'uncu Kolordu Komutanlığına

1. 89'uncu Alayla ilgili raporu sabah arz etmiştim. Bu tarafı tehlikeli gördüğümünden, elimdeki 150 mevcutlu 88'inci Alay ve 70 mevcutlu istihkâm müfrezesiyle hemen sol kanada doğru gittim. 88'inci Alaya şu anda 89'uncu Alayın bulunduğu sırtın sağ tarafını tutmasını emrettim. 9'uncu Kolordunun ihtiyatta kalan iki topuna 88'inci Alayın gerisinde mevzi aldirmek istedimse de orada uygun mevzi bulunamadığından, Aşağı Hamas'ın içinden geçilerek 89'uncu Alayın mevzisinin gerisinde bir mevzi alınmasını emrettim.

2. İstihkâm Bölüğüne, 88'inci Alayın gerisinde, Çilhoroz Dağı'nın kuzey eteklerinde mevzi almasını emrettim.

3. 90'uncu ve 92'nci Alaylara son ana kadar mevzilerinde kalmalarını emrettimse de şimdi yaylada bulunan 90'uncu Alaydan aldığım rapor aynen arz edilmiştir. Elde hiç ihtiyat kuvveti bulunmamakla birlikte yine de biraz sebat etmesini emrettim. Durum çok kötüdür. Yaylada bulunan 90'uncu Alay çekildiği takdirde, 92'nci Alayın çekilmesi mümkün olmayacaktır.

4. 92'nci Alayın şimdi, 90'ıncı Alayın da ondan sonra Bardız'ın batı sırtlarına çekilmesi taraftarıyım. Konuyla ilgili emrinizi bekliyorum.

Emriniz gereğince sol kanattaki durumumuzu görmek üzere Hamas'ın güneydoğusundan dolaşarak 89'uncu Alayın gerisine gitmek istiyorum.

30'uncu Tümen Komutan Vekili
Kurmay Binbaşı Şemsettin

Konuş Yeri: Yayla

Tarih: 10 Ocak 1915

Vukuat:

Önemli ve Acele

30'uncu Tümen Komutanlığına

88'inci Alay tarafından burada bırakılacak küçük karakol müfrezesi üç askerle bir subay bıraktığından, şimdi bir takımın hemen oraya gönderilmesi arz olunur. Yapılan keşiflerin sonuçlarından, sağ kanadımızdan düşman birliklerinin ilerlediği anlaşılmaktadır.

90'ıncı Alay Komutan Vekili
Binbaşı Hilmi

Konuş Yeri: Bardız

Tarih: 10 Ocak 1915

Vukuat:

30'uncu Tümen Komutanlığına

Düşmanın piyade ve topçularıyla, makineli tüfek birlikleri Losnik Boğazı'na doğru ilerlemekte ve sağ kanadımıza doğru uzamaktadır.

89'uncu Alay Komutan Vekili
Binbaşı Mehmet Ziya

Konuş Yeri: Bardız

Tarih: 10 Ocak 1915

Vukuat:

10'uncu Kolordu Komutanlığına

1. Norşin'in karşısında bulunan kuvvetten şimdi alınan raporda, düşmanın piyade ve topçularıyla, makineli tüfek birliklerinin Norşin Boğazı'na doğru ilerlediği ve sağ kanatlarına doğru uzadığı bildirilmektedir.

2. 89'uncu Alay ve iki mitralyöz, şimdi Norşin istikametine sevk edilmiş, üç de top gönderilmiştir.

30'uncu Tümen Komutanı
Kurmay Binbaşı Şemsettin

Konuş Yeri: Hamas'ın Kuzeydoğu Sırtları

Tarih: 10 Ocak 1915

Vukuat:

30'uncu Tümen Komutanlığına

1. Hamas ve Bardız'a doğru ilerlemeyi planlayan düşman kuvvetleri, boğaz karşısında yeni tuttuğumuz mevziden açılan ateş karşısında direnemeyerek yavaş yavaş geriye ve boğaz tarafındaki sırtlara çekilmeye başlamıştır.

2. Elimdeki kuvvet, 1'inci Taburdan bir bölük, Kaleboğazı Taburunun yarısı, bir makineli tüfek ve bir toptan ibarettir.

89'uncu Alay Komutan Vekili
Binbaşı Mehmet Ziya

Konuş Yeri: İleri Mevzi

Tarih: 10 Ocak 1915

Vukuat:

Bardız Müfrezesi Komutanlığına

1. Durumla ilgili görüşlerimi, keşif kollarının raporlarıyla birlikte emir eriyle takdim ettim, telefonla da arz etmiştim. Şimdi gelen süvari de bilgi talebinde bulundu.

2. Düşman saat 06.30'da müfrezemizin sol kanadına doğru şiddetli ateş açtı, az sonra da ilerlemeye başladı. Yoğun sis sebebiyle her iki taraf da henüz top ateşine başlamadı. Cephemiz güvenli olmakla birlikte, topçumuza güvenim yoktur. Mitralyöz ve topçu mevzilerimiz zaten dün akşam şarapnelle dövüldü. Bu mevzilerin keşfedildiği anlaşılmaktadır.

3. Sol kanadımızın uzağından silah sesleri duyulmaktadır.

4. Düşmanın henüz cephemize karşı bir hareketi olmamasından, solumuzdaki hakim mevzileri almak niyetinde olduğu anlaşılmaktadır.

5. Sol kanadımızda, oldukça uzağımızda bulunan yüksek kayalık tepeye 100 mevcutlu bir bölük gönderdim.

6. Birliklere ihtiyat olarak cephane gönderilmesi için emir verilmesi arz olunur.

92'nci Alay Komutan Vekili
Binbaşı

Düşünceler:

Mürettep Taburla, Makineli Tüfek Bölüğünün ihtiyat olarak 92'nci Alaya katılmak üzere yola çıkarıldığını da bildiren bu rapor, Binbaşı Abdullah tarafından getirilmiştir.

Konuş Yeri: Norşin

Tarih: 10-11 Ocak 1915

Vukuat:

Tümen Emri

1. Bu gece 90'ıncı Alay, Norşin - Aşağı Hamas yolunda, 88'inci Alay, Norşin - Kiliseli yolunda ileri karakollarını tesis edecek; bu ileri karakollar, daima teyakkuz durumunda bulunmaları için subay keşif kollarıyla kontrol ettirilecektir. Her iki alayın ileri karakolları birbiriyle mutlaka temas hâlinde olacaktır.

2. 31'inci Tümenin ileri karakolları, Norşin - Hamas yolunun sağından başlayarak Yukarı Hamas yoluna kadar olan kısımdadır. 90'ıncı Alay, 31'inci Tümenle irtibat kuracaktır. 88'inci Alay ihtiyat olarak Norşin'de bulunacak, düşmanın taarruz etmesi ihtimaline karşı daima teyakkuz durumunda olacak ve gerektiğinde bir iki dakikada hazırlanabilecektir.

3. Büyük ağırlıklar, bu gece mutlaka kanada gönderileceklerdir.

4. Başka bir emir verilmediği takdirde, bütün birlikler saat 02.00'de 88'inci ve 89'uncu Alayların silah çattığı yerde toplanacaklardır.

5. İleri karakollar emir alıncaya kadar kendi mevzilerinde kalacaklardır.

6. Topçular şimdiden Kolordu Topçu Komutanı Fikri'nin gösterdiği yerde mevzi alacaklardır.

7. Süvariler gün doğmadan önce Norşin - Dölgah - Kızılaş istikametlerini keşfedeceklerdir.

8. Ben Norşin'deyim.

30'uncu Tümen Komutanı
Kurmaya Binbaşı Şemsettin

Konuş Yeri: Aşağı Hamas'ın Batısındaki Sırt

Tarih: 10 Ocak 1915

Vukuat:

30'uncu Tümen Komutanı Kurmay Binbaşı Şemsettin'e

1. Düşmanın zayıf birlikleri, Oltu yoluna sarkarak Aşağı Hamas'a doğru ilerlemek niyetindedir. Bir süvari alayının daha solumuza yürüdüğünü bir subay haber vermiştir.

2. Vasıf Bey Müfrezesinin Çatak'tan hareket ettiğini de yine bir subay söylemiştir. Şimdi buraya yetişmesi için emir gönderilmiştir.

3. Sebepsiz dağılan 31'inci Tümen ihtiyat alayıyla, 89'uncu Alay askerlerine, hemen Hamas'ın güneybatı sırtlarında toplanarak karakol istikametinde ilerlemeleri emredildi. Bunlar size yolu açacak ve Vasıf Bey Müfrezesi yetişince bu işe devam edilecektir.

4. Her ihtimale karşı sol kanadınızı sürekli olarak keşfettirerek duruma göre harekâtınızı düzenleyiniz. Bizimle iki istikamette, Oltu yolu üzerinde ve Bardız'dan tam batıya ayrılıp hafifçe güneye döndükten sonra Aşağı Hamas'ın doğusundaki toplanma yerinden geçerek doğruca Hamas'a gelen yol üzerinde irtibatınız olabilir.

5. Durumunuza dair son raporu süratle bekliyorum.

6. Yayla mevzisi, 92'nci Alay, 9'uncu Kolordu ve diğer birlikler hakkındaki ayrıntılı raporunuzu süvarilerle gönderiniz.

7. Bardız'ı terk ettikten sonra, Yayla mevzisiyle ilgili aldığınız tedbirleri yazınız.

Sol Kanat Ordusu Komutan Vekili
Yarbay Kırşen

Konuş Yeri: Çatak

Tarih: 10 Ocak 1915

Vukuat:

30'uncu Tümen Komutanlığına

1. 10'uncu Kolordu Komutanı Tuğgeneral Hafız Hakkı'nın, 3'üncü Ordu Komutanlığına tayini sebebiyle boş kalan Kolordu Komutanlığı bana devredilmiştir. Göreve başladım.

2. Başkomutan Vekilinin, İstanbul'a dönmesi sebebiyle Orduya hitaben yazdığı veda konuşmasının bir sureti ektedir. Birliklere dağıtımını rica ederim.

3. Kolordunun elde mevcut bütün kuvvet ve araçlarının tamamı 10'uncu Kolorduya ilhak edilmiştir. 9'uncu ve 11'inci Kolordulardaki bütün depo taburları, Ordu emriyle 11'inci Kolorduya bağlanmıştır. Yarından itibaren 11'inci Kolordunun merkezi olan Hanedik'e gönderilmeleri gerekmektedir.

4. Komutasını iftiharla üstlendiğim şerefli kolordunun çok kutsal ve meşru bir hakla Ruslara karşı açılan harpte, tarihte emsali görülmemiş şekilde, bütün varlığını kullanarak gösterdiği gayret ve fedakârlığın, intikamımızı tamamen alıncaya kadar devam edeceğine eminim. Hatta bu gayret ve fedakârlığın bugünlerde daha fazlasıyla gösterilmesi

gerekmektedir. Zira büyük muharebelerin ardından her orduda görüldüğü gibi bizim ordumuzun teşkilatında da düzenleme yapılmasına ihtiyaç duyulmuştur. Bundan dolayı şu anda görev başındaki kıymetli silah arkadaşlarımdan;

- Bir an önce perakendelerin toplanmasını, birliklerin hızla düzenlenmesini, silah ve cephane eksiğinin hemen tamamlanmasını,

- Muharebe dışındaki zamanlarda birliklerin dinlenmelerinin ve düzenli olarak iaşelerinin sağlanmasını,

- Her yol kullanılarak askerlerin morallerinin yükseltilmesini, bu amaçla ayrıca dinî telkinlerde bulunulmasını,

- Sıhhi tedbir ve hizmetlerin tamamen yerine getirilmesini, bu konuda komuta heyetlerinin yeterli sayıda sıhhi heyet bulundurmasını, özellikle rica ederim.

10'uncu Kolordu Komutanı
Albay Yusuf İzzet

Düşünceler:

Enver Paşa'nın konuşmasının sureti, tarih sırasına göre, 8 Ocak 1915 kısmında yer almaktadır.⁸⁷

KOLEKSİYON	KLASÖR NU:	DOSYA NU:	FİHRİST NU:
BDH	5054	H-2	1-77a (78-106)

⁸⁷ Enver Paşa'nın konuşması için bkz. sayfa 68-69.

İKİNCİ BÖLÜM

[illegible]

در این باب پنج باب است و در هر باب
... و ... و ... و ... و ...

از این نظر که در این کتاب
باید بداند و بداند که در این کتاب
یکی از این که در این کتاب
از این که در این کتاب
از این که در این کتاب

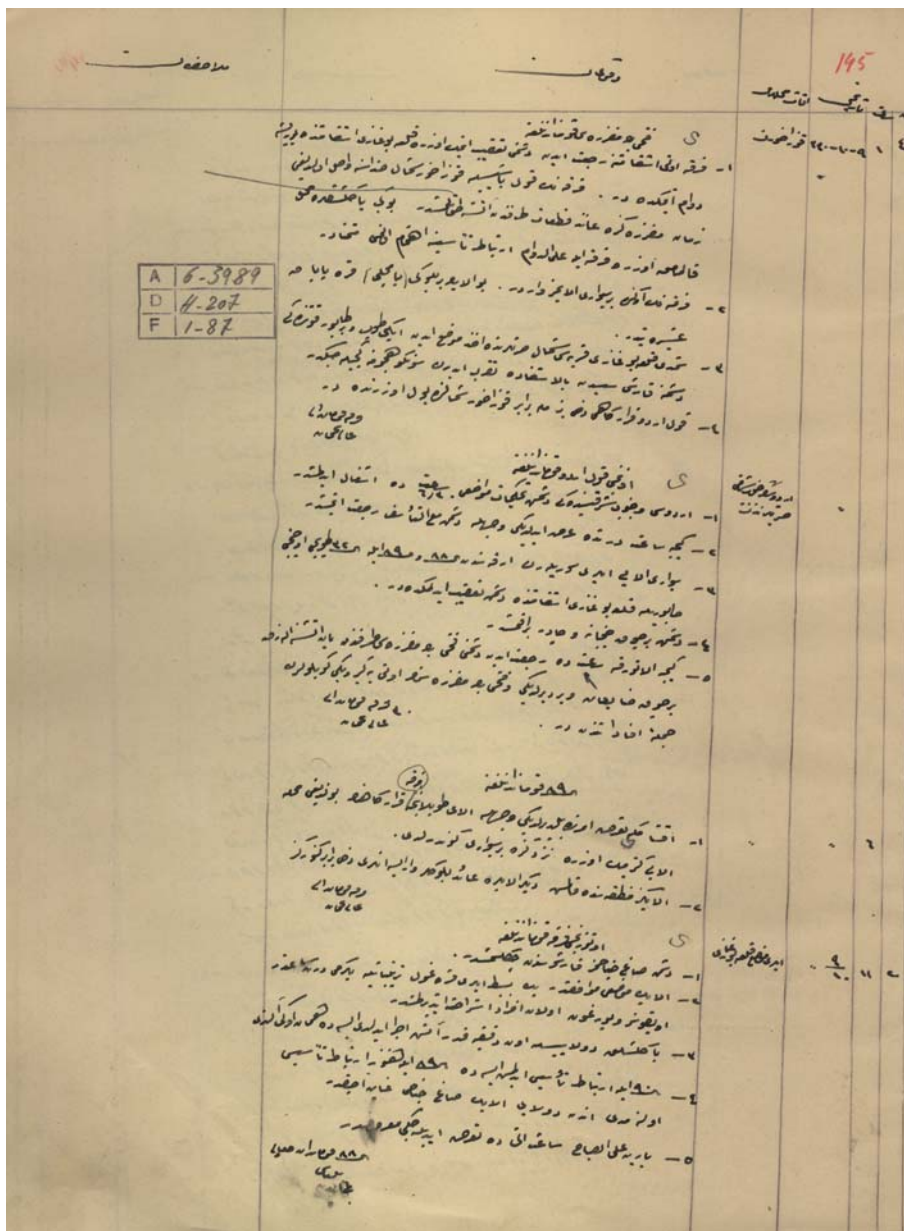
A	6.3989
D	H-207
F	1-81

۱- فرقه ۸-۹-۱۰-۱۱-۱۲-۱۳-۱۴-۱۵-۱۶-۱۷-۱۸-۱۹-۲۰-۲۱-۲۲-۲۳-۲۴-۲۵-۲۶-۲۷-۲۸-۲۹-۳۰-۳۱-۳۲-۳۳-۳۴-۳۵-۳۶-۳۷-۳۸-۳۹-۴۰-۴۱-۴۲-۴۳-۴۴-۴۵-۴۶-۴۷-۴۸-۴۹-۵۰-۵۱-۵۲-۵۳-۵۴-۵۵-۵۶-۵۷-۵۸-۵۹-۶۰-۶۱-۶۲-۶۳-۶۴-۶۵-۶۶-۶۷-۶۸-۶۹-۷۰-۷۱-۷۲-۷۳-۷۴-۷۵-۷۶-۷۷-۷۸-۷۹-۸۰-۸۱-۸۲-۸۳-۸۴-۸۵-۸۶-۸۷-۸۸-۸۹-۹۰-۹۱-۹۲-۹۳-۹۴-۹۵-۹۶-۹۷-۹۸-۹۹-۱۰۰-۱۰۱-۱۰۲-۱۰۳-۱۰۴-۱۰۵-۱۰۶-۱۰۷-۱۰۸-۱۰۹-۱۱۰-۱۱۱-۱۱۲-۱۱۳-۱۱۴-۱۱۵-۱۱۶-۱۱۷-۱۱۸-۱۱۹-۱۲۰-۱۲۱-۱۲۲-۱۲۳-۱۲۴-۱۲۵-۱۲۶-۱۲۷-۱۲۸-۱۲۹-۱۳۰-۱۳۱-۱۳۲-۱۳۳-۱۳۴-۱۳۵-۱۳۶-۱۳۷-۱۳۸-۱۳۹-۱۴۰-۱۴۱-۱۴۲-۱۴۳-۱۴۴-۱۴۵-۱۴۶-۱۴۷-۱۴۸-۱۴۹-۱۵۰-۱۵۱-۱۵۲-۱۵۳-۱۵۴-۱۵۵-۱۵۶-۱۵۷-۱۵۸-۱۵۹-۱۶۰-۱۶۱-۱۶۲-۱۶۳-۱۶۴-۱۶۵-۱۶۶-۱۶۷-۱۶۸-۱۶۹-۱۷۰-۱۷۱-۱۷۲-۱۷۳-۱۷۴-۱۷۵-۱۷۶-۱۷۷-۱۷۸-۱۷۹-۱۸۰-۱۸۱-۱۸۲-۱۸۳-۱۸۴-۱۸۵-۱۸۶-۱۸۷-۱۸۸-۱۸۹-۱۹۰-۱۹۱-۱۹۲-۱۹۳-۱۹۴-۱۹۵-۱۹۶-۱۹۷-۱۹۸-۱۹۹-۲۰۰-۲۰۱-۲۰۲-۲۰۳-۲۰۴-۲۰۵-۲۰۶-۲۰۷-۲۰۸-۲۰۹-۲۱۰-۲۱۱-۲۱۲-۲۱۳-۲۱۴-۲۱۵-۲۱۶-۲۱۷-۲۱۸-۲۱۹-۲۲۰-۲۲۱-۲۲۲-۲۲۳-۲۲۴-۲۲۵-۲۲۶-۲۲۷-۲۲۸-۲۲۹-۲۳۰-۲۳۱-۲۳۲-۲۳۳-۲۳۴-۲۳۵-۲۳۶-۲۳۷-۲۳۸-۲۳۹-۲۴۰-۲۴۱-۲۴۲-۲۴۳-۲۴۴-۲۴۵-۲۴۶-۲۴۷-۲۴۸-۲۴۹-۲۵۰-۲۵۱-۲۵۲-۲۵۳-۲۵۴-۲۵۵-۲۵۶-۲۵۷-۲۵۸-۲۵۹-۲۶۰-۲۶۱-۲۶۲-۲۶۳-۲۶۴-۲۶۵-۲۶۶-۲۶۷-۲۶۸-۲۶۹-۲۷۰-۲۷۱-۲۷۲-۲۷۳-۲۷۴-۲۷۵-۲۷۶-۲۷۷-۲۷۸-۲۷۹-۲۸۰-۲۸۱-۲۸۲-۲۸۳-۲۸۴-۲۸۵-۲۸۶-۲۸۷-۲۸۸-۲۸۹-۲۹۰-۲۹۱-۲۹۲-۲۹۳-۲۹۴-۲۹۵-۲۹۶-۲۹۷-۲۹۸-۲۹۹-۳۰۰-۳۰۱-۳۰۲-۳۰۳-۳۰۴-۳۰۵-۳۰۶-۳۰۷-۳۰۸-۳۰۹-۳۱۰-۳۱۱-۳۱۲-۳۱۳-۳۱۴-۳۱۵-۳۱۶-۳۱۷-۳۱۸-۳۱۹-۳۲۰-۳۲۱-۳۲۲-۳۲۳-۳۲۴-۳۲۵-۳۲۶-۳۲۷-۳۲۸-۳۲۹-۳۳۰-۳۳۱-۳۳۲-۳۳۳-۳۳۴-۳۳۵-۳۳۶-۳۳۷-۳۳۸-۳۳۹-۳۴۰-۳۴۱-۳۴۲-۳۴۳-۳۴۴-۳۴۵-۳۴۶-۳۴۷-۳۴۸-۳۴۹-۳۵۰-۳۵۱-۳۵۲-۳۵۳-۳۵۴-۳۵۵-۳۵۶-۳۵۷-۳۵۸-۳۵۹-۳۶۰-۳۶۱-۳۶۲-۳۶۳-۳۶۴-۳۶۵-۳۶۶-۳۶۷-۳۶۸-۳۶۹-۳۷۰-۳۷۱-۳۷۲-۳۷۳-۳۷۴-۳۷۵-۳۷۶-۳۷۷-۳۷۸-۳۷۹-۳۸۰-۳۸۱-۳۸۲-۳۸۳-۳۸۴-۳۸۵-۳۸۶-۳۸۷-۳۸۸-۳۸۹-۳۹۰-۳۹۱-۳۹۲-۳۹۳-۳۹۴-۳۹۵-۳۹۶-۳۹۷-۳۹۸-۳۹۹-۴۰۰-۴۰۱-۴۰۲-۴۰۳-۴۰۴-۴۰۵-۴۰۶-۴۰۷-۴۰۸-۴۰۹-۴۱۰-۴۱۱-۴۱۲-۴۱۳-۴۱۴-۴۱۵-۴۱۶-۴۱۷-۴۱۸-۴۱۹-۴۲۰-۴۲۱-۴۲۲-۴۲۳-۴۲۴-۴۲۵-۴۲۶-۴۲۷-۴۲۸-۴۲۹-۴۳۰-۴۳۱-۴۳۲-۴۳۳-۴۳۴-۴۳۵-۴۳۶-۴۳۷-۴۳۸-۴۳۹-۴۴۰-۴۴۱-۴۴۲-۴۴۳-۴۴۴-۴۴۵-۴۴۶-۴۴۷-۴۴۸-۴۴۹-۴۵۰-۴۵۱-۴۵۲-۴۵۳-۴۵۴-۴۵۵-۴۵۶-۴۵۷-۴۵۸-۴۵۹-۴۶۰-۴۶۱-۴۶۲-۴۶۳-۴۶۴-۴۶۵-۴۶۶-۴۶۷-۴۶۸-۴۶۹-۴۷۰-۴۷۱-۴۷۲-۴۷۳-۴۷۴-۴۷۵-۴۷۶-۴۷۷-۴۷۸-۴۷۹-۴۸۰-۴۸۱-۴۸۲-۴۸۳-۴۸۴-۴۸۵-۴۸۶-۴۸۷-۴۸۸-۴۸۹-۴۹۰-۴۹۱-۴۹۲-۴۹۳-۴۹۴-۴۹۵-۴۹۶-۴۹۷-۴۹۸-۴۹۹-۵۰۰-۵۰۱-۵۰۲-۵۰۳-۵۰۴-۵۰۵-۵۰۶-۵۰۷-۵۰۸-۵۰۹-۵۱۰-۵۱۱-۵۱۲-۵۱۳-۵۱۴-۵۱۵-۵۱۶-۵۱۷-۵۱۸-۵۱۹-۵۲۰-۵۲۱-۵۲۲-۵۲۳-۵۲۴-۵۲۵-۵۲۶-۵۲۷-۵۲۸-۵۲۹-۵۳۰-۵۳۱-۵۳۲-۵۳۳-۵۳۴-۵۳۵-۵۳۶-۵۳۷-۵۳۸-۵۳۹-۵۴۰-۵۴۱-۵۴۲-۵۴۳-۵۴۴-۵۴۵-۵۴۶-۵۴۷-۵۴۸-۵۴۹-۵۵۰-۵۵۱-۵۵۲-۵۵۳-۵۵۴-۵۵۵-۵۵۶-۵۵۷-۵۵۸-۵۵۹-۵۶۰-۵۶۱-۵۶۲-۵۶۳-۵۶۴-۵۶۵-۵۶۶-۵۶۷-۵۶۸-۵۶۹-۵۷۰-۵۷۱-۵۷۲-۵۷۳-۵۷۴-۵۷۵-۵۷۶-۵۷۷-۵۷۸-۵۷۹-۵۸۰-۵۸۱-۵۸۲-۵۸۳-۵۸۴-۵۸۵-۵۸۶-۵۸۷-۵۸۸-۵۸۹-۵۹۰-۵۹۱-۵۹۲-۵۹۳-۵۹۴-۵۹۵-۵۹۶-۵۹۷-۵۹۸-۵۹۹-۶۰۰-۶۰۱-۶۰۲-۶۰۳-۶۰۴-۶۰۵-۶۰۶-۶۰۷-۶۰۸-۶۰۹-۶۱۰-۶۱۱-۶۱۲-۶۱۳-۶۱۴-۶۱۵-۶۱۶-۶۱۷-۶۱۸

۱- ...
 ۲- ...
 ۳- ...
 ۴- ...
 ۵- ...
 ۶- ...

ردیف	تاریخ	۱۴۰	توضیحات	ردیف	توضیحات
۱	۱۳۰۰	۱۳۰۰	۱۳۰۰	۱	نیمه اولی سال ۱۳۰۰
۲	۱۳۰۰	۱۳۰۰	۱۳۰۰	۲	اولی نیمه سال ۱۳۰۰
۳	۱۳۰۰	۱۳۰۰	۱۳۰۰	۳	دوم نیمه سال ۱۳۰۰
۴	۱۳۰۰	۱۳۰۰	۱۳۰۰	۴	سوم نیمه سال ۱۳۰۰
۵	۱۳۰۰	۱۳۰۰	۱۳۰۰	۵	چهارم نیمه سال ۱۳۰۰
۶	۱۳۰۰	۱۳۰۰	۱۳۰۰	۶	پنجم نیمه سال ۱۳۰۰
۷	۱۳۰۰	۱۳۰۰	۱۳۰۰	۷	ششم نیمه سال ۱۳۰۰
۸	۱۳۰۰	۱۳۰۰	۱۳۰۰	۸	هفتم نیمه سال ۱۳۰۰
۹	۱۳۰۰	۱۳۰۰	۱۳۰۰	۹	هشتم نیمه سال ۱۳۰۰
۱۰	۱۳۰۰	۱۳۰۰	۱۳۰۰	۱۰	نهم نیمه سال ۱۳۰۰
۱۱	۱۳۰۰	۱۳۰۰	۱۳۰۰	۱۱	دهم نیمه سال ۱۳۰۰

[illegible]

154 تاریخ تاریخ	وفاات	مدد
۱۵۴۰-۱۵۴۱ تاریخ	بازار خراسان تاریخ تاریخ	مدد
تاریخ	تاریخ تاریخ	مدد
تاریخ	تاریخ تاریخ	مدد
تاریخ	تاریخ تاریخ	مدد
تاریخ	تاریخ تاریخ	مدد
تاریخ	تاریخ تاریخ	مدد
تاریخ	تاریخ	مدد

ملاحظه	موضوع	157
موضوع	اداره فرهنگ و تفریح	اداره فرهنگ و تفریح
موضوع	اداره فرهنگ و تفریح	اداره فرهنگ و تفریح
موضوع	اداره فرهنگ و تفریح	اداره فرهنگ و تفریح
موضوع	اداره فرهنگ و تفریح	اداره فرهنگ و تفریح
موضوع	اداره فرهنگ و تفریح	اداره فرهنگ و تفریح
موضوع	اداره فرهنگ و تفریح	اداره فرهنگ و تفریح
موضوع	اداره فرهنگ و تفریح	اداره فرهنگ و تفریح
موضوع	اداره فرهنگ و تفریح	اداره فرهنگ و تفریح
موضوع	اداره فرهنگ و تفریح	اداره فرهنگ و تفریح
موضوع	اداره فرهنگ و تفریح	اداره فرهنگ و تفریح

A 6-3989
D 4-207
F 1-93

ردیف: ۱۶۱ تاریخ: ۱۳۰۱/۱۰/۱۵ محل: ...	ردیف: ۱۶۱ تاریخ: ۱۳۰۱/۱۰/۱۵ محل: ...	ردیف: ۱۶۱ تاریخ: ۱۳۰۱/۱۰/۱۵ محل: ...
۱- ... ۲- ... ۳- ... ۴- ... ۵- ...	۱- ... ۲- ... ۳- ... ۴- ... ۵- ...	۱- ... ۲- ... ۳- ... ۴- ... ۵- ...
۱- ... ۲- ... ۳- ... ۴- ... ۵- ...	۱- ... ۲- ... ۳- ... ۴- ... ۵- ...	۱- ... ۲- ... ۳- ... ۴- ... ۵- ...
۱- ... ۲- ... ۳- ... ۴- ... ۵- ...	۱- ... ۲- ... ۳- ... ۴- ... ۵- ...	۱- ... ۲- ... ۳- ... ۴- ... ۵- ...
۱- ... ۲- ... ۳- ... ۴- ... ۵- ...	۱- ... ۲- ... ۳- ... ۴- ... ۵- ...	۱- ... ۲- ... ۳- ... ۴- ... ۵- ...
۱- ... ۲- ... ۳- ... ۴- ... ۵- ...	۱- ... ۲- ... ۳- ... ۴- ... ۵- ...	۱- ... ۲- ... ۳- ... ۴- ... ۵- ...

130

166 روزنامه تاریخ روزنامه	دفعه	مداخذه
روزنامه تاریخ روزنامه	دفعه روزنامه تاریخ روزنامه	مداخذه روزنامه تاریخ روزنامه
روزنامه تاریخ روزنامه	دفعه روزنامه تاریخ روزنامه	مداخذه روزنامه تاریخ روزنامه
روزنامه تاریخ روزنامه	دفعه روزنامه تاریخ روزنامه	مداخذه روزنامه تاریخ روزنامه

ردیف	موضوع	تاریخ
167	موضوع	تاریخ
1	موضوع	تاریخ
2	موضوع	تاریخ
3	موضوع	تاریخ
4	موضوع	تاریخ
5	موضوع	تاریخ
6	موضوع	تاریخ
7	موضوع	تاریخ
8	موضوع	تاریخ
9	موضوع	تاریخ
10	موضوع	تاریخ
11	موضوع	تاریخ
12	موضوع	تاریخ
13	موضوع	تاریخ
14	موضوع	تاریخ
15	موضوع	تاریخ
16	موضوع	تاریخ
17	موضوع	تاریخ
18	موضوع	تاریخ
19	موضوع	تاریخ
20	موضوع	تاریخ
21	موضوع	تاریخ
22	موضوع	تاریخ
23	موضوع	تاریخ
24	موضوع	تاریخ
25	موضوع	تاریخ
26	موضوع	تاریخ
27	موضوع	تاریخ
28	موضوع	تاریخ
29	موضوع	تاریخ
30	موضوع	تاریخ
31	موضوع	تاریخ
32	موضوع	تاریخ
33	موضوع	تاریخ
34	موضوع	تاریخ
35	موضوع	تاریخ
36	موضوع	تاریخ
37	موضوع	تاریخ
38	موضوع	تاریخ
39	موضوع	تاریخ
40	موضوع	تاریخ
41	موضوع	تاریخ
42	موضوع	تاریخ
43	موضوع	تاریخ
44	موضوع	تاریخ
45	موضوع	تاریخ
46	موضوع	تاریخ
47	موضوع	تاریخ
48	موضوع	تاریخ
49	موضوع	تاریخ
50	موضوع	تاریخ
51	موضوع	تاریخ
52	موضوع	تاریخ
53	موضوع	تاریخ
54	موضوع	تاریخ
55	موضوع	تاریخ
56	موضوع	تاریخ
57	موضوع	تاریخ
58	موضوع	تاریخ
59	موضوع	تاریخ
60	موضوع	تاریخ
61	موضوع	تاریخ
62	موضوع	تاریخ
63	موضوع	تاریخ
64	موضوع	تاریخ
65	موضوع	تاریخ
66	موضوع	تاریخ
67	موضوع	تاریخ
68	موضوع	تاریخ
69	موضوع	تاریخ
70	موضوع	تاریخ
71	موضوع	تاریخ
72	موضوع	تاریخ
73	موضوع	تاریخ
74	موضوع	تاریخ
75	موضوع	تاریخ
76	موضوع	تاریخ
77	موضوع	تاریخ
78	موضوع	تاریخ
79	موضوع	تاریخ
80	موضوع	تاریخ
81	موضوع	تاریخ
82	موضوع	تاریخ
83	موضوع	تاریخ
84	موضوع	تاریخ
85	موضوع	تاریخ
86	موضوع	تاریخ
87	موضوع	تاریخ
88	موضوع	تاریخ
89	موضوع	تاریخ
90	موضوع	تاریخ
91	موضوع	تاریخ
92	موضوع	تاریخ
93	موضوع	تاریخ
94	موضوع	تاریخ
95	موضوع	تاریخ
96	موضوع	تاریخ
97	موضوع	تاریخ
98	موضوع	تاریخ
99	موضوع	تاریخ
100	موضوع	تاریخ

دفعه	دفعه	دفعه
۱۷۵	۱۷۵	۱۷۵
۱- ...	۱- ...	۱- ...
۲- ...	۲- ...	۲- ...
۳- ...	۳- ...	۳- ...
۴- ...	۴- ...	۴- ...
۵- ...	۵- ...	۵- ...
۶- ...	۶- ...	۶- ...
۷- ...	۷- ...	۷- ...
۸- ...	۸- ...	۸- ...
۹- ...	۹- ...	۹- ...
۱۰- ...	۱۰- ...	۱۰- ...
۱۱- ...	۱۱- ...	۱۱- ...
۱۲- ...	۱۲- ...	۱۲- ...
۱۳- ...	۱۳- ...	۱۳- ...
۱۴- ...	۱۴- ...	۱۴- ...
۱۵- ...	۱۵- ...	۱۵- ...
۱۶- ...	۱۶- ...	۱۶- ...
۱۷- ...	۱۷- ...	۱۷- ...
۱۸- ...	۱۸- ...	۱۸- ...
۱۹- ...	۱۹- ...	۱۹- ...
۲۰- ...	۲۰- ...	۲۰- ...
۲۱- ...	۲۱- ...	۲۱- ...
۲۲- ...	۲۲- ...	۲۲- ...
۲۳- ...	۲۳- ...	۲۳- ...
۲۴- ...	۲۴- ...	۲۴- ...
۲۵- ...	۲۵- ...	۲۵- ...
۲۶- ...	۲۶- ...	۲۶- ...
۲۷- ...	۲۷- ...	۲۷- ...
۲۸- ...	۲۸- ...	۲۸- ...
۲۹- ...	۲۹- ...	۲۹- ...
۳۰- ...	۳۰- ...	۳۰- ...

ردیف	تاریخ	شرح
۱۷۱		اولی مرتبه قوما ستم ۱- معتمد ستم سید و دام و شهرت و بطور و در قلمرو ۲- قراقرم: این است که به کبری گفته شد ۳- معتمد ستم و آنرا - برادر و ستم - عید الله
		اولی مرتبه قوما ستم ۱- قراقرم: این است که به کبری گفته شد و بطور و در قلمرو ۲- قراقرم: این است که به کبری گفته شد و بطور و در قلمرو ۳- قراقرم: این است که به کبری گفته شد و بطور و در قلمرو ۴- قراقرم: این است که به کبری گفته شد و بطور و در قلمرو ۵- قراقرم: این است که به کبری گفته شد و بطور و در قلمرو ۶- قراقرم: این است که به کبری گفته شد و بطور و در قلمرو ۷- قراقرم: این است که به کبری گفته شد و بطور و در قلمرو ۸- قراقرم: این است که به کبری گفته شد و بطور و در قلمرو ۹- قراقرم: این است که به کبری گفته شد و بطور و در قلمرو ۱۰- قراقرم: این است که به کبری گفته شد و بطور و در قلمرو
		اولی مرتبه قوما ستم ۱- قراقرم: این است که به کبری گفته شد و بطور و در قلمرو ۲- قراقرم: این است که به کبری گفته شد و بطور و در قلمرو ۳- قراقرم: این است که به کبری گفته شد و بطور و در قلمرو ۴- قراقرم: این است که به کبری گفته شد و بطور و در قلمرو ۵- قراقرم: این است که به کبری گفته شد و بطور و در قلمرو ۶- قراقرم: این است که به کبری گفته شد و بطور و در قلمرو ۷- قراقرم: این است که به کبری گفته شد و بطور و در قلمرو ۸- قراقرم: این است که به کبری گفته شد و بطور و در قلمرو ۹- قراقرم: این است که به کبری گفته شد و بطور و در قلمرو ۱۰- قراقرم: این است که به کبری گفته شد و بطور و در قلمرو

A	6-3989
D	4-207
F	1-101

۴: اوتو، ایگناتز پرمانی هاسه اوتو، یوگنرند، اولدر، هلی مفره نکه
 هاسیه، یوگن پرمانی، هاسه قییه، اولدر، کاترین، یوگن مفره، سید باب
 کیرل هسد۔

کچھ لمبے۔۔۔
 لہ: قوت اور برای واستقامت جو کھیلوں وقت میں بڑھ کر آتی (اور یہ بھی فرق ہے جو کھیل میں)
 یہاں تو یہ کچھ لمبے۔۔۔

۷- قول - دونوں بچوں ایتھم نے وہ ارضی رقیقت خود ۔

ادھر سے بڑھ کر نو شہر اسٹیٹ میں پورے نو شہر کے لیے پوری آدھ سو گز کی فاصلہ
سماں ہے:

اولی از پنج رقم نوشته بود فارسی جمعه ده نه و ده هندی کرم و سی شصت فارسی
ملاحظه ای که حبس کرده از تبار اقدار تجمعه اول جمعه ده -

[illegible][illegible]

۴- فرد اردو نصاب کے نو بیسہ صفحہ علی الخانیہ دہلہ
اور غازی پور ایس بیس پر اتحاد ایس دہلہ۔

۱- کشف ظفر
ادویه غلیظه در کاهه قریب لیس استغنیه نماید
اسف منبریه نماید

اوتوز بچي فرقه با - يزد - اسلي حلي -
 پو غا د ح - ويگيم جينا ملايم جين خروي کو - کيا - فزه غوداشق مدينه
 مولا اردو مراد
 - - - - -

فدای کائنات اجا ابد و بعد و ...
خود را در فریاد کیم به فغانه کجاست

[illegible]

بریکم مرد اردو و کاسم و کاسم
 اوتو بی فرم قوما به تقم
 اکس مرد کسار او مرد جوان او و در جوان آیه اعانه

[illegible]

ایمیرت باد و بزرگوار
بوده اولیفته اند از راه ویرم ماست
و از راه ویرم ماست و از راه ویرم ماست

جواب: زیرا عاقلان مودری حکم

۱۰۰

142

[illegible][illegible]

179	روزنامه	A 6-3989 D H-207 F 1-105	ماده	179
تاریخ	محل	محل	محل	محل
محل	محل	محل	محل	محل
محل	محل	محل	محل	محل
محل	محل	محل	محل	محل
محل	محل	محل	محل	محل
محل	محل	محل	محل	محل
محل	محل	محل	محل	محل
محل	محل	محل	محل	محل
محل	محل	محل	محل	محل
محل	محل	محل	محل	محل
محل	محل	محل	محل	محل
محل	محل	محل	محل	محل

İkamet Mahalleri: Ekrek Yolundan

Târih: 7/10/330

Vukuât:

İkamet Emri

1. İd, Todan, Karapınar, Kutmar, Tutmac'da ve İslâmkotiği civârında düşmanın ileri kıtaâtı vardır.

2. Kıtaât 6/10/330 emrinde kendilerine tahsis kılınan mıntikalarda geceyi geçireceklerdir.

3. Her kıt'a düşmanın istikametine nazaran lâzım gelen emniyyet tertibâtıyla kendisini setr edecektir. Ancak Kolordudan düşmanın bulunduğu istikamete süvâri keşif kolları ve hudûd taburları sevk edilmiş olduğundan ileri karakolların bir yanlışlığa meydân vermemeleri için çok dikkatli bulunmaları lâzımdır.

4. Koşa'da Dokuzuncu Kolordu kıtaâtı bulunduğu gibi Hatha cihetinde de sunûf-ı muhtelifeden mürekkeb müfrezemiz vardır.

5. Konaklar kıtaâtı istîâb etmeyecek derecede dardır. Binâen aleyh evvelâ efrâdın çadırsızlarının ve binek ve topçu ve mitralyöz hayvânâtının mümkün olabildiği kadar çatı altına sokulmasına dikkat etmelidir.

6. Osithanı'nda kalacak Sahrâ Taburu hayvânâtı için harîtada Osithan Ekrek yazıları arasında ve cadde üzerinde mevcûd hânlardan da istifâde edilebilir.

7. Bu akşam efrâd ve hayvânât üzerlerinde ve büyük ağırlıklarda kaçır günlük erzâk olduğu 7/10/330 ba'de-z-zuhr sâat dörde kadar Fırkaya bildirilecektir.

8. Fırka Karârgâhı 7-8 gecesi Ahbisor'dadır.

Fırka Kumandanı
Ali Osmân

İkamet Mahalleri: Tortum

Târih: 7/10/330

Vukuât:

8/10/330 İçin Kolordu Emri

1. Düşman Aras Vâdîsi'nde ve bir kısmıyla İd ve Ardoz havâlîsindeki eski mevâziindedir.

2. Üçüncü Ordu 9/10/330'da düşmana taarruz edecektir.

3. Onuncu Kolordu 8/10/330'da sabahı ale-s-seher taarruz etmek üzere 8/10/330 hazırlık mevzilerine vâsıl olacaklardır.

4. Otuzuncu Fırka 8/10/330'da Sinanes, Tutmac, İslâmkotik hattına ve bir âlâyla bir cebel taburu Kiğik'e vâsıl olacaktır.

Fırka kıtaâtının İslâmkotik'in şimâl-i şarkîsinde bulunan düşman tarafından görünmemek için Kızıldağ'ın şimâle müteveccih sırtlarını karanlıktan evvel geçmemeleri hâiz-i ehemmiyyetdir. Kıtaât en geç olarak sâat üçde ordugâhlarını terk etmiş olacaktır. 6-7 gecesini Liskav-ı ulyâ'dan İslâmkotik istikametine gönderilmiş olan Kaleboğazı Hudûd Taburu Otuzuncu Fırka Kumandanının taht-ı emrindedir.

5. Otuzbirinci Fırka bir âlâyıyla Liskav-ı ulyâ ve diğer âlâyıyla Ağasar'a öğle vakti vâsıl olacak, Otuzbirinci Topcu Âlâyının Birinci Sahrâ Taburu Otuzikinci Fırka Kumandanının emrine tâbidir. Fırka Todan Simserkis hattına karşı ileri karakollarını te'sîs edecektir. Karapınar'ın şarkındaki tepelerde bulunan ve Binbaşı Rüşdî Bey'in taht-ı kumandasında bulunan iki hudûd taburu Otuzbirinci Fırkanın taht-ı emrine verilmiştir.

6. Otuzikinci Fırka Ahbisor, Emrekom, Ekrek, Osithanı'na yürüyecek ve mezkûr mıntıkaya öğleden sonra sâat üçde vâsıl olacaktır.

Fırka Karârgâhı Ahbisor'da bulunacaktır. Fırka Sûvâri Bölüğü (bir noksân) Otuzuncu Fırka Kumandanının taht-ı emrine verilecektir.

7. Kolorduya âid Müretteb Sûvâri Âlâyı (19) iki sûvâri bölüğü ve Dördüncü İstihkâm Bölüğü ve Kolordu piyâde muhafızları 8/10/330 sabahı sâat onda Ahbisor'a vâsıl olacak ve Otuzuncu Fırka Kumandanının emri altına girecektir.

8. Ben 8/10/330 öğleden evvel sâat on birde Tortum'dan hareketle Ahbisor üzerinden İslâmkotiği'ne hareket edeceğim.

10. Kolordu Kumandanı
Hâfız Hakkı

İkamet Mahalleri: Ekrek Yolundan

Târih: 7/10/330

Vukuât:

90. Âlây Kumandanlığına

Tortum caddesinin Ekrek'e sapdığı mahalde bir posta te'sîs ederek Tortum cihetinden gelib ileriye gitmek isteyen 93'üncü Âlây perâkende efrâdının toplatdırılması ve mezkûr Âlâyla irtibât peydâ ederek îadelerine kadar Âlâyınızda istihdâmı Kolordu Kumandanının emr-i şifâhîsi iktizâsındadır.

Fırka Kumandanı
Ali Osmân

İkamet Mahalleri: Ekrek Yolundan

Târih: 7/10/330

Vukuât:

Onuncu Kolordu Kumandanlığına

Yirmisekizinci Fırka İrtibât ve Sol Cenâh Keşif Kolundan alınan rapor leffen takdîm kılındı. Kolordunun ikamet mıntıkları ve ileri kıtaâtı mevâzii ve bu civârdaki düşman kıtaât ve mevâzii hakkında mevcûd olan ma'lûmâtımı kendisine bildirdim.

30. Fırka Kumandanı
Ali Osmân

Târih: 7/10/330

Vukuât:

88. Âlây Mevcûdu

Erkân, Ümerâ' ve Zâbitân

Efrâd

Hayvânât

Neferen
61

Neferen
3028

357

88. Âlây, Sûvâri Bölüğü, Makineli Tüfenk Bölüğü insân, hayvân mevcûdu takdîm kılınır.

88. Âlây Kumandanı
Binbaşı
Bahâeddin

Târih: 7/10/330

Vukuât:

90. Âlây Mevcûdu

Ümerâ' ve Zâbitân

Efrâd

Hayvânât

47

Neferen
3071

264

El-eyvm zâbitân, efrâd, hayvânât mevcûdu takdîm kılınır.

90. Âlây Kumandanı
Binbaşı
Kâzım

İkamet Mahalleri: Ekrek Yolundan

Târih: 7/10/330

Vukuât:

Yirmisekizinci Fırka İrtibât ve Sol Cenâh Zâbit Keşif Kolu Kumandanlığına

1. Kolordumuzun aldığı son rapora nazaran Tutmac ve İslâmkotiği civârında düşmanın ileri kıtaâtı vardır. Todan'da üç yüz nefer kuvvetinde düşman bulunduğu ve kuvâ-yı mütebâkıyyenin geriye çekilmiş olduğu ahâlînin ifâdesine atfen mezkûr raporda beyân edilmiştir.

2. Otuzuncu Fırka 7-8 gecesini Ahbisor'da, Mihrekom, Osithan, Kaledibi, Ekrek'de geçirecektir. Fırka Karârgâhı Ahbisor'dadır.

3. Otuzikinci Fırka Nortab, Hazevirekler mıntıkasında, Otuzüçüncü Fırka Bar, Şipek, Kızılkilise mıntıkasındadırlar.

4. Bu civârdaki hudû(d) taburları mıntıkamıza mukabil olan düşman mevâziine dâimâ yanaşmak ve müsâdemelerde bulunmaktır.

30. Fırka Kumandanı
Ali Osmân

İkamet Mahalleri: Ahbisor

Târih: 7-8/10/330

Vukuât:

Sûret

Birkaç günden beri Üçüncü Ordu kıtaâtının kısm-ı a'zamını dolaşdım ve bulundukları hâli gördüm. Birçok cihetlerden şimdiki hâlde izâlesi pek müşkil nevâkıs içinde bulunduklarını anladım. Fakat bu nevâkısın muhârebede kıtaâtın fa'aliyyetini, savletine halel getirmeyeceğine kat'iyen emînim.

Muvaffakiyyet zâhirî şekl ve kıyâfete değil, her askerin kalbindeki şecâat ve cesâret kazanan Üçüncü Ordunun bundan evvel Rusları kahramân-âne savletle püskürten efrâdının düşmanlarını büsbütün mahv etmek ârzüsünde olduklarını ve bu def'a yeni gelen arkadaşlarının da kahramân arkadaşlarıyla müsâbaka edercesine saldımağa hazır bulunduklarını bilirim. Daha birkaç vakit sizlerle berâber bulunacağım. Kat'iyen ümîd ederim ki bundan böyle de nasıl kahramânlar olduğunuzu devlet ve düşmana gösterecek, er oğlu olduğunuzu anlatacaksınız.

Her vakit bizimle berâber olan Allah'ı unutmayarak ileri atılınız. Böylece dâimâ muvaffak olarak Kafkasya sahrâlarında yatan babalarımızın rûhunu şâd eder, orada bizleri bekleyen kardeşlerimizi Moskof

boyunduruğundan kurtarılırsınız. Tekrâr ederim ileri dâimâ ileri gidiniz. Şahâdet, şân ve şeref ileride zillet ve sefâletle ölmek geridedir.

Başkumandan Vekîli
Enver

İkamet Mahalleri: Ahbisor

Târih: 7-8/10/330

Vukuât:

Sûret

Bundan on beş gün evvel İstanbul'dan müfârekatımdan evvel hâk-pây-ı şâhâneye yüz sürdüm. Ayrılırken beni kapıya kadar geçirdiler. Pek mahcûb oldum. Büyük pâd-şâhımızın elini ayağını öpdüm. "Hayır oğlum, ben ihtiyâr olduğum için asker evlâdlarımla gâzâyâ gidemiyorum. Bârî gâzâyâ gideceklerin yanında bir müddet yürüyeyim. Geçen Balkan Harbi'nde ordu beni mahzûn etmiş idi. Bu kerre beni memnûn ve mesrûr edeceğinden emînîm. Ben gece ve gündüz onlar için duâ ediyorum." buyurdular. Pâd-şâh-ı a'zamımızın bu altın sözlerine ilâve edecek bir söz bulamadım. Bu âna kadar bizi sevindiren cenâb-ı Allah yakında bizi büyük muzafferiyetlere nâil edecektir.

Dâmâd-ı Hazret-i Şehr-yârî
Onuncu Kolordu Kumandanı
Erkân-ı Harb Mîr-alây
Hâfız Hakkı

Mülâhazât:

Bütûn kıtaâta ta'mîmen tebliğ edilmiştir.

İkamet Mahalleri: Ahbisor

Târih: 7-8/10/330

Vukuât:

Müretteb Sûvârî 19. Âlây Kumandanlığı(ın)a

Kotik ahâlîsinden Tufan ve İsmâil ismindeki şahısların emre adem-i îcâbet eylemelerinden dolayı lâ-akall ellişer değnek vurulmak üzere tecziyeleri Kolordu Kumandanlığının emri îcâbındandır. Hükmünün ifâsı ve kendilerinin ve bi-l-hâssa Tufan'ın bir tarafa firârına meydân verilmeyerek taht-ı nezâretde tutulması.

Fırka Kumandanı
Ali Osmân

İkamet Mahalleri: Ahbisor

Târih: 7-8/10/330

Vukuât:

30. Âlây Topcu Kumandanlığına

1. Fırka 8/10/330'da Kiğik - İslâmkotik hattına vâsıl olacaktır. Ahbisor'da bulunan Cebel Taburu 88. Âlâyı ta'kîben yürüyüşe başlayarak Ahbisor - İslâmkotik tarîki üzerindeki boyun noktasının beri cihetinde ictimâ' nizâmına geçerek ileri hareket için emre intizâr eyleyecektir.

2. 88. Âlây kabl-ez-zuhr sâat sekiz buçukda yürüyüşe başlamak için emr almıştır.

3. Hareket için mufassal emr der-dest-i irsâldir.

Fırka Kumandanı
Ali Osmân

İkamet Mahalleri: Ahbisor

Târih: 7-8/10/330

Sâat ve Dakika: 5.30

Vukuât:

Onuncu Kolordu Kumandanlığına

1. Emr-i kumandanîleri vechle Fırka kıtaâtını nazar-ı teftîşden geçirdim. Yürüyüş kısa olduğu ve efrâdın ayağı kuru toprak gördüğü cihetle cümlesinin neş'esi yerindedir. Yalnız yüzde bir iki döküntüler vardır ki bunlar da hakikaten hasta olanlardır.

2. Bu gece Ahbisor'da bir süvâri bölüğü, bir piyâde âlâyı, makineli tüfek bölüğü ve cebel taburu, Mihrekom'da bir piyâde âlâyı, Ekrek'de bir piyâde âlâyı ve her iki âlâyda iki makineli tüfenk ve yine Ekrek'de sıhhiye bölüğü, Osithanı'nda sahrâ topcu taburu ve istihkâm bölüğü ve Kaledibi'nde seyyâr hasta-hâneler bulunacaklardır.

3. Osithanı, Ahbisor yolunda bir iki bozuk yer vardır. Yarın ale-s-sabah İstihkâm Bölüğü oralarını ta'mîre me'mûr edilmiştir. Sahrâ Topcu Taburunun bu yolu ancak bir günde kat' edeceğini nazar-ı dikkate alarak işbu taburun yarın Ahbisor'a gelmesi emrini verdim.

4. Kıtaâtın teftîşi uzun sürdüğü için Ahbisor'dan ileri olan yolu bi-z-zât keşf edemedim. Ancak Süvâri Bölüğünden bir keşif kolu ve Fırka Erkân-ı Harbini gönderdim. Alınan ma'lûmâta göre yol Sahrâ Taburunun mürûruna müsâiddir.

5. Düşman hakkındaki ma'lûmât taraf-ı kumandanîlerinden keşfe gönderilen Nihâd Bey'in verdiği ma'lûmâtdan ibâretir.

6. Üçüncü Cebel Ceb-hâne Kolu bu gece Karagöbek'de ve birinci kol Hins civârındadır.

30. Fırka Kumandanı
Ali Osmân

İkamet Mahalleri: Ahbisor

Târih: 7-8/10/330

Vukuât:

Kolordu Kumandanlığına

Doksanıncı Piyâde Âlâyının efrâd üzerinde dört günlük erzâkı vardır. Diğer âlâylar ekmek ve arpa verilmediği hâlde yarın demirbaş erzâkdan yemeğe mecbûr olacaklardır. Kitaât bulundukları mahallerden arpa tedârikine, ekmek için Tortum Anbarından i'tâsına müsâade buyurulması istirhâm eylerim.

30. Fırka Kumandanı
Ali Osmân

İkamet Mahalleri: Ahbisor

Târih: 7-8/10/330

Vukuât:

30. Âlây Topcu Kumandanlığına

1. Bugün kat' edilen yollar sahrâ topcusunun mürûruna müsâid olmakla berâber topcunun yorulmaması için ancak bir günde kat' edebilir. Binâen aleyh Sahrâ Taburunun yarın hareket ederek Ahbisor'a gelmesi için emr veriniz.

2. Ekrek Deresi'yle Ahbisor arasındaki yolda ba'zı ta'mîre muhtâc yol aksâmı vardır. Bunların ta'mîri hakkında İstihkâm Bölüğüne yazılan melfûf emri de Sahrâ Taburuna göndereceğiniz hareket emriyle berâber Osithani'nda İstihkâm Bölüğü Kuman(dan)ına yollayın.

Fırka Kumandanı
Ali Osmân

İkamet Mahalleri: Ahbisor

Târih: 7-8/10/330

Sâat ve Dakika: 6.00

Vukuât:

Otuzuncu Fırka İstihkâm Bölüğü Kumandanlığına

Yarın öğleden evvel sâat altıda be-heme-hâl Osithani'ndan hareketle Ekrek yolunun ayrıldığı mahalden takrîben iki üç yüz metre ileride döneke

mahallinde topcu mürûruna mâni' birtakım kayalar vardır. Onları her dürlü vâsıtaya mürâcaâtla mutlaka tahrîb edecek ve yolu açacaksınız. Oradan i'tibâren Ahbisor'a gelinceye kadar muhtâc-ı ta'mîr olan aksâmı da ta'mîr ederek 8/10/330 akşamı Ahbisor'a geliniz.

Fırka Kumandanı
Ali Osmân

İkamet Mahalleri: Ahbisor

Târih: 7-8/10/330

Vukuât:

Otuzuncu Fırka Süvâri Bölüğü Kumandanlığına

1. Fırka 8/10/330 akşamı Kiğik - Sinanes - Tutmac - İslâmkotik hattına vâsıl olacaktır.

2. Bölüğünüzden îcâb eden keşif kollarını hemen tertîb ve sevk ederek

1. Sinanes Deresi tarîkiyle cenûb-i şarkî istikametinden

2. Tutmac – Kiğik tarîkiyle

3. Ardoz ve civârının

} Kotik ve civârının

keşf etdirilmesi bugün ale-s-sabah Ardoz ve Kiğik üzerinden keşf taarruzu icrâ' edecek olan Kaleboğazı Hudûd Taburunun derece-i muvaffakiyyâtının da bi-t-tahkik mezkûr rapora derc edilmesi matlûbdur.

Ve netîce-i keşfin nihâyet kabl-ez-zevâl sâat ona kadar ta'yîn edilerek hemen raporunun İslâmkotik, Ahbisor üzerinden bana gönderiniz.

Fırka Kumandanı
Ali Osmân

İkamet Mahalleri: Ahbisor

Târih: 7-8/10/330

Sâat ve Dakika: 4.20

Vukuât:

Ekrek'de 90. Âlây Kumandanlığına

1. 8/10/330'da öğleden sonra Ekrek'de bulunan bil-umûm kıtaât Ahbisor, İslâmkotik yolu üzerindeki boyun noktasında ictimâ' etmiş bulunacaktır. Bunun için sâat dokuzda orada bulunan kıtaâtı tahrîk ederek muayyen sâatte ta'yîn edilen mahalde hâzır bulunacak sûrette yürüyüşünüzü tanzim ediniz.

2. 89. Âlây sizin ta'kîb edeceğiniz tarîki sâat on birde (öğleden evvel) tamâmen tahliye etmiş bulunacaktır.

3. Otuzikinci Fırkaya merbût iki cebel taburuyla Sıhhiyye Bölüğünün bu geceyi Ekrek'de geçirib geçirmediklerinin âcilen iş'ârı. Şâyed gelmemiş iseler caddenin Ekrek'e sapdığı mahalde bir zâbit veyâ iş göreceğine emîn olduğunuz bir küçük zâbit bırakarak mezkûr cebel taburunun Ekrek'e sapmaksızın size iltihâkını te'mîn ediniz.

4. Harb hakkında mufassal emri Ahbisor'dan geçerken alacaksınız.

Fırka Kumandanı
Ali Osmân

İkamet Mahalleri: Ahbisor

Târih: 7-8/10/330

Sâat ve Dakika: 4.20

Vukuât:

89. Âlây Kumandanlığına

1. Âlâyınızla sâat sekiz buçukda (öğleden evvel) Mihrekom'dan hareketle Ahbisor üzerine yürüyerek Ahbisor – Ardoz tarîki üzerindeki boyun noktasının cenûb cihetinde düşman nazarından mestûr olarak ictimâ' edeceksiniz.

2. Sâat on buçukda Mihrekom, Ahbisor yolunda bir nefer ve bir mekârînz kalmayacak sûretde yolu tahliye edeceksiniz.

3. Harb hakkındaki emri Ahbisor'dan geçerken alacaksınız.

Fırka Kumandanı
Ali Osmân

İkamet Mahalleri: Ahbisor

Târih: 7-8/10/330

Sâat ve Dakika: 4.20

Vukuât:

30. Âlây Topcu Kumandanlığına

1. Fırka bugün akşam Kiğik - İslâmkotik hattında ictimâ' edecektir.

2. Ekrek'den i'tibâren Ekrek - Ahbisor tarîkinden Fırkanın diğer kıtaâtı geçecek ve mezkûr yol Osithanı'nda bulunan Sahrâ Taburu ve İstihkâm Bölüğü için ancak kabl-ez-zuhr sâat on bir buçukda kolbaşıyla Ekrek yolunun caddeyi kat' ettiği mahalle vâsıl olacak ve Ekrek'den gelib geçecek kıtaâtı ta'kîb eyleyecektir. Sahrâ Taburunun ve İstihkâm Bölüğünün hareketini ona göre tanzîm ediniz.

3. Harb hakkındaki emr bil'âhire gönderilecektir.

Fırka Kumandanı
Ali Osmân

İkamet Mahalleri: Ahbisor

Târih: 7-8/10/330

Sâat ve Dakika: 6.20

Vukuât:

88. Âlây Kumandanlığına

1. Fırka 8/10/330'da Kiğik - İslâmkotik hattında ictimâ' edeceğinden Âlâyınızı sâat sekiz buçukda İslâmkotik istikametine tahrîk ederek İslâmkotik'e varmazdan evvel yol üzerindeki boyun noktası gerisinde Fırka Erkân-ı Harbiyyesinin irâe edeceği mahalde ictimâ' nizâmına geçerek intizâr vaz'iyetinde kalınız.

2. Sâat 10 kabl-ez-zuhrda Âlâyınızdan bir nefer ve bir mekârî Ahbisor'da kalmayacaktır.

3. Mufasssal emr bil'âhire gönderilecektir.

Fırka Kumandanı
Ali Osmân

İkamet Mahalleri: Erzurum

Târih: 7-8/10/330

Vukuât:

Otuzuncu Fırka Kumandanlığına

İki yüz yataklık tekmiî hasta-hâne levâzımıyla eczâ-yi tıbbiyye ve malzeme-i cerrâhiyyeyi ve pirinc, çay, şeker ve sâire gibi erzâk-ı kâfiyyeyi hâmil olarak 5-6 gecesî Erzurum'dan Gelevür'e vâsıl olduğu ma'rûzdur.

İkinci Seyyâr Hasta-hâne Ser-tabîbî
Yüzbaşı
Mustafa Tevfik

İkamet Mahalleri: İslâmkotik'den

Târih: 7-8/10/330

Vukuât:

Onuncu Kolordu Kumandanlığına

Otuzuncu Fırka Kumandanlığına

1. Pazar gecesî Yukarı Liskav'dan hareket etdim. Pişingöz, Çinacor, Ahbisor Gediği tarafkiyle ba'de-z-zevâl sâat altıda İslâmkotik'e geldim.

2. Yarın birisi Meşengi(?) üstünden Kiğik'e diğeri de Kotik'den dağlardan Ardos üzerine keşif kolları gönderilecektir. Ya'nî iki koldan keşif taarruzu yapılacaktır.

3. Pişingöz, Hansor, İnsor Gediği yolları buzlu ve karlıdır.

4. Kotik karyesi ahâlîsinin ifâdesine nazaran yarın ya'nî Pazar ertesi günü Kotik'e Ruslardan dört Kazak silâh taharrîsi için gelecektmiş. Onun için dahi Kotik'de bir pusu tertîb edilmiştir. Harekâtın netîcesinde ma'lûmât verilecektir.

5. Ruslar bundan evvel askere günde beş öküz verirken dört günden beri iki öküz veriyormuş. Bundan da askerinin bir kısmını geriye gönderdiği anlaşılıyor ve geriye gönderdiği askeri gûyâ Olur'a gönderiyormuş. (Köylünün ifâdesidir.)

6. Ardos'da bulunan düşman Sakaltutan'ın şimâl-i garbîsinde zeminlikde bulunuyormuş. Ahâlîden hiçbir kimseyi oraya sokmadığından ahâlî Rusların kuvvetini tamâmiyle bilemiyorlar.

Kaleboğazı Taburu Kumandanı
Yüzbaşı
Mehmed Hâlid

Mülâhazât:

Bir sûreti alınarak Kolorduya takdîm edilmiştir.

İkamet Mahalleri: İslâmkotik

Târih: 7-8/10/330

Vukuât:

1. Ahbisor'dan Kotik'e kadar yol topcunun mürûruna müsâiddir.

2. Kotik meşeliğinde düşman yokdur.

3. Karârgâh Bölüğü Mülâzımı Nihâd Bey'in kumandasındaki keşif koluna tesâdüf etdim. Düşmanın üç dört nöbetçisi Ardos köyünün ilerisinde bulunduğu ve başka olarak tahmînen bir taburu bulunduğunu söyledi.

4. Ardos sırtlarında vaktiyle iki topu bulunduğunu ve dört gün evvel mezkûr topları Olur'a götürdüğü Kotik karyesinden Ardos'a götürdüğü bil'âhire avdet eden Doğan'dan anlaşılmıştır.

5. Yine mezkûr karyenin ahâlîsinin ifâdesince kuvveti bugünlerde azaldığı çünkü evvelce çıkarmakda olduğu devriye ve nöbetçiler azalmakda olduğunu söylemekdedirler.

6. Ardos'da zeminlik yapmakda olduğunu ve her gün Ardos meşeliğinden kereste almakda bulunduğunu söylemekdedirler.

7. Kaleboğazı Hudûd Taburuyla mülâkî oldum.

8. Ben Kotik köyünde mezkûr taburla berâber bulunuyorum.

9. Bundan üç gün evvel on atlısı Bilatol'e kadar gelib sonra tekrâr döndükleri mezkûr karyenin muhtarından anlaşılmıştır.

10. Topcunun daha ileri gidebilmek için Sivridere'yi ta'kîben giden yoldan başka yol bulunmadığı karye-i mezbûr ahâlîsinden istihbâr kılınır.

Süvâri 89. Âlây 1. Bölük Mülâzımı
Avni

Mülâhazât:

İşbu rapor Süvâri Bölüğü Kumandanlığına gönderilib oradan havâleten gelmiştir.

İkamet Mahalleri: İslâmkotik

Târih: 8/10/330

Vukuât:

Otuzuncu Fırka Kumandanlığına

1. Düşman iki tabur ve iki topla Ardoz hattında bulunuyor.

Otuzuncu Fırka geceleyin düşmana takarrüb ederek seherle berâber düşman mevziine taarruz edecek ve düşmanın her iki cenâhını ihâta ederek kâmilen esîr edecektir.

2. Bu akşam 8/10/330 Hasköy'de bulunacak olacak Fethî Bey Müfrezesi seherden evvel Kaleboğazı yolunu tutarak Ardoz'daki düşmana taarruz için emr almıştır.

3. Ben 8-9 gecesı İslâmkotik'deyim

Hâşiye: Bu geceden çıkarılacak kuvvetli keşif kollarıyla düşmanın yanları dolaşarak doğrudan doğruya gerisindeki Kaleboğazı yolunu tarassud edecek ve Fethî Bey Müfrezesiyle irtibât husûlüne çalışılacaktır.

Kolordu Kumandanı
Hâfız Hakkı

İkamet Mahalleri: İslâmkotik

Târih: 8/10/330

Vukuât:

32. Âlây Topcu Kumandanlığına

Âlâyınızın muayyen vakitte Fırkaya iltihâk etmemesinden dolayı Fırka emrinde kıt'anız zikr edilmedi. Âlâyınız Seksendokuzuncu Âlâyla birlikde

Senanis'e gidecektir. Mezkûr Âlây size bir bölük bırakacaktır. (Muhâfız olarak) Onunla birlikte Senanis'e gidiniz. Fırka evâmîrinin sûretini Âlâydan alınız.

Fırka Kumandanı
Ali Osmân

İkamet Mahalleri: İslâmkotik

Târih: 8/10/330

Vukuât:

Fırka Emri

8/10/330 İçin

1. Düşman Aras Vâdîsi'nde ve bir kısmıyla Ardos ve İd havâlisindedir. Fırka mıntıkası karşısında Ardos ve Kiğik'de düşmanın ileri kıtaâtı vardır.

2. Tekmîl Üçüncü Ordu avn ü inâyet-i Hakk'a müsteniden 9/10/330 sabahı ale-s-seher düşman mevâziine taarruz edeceğinden sıhhiyye bölüğü, seyyâr hasta-hâneler ve topcu ve piyâde ceb-hâne kolları da dâhil olduğu hâlde tekmiîl Fırka kıtaâtı 8/10/330'da Senanes - Tutmac - İslâmkotik hattına ve bir âlây piyâde ve cebel taburuyla Kiğik'e vâsıl olarak hazırlık mevziine dâhil olacak ve ancak düşmanın nazar-ı dikkatini celb etmemek üzere Ahbisor - İslâmkotik tarîki üzerindeki boyun noktasını gurûb-ı şemsden evvel geçmeyecek ve hiçbir nefer mezkûr boyun noktasına çıkarak kendisini düşmana göstermeyecektir. Mezkûr boyun noktasının gerisine gelecek kıtaât Fırka Erkân-ı Harbiyyesi tarafından kendilerine irâe edilecek mahallerde ictimâ nizâmında bulunacak ve hareket için ayrıca emr alacaktır.

3. Otuzbirinci Fırka Liskav-ı ulyâ, Ağahisar'da, Otuzikinci Fırka Ahbisor, Mihrekom, Ekrek, Osithanlarında bulunacaktır.

4. Büyük ağırlıklar emr alıncaya kadar Ahbisor İslâmkotik tarîki üzerinde ve Ahbisor'dan iki üç kilometre şimâl-i şarkîde bulunan komlar civârında kalacaktır. Bu sûretle yolun kapadılmamasına i'tinâ' olunacaktır.

5. Fırkaya bu def'a ilhâk olunan Müretteb Ondokuzuncu Süvârî Âlâyı Otuzuncu Fırka Süvârî Bölüğüyle Fırkaya verilen ve bir bölüğü noksân olan Otuzikinci Fırka Süvârî Bölüğü mezkûr Âlây Kumandanının emri altına gireceklerdir.

6. Fırkaya iltihâk eden Dördüncü İstihkâm Bölüğü Fırkanın İstihkâm Bölüğüyle birleşecek ve bu müfrezenin kumandasını Dördüncü Bölük Kumandanı Yüzbaşı Pertev Efendi der-uhde eyleyecektir.

7. Fırka Karârgâh efrâdının eşyâ muhâfazasına terk edileceklerinden mâ-adâ bu kerre Fırkaya iltihâk eyleyen Onuncu Kolordu karârgâh piyâde muhâfızlarıyla birleşerek ihtiyâtda kalacak âlây kumandanının emrine tâbî' bulunacaktır.

8. Fırkaya ilhâk olunan Kaleboğazı Hudûd Taburu doğrudan doğruya Fırkanın emri altında bulunacaktır.

9. Evvelce verilen yürüyüş emrini harfiyyen icrâ' edemeyen Fırkaya merbût bi-l-umûm kıtaât ve kollar geceli gündüzlü yürüyerek Fırkaya iltihâk eyleyeceklerdir.

10. Fırka Karârgâhı bugün öğleden evvel sâat on birde İslâmkotik Ardoz istikametine yürüyecektir.

İkamet Mahalleri: Ekrek Yolundan

Târih: 8/10/330

Sâat ve Dakika: 10.20

Vukuât:

Otuzuncu Fırka Kumandanlığına

Cebel Otuzikinci Topcu Âlâyı ve Sıhhiyye Bölüğü Âlâya iltihâk etti. Âlâyın nihâyetinde hareket etdirileceği ma'rûzdur.

90. Âlây Kumandanı
Binbaşı
Kâzım

Târih: 8/10/330

Sâat ve Dakika: 12

Vukuât:

İslâmkotik karyesinin Ardos yolu istikametinde yolun sağ ve sol tarafında bulunan piyâde nöbetçiler tarafından mezkûr karyeye gelmekde bulunan keşif süvârisi püskürdölmüşdür. Biz de Kotik'den on dakika mesâfeden ileri hareket etmediğimizi mübeyyen rapordur.

Keşif Kolu Çâvûşu
İbrâhim

İkamet Mahalleri: Karadağ'ın Eteğinden

Târih: 8/10/330

Sâat ve Dakika: 10

Vukuât:

Otuzuncu Fırka Kumandanlığına

1. Kişik cenûb-i şarkîsindeki Karadağ'ın eteğine çıktım. Kişik içerisine bakdım. Bir emâre göremedim sis basdı.

2. Kiğik'e piyâde taarruz etmedi yalnız tüfenk sadâları Ardos cihetinden geliyordu.

3. Tutmac'dan Senanes'e olan yol araba yoludur. Senanes'den Kiğik'e giden yol Karadağ'ın eteğinden geçiyor. Top müşkilâtla Kiğik'in görüldüğü sırtlara çıkarsa da dağın Kiğik tarafı çok diktir. Top geçmez.

4. Tutmac'dan Kiğik'e yol muntazamdır. Top geçer.

19. Âlây Sûvâri 1. Bölük
Mülâzım-ı Evvel
Abdülkadir

İkamet Mahalleri: Kiğik'in Cenûb-i garbî Sırtlarından

Târih: 8/10/330

Vukuât:

Otuzuncu Fırka Kumandanlığına

1. Kotik'den Tutmac tarîkiyle hareketle Kiğik'e gidilmek istenildi ise de mezkûr yol düşmanın sūvâri tarafından tutulmuş ve mezkûr sūvâri on beş yirmi atlıdan ibâret idi. Bundan dolayı Şamhı tarîkiyle Kiğik'in cenûb-i garbî sırtlarına çıkıldı. Gerek Sivrideresi'nde ve gerekse Kiğik'e giden yol üzerindeki tepeler düşman elindedir. Kiğik ile Ardos arasındaki dereye bir tabur istîfâ edecek zeminlik yaptığı görülmüşdür.

2. Kiğik ve civârında min hays-ül-mecmû' bir tabur kuvveti olduğu görülmüşdür.

3. Hudûd Taburu Kiğik'in cenûb-i garbî sırtları tutmuş Ardos'dan mezkûr ordugâha gelen yirmi sūvâri üzerine ateş açdılar.

4. Kuvvetin a'zamî iki piyâde bölüğüyle bir kısım sūvâri Sakaltutan arkasındaki sırttan Ardos'a doğru gitmekdedir.

5. Ben mezkûr sırtlarda düşmanı tarassud ediyorum.

Sūvâri Mülâzımı
Avni

İkamet Mahalleri: İslâmkotîği

Târih: 8/10/330

Vukuât:

Fırka Emri

1. Kiğik ve Ardos'da düşman vardır.

2. 88. Âlây, Sahrâ Taburu, İstihkâm Bölüğü İslâmkotik'de, 90. Âlây ve Cebel Taburu Senanis'de, Sūvâri Âlâyı İslâmkotik'de, 89. Âlây Tutmac'da, seyyâr hasta-hâneler, ceb-hâne kolları Azort'da Sıhhiyye Bölüğü İslâmkotik'de gece yürüyüşe başlamak üzere konağa gireceklerdir.

3. 88. Âlây Sahrâ Taburuna muhâfız olarak emri aldığı mahalde iki bölük terk edecek ve Cebel Taburu dahi derhâl yoldan kenâra çıkarak 90. Âlâyın vürûdunu bekleyerek onunla birlikde Senanis'e gidecektir.

4. Kolordu ve Fırka Karârgâh efrâdı 89. Âlâya iltihâk eyleyeceklerdir.

5. Ağırıklar emr-i ahîre kadar bulundukları mahallerde kalacaklardır.

6. Her kıt'aya kendi mahallini göstermek üzere İslâmkotığı ahâlîsinden mezkûr köy civârında kılavuzlar bekledilmektedir.

7. Fırka gece yürüyüşüne başlayınca kadar her kıt'a emniyetini son derece dikkatle te'mîn eyleyecektir.

8. Fırka Karârgâhı İslâmkotik'dedir.

Fırka Kumandanı
Ali Osmân

İkamet Mahalleri: İslâmkotik

Târih: 8/10/330

Vukuât:

Otuzuncu Fırka Kumandanlığına

1. Bugün ale-s-seher bir bölük Kiğik'e, bir bölük de Ardos'a keşfe gitmişti.

2. Keşif bölüklerine verilen emrde keşfin yapılarak merkez bulunan Kotik'e avdet edeceklerdir.

3. Kiğik'e giden keşif bölüğü ateşe başladı.

4. İki süvâri keşif müfrezesi dahi Kotik'de bulunub birisi Kiğik tarafına diğeri Ardos üzerine hareket etmiştir.

Kaleboğazı Taburu Kumandanı
Mehmed Hâlid

İkamet Mahalleri: Tortum

Târih: 8/10/330

Vukuât:

Otuzuncu Fırka Kumandanlığına

Karın harekâtı te'hîr etmesi ve sisin harekâtımızı setr eylemesi ihtimâline binâen hemen emr olunan mıntıkaya hareketle bir ân evvel yerinize varınız.

Kolordu Kumandanı
Hâfız Hakkı

İkamet Mahalleri: İslâmkotik

Târih: 8-9/10/330

Sâat ve Dakika: 4.10

Vukuât:

Kiğik'de Onuncu Kolordu Kumandanlığına

On yedi günden beri rehîn sûretiyle Ardoz'da Ruslar tarafından tevkif edilen Kotikli Hâlid Ağa şimdi nezdime geldi. Rusların bu gece alaturka sâat 1'de piyâde ve topcusunu Oltu istikametine çektiğini haber verdi. Piyâde taburları mahallerine dâhil olmak üzere sâat 3'de hareket etmişlerdir. Taarruz emrinde Kotik'de intizâr vaz'iyetinde bulunması bildirilen Sûvâri Âlâyı düşmanı gün doğduktan sonra ta'kîb etmek üzere sâat 5'de Kotik'den tahrîk edeceğim berây-i ma'lûmât arz olunur.

Hâşiye: Piyâde ve kıtaât-ı sâireye Oltu istikametinde mümkün olduğu kadar şiddetli bir ta'kîb yaptıracağım. Bilmediğim esbâbdan dolayı bu kararın icrâsını tasvîb buyurmazsanız bana sür'atle bir emr gönderiniz. Ben Kaleboğazi istikametinde piyâdenin ileri kıtaâtıyla berâber bulunacağım.

Fırka Kumandanı
Ali Osmân

İkamet Mahalleri: İslâmkotik

Târih: 8-9/10/330

Sâat ve Dakika: 5.15

Vukuât:

90. Âlây Kumandanlığına

1. Bu emri alır almaz Senanis'de kalmayarak hemen Kiğik'de giderek orasını işgal eylemek Kolordu emri iktizâsındandır. Cebel Taburu da sizinle berâber bulunacaktır.

2. Kiğik köyünü işgal eylemek üzere öğleden sonra sâat dört buçukda Fırkanın Sûvâri Bölüğü sevk edilmiştir.

3. Kiğik civârında düşmanın ba'zı kıtaâtı bulunduğu ve Ardos cihetindeki bataryası (iki top) ile atdığı mermiler Kiğik karyesine düşmekte olduğundan gece bir baskına ma'rûz kalmamak için ileri karakolların gayet iyi yerleştirilmiş olmasına dikkat ediniz.

4. Yarın pek erken taarruza ibtidâr edileceğinden askerin derhâl konaklardan silâh başına gelebilmesi için ittihâz-ı tedâbîr eyleyiniz.

5. Ağırlıklarınızdan efrâd ve hayvânâtın iâşesi için îcâb edenlerini nezdinize celb ve erzâkı aldıktan sonra yine getirmek üzere geriye iâde edeceksiniz.

Fırka Kumandanı
Ali Osmân

İkamet Mahalleri: İslâmkotik

Târih: 8-9/10/330

Vukuât:

Büyük ağırlıklardan efrâd ve hayvânâtın iâşesi için îcâb edenlerin kıtaât nezdine celbleri ve erzâkları boşalttıktan sonra erzâk almak üzere yine geriye iâdeleri ve geceleyin köylerde mevcûd un, arpa, etmekden istifâde edilmesi ve Azort'dan, Ahbisor'dan İslâmkotik'den gelirken ortada tesâdüf edilen köy Azort Yaylası'dır. Erzâk alınacak Azrot o köyün on beş kilometre garbında ve nâhiye merkezidir. Müddahar erzâktan kıtaât ihtiyâcı nisbetinde erzâk alacaklardır. Fırka İdâresinden Kâtib Mehmed Efendi Azrot Yaylası'ndadır. Mûmâ-ileyhe mürâcaat edilmesi.

Fırka Kumandanı
Ali Osmân

İkamet Mahalleri: İslâmkotik

Târih: 8-9/10/330

Sâat ve Dakika: 4,5

Vukuât:

Müretteb Süvâri Ondokuzuncu Âlây Kumandanlığına

1. Şimdi Ardos'dan gelen bir zâtın ifâdesine nazaran karşımızda bulunan düşman 8-9 gecesi alaturka sâat birde tekmiî kuvvetiyle Oltu istikametine çekilmeye başlamıştır.

2. Süvâri Âlâyı Fırka Karârgâhına bırakacağı bir takım kuvvetden mâ-adâ tekmiî mevcûduyla sâat 5'de (öğleden evvel) Kotik'den hareketle Kaleboğazı istikametine ilerleyecek ve gün doğunca düşmanı şiddetle ta'kîb edecektir.

3. Piyâde ve kıtaât-ı sâire sizi kabil olabildiği kadar sür'atle ta'kîb edecektir.

4. Ben piyâdenin ileri kıtaâtında bulunacağım. Raporlarınızı oraya gönderiniz.

Fırka Kumandanı
Ali Osmân

İkamet Mahalleri: İslâmkotik

Târih: 8-9/10/330

Vukuât:

9/10/330 İçin Taarruz Emri

1. İki tabur piyâde ve iki topdan ibâret düşman kuvveti Kiğik şimâlindeki sırtlarla Ardoz'un cenûb-i şarkisindeki Sakaltutan sırtlarını tahkîm ve işgal eylemiştir.

2. Avn ü inâyet-i bâriye müsteniden tekml̄l Üçüncü Ordu yarın ale-s seher düşmana taarruz edecektir. Onuncu Kolordunun Otuzbirinci Fırkası Liskavlar cihetinden Todan istikametine yürüyerek taarruz edeceği gibi 3 tabur piyâde, bir batarya top ve bir mikdâr süvâriden ibâret olan Fethî Bey Müfrezesi Hasköy üzerinden Ardoz'un gerilerine taarruz edecektir.

3. Otuzuncu Fırka yarın düşman hedefleri görünür görünmez taarruza ibtidâr edilmek üzere bu geceden düşman mevziine kendisini hiss etdirmeksizin yanaşacak ve geceden kuvvetli piyâde keşif kolları ileri sürerek düşman mevâziini keşf ve çifte nöbetçilerini gürültü çıkarmaksızın yakalamağa gayret edecektir.

4. Hudûd Taburundan bir bölük berâber olmak üzere 88. Âlâydan bir tabur İslâmkotiği'nin şimâlindeki hatt-ı bâlâdan yürüyerek meşe ormanı yoluyla Ardos'un gerisini almağa ve çıkaracağı kuvvetli keşif kollarıyla Kaleboğazı yolunu tarassud edecek ve Fethî Bey Müfrezesiyle te'sîs-i irtibât eyleyecektir.

Mezkûr Âlây mütebâkî iki taburuyla ve Âlây Kumandanının taht-ı kumandasına girecek Sahrâ Topcu Taburuyla cebheden düşmana taarruz edecektir.

5. Doksanıncı Âlây maiyyetine gönderilen bir hudûd bölüğü ile cebel taburunun iştirâkiyle düşmana hem cebheden taarruz edecek ve hem de düşmanın gerilerine düşmeğe gayret edecektir. Cebel Taburu karşılarındaki mer'î hedefleri ateş altına alacakları gibi Ardos cihetinde görecekleri düşmana da ateş ederek cebhe hücumuna muâvenet edeceklerdir.

6. Doksanıncı Âlây Otuzuncu Fırka Süvâri Bölüğünden yirmi atlı ve otuz piyâde kuvvetinde bir zâbit keşif kolundan mürekkeb kuvvetli muhtelit bir keşif kuvveti cenûba doğru göndererek Todan'a taarruz eden Otuzbirinci Fırka ile te'sîs-i irtibâta çalışacak ve bu irtibât temas sûretiyle olmazsa bile göz irtibâtı sûretinde olsun husûlüne gayret edecektir. Bu keşif kolu İd üzerinden düşman kuvvetlerinin kıtaâtımız gerisine yürüyüb yürümediğini de nazar-ı dikkatde tutacaktır.

7. 89. Âlây kumandasına girecek olan iki cebel taburuyla birlikde 88. Âlâyı düşman gözüne görünmeksizin ta'kîb edecektir ve bu kuvvet Fırkanın ihtiyâtını teşkîl eyleyecektir.

8. İşhan Hudûd Bölüğü Seksensekizinci Âlâyın Kumandanı emrine tâbî olacaktır.

9. Süvâri Âlâyı Fırka Karârgâhına bir takım gönderecek ve mütebâkî kuvvetiyle İslâmkotiği'nde intizâr vaz'iiyetinde kalacaktır.

10. İstihkâm bölükleri İslâmkotiği'nde emre intizâr edeceklerdir.

11. Fırka ser-tabîbi Sıhhiyye Bölüğünü iki kısma taksîm ederek bir kısmını bu geceden 90. Âlây nezdine gönderecek ve diğer kısmını Seksensekizinci Âlâyı ta'kîbe me'mûr edecektir.

12. Seyyâr hasta-hâneler ve topcu ve piyâde ceb-hâne kolları Azort Yaylası'nda kalacaktır. Fırka ser-tabîbi seyyâr hasta-hânelerden birini mecrûh kabul edecek sûretde ihzâr etdirecektir.

(1)3. İrtibât 88. Âlâydır.

14. Fırka Karârgâhı Kîçik ve Ardos arasında ve Kaleboğazı yolunda Karagüney Tepesi'nde bulunmak üzre sâat 3 (evvel)de İslâmkotîği'nden hareket edecektir.

15. Ba'zı kıtaât köy ordugâhlarına girmiş olduklarından askerin silâh başına çabuk toplanması için ittihâz-ı tedâbîr edilmeli ve Allah'ın büyüklüğüne güvenerek vakt-i muayyende arslanlar gibi düşman üzerine saldırmalı ve bunları kâmilten esîr almalıdır.

Fırka Kumandanı
Ali Osmân

Târih: 9/10/330

Sâat ve Dakika: 10.10

Vukuât:

88. Âlây Kumandanlığına

Süvârî Âlâyından gelen haberde ateş eden kıtaâtın düşman kıt'ası olmayıb Fethî Bey Müfrezesi olduğu bildiriliyor. Şimdi ateşin kesilmesi bunun sahîh olduğunu göstermekle berâber sisin düşman mevziini basdırarak rû'yet kabil olmadığı cihetle ateş edememesi ihtimâli de vardır. Bunun için Kaleboğazı'ndan geçince düşmanın işgal etmiş olduğu mevzii geriden muâyene ve tedkik ederek eğer düşman ise siz arkadan ve henüz ilerleyen düşmanın iki ateş altında bırakılması matlûbdur.

Fırka Kumandanı
Ali Osmân

İkamet Mahalleri: İslâmkotik

Târih: 9/10/330

Vukuât:

88. Âlây Kumandanlığına

1. Düşman perîşân sûretde ric'at ediyor.
2. Düşmanın bir kısım kuvveti sol cenâhımız imtidâdınca ilerleyen silsilenin hatt-ı bâlâsına çekilmiş ve sol cenâhımızı çevirmek istiyor.
3. Önümüzde düşmanın bir mitralyözü vardır.
4. Bir aded topu da vardır.

5. Askerimiz fazla dağılmıştır. Kısım-ı a'zamı geride kalmıştır. Şimdi bulunduğum mevkiye askeri tevkif etdim. Geriden diğer bölüklerle kuvvet gönderilmesi.

6. Ben avcı hattındayım.

2. Tabur Kumandanı
Râsim

Mülâhazât:

İşbu rapor 88. Âlây Kumandanlığı(ın)dan havâleten vürûd etmiştir.

İkamet Mahalleri: İslâmkotik

Târih: 9/10/330

Vukuât:

Otuzuncu Fırka Kumandanlığına

1. Düşmanın cebhedeki kuvveti Âlâyın taarruzu ile mütemâdiyen geriye atılmaktadır.

2. Âlâyın iki bölüğü Kaleboğazı köyü ile kordonun arasından düşmanın yanını ihâta için dolaşmaktadır.

3. Cebhede dört bölükle taarruza devâm ediyorum.

4. Fethî Bey Müfrezesiyle el'ân irtibât te'sîs olunamamıştır.

5. Ben Âlâyın sol cenâhındayım.

Hâşiye: Arâzînin menâatından dolayı Fırka ile irtibât te'sîsi gayr-i mümkün-ül-icrâdır.

88. Âlây Kumandanı
Binbaşı
Bahâeddin

Târih: 9/10/330

Sâat ve Dakika: 2.32 Sonra

Vukuât:

90. Âlây Kumandanlığına

1. Düşman kendi hudûd karakollarının şimâlinde takrîben 5-6 kilometre bir cebhe işgal etmiştir.

2. 89. Âlây Kaleboğazı Oltu istikametinden ilerlemektedir.

3. 88. Âlây düşmanın sağına doğru daha ziyâde takarrüb etmiştir. Âlâyınızın iki taburuyla şimdi sol cenâhın dere içinden hareketle

düşmanın sağ cenâhını ihâta edecek ve düşmanı Oltu istikametinde ta'kîb edecektir.

4. Diğer bir taburunuz size verilecek bir batarya ile benim bulunduğum tepeye gelecektir.

5. Tabur kumandanlarını alarak şimdi benim yanıma geliniz.

Fırka Kumandanı
Ali Osmân

İkamet Mahalleri: İslâmkotik

Târih: 9/10/330

Sâat ve Dakika: 7.20

Vukuât:

İslâmkotik'de İstihkâm Bölüklerine

Düşman kaçmıştır. Fırka ta'kîb ediyor. Siz de hemen Fırkanın arkasından ta'kîb ile Sahrâ Taburunun mürûruna mâni' mevâniin izâlesi.

Fırka Kumandanı
Ali Osmân

İkamet Mahalleri: Oltu'nun 5 Kilometre Tepeden

Târih: 9/10/330

Vukuât:

10/10/330 İçin Taarruz Emri

1. Düşman akşama doğru işgal ettiği Oltu'nun garbındaki mevzii tutuyor.

2. Kolordu yarın sabahleyin sâat altı buçukda ber-vech-i âtî taarruza devâm edecektir.

Otuzikinci Fırka, sol cenâhı Rus Karantina-hânesi olmak üzere vâdî içinden Oltu istikametinde düşmanın sol yanına taarruz edecektir.

Otuzuncu Fırka, Fethî Bey Müfrezesiyle berâber düşmanın sağ cenâhını ihâta edecek vechle taarruzu icrâ' edecek ve bu cenâhdaki taarruzu himâye için on topluk müessir bir mevzie geceden keşf ve ihzâr ve taarruzdan evvel işgal edecektir. Düşmanın yanını iyice ihâta etmek için bu geceden kuvvetli keşif kolları ile düşmanın sağ cenâhını bulacaktır.

3. Gerek fırkalar ve gerekse âlâylar bu gece kıtaâtını tanzîm edib lüzûmu kadar muntazam ihtiyât kuvvetleri tefrîk edeceklerdir.

4. Ben bu gece Kaleboğazı köyünde bulunacağım. Yarın ale-s-seher sol cenâha gideceğim.

Kolordu Kumandanı
Hâfız Hakkı

İkamet Mahalleri: Kozahor'dan

Târih: 9/10/330

Vukuât:

88. Âlây Kumandanlığına

Süvâri Âlâydan gelen raporda şimdi ateş eden piyâde ve topcu bize âid olduğu ihbâr olundu. Yürüyüşe devâm ediniz. Fakat Kaleboğazı'nı geçdikden sonra ateş edilen mahalli ve o sisli tepeyi keşf etdiriniz. Şâyed bir şey varsa tebdîl-i cebhe ederek siz geriden ve buradaki kıtaât ileriden sıkışdıralım. Her hâlde keşf etdirmeden hareket etmeyiniz.

Fırka Kumandanı
Ali Osmân

Mülâhazât:

İşbu emr Erkân-ı Harb Şevki Bey'le gönderilmişdir.

İkamet Mahalleri: Kozahor(da)n

Târih: 9/10/330

Sâat ve Dakika: 1.40

Vukuât:

Fethî Bey Müfrezesi Kumandanlığına

1. Fırka Oltu istikametine ric'at eden düşmanı ta'kîb etmek üzere Kaleboğazı istikametinde yürüyüşe devâm etmekdedir. Fırkanın kolbaşısıyla Kozahor şimâl hizâsına vâsıl olduğu zamân müfrezenize âid kıtaât tarafından ateşe tutulmuşdur. Bu gibi yanlışlıklara mahall kalmamak üzere Fırka ile ale-d-devâm irtibât te'sîsine ihtimâm olunması mütemennâdır.

2. Fırkanın önünde bir süvâri âlâyımız vardır. Bu âlâyın bir bölümü (Yamcılı) Karapapak aşiretidir.

3. Şimdi Kaleboğazı karyesi şimâl sırtlarında ahz-ı mevzi' eden iki top ve bir tabur kuvvetindeki düşmana karşı sisden bil-istifâde takarrüb ederek süngü hücûmuna geçilecektir.

4. Kolordu Karârgâhı dahi bizimle berâber Kozahor şimâlinde yol üzerindedir.

Fırka Kumandanı
Ali Osmân

İkamet Mahalleri: Ardos'un Cenûb-i şarkî Sırtlarından

Târih: 9/10/330

Vukuât:

Onuncu Kolordu Kumandanlığına

1. Ardos ve cenûb-i şarkîsindeki düşman tahkîmât mevâzii sâat 6.30'da işgal edilmiştir.

2. Gece sâat dörtde arz edildiği vechle düşman maa-t-teessûf ric'at etmiştir.

3. Sûvâri Âlâyı ileri sürülerek arkasından 88. Âlây ve 89. Âlây ile 32. Âlây Topcu Üçüncü Taburuyla Kaleboğazı istikametinde düşman ta'kîb edilmektedir.

4. Düşman bir çok ceb-hâne ve çadır bırakmıştır.

5. Gece alaturka sâat (...)de ric'at eden düşmanı Fethî Bey Müfrezesi tarafından yan ateşine alınarak birçok zâyiât verildiği ve Fethî Bey Müfrezesinin Oltu'ya girdiği köylülerin cümle-i ifâdâtındandır.

30. Fırka Kumandanı
Ali Osmân

İkamet Mahalleri: Ardos'un Cenûb-i şarkî Sırtlarından

Târih: 9/10/330

Sâat ve Dakika: 6

Vukuât:

89. Âlây Kumandanlığına

1. Akşamki taarruz emrinde bildirildiği vechle Âlây toplanınca, Fırka Karâgâhının bulunduğu mahalle Âlâyı getirmek üzere nezdinize bir sûvâri gönderildi.

2. Âlâyınız mintikasında kalmış diğer âlâylara âid bölükler var ise onları dahi berâber götürünüz.

Fırka Kumandanı
Ali Osmân

İkamet Mahalleri: İleri Mevzi' Kaleboğazı

Târih: 9-10/10/330

Sâat ve Dakika: 11.20

Vukuât:

Otuzuncu Fırka Kumandanlığına

1. Düşman sağ cenâhımız karşısından çekilmiştir.

2. Âlâyın mevzii muvâfıktır. Pek basît ileri karakol tertîbâtıyla yirmi dört sâatdir uykusuz ve yorgun olan efrâd istirahat ettirilmiştir.

3. Yanlışlık dolayısıyla on dakika kadar ateş icrâ' edildi ise de hemen önü alındı.

4. 90. Âlây ile irtibât te'sîs edilmiş ise de 89. Âlây ile henüz irtibât te'sîs olunamadı. Ondan dolayı Âlâyın sağ cenâhı gayet açıktır.

5. Yarın ale-s-sabah sâat altıda taarruz edileceği ma'rûzdur.

88. Âlây Kumandan Muâvini

Binbaşı

Bahâeddin

İkamet Mahalleri: Oltu Karârgâhından

Târih: 10/10/330

Vukuât:

Emr-i Yevmî

1. İki günden beri devâm eden taarruzda askerin yarış edercesine gösterdikleri fedâ-kârlıktan dolayı teşekkür ederim ve cümle arkadaşlarımın gazâlarını tebrîk ederim.

2. Şehîd ve mecrûhînin tüfekleri toplatdırılıb Oltu Merkez Kumandanlığına teslim edilmelidir. Mübârek şühedâ' ihrâz eyledikleri mertebe-i bülenle lâyık bir sûretde tedfîn edilmelidir. Ancak techîzâtıyla ceb-hânesi alınarak diğer efrâdın nevâkısı ikmâl olunmalıdır.

3. Kıtâatın yürüyüşde göstermiş oldukları intizâm maa-t-teessüf muhârebeyi müteâkıb gaib olmağa ve şehirde muhâlif ahvâl başlamıştır. İnzibât ve intizâmın şiddetle muhâfazasını isterim.

4. Dökündülerin toplatdırılarak ileriye sevki için her kıt'anın arkasından şiddetli bir küçük zâbit ile birkaç nefer bulundurulmasını istemişdim. Kıtâatca ihmâl edildiği görülmüştür. Bunun be-heme-hâl icrâsını isterim.

5. Yağma-gerliğe meydân verilmemek ve muhâfaza-i inzibât için şehir veyâ kasabalarda ilk girecek olan kıt'anın mensûb olduğu fırkalar ondan sonraki kıt'adan lüzûmu kadar kuvvetde bir inzibât kıt'ası ta'yîn ve teblîğ olunmalıdır.

6. Kıt'asını gaib eden efrâdın yakın kıt'aya iltihâk edecekler ve hattâ her kıt'a bu gibi derhâl celb ve sıra dâhiline idhâl eylemeli ve ilk fırsatta kendi kıt'alarına iâde edilmelidirler.

7. Her kıt'a kumandanı kendi sağ ve sol cenâhında muhârebe eden uzak ve yakın kıtâatla te'sîs-i irtibât eyleyerek muhtelif cüz'-i tâmlar arasında yanlışlıkla muhârebe vukuu gibi hâlâta mahall verilmeyecektir. Kıtâat kumandanları ve hâsseten birinci hatda bulunan cüz'-i tâm kumandanları ahvâle dâir mâ-fevklerine rapor irsâlini ve her kıt'a kumandanının mâ-fevkine kuvve-i umûmiyye ve sâireden başka bir de yevm-i mezkûrda cereyân eden harekât ve vaz'iyeti hakkında rapor gönderecektir.

8. Fırkalar ve Kolordu kıtâatı her gün kuvve-i umûmiyyelerini ve zâyîât ve sarfiyât cedvellerini göndermiyorlar. Bu gibi vezâif en mühim vezâifden

olduğundan bu miyânda şühedâ esâmîsi ve âileleri olub olmadığı günü gününe bildirilmelidir.

9. Ba'zı kıtaât muhârebe ağırlıklarıyla irtibâtlarını gaib etmişler ve çok geride bırakmışlardır. Muhârebe ağırlıkları taburları ta'kîb edecektir. Büyük ağırlıkların hareketi hakkında emirlerde birer mâdde olmalı ve temas muhâfaza edilerek ilk fırsatta ve hattâ her akşam askere sıcak yemek vermeğe gayret edilmelidir.

İâşe ma'lûm olduğu üzere yedek ta'yînatdan icrâ' olunur ve bu da emirle olur. Sâir günler büyük ağırlıklardaki erzâk derhâl kıtaâta verilir ve boşalan mekârîler Kolordunun gerisinde te'sîs olunan tevzî' merkezlerine gönderilerek doldurulur. İleri sevk edilecek keşif kollarıyla iâşe me'mûrları sevk edilerek kıtaâtın konak mıntıkasındaki köylerde bolca erzâk ve yem tedârik etdirilmelidir ve iâşenin meh-mâ-emken konak mıntıkasından yapılması dâimâ hâtırdâ tutulmalıdır.

10. Emir zâbitlerinin her gün sâat dördten i'tibâren Kolordu Karârgâhında bulundurulması emr edilmiş idi. Harbin buhrânı ve sâir esbâb dolayısıyla unutuluyor. Be-heme-hâl vakt-i mezkûrdan i'tibâren emir zâbitleri gönderilecektir. Müstesnâ olarak yarın 11/10/330'da öğleden evvel sâat yedide emir zâbitleri Oltu'da Kolordu Karârgâhında bulundurulacaktır.

11. Yarınki iâşe Oltu'daki erzâkdan te'mîn edileceğinden bu husûsda Kolordu Erkân-ı Harbiyye Riyâsetine mürâcaat olunacaktır.

Kolordu Kumandanı
Hâfız Hakkı

İkamet Mahalleri: Oltu'nun 5 Km Şimâl-i garbîsinden

Târih: 10/10/330

Vukuât:

Onuncu Kolordu Kumandanlığına

1. Düşman Pernek hizâlarına kadar şoseden çekilmiştir. Şosenin sol kenârında oraya kadar düşman kalmamıştır. Fethî Bey Müfrezesini de alarak kısmen şoseden ve kısmen şosenin solundaki dağlardan temas hâsıl oluncaya kadar ta'kîb fikrindeyim ve ol vechle emrimi verdim.

2. Fırkanın kıtaâtı henüz kâmilan iltihâk edemedi. Suyun karşı sâhilinde Fırkaya merbût kıtaâtımız vardır. Bunların iltihâkı için zâbit gönderdim. Taraf-ı kumandanîlerinden de îcâb edenlerin kıtaâta bu husûsun irâde buyurulması müsterhamdır.

3. Fethî Bey Müfrezesi ve ona ilâve buyurulan Doksanıncı Âlâyın Üçüncü Taburu efrâdı Fırkaya mensûb diğer âlâylardan ba'zı aksâm efrâdın kaputları emr-i kumandanîleri mûcibince Kaleboğazı karyesi şimâl sırtlarında

çantalarını ve kaputlarını terk etmiş olduklarından ve bunların lüzûm-ı şedîdine mebnî bulunabilecek vesâitle Fırkanın gerisinden sevk ve yetiştirilmesine inâyet-i kumandanîleri müsterhamdır.

4. Otuzikinci Fırka ile irtibâtı gaib etmemek üzere ta'kîbin nereye kadar devâmı tensîb buyurulacağının âcilen emr ve inbâsını rica ederim.

30. Fırka. K.
A. O.

İkamet Mahalleri: Kars Yolu Üzerinden

Târih: 10-11/10/330

Vukuât:

Otuzuncu Fırka Kumandanlığına

1. Düşmanla temas edilemedi.
2. 93. Âlây ve 89. Âlâyların tahmînen iki kilometre şimâl-i şarkîsinde ve Kars yolu üzerinde boğazın medhalindeyiz.
3. Hudûd Taburu ile Birinci Tabur birlikde ve Üçüncü Taburdan henüz binbaşısı ile iki bölüğünden haber olmadığı ma'rûzdur.

88. Âlây Kumandanı
Binbaşı
Bahâeddin

Târih: 10-11/10/330

Vukuât:

88. Âlây Kumandanlığına

Bu sabah verilen yürüyüş emrini ta'kîben şimdi avcı hattını yürüyüş nizâmında ta'kîb etmeniz matlûbdur.

Fırka Kumandanı
Ali Osmân

İkamet Mahalleri: Lisbek'in Garb Sırtlarından

Târih: 10-11/10/330

Vukuât:

Onuncu Kolordu Kumandanlığına

1. Şoseden Seksensekiz ve Doksanıncı Âlâylardan elde edilebilen kuvvetle, Fırkanın kıtaât-ı sâiresi ve Fethî Bey Müfrezesiyle dağ yolundan düşman ta'kîb edildi. Lisbek'in şark-ı cenûbîsinde gece 8.30'da temas hâsıl oldu. Düşman süngü hücumuyla iki üç def'a tard edilmişse de işgal ettiği

mevziin menâatı ve bizim bulunduğumuz cihetin gayet açık olması hasebiyle askerce zararı müeddi olmuşdur. Bunun üzerine şosede yürüyen kuvvetin de dağ yoluna çıkarılmasına mecbûr(iyy)et görülmüş ve şimdi Doksanıncı Âlây yol üzerinde kâin yol bekçi kulübesinde bir bölük terk ederek diğer kıtaâtın yanına geldi. Seksenekizinci Âlâya da gecenin karanlığından bil-istifâde teması keserek Fırkaya iltihâkı bildirildi. Yarın dağ üzerinden hareketle düşmanın işgal eylediği mevziden tard Pernak hizâsına kadar ta'kîb ve orada emre intizâr edileceği ma'rûzdur.

30. Fırka Kumandanı
Ali Osmân

İkamet Mahalleri: Lisbek'in Garb Sırtlarından

Târih: 10-11/10/330

Vukuât:

Fırka Emri

1. Düşman bugünkü harb netîcesinde münhezimen firâr ediyor. Fethî Bey Müfrezesiyle Fırkanın nehrin sol tarafında kalan kıtaâtı birleşerek düşmanı gerisinde ve solundan ta'kîb edecektir.

2. Fethî Bey Müfrezesi ve yanındaki cebel taburu, 89. Âlây ve 30. Âlây Topcu İkinci Tabur dağ yolundan, 88. Âlây ve 90. Âlâydan yalnız Birinci ve İkinci Taburlar şoseden ta'kîbe devâm edecektir.

3. Her iki kol arasında dâimâ irtibât bulunacak ve bu irtibâtı 89. Âlây Kumandanı te'sîs edecektir.

4. Şoseden yürüyen kıtaâtın kolbaşısı Seksendokuzuncu Âlâyın gerisi yol nihâyetinin hizâsında ileri geçecek ve ancak kendi ilerisine ve sağa kuvvetli keşif kolları gönderecektir.

5. Ben şoseden giden kıtaât ile berâber gideceğim.

Fırka Kumandanı
Ali Osmân

Mülâhazât:

İşbu emr bütün kıtaâta parça parça gönderilmiştir.

İkamet Mahalleri: Lisbek'in Cenûb-i garbîsinden

Târih: 10-11/10/330

Vukuât:

Fırka Emri

1. Münhezimen firâr etmekte olan düşmanın düm-dârı şoseden mürûrumuza mûmânaat edecek bir mevzi' almıştır.

2. Fırka Lisbek, Tuzla istikametinde yürüyerek düşman mevziinin gerisine düşecek ve Pernak hizâsına kadar düşmanı ta'kîb ile orada emre intizâr edecektir.

3. Doksanıncı Âlâyın Üçüncü Taburu Âlâyına iltihâk edecek ve 32'nci Fırkaya mensûb cebel bataryaları Otuzuncu Topcu Âlâyı Kumandanının taht-ı kumandasında bulunacaktır.

4. 89. Âlây Piyâde, 30. Âlây 2. Taburdan bir batarya pîş-dârı teşkîl edecek ve sâat 6.30'da ordugâhından hareket edecektir. Kumandanı Binbaşı Reşîd Bey'dir.

5. Kısım-ı küllî 90. Âlây Kumandanı Binbaşı Kâzım Bey'in kumandasında bulunacak ve pîş-dârı bir kilometreden ta'kîb edecektir. Yürüyüş sırası 90. Âlây ve 30. Âlây 2. Tabur Bataryası ve 93. Âlây ve Otuzikinci Fırka cebel bataryalarıyla Otuzbirinci Fırkanın iki topu ve 88. Âlâydır.

6. Hudûd taburları evvelce bulundukları âlâyla berâber hareket edeceklerdir.

7. Ben pîş-dâr kısım-ı küllîsiyle berâber yürüyeceğim.

Fırka Kumandanı
Ali Osmân

Târih: 10-11/10/330

Vukuât:

88. Âlây Kumandanlığına

1. Şimdi kılavuzlardan alınan ma'lûmâta göre Fırkanın Lisbek yolundan gitmesi îcâb ediyor. Diğer kol ile orada birleşecektir. Hemen bir düm-dâr tertîbâtıyla ve gönderilen kılavuzun delâletiyle Lisbek'e şimdi hareket ediniz.

Fırka Kumandanı
Ali Osmân

Târih: 10-11/10/330

Vukuât:

Otuzuncu Fırka Kumandanlığına

Düşman süngü hücûmuyla tard edilmiştir. Âlây yürüyüşe devâm ediyor.

88. Âlây Kumandanı
Bahâeddin

İkamet Mahalleri: Lisbek'in Cenûb-i garbîsinden

Târih: 11/10/330

Vukuât:

Otuzuncu Fırka Kumandanlığına

Düşman yüzü mütecâviz esîr bırakarak darmadağınık kaçıyor. Otuzuncu Fırka muntazam yürüyüş koluyla Ardahan caddesiyle Otuzbirinci Fırkayı ta'kîb edecektir. Kolordu ...(?) kerîm mütemâdiyen düşmana taarruz ederek kendisine verilen hedefe vâsıl olmağa gayret edecektir.

Ben Otuzbirinci Fırka (Oltu caddesi yanında 21 kilometrede) pîş-dâr ile berâberim.

Onuncu Kolordu Kumandanı
Hâfız Hakkı

İkamet Mahalleri: Tuzla'nın Cenûb Sırtlarından

Târih: 11/10/330

Vukuât:

Fırka Emri

1. Düşmanla edilen muhârebede bin nefer, bir mîr-alây, bir yüzbaşı, bir mülâzım esîr, altı top, beş mitralyöz, birçok arabalar ve techîzât iğtinâm edilmiştir. Düşman karşımızda tekâmîl ordu cebhesinde ric'at ediyor.

2. Onuncu Kolordu düşmanı ta'kîb edecektir. Otuzikinci Fırka Oltu'dan Böcekli, Bahçelikişla - Pertüs tarîkiyle ta'kîb edecek ve Büyükcekop'a varacaktır.

Otuzbirinci Fırka Otuzuncu Fırkayı iki kilometreden ta'kîb edecektir.

3. Otuzuncu Fırka sol cenâh kolu olarak Penek, Ekrek, Garsus yoluyla ilerleyerek Örtülü civârına varacaktır.

4. 88. Âlây, 89. Âlây, 30. Âlây Topcu Örtülü'de, 90. Âlây, 93. Âlây ve diğer cebel bataryaları Kalkos'da kalacaklardır.

5. Süvâri Âlâyı Horasan - Sarıkamış - Kars caddesine doğru kuvvetli keşif kolları sevk ederek mezkûr hatt üzerinde düşmanın her dürlü tedâbîrini meydâna çıkaracaklardır ve bu husûsdaki ma'lûmât en geç 11-12 nısf-ül-leyle kadar bildirilecektir.

6. Keşif mıntıkası Simirdoz, Kotik, Katrik, Örtülü, Hızırilyas, Yedikilise, Cavlak hattının şimâlidir. Bundan başka Ardahan ve Kars istikametlerine de müstakîl zâbît keşif kolu gönderilecektir. Bunlardan başka işbu keşif kollarıyla tahrîb keşif kolları Sarıkamış Kars demiryolunu ve caddenin mühim yerlerini ve telgraf hattını 11-12 gecesı be-hema-hâl tahrîb edeceklerdir.

7. Büyük ağırlıklar, ceb-hâne kolları, seyyâr hasta-hâneler Otuzbirinci Fırkayı ta'kîb edeceklerdir.

8. Ağırlıkların geride kalmasından dolayı iâşe civârdan tedârik edilecek ve ağırlıklar celb olunarak erzâk noksânı ikmâl edilecektir.

9. Fırka Karârgâhı Örtülü'ye gidecektir.

30. Fırka Kumandanı
Ali Osmân

Mülâhazât:

İşbu emr tekmîl kıtaâta teblîğ edilmiştir.

İkamet Mahalleri: Oltu

Târih: 11/10/330

Vukuât:

Otuzuncu Fırka Kumandanlığı(ın)a

Otuzbirinci Fırka Fırkanızı ta'kîb edecektir. Bir süvâri zâbit keşif kolu Ardahan istikametine gönderilmiştir.

31. Fırka Kumandanı

İkamet Mahalleri: Oltu

Târih: 11/10/330

Vukuât:

Otuzuncu Fırka Kumandanlığı(ın)a

Bugün ta'kîb edeceğiniz yolda kılavuzluk etmek üzere âtîde esâmîsi muharrer adamlar gönderildi.

Onuncu Kolordu Kumandanı
Hâfız Hakkı

Hüseyin, Ahmed oğlu
Bahâeddin, Turan oğlu
Dursun, Yakub oğlu

İkamet Mahalleri: Sahrâ 1.Tabur 2. Bölük Mevziinden

Târih: 11/10/330

Vukuât:

Fırka Otuzbirinci Fırkayı ta'kîb edeceğinden Fırkaya mensûb kıtaât 30. Âlây 1.Tabur 2. Bölüğün şimdiki mevziinin gerisinde toplanarak intizâma girdikten sonra yürüyüşüne devâm edecektir.

Süvâri Âlâyı, Birinci Bölüğü Fırkaya terk etdikden sonra Otuzbirinci Fırkanın taht-ı emrine girdiğinden mezkûr Fırka Kumandanlığı taht-ı emrine girecektir.

93. Âlây mensûb olduğu Fırkaya iltihâk etmek üzere yürüyüşüne devâm edecektir.

30. Fırka Kumandanı
Ali Osmân

Mülâhazât:

Emir atlılarıyla kıtaâta gönderildi.

İkamet Mahalleri: Lasbik(?) Şarkından

Târih: 11/10/330

Vukuât:

Otuzuncu Fırka Ceb-hâne Kolları Kumandanlığına

Fırkanın tekmîl piyâde ve topçu ceb-hâne kolları Otuzbirinci Fırkayı ta'kîb edecektir.

30. Fırka Kumandanı
Ali Osmân

İkamet Mahalleri: Harabkale'nin Bir Kilometre Cenûbundan

Târih: 11-12/10/330

Vukuât:

88. Âlây Kumandanlığına

1. Harabkale Penek sırtlarında mevzi' alan düşmanın oldukça esîr ve mikdâr makineli tüfenk terk ederek çekildiği haber veriliyor.

2. Kolordu yarın sâat yedide düşmanı ta'kîbde devâm etmek üzere Otuzbirinci Fırka ve Doksanıncı Âlây, Sûvâri Âlâyı Berdik'de, 88. Âlây, Sûvâri Bölüğü ve iki sahrâ taburu Penek'de, ileri karakollar düşman cihetinde.

Sûvâri Bölüğü Kosor üzerinden Ardahan'a giden yolun (hâric) şimâlindeki mıntıkada keşfiyyât icrâ' edecek ve bi-l-hâssa Bancorik üzerinden giden yolun ihtiyâtda bulunan 88. Âlây 2.Taburdan çıkarılacak bir takım kuvvetinde bir piyâde zâbit keşif kolu ile müştereken keşfi icrâ' edecektir. Bu keşif kolları bu sabah sâat beşde (evvel) bu istikametlere çıkarılacaktır.

3. Fırkanın Penek'de ictimâinde ileri karakol 88. Âlây tarafından te'sîs edilecektir.

Fırka Kumandanı
Ali Osmân

İkamet Mahalleri: Harabkale

Târih: 11-12/10/330

Sâat ve Dakika: 2

Vukuât:

Otuzuncu Fırka Kumandanlığına

1. Harabkale ve Penek sırtlarında mevzi' alan düşman oldukça esîr ve makineli tüfek bırakarak çekildiği haberleri geliyor.

2. Yarın sabah sâat yedide Kolordu düşmanı ta'kîbe devâm etmek üzere ber-vech-i âtî tecemmu' ederek harekete hâzır bulunacaktır.

a. Otuzbirinci Fırka bi-l-umûm kendi kıtaâtı (sahrâ bataryaları hâric) ve Otuz ve Otuzikinci Fırkaların cebel bataryaları ve Doksanıncı Âlây Berdik köyünde, ileri karakolları düşman tarafına.

b. Otuzuncu Fırka 88. Âlây, 89. Âlâylarla, Otuz ve Otuzbirinci Fırkaların ikişer sahrâ bataryası ve Fırka Süvâri Bölüğü Penek köyü ve civârında, ileri karakollar düşman cihetinde.

c. Süvâri Âlâyı Berdik'de.

3. Otuz ve Otuzbirinci Fırkalar arasındaki keşif hudûdu Kosor üzerinden Ardahan'a giden büyük caddede. Caddenin keşfi Otuzuncu Fırkaya âiddir.

Otuzuncu Fırka bu caddeden başka bi-l-hâssa Bancorik üzerinden Ardahan'a doğru giden yolu kuvvetli piyâde zâbit keşif kollarıyla keşf etdirecektir! Otuzbirinci Fırka Kekilik, Kosor istikametini keşf etdirecektir.

Keşif kolları sabah sâat beşde o istikametlere çıkarılacaktır.

4. Ben şimdi Berdik'e gidiyorum. Sabahleyin sâat altıda 30 ve 31'inci Fırkalarla Süvâri Âlâyının emir zâbitleri emr almak için bana mürâcaat edeceklerdir.

10. Kolordu Kumandanı
Hâfız Hakkı

İkamet Mahalleri: Kosor

Târih: 12/10/330

Sâat ve Dakika: 3

Vukuât:

88. Âlây Kumandanlığına

1. Sabahki emr mûcibince ta'rîf edilen noktaya muvâsalat anlarında iken Kolordu Kumandanına tesâdüf edildi. Emr-i şifâhîleri mûcibince artık bu vazîfeye lüzûm kalmadığını söyledi. Şimdi ise Kosor'a muvâsalat edilmiştir. Rapor-ı âlîleri burada alındı. Rapor mûcibince hareket edilip edilmeyeceği ve

müsâade buyurulursa burada askere bir sâat kadar istirâhat verileceği ma'rûzdur.

88. Âlây 1. Tabur Kumandanı
Binbaşı
Kâzım

İkamet Mahalleri: Topcu Mevziinden

Târih: 12/10/330

Vukuât:

88. Âlây Kumandanlığına

Fırka, Otuzbirinci Fırkayı ta'kîb edecektir. Bunun için âlâylar el-yevm Sahrâ Topcu 30. Âlây 1. Tabur 2. Bölüğünün ahz-ı mevzi' ettiği sırtlar gerisinde tevakkuf ederek efrâdını intizâma sokarak emre intizâr edecektir.

30. Fırka Kumandanı
Ali Osmân

İkamet Mahalleri: Penek Karyesinin Cenûb-i garbîsindeki Bekci Kulübesinden

Târih: 11-12/10/330

Vukuât:

Otuzuncu Fırka Kumandanlığına

1. Düşman Penek karyesinde. Şose dahi mezkûr düşmanın ileri karakolu tarafından tutulmuştur.

2. Düşmanın ileri karakolundan edilen ateşe ma'rûz kalınıb bil-mecbûriyye piyâde ileri karakol hattı gerisine çekildim.

Müretteb Süvâri 19. Âlây 3. Bölük
Mülâzım
Hasan Hüsni

İkamet Mahalleri: Harabkale Şark Sırtlarından

Târih: 11-12/10/330

Vukuât:

Otuzuncu Topcu Âlâyı Kumandanlığına

Âlâydaki cebel taburunun Otuzuncu Fırkaya verilmesi ve onun yerine Otuzbirinci Fırkadaki sahrâ taburunun Fırkaya verileceği Kolordu Kumandanlığından emr edilmiştir. Cebel Taburu Kolordu Erkân-ı Harbinden Yüzbaşı Ziyâ Efendi vedâatiyle Berdik karyesine götürülecektir.

Kolordu Kumandanının emriyle
30. Fırka Erkân-ı Harbî
Hayrullah

İkamet Mahalleri: Zerdenis'in Garbındaki Tepeden

Târih: 11-12/10/330

Vukuât:

Otuzuncu Fırka Kumandanlığına

1. Zerdenis'in garbında Kaleboğazı'nın şarkındaki tepe düşmanın hatt-ı ric'atına tamâmiyle hâkimdir ve düşmanın mevziini yandan tehdîd ediyor. Fırkamızın yanını dahi pek müdhiş sûrette tehdîd ettiğinden düşmandan evvel bu tepenin sür'atle işgal edilmesi lâzımdır.

2. Buraya çıkarılacak iki topla bir küçük müfreze düşman mevziini derakab sukut ettirecektir.

3. Şâyed düşman işgal ederse zabt ve istirdâdı sarp olmasından dolayı pek müşkil olacaktır.

4. Arâzî süvârinin harekâtına müsâid değildir.

Süvâri Âlây Kumandanı
Binbaşı
Ahmed

İkamet Mahalleri: İki Yolun Mahall-i Telâkisinden

Târih: 11-12/10/330

Vukuât:

Otuzuncu Fırka Kumandanlığına

1. Caddeye muvâzî ve caddenin solunda bulunan yol üzerinde sabahki emr mücibince ilerlemek gayr-ı mümkün olduğundan şimdi avcı hattını yürüyüş nizâmında ta'kîb etmekteyim. Emrini aldığımdan bil-mecbûriyye hemen cadde ile yürüyüşe başlandı.

2. Bu tabur(?) yol üzerinde umûm piyâde ve topçu kitaâtının küçük ve büyük ağırlıkları ve perâkende efrâdıyla dolu olduğundan bu yoldan kitaâtın gitmesi ancak iki güne mütevakıf bulunduğu ma'rûzdur.

88. Âlây Kumandanı
Binbaşı
Bahâeddin

İkamet Mahalleri: Harabkale Şark Sırtlarından

Târih: 11-12/10/330

Sâat ve Dakika: 2.28

Vukuât:

Otuzuncu Topçu Âlâyı Kumandanlığına

Fırkadaki cebel bataryalarının Otuzuncu Fırkaya ve Otuzbirinci Fırkada sahrâ bataryalarının da Otuzuncu Fırkaya i'tâsı Kolordu

Kumandanlığının emri iktizâsındandır. Cebel bataryalarını şimdi Kolordu Karârgâhından Yüzbaşı Cemâl Efendi Otuzbirinci Fırkanın bulunduğu Berdik karyesine götürecektir.

Kolordu Kumandanının Emriyle
30. Fırka Erkân-ı Harbi
Hayrullah

İkamet Mahalleri: Ardahan Caddesi Üzerinden

Târih: 11-12/10/330

Vukuât:

Fırka Emri

1. Düşman bugünkü ikinci mevziinde duruyor. Mevziin merkezi Harabkale'dir. Kolordu Otuz ve Otuzbirinci Fırkalarıyla bu mevzii şimdi zabt edecektir.

2. Otuzbirinci Fırka caddenin sağından ilerleyecektir.

3. Otuzuncu Fırka caddenin solundan bir âlâyla ilerleyerek Harabkale (dâhil) cebhesi istikametindeki düşman mevziini zabt eyleyecektir. Mevziin zabtından sonra ta'kibe devâm olunmak üzere hareket edileceğinden mevziin zabtından sonra ileri kıtaât gerisinde bil-umûm zâbitân hemen kıt'alarını toplayacak ve âlây kumandanları cadde üzerinde dirsek noktasında fırka kumandanlarından emr alacaklardır.

4. Otuzuncu Fırkanın mütebâkî kuvveti yol kolunda toplu olarak cadde ile Harabkale önündeki dirseğe kadar ilerleyerek caddenin sağındaki sırt gerisinde toplanıp istirahat edecektir.

5. Bu taarruz bugün öğleden sonra sâat sekizde başlayacaktır ve mevzi' zabt olunur olunmaz ileri geçmeyecektir.

Fırka Kumandanı
Ali Osmân

İkamet Mahalleri: Zuvar Karyesinin Cenûb Sırtlarından

Târih: 12/10/330

Vukuât:

Otuzuncu Fırka Kumandanlığı(ın)a

1. Pancord karyesinin garbda Deliklitaş karyesinin yakınından beş süvârisi ilerlemektedir.

2. Piyâde keşif kolu kıt'aya iltihâk edemem diye çekilmiştir.

3. Pancord ve civârında bir kuvveti olduğu anlaşılmaktadır.

4. Zuvar karyesinin cenûb sırtlarında tahkîmât yapmış bu sabah Merdenik karyesine çekilmiştir.

5. Pancord karyesi istikametinde keşif kolu Penek karyesi tarafına bakıp geriye kaçıyor.

Süvâri Mülâzımı
Abdülkad(ır)

İkamet Mahalleri: Zuvar Karyesinin Cenûb Sırtlarından

Târih: 12/10/330

Sâat ve Dakika: 9.30

Vukuât:

Otuzuncu Fırka Kumandanlığına

Düşmanın on beş atlısı Pancord karyesinden Penek karyesi üzerine yürüdüğünü gördüm. Piyâde keşif kolu tarafından edilen ateşde Pancord karyesine çekildiler.

Süvâri Mülâzımı
Abdülkadır

Mülâhazât:

İşbu rapor şifâhen Kolordu Erkân-ı Harbiyyesine tebliğ edildi.

İkamet Mahalleri: Taht Köyünden

Târih: 12/10/330

Vukuât:

Süvâri Kumandanlığına

Taht köyüne kadar gitdim. Düşman yokdur. Kosor denilen köyden muhtarı celb etdiriyorum ve ilerleyeceğim.

Süvâri Mülâzımı
Avni

İkamet Mahalleri: Kosor'dan

Târih: 12/10/330

Vukuât:

Bu dahi

Kosor Boğazı'nın yirmi beşinci kilometresine kadar gitdim. Düşmana tesâdüf edilmedi. Yalnız boğazın sol tarafından dört nefer görüldü. Silâh davranınca teslim oldular. Dört nefer tüfenk de berâber gönderdim.

Süvâri Mülâzımı
Avni

Târih: 12/10/330

Vukuât:

Otuzuncu Fırka Kumandanlığına

10 Kânûn-ı evvel 330'da Cürcüros'da bulunduğumuz Müfreze Kumandanlığına bildirilmiş ve Müfrezeyle iltihâkımız cevâben teblîğ edilmiş idi. 11 minhde Tuzla'ya inen dere tarîkiyle Müfreze Kumandanlığı nâmına olarak gönderilen teblîgatda Fırkaya iltihâkımız teblîğ edildi. Bu tarîki ta'kîb ederken Hod Taburuyla birleştik. Hudûd jandarma taburlarının topcuyu ta'kîb etmeleri lüzûmu şifâhî Fırka emri iktizâsından olduğu bildirilmekle dün ve bugün topcuyu ta'kîben Sarıgöl ve Hod Hudûd Taburlarıyla hareket edilmekde olduğu ma'rûzdur.

Beşinci Hudûd Mıntıkası Kumandanı
Jandarma Binbaşı
Mehmed Sıdkı

İkamet Mahalleri: Arsenik köyünden

Târih: 12-13/10/330

Vukuât:

Kolordu Emri

1. Bütün zâbitân ve asâkir-i şâhânenin büyük gayretler netîcesinde Allah'ın inâyetiyle karşımızdaki düşman âlâyları kâmilten dağılmış ve düşman Ardahan istikametinde çekilmiştir. Düşmanın birçok zâbitleri ve yüzlerce efrâdı esîr edilmiş bini mütecâviz silâh, araba ve külliyyetli ceb-hâne terk etdirilmiştir.

2. Kolordu bu gece ber-vech-i âtî istirahat edecektir.

a. Otuzuncu Fırka Arsenik'de:

b. Otuzbirinci Fırka Kosor'da:

Otuzuncu Fırka Beyköy istikametini, Otuzbirinci Fırka Oltu, Ardahan istikametlerini ileri karakollarla te'mîn edecektir.

3. Askere bu gece be-heme-hâl civârdan koyun veyâ sığır tedârik edilerek bolca yemek yedirilecek ve hayvânların da karnı iyice doyurulacaktır.

4. Bu gece Otuzuncu Fırka Arsenik'den, Otuzbirinci Fırka Kosor'dan gece yarısından sonra sâat üçde hareket edilerek Beyköy istikametinde ilerlenecektir.

5. Konaklara ilk gelen asker ilk evvel yürüyüş koluna sokulacak ve bu vechle umûm kıtaâtın lüzûmu kadar istirahat etmiş olmasına i'tinâ olunacaktır.

6. Otuzuncu Fırkadaki dört sahrâ bataryası kemâ-fi-s-sâbık Fırkada kalacak ayrıca Otuzbirinci Fırkanın nezdinde bulunan Fırka cebel bataryaları da bu gece Arsenik'e Otuzuncu Fırka nezdine gönderilecektir.

7. Ben bu gece Arsenik köyündeyim. Yarın Otuzuncu Fırka ile berâber bulunacağım.

Kolordu Kumandanı
Hâfız Hakkı

Mülâhazât:

Penenek Muhârebesi

330 senesi muhârebâtında muvaffakiyyetle neticelenen en şanlı bir muhârebedir. Kahramân askerlerimiz verdikleri birçok telefâta rağmen ekserî âlâylar âdeten bir tek bile fişenk atmadan düşman mevziine arslanlar gibi hücum ederek düşmanı perîşân etmişlerdir. Penek gece muhârebesi askerimizin ceng-âverliğine pek büyük bir bürhân teşkîl eder.

İkamet Mahalleri: Arsenik'den

Târih: 12-13/10/330

Vukuât:

Otuzuncu Fırka Kumandanlığına

Üçüncü Ordu Menzil Koluyla piyâde ceb-hânesi Kosor ile Penek arasına muvâsalat etmiştir. İşbu koldan gerek efrâd ve gerekse muhârebe ağırlığıyla Fırkaya rabt edilen piyâde ceb-hâne kollarındaki noksân ceb-hânenin ikmâliyle inbâsı.

Kolordu Kumandanı
Hâfız Hakkı

İkamet Mahalleri: Arsenik'den

Târih: 12-13/10/330

Vukuât:

Otuzuncu Fırka Kumandanlığı(ın)a

Fırkanız yarın emr olunan sâatde konak mıntıkasından hareketle Kale'den Tatmeri(?) Selken(?) Oltu karakol yolunu göstermek üzere tarafınız dört köylü kılavuz gönderildiği ma'rûzdur.

Kolordu Kumandanı nâmına
Erkân-ı Harb
Şemsî

İkamet Mahalleri: Arsenik'den

Târih: 12-13/10/330

Vukuât:

Otuzuncu Fırka Kumandanlığına

1. Muhârebeye başladığınız günden bu âna kadar karşımızdaki düşmanın mühim bir kuvveti hâlde Kolordu zâbitân ve efrâdının gösterdikleri fedâ-kârlık ve bi-l-hâssa azm-i sebât ve kat'î niyyât ile Kolordumuzu muzafferiyetden muzafferiyete nâil eylediklerinden bi-l-umûm zâbitân ve efrâda teşekkürât ve memnûniyetimi bildirir ve bu vesîle ile esnâ-yi harbde şehîd olan kardeşlerimizin rûhlarına ithâf için fâtiha-hân olmalarını beyân eylerim.

2. Şehîd olan kardeşlerimizin âileleri bizim ailelerimizdir. Onların terfîh-i hâllerine çalışmak vazîfemizdir. Binâen aleyh yarın akşama kadar gönderilecek emir zâbitleriyle şehîd ümerâ ve zâbitânın künye-i muvazzahaları ve târih-i şahâdetleri ve eytâm ve erâmilinden kimleri bulunduklarını Kolorduya bildirilecektir.

3. Zâbitânın harbdeki muvaffakiyyâtı esâslı bir zabt ü rabtın mevcûdiyyetine mütevakkıftır. Mâddeten mevcûd olan zabt ü rabt o kıt'anın her vakt kıymet-i harbiyyesini gösterir. Binâen aleyh Kolordu kıtaâtı mühim vezâif-i harbiyye îfâsından sonra maddî olan zabt ü rabtını her vakt muhâfaza etmekde olduğunu görmek isterim. Bi-l-hâssa bir harbi müteâkıb ric'at eden düşmanı ta'kîbde her kıt'a kendi dâhilinde intizâm ve inzibâtı muhâfaza etmeğe gayret etmeli ve yürüyüş kolları lüzûmundan fazla uzamamalıdır.

Kolordu Kumandanı
Hâfız Hakkı

İkamet Mahalleri: Arsenik'den

Târih: 12-13/10/330

Vukuât:

Fırka Emri

1. Üçüncü Ordu Menzil Koluyla piyâde ceb-hâne Kosor ile Penek arasına muvâsalat etmiştir. İşbu koldan gerek efrâd ve gerekse muhârebe ağırlıklarındaki ceb-hâne noksanı ikmâl edilerek bildirilecektir.

2. Muhtelif târihlerde şehîd ve mecrûh olan zâbitân ve efrâd mikdâr ve yevm-i şahâdetiyle muhtelif muhârebelerde sarf edilen ceb-hâne mikdârının ayrı ayrı iş'ârı.

Fırka Kumandanı
Ali Osmân

İkamet Mahalleri: Arsenik Fırka Karârgâhı

Târih: 12-13/10/330

Sâat ve Dakika: 7.10

Vukuât:

Fırka Emri

1. Bütün zâbitân ve efrâd-ı şâhânenin gayreti inâyet-i Hakk'la şânlı bir zaferin elde edilmesini mûcib olmuş ve karşımızda düşman bir hezîmet-i azîmeye uğrayarak perîşân bir sûrette kısmen Kars, kısmen Ardahan'a doğru firâr eylemiştir. Düşmandan birçok zâbit ve nefer esîr edilmiş lâ-yuadd eşyâ, esliha, ceb-hâne iğtinâm olunmuştur.

2. Otuzuncu Fırkada bulunan kıtaât bu gece Arsenik'de kendilerine tahsis edilen mahalde kalacaktır. Otuzbirinci Fırka Kosor'da kalacaktır. Bugünkü pîş-dâr âlâyı olan 89. Âlây tekmîl konağın muhitini ileri karakollarla setr edecek ve bi-l-hâssa Oltu ve Ardahan yollarına ve Beyköyü istikametine son derece dikkat edecektir. Kasabanın aşağı kısmında 88. Âlâydán ve yukarı kısmında 89. Âlâydán dâhilî devriye ve karakollar te'sîs edilecektir.

3. Asker bu gece be-heme-hâl sıcak yemek yedirilmesi ve hayvânların iyice doyurulması muktezî bulunduğundan köy muhtarı vâsıtasıyla mazbata mukabilinde her tabura birer sığır verilmesi ve lüzûmu bulunan arpa ve samanın tedârik edilmesi te'mîn edilmiş olduğundan hemen muhtara mürâcaat edilib erzâk alınacak ve mukabilinde mazbatasını verilecektir. Ancak gerek zâbitân ve gerekse efrâddan ahâlînin mâl ve ırz ve cânına vâkî olacak en ufak bir taarruz ve tecâvüzün cezâsı yarın sabah i'dâm olacağını herkes bilmeli ve maiyyetine tefhîm etmelidir.

4. Fırka bu gece nısf-ül-leylden sonra sâat üçde kolbaşıyla Arsenik'den hareket eyleyecek Beyköy istikametini ta'kîb edecektir. Pîş-dâr Âlâyı Binbaşı Baha Bey'in kumandasında 88. Âlây ve Topcu 30. Âlây 1. Tabur ve 1. Bölük İstihkâm; kısm-ı küllî Binbaşı Reşîd Bey kumandasında 89. Âlây ve Topcu 30. Âlây 2. Tabur ve 31. Âlây 1. Tabur Topcu, 4. Bölük İstihkâm, iki hudûd taburu, sıhhiye bölüğüdür. Kısm-ı küllî pîş-dârı bir kilometreden ta'kîb edecektir.

5. Otuzuncu Fırkanın sahrâ taburu yine Otuzuncu Fırkada kalacak ve Otuzbirinci Fırkada bulunan cebel taburumuz da Fırkamıza iltihâk olunacaktır.

6. Süvâri Bölüğü yarın öğleden evvel sâat iki buçukda otuz atlıdan mürekkeb bir kuvvetli zâbit keşif kolunu Beyköy üzerinde Kars caddesi üzerine, yirmi atlıdan ibâret diğer bir zâbit keşif kolunu Çermik üzerine gönderecek ve mütebâkî kuvveti Fırka Karârgâhı ile birlikde bulunacaktır. Ben pîş-dâr kısm-ı küllîsinin başında bulunacağım.

30. Fırka Kumandanı
Ali Osmân

İkamet Mahalleri: Erzurum

Târih: 12-13/10/330

Vukuât:

Otuzuncu Fırka Kumandanlığına

Erzurum'a muvâsalat olundu. Nerede kalacağımızın sür'at-i iş'ârı.

Birinci Bâr-gîr Depo Kumandanı
Mahmud

İkamet Mahalleri: Arsenik

Târih: 12-13/10/330

Vukuât:

Otuzuncu Fırka Kumandanlığına

1. İleri karakol tertibâtı alınmıştır.
2. İleri karakola 2. Tabur me'mûrdur. Kumandanı Yüzbaşı Rıf'at Efendi'dir.
3. İleri karakol bölüğünden biri Kars ve Ardahan diğeri Sarıkamış yoluna çıkartd(ır)ıldığı ma'rûzdur.

89. Âlây Kumandanı
Binbaşı Reşîd

İkamet Mahalleri: Arsenik

Târih: 12-13/10/330

Sâat ve Dakika: 9.15

Vukuât:

Otuzuncu Fırka Kumandanlığına

Otuzuncu Topcu Âlâyı ile Otuzbirinci Topcu Âlâyının Birinci Taburu henüz muvâsalat etmemiştir. Birkaç sâat sonra hareket edecekleri ümîd olunuyor. Binâen aleyh istirâhat için zamânları kalmıyor. Yarınki hareket zamânının bir mikdâr temdîdi ricâ olunur.

Taburların geç geleceğinden dolayı yemek pişirmeleri de mümkün olamayacaktır. Taburların yemeklerinin piyâde âlâyları tarafından pişirilmesine emr verilmesi ricâ olunur.

30. Âlây Topcu Kumandanı
Binbaşı
Fon Berg

İkamet Mahalleri: Beyköy

Târih: 13/10/330

Vukuât:

İstihkâm Bölükleri Kumandanlığı(ın)a (Yüzbaşı Pertev Efendi'ye)

Sarıkamış, Kars şimendüfer hattını tahrîb etmek üzere gönderilecek kuvvetli keşif kollarına i'tâ' edilmek üzere mikdâr-ı kâfî tahrîb paketi ve bunu isti'mâl edebilecek bir istihkâm neferiyle âcilen (bir hayvâna bindirilerek) Beyköyü'ne gönderilmesi matlûbdur.

Fırka Kumandanı
Ali Osmân

İkamet Mahalleri: Beyköy

Târih: 13/10/330

Vukuât:

Onuncu Kolordu Kumandanlığına

Gerek şehîd ve mecrûh ve gerekse hastalık sûretiyle tenâkus eden mevcûdun bir ân evvel ikmâli zımnında depo taburlarından efrâd celbi için îcâb edenlere emr ve irâde buyrulması ma'rûzdur.

Fırka Kumandanı
Ali Osmân

Onuncu Kolordu Kumandanlığına

1. Pîş-dârın uç bölüğü beşi çeyrek geçe Beyköyü'ne dâhil oldu. Herhâlde Fırkanın arkası pek geç alınacak ve belki kol nihâyeti ancak sâat on birde muvâsalat edebilecektir.

2. Pîş-dâr âlâynın bir taburu Emirhan'a konularak Sarıkamış istikameti ileri karakollarla setr etdirilecektir ve iki taburu Karcık'a konularak Kars istikameti setr etdirilecektir. Mütebâkî âlâylar Beyköyü'nde kalacaklardır.

3. Sûvâri Bölüğünde mevâdd-ı tahrîbiyye bulunmadığından topcuların yanında bulunan istihkâm bölüklerinden celb için sûvâriler gönderildi. Vürûd ederse sûvâri derhâl gönderilecektir.

Fırka Kumandanı
Ali Osmân

İkamet Mahalleri: Beyköyünden

Târih: 13-14/10/330

Vukuât:

Fırka Emri

1. Kars ve Sarı istikametindeki keşif kollarımız el'ân düşmanla temas hâsıl edememiştir. Maa-mâ-fih teması pek karîbdir. İleri karakollar bi-l-hâssa sol cenâhda bir kat daha müteyakkız bulunmak lâzımdır.

2. Ordumuzun Sarıkamış'dan ilerlediğini köylüler haber veriyor.

3. Kolordu ber-vech-i âtî konaklayacaktır.

Otuzbirinci Fırka Başköy'de; Otuzuncu Fırka Beyköyünde; Otuzbirinci Fırka, Otuzuncu Fırkaya bu akşam dörtebel bataryası verecektir.

4. Otuzbirinci Fırkanın ileri karakol kısm-ı küllîsi Hızırilyas Dağı'na, Otuzuncu Fırkanın Sulutaşkaya Dağı'na sürülecektir. Süvâri Bölüğü ileri karakollarla bir zâbit ve otuz atlı verecektir.

5. 88. Âlây kısm-ı küllîsiyle Kabric'de, bir taburuyla Emirhan'da, 89. Âlâydaki bir tabur Başköy karyesine giderek Kolordu emrine tâbî' olacaktır. Otuzbirinci Fırkanın vürûduna kadar Sarıkamış istikametini setr ve te'mîn eyleyecek ve 88. Âlây karakollarıyla irtibât te'sîs edecektir. 92. Âlây ve Cebel Taburu Beyköyünde ikamet edeceklerdir.

6. İleri Karakol Kumandanı 88. Âlây Binbaşı Bahâ Bey'dir.

7. İleri karakollar Cavlak, Çarmili, Kars istikametlerini keşf ve Emirhan Kekeç (Kakaç) Novoselim (Selimköyü) ve bi-l-hâssa Karakale, Acıkale, Kars istikametlerini ileri karakollarla te'mîn edecek ve sağ cenâhdan Otuzbirinci Fırkanın ileri karakollarıyla irtibât ve muvâsala te'sîs edecek ve bu gece Sarıkamış, Kars caddesi ve demiryolunda ne gibi harekât olduğunu anlayacak ve yarın sabah sâat 5.30'a kadar bu ma'lûmâtı Fırkaya bildirecektir.

8. Bu gece ileri karakollar Novoselim'den geçen telgraf ve telefon hatlarını tahrîb edecektir.

9. Fırka Karârgâhı 13-14 gecesini Beyköyündedir.

Fırka Kumandanı
Ali Osmân

İkamet Mahalleri: Beyköyünden

Târih: 14/10/330

Vukuât:

Kolordu Kumandanlığına

Hasb-el-mevki' muvakkaten Fırkaya verilen Doksanikinci Âlây Beyköyüne gelmiştir. Otuzbirinci Fırka ile birlikde bulunan 90. Âlây oraya vürûd eylemişse 92'nci Âlâyla mübâdele edilmesine Başköy cenûb

sırtlarında muvakkaten ileri karakola me'mûr edilen 89. Âlây 3. Taburun dahi iâdesine müsâade buyurulması ma'rûzdur.

İkamet Mahalleri: Beyköy Fırka Karârgâhından

Târih: 14/10/330

Vukuât:

14/10/330 İçin Fırka Emri

1. İleri karakol kıtaâtı Emirhan silsilesine – Sulutaşkaya'da – Yenice'de - Acıkale - Kuzutarmaz Dağların ve 89. Âlây Allahuekber Dağı'nın hâricine giden yollardan hiçbir ferdin hârice çıkmaması için nöbetçi ve devriyeler tertîb edeceklerdir.

2. Ordugâha gece girilmiş olduğundan kıtaâtın efrâd ve hayvânâtı yek-dîğerine karışmıştır. Her köy ordugâhında kıtaât zâbitânı konakları yegân yegân gezerek kendilerine âid olmayan efrâdı âlâylarına sevk edeceklerdir.

3. Her kıt'a bir hareket emri verildiği hâlde bir çeyrek sâat zarfında kıtaâtı herhâlde muayyen binâlarda el altında bulunduracaktır. Ve askeri hiçbir tarafa bırakmayacaktır.

4. Tekâlîf-i harbiyye sûretiyle bâ-mazbata bulunan mahalden her nev' erzâk tedârik olunarak askere bolca ve kuvvetli sıcak yemek ve üşüyen ve hasta bulunanlara çay verilecektir.

Taburlar numûne karavanalarını âlâylara takdîm edecekler ve âlây kumandanları da askere yedirilmiş olduğuna dâir bu akşam Fırkaya birer rapor vereceklerdir.

5. Bütün ümerâ ve zâbitân ve etıbbânın askerin taht-ı intizâma alınması, te'mîn-i istirâhat ve iâde-i kuvveti için son derece gayret etdiklerini görmek isterim.

Mülâhazât:

Bu emr 88. Âlây, 89. Âlây, 90. Âlây, 92. Âlây Topcu Kumandanlıklarıyla Sûvâri, Sıhhiyye Bölüklerine verilmiştir.

İkamet Mahalleri: Beyköy Fırka Karârgâhından

Târih: 14/10/330

Vukuât:

Fırka Emri

1. Düşmanın hezîmeti büyüktür. Kosor'da büyük ağırlıkdaki efrâdımızdan bile birçok düşman firârîleri esîr edilmiştir. Düşmanın iki tabur piyâde ve iki toplu ordugâhı Benliahmed'de idi. Üç taburu dün garbdan gelerek Bölükbaşı köyünden şarka doğru geçti. Novoselim istikametine gönderilen sûvâri âlâyı ve piyâde bölüğünden henüz bir ma'lûmât

alınamamıştır. Maa-mâ-fih Sarıkamış cihetinden Kars'a doğru ahâlînin uzun pek uzun kafilelerle hicret etdikleri görülmüştür.

2. Fırka Novoselim istikametinde hareket etmek üzere Kakaç Boğazı'na doğru yürüyecektir.

a. 88. Âlây sâat 3 dakika 20'de Emirhan'ın şarkında Yenice'den gelen yolun birleştiği mahalde bugün Kolordu Kumandanlığından emr olunan mahalle vâsıl olmuş bulunacaktır.

b. 89. Âlây sâat 2 dakika 20'de Beyköyünden hareketle Emirhan üzerinden, (89. Âlây 3. Taburun îadesi yazılmıştır.)

c. 92. Âlây sâat 2 dakika 40'da Beyköyünden hareketle 89. Âlâyı ta'kîben,

d. Başköy'deki sahrâ taburundan iki top 89. Âlây 3. Tabur vereceği iki bölükle Başköy Emirhan üzerinden Kakaç Boğazı istikametine hareket edecektir.

h. 90. Âlây ve cebel topcularının diğer kıtaâtı vürûd etdikce Beyköyünde ictimâ' edecek ve vürûdunu Fırkaya bildirecektir.

3. Gidemeyecek derecede hasta olan efrâd Beyköy'de Sıhhiye Bölüğü tarafından te'sîs edilen tedâvî mahalline gönderilecektir.

4. Fırka Karârgâhı Seksendokuzuncu Âlâyla hareket edecektir.

Fırka Kumandanı
Ali Osmân

Târih: 14/10/330

Vukuât:

Otuzuncu Fırka Kumandanlığına

Üç âlâyınızla berâber Otuzbirinci Fırkaya mensûb yanınızda bulunan âlâyları ve tekmi'l topcu kıtaâtını berâber alarak serîan 88. Âlâyın ta'kîb ettiği istikametde hareket ediniz.

Kolordu Kumandanı
Hâfız Hakkı

İkamet Mahalleri: Çatak'ın Şarkında Şose Üzerinden

Târih: 14/10/330

Sâat ve Dakika: 1.10

Vukuât:

Otuzuncu Fırka Kumandanlığına

1. Düşmanın bir tabur piyâdesi Sarıkamış'daki kilisenin civârında avcı hâlinedir. Bir taburu da Sarıkamış'ın şimâl-i şarkisindeki ormanlı sırtın eteğinde ahz-ı mevzi' etmiştir.

2. Sarıkamış'dan duman çıkmaktadır.

19. Âlây Suvârî Kumandanı
Binbaşı
Ahmed

İkamet Mahalleri: Karahamza'dan

Târih: 14-15/10/330

Vukuât:

Fırka Emri

1. Düşman Sarıkamış civârında mukavemete çalışıyor.

2. Ordumuz Sarıkamış şimâlinde çevirmek üzere düşmana taarruz ediyor. Ordunun en sol cenâhında ve tam Sarıkamış şimâlinde Onyedinci Fırka bulunuyor.

3. Onuncu Kolordu bu gece Başköy ve Kakaç'dan hareketle Sarıkamış'daki düşmanın gerilerine ber-vech-i âtî taarruz edecektir.

Otuzbirinci Fırka ba'de-z-zevâl sâat onda Başköy'den Çıplaklı üzerinden Divik'e gidecektir.

Otuzuncu Fırka Karahamza'dan Çatak'a ilerleyerek buradan Sarıkamış'a taarruz edecektir.

Karahamza'dan ileri yürüyüşe devâmda Seksensekizinci Âlây kemâ-fis-sâbık pîş-dâr 89. Âlây 600 metreden pîş-dârı ta'kîb edecek, 92. Âlây bilâ-fâsıla 89. Âlâyı ta'kîb edecektir.

Çatak hattına vâsıl oluncaya kadar rast gelinecek düşman kıtaâtına bilâ-tereddüd taarruz edecektir.

4. Kıtaât bu gece kabl-ez-zevâl sâat 5'de pîş-dâr kolbaşıyla Karahamza'dan hareket etmiş bulunacaktır.

5. Ben 89. Âlây ile berâberim.

30. Fırka Kumandanı
Ali Osmân

İkamet Mahalleri: Selimköyü Şimâlindeki Sırtlardan

Târih: 15/10/330

Vukuât:

Otuzuncu Fırka Kumandanlığına

1. Otuzbirinci Âlâyın Dördüncü Bataryası Selimköy'ünün köprüsünü 100 metre geçtikten sonra düşmanın bir bölük piyâdesiyle 40 ilâ 50 atlıdan mürekkeb bir kuvveti tarafından üzerlerine ateş edilmiş ise de dünki gün Kakaç Boğazı'na muhâfız gönderilib Âlâyına iltihâk etmek üzere gelen 89.

Âlây 1. Tabur 2. Bölük ve 4. Bölük ve 88. Âlây 1. Taburdan müretteb bir kuvvetle mevzi' alan bir top düşmanı Selimköy'ünden Kars'a doğru def' ve tenkîl ederek toplar bilâ-vukuât kurtarılmış ve taraf-ı acîzîden vuku' bulan tebliğat üzerine hemen hareket etdirilmiştir.

2. Selimköy'ünün ahâlîsi mülâkat olduğundan ba'de-mâ geriden gelen muhâfazasız top, ceb-hâne ve sâir kollara taarruz edecekleri zuhûr eden bugünkü ahvâlden anlaşılmış olduğundan karye-i mezbûrenin bir ân evvel taht-ı emniyyetde bulundurulması vârid-i hâtır olmağla îcâbı ma'rûzdur.

3. Hayvânlar ziyâde yorgun bulunduğundan dört atlı ile geceyi Karahamza'da geçireceğim.

Yüzbaşı
Edhem

İkamet Mahalleri: Karahamza'dan

Târih: 15/10/330

Vukuât:

Fırka Emri

1. Düşmana dâir ma'lûmât yokdur.
2. Fırka eski yürüyüş sırasıyla hemen şimdi Yolgeçmez üzerinden Bozat'a hareket edecektir.
3. Süvârî Âlâyı keşf hizmetinde kullanılmak üzere pîş-dâra verilmiştir.
4. Kitaât Bozat'a muvâsalat eder etmez Sarıkamış yollarını iyice kapayacak bir mevzi'-i mestûre girecektir.
5. 92. Âlây Yolgeçmez'de bir tabur terk ederek Sarıkamış yolunu doğrudan doğruya setr ve te'mîn edecektir.

Fırka Kumandanı
Ali Osmân

Mülâhazât:

Mülâhazâ: Fırka sabahleyin Karahamza'dan kalktığı zamân taburlar seksen doksan neferden ibâret kalmış idi. Fırka 7/10/330'dan beri gece gündüz yürüyüş ve muhârebe yaptığı hâlde bir gün bile istirahat verilmemiş idi. Hattâ o kadar ki hiç olmazsa iki sâatde bir yokuşlarda on dakika bir çeyrek mola bile verilmiyordu. Bu husûs da yürüyüş kolundaki inzibât ve intizâmın muhâfazasına mâni' idi.

9 Kânûn-ı evvelde öğleden evvel Kozahor şarkında düşmanla temas hâsıl oldu. Düşman muhârebe adım adım Kaleboğazı karyesi civârındaki Rus hudûd kışlalarına kadar tard ve ta'kîb edildi. Burada ciddî bir mukavemete ma'rûz kalındı.

Seksensekizinci Pîş-dâr Âlâyı bir taburu dere boyunca vâdîden, diğeri sol cenâhdan tepelerden ilerlemeye başladı. Seksendokuzuncu Âlây cebheyi vâdî boyunu takviye etdi. 32'nci Fırkadan bir cebel batarya vâdî boyuna karşı

mevzi' aldı ise de düşmanın Kırmızıkişla arasında âdetâ açıkda mevzi' alan iki topu bu cebel bataryasını beş on dakika içerisinde ıskat etdi. Birçok numro neferleri ve iki topcu zâbiti mecrûh oldu. Doksanıncı Âlâyın vürûduyla sol cenâhdan ihâtaya me'mûr edildi. Gurûb-ı şemse kadar düşman mevziinden tard edilemedi. Bu esnâda 32'nci Fırka kolbaşıyla yetişdi. Kaleboğazı Osmânlı karakolu civârında geceledi. Şafak ile berâber taarruza devâm edildi. Düşman mukavemet edemeyerek Oltu istikametinde ric'ata başladı. Hatve hatve ta'kîb edildi. İşbu ta'kîb gece nısf-ül-leyle kadar devâm etdi. Düşmanla temas oldu. Seksensekizinci Âlây hücum etdi. Askerimizin yorgun bulunduğu hâlde tarafımızdan yapılan bu hücum bir hayli zâyîât vermekden başka bir netîce vermedi. Bu Âlây dahi diğer âlâylar gibi şosenin şimâlindeki dağ yoluna alındı. Tâ ki sabahleyin düşmana karşı Âlây pek açık ve mehâlik bir vaz'iyette kalmış olmasın.

30. Fırka ve 10. Kolordu ayın 7, 8'inci günler yürüyüş, 9, 10, 11'inci günler 11,12'nci gece harb etmiş olduğu hâlde 12'nci öğleden evvel ancak iki buçuk üç sâat kadar Penek'de mola etmiş ve yine o gün Arsenik yokuşunu tırmanarak gurûb-ı şemsele kolbaşı Arsenik'e vâsıl olmuş şafakdan evvel yine Allahuekber Dağı üzerinde yürüyüşe başlayıp gurûbu müteakib kolbaşı Beyköyü'ne vâsıl olmuştur. Allahuekber'de asker artık büsbütün elden çıkmış sabaha kadar gelen asker ile taburların mevcûdu yüz nefere bile bâliğ olamamışdı. Bu gece Kars'dan bir kuvvet taarruz eylemiş olsa idi hiçbir mukavemet hemen mümkün olamayacak idi. Beyköy ve Başköy hattında Kolordu bir gün istirahat edecek ve kıtaâtını toplayacak idi. Öğle vakdini Fırkanın Kekeç Boğazı'ndan Novoselim istikametinde hareket emr olundu.

Fırka öğleden sonra sâat 3'de Beyköy Emirhan üzerinden hareket etdi. Gece Kamışlı'da yarım sâat kadar mola edildi. Bu gece Novoselim İstasyonu'na Fırka bir gece baskını yapacak idi. Fakat Kolordu kumanda hey'etin(in) bu köyde yaptığı müzâkere netîcesinde bu baskından sarf-ı nazar edilmesiyle Karahamza üzerinden Çatak istikametine yürüyüşe karâr verildi. Gece pek soğuk idi fakat şosenin ...(?) askeri o kadar yormadı. Fakat uykusuz, açlık askerin gitdiğimiz köylerde evlere sığınmalarına sebep verdi.

Nısf-ül-leyle kadar yüründü. Karahamza'ya geldiğimiz vakit gece âsî olan ve Rum ile meskûn bulunan Çatak karyesine gidilmesi muvâfık bulu(n)muşdu ve zaten asker pek yorulmuş olduğundan Karahamza üç sâat kadar askerin istirahatle uyuması emri verildi. Şafakdan evvel yine hareket olunacaktı. Fakat bu mümkün olamadı. Ancak şafakdan sonra güneşle berâber mevcûdlar pek az olduğu hâlde hareket edildi. Yolgeçmez'e kolbaşı geldiği zamân Sarıkamış cihetinden bir tren Kars'a doğru geçiyordu. Hâl-bu-ki demir yolu ve telgraf hattı süvâri keşf kollarımız tarafından kat' edilmiş olduğundan tren Novoselim İstasyonu'na varmadan tevakkufa mecbûr oldu. Tekrâr Sarıkamış cihetine de gitmedi orada kaldı. Treni zabt etmek üzre 89. Âlây ve 92'nci Âlâylardan birkaç bölük buraya sevk edilince trenden ateş açılmaya başlandı. Avcılar mütemâdiyen taarruz ve trene takarrüb ediyordu. Bu esnâda Kars'dan bir tren Novoselim İstasyonu'na geldi. Bu trenden iki bölük kadar piyâde indi. Bizim avcılara taarruza başladı. Bizimkiler bir müddet tevakkuf etdi. Bil'âhire olunan gayret üzerine kendilerine mevcûd-ı

fâik bulunan bu düşmana karşı tekrâr taarruza başladı. Düşmanın taarruzunu tevakkuf etdi ve bil'âhire Novoselim İstasyonu'na doğru ric'ata başladı. Tren (hasta-hâne treni) işgal edildi ve Novoselim'e hâkim sırtlar elde edildi. Düşman istasyondan sonra yanaşık nizâma girerek trene doğru geri gitmeğe başladı. Bu esnâda 32'nci Firkadan bir cebel şınayder topu yetişdi mevzi' aldı. Fakat bir dürlü ateş açmaya muvaffak olamadı. Düşman trene bindi tekrâr Kars'a doğru gitdi.

Bu esnâda Novoselim köyünden bizim Beyköy'den gelen perâkendelerimize karşı bir at(eş) açıldığı işidildi. Bunun üzerine istasyona karşı ber-vazîfe kalmamış olan 92'nci Âlâyın taburundan bir kuvvetin bu sırtlarda kalarak mütebâkîsinin Novoselim istikametinde ilerleyerek köydeki düşmanın tardı için oradaki tabur kumandanlarına emr ve teveccüh etdim. Çünkü 92. Âlây meydân yok idi.

İmza

Bu civârın artık o kadar ehemmiyeti kalmamış olduğundan Fırkanın ilerlemiş olduğu Bozat karyesine gitdim. Fırka Alisofu'ya kadar ilerlemişdi. Fakat mevcûd pek dün olduğundan bu vâsi' cebhede durulamayacağı anlaşıldığından 30'uncu Fırkanın sağa (Dinivik'e) doğru 31'inci Fırkaya yanaşması emr olundu. O gece 88. Âlây, 89. Âlây Divnik'de, 92. Âlây da Karahamza ile Yolgeçmez arasında kaldı. 90. Âlây Otuzbirinci Fırka emri altında idi. Ona mukabil 92. Âlây Otuzuncu Fırka emrinde bulunuyordu.

Elde mevcûd kalmamasının ve dolayısıyla adem-i muvaffakiyyet-i perîşânîmizin yegâne sebebi:

Uzun yürüyüş, yorucu harbleri müteâkıb askeri toplamak ve istirahat ettirmek ve karınlarını doyurmak için hiç tevakkuf etmeyişimizdir.

Efrâdın perâkende kalması esbâbı, yürüyüşün yevmî 22.5 kilometreden pek çok fazla olması, yürüyüş esnâsında sık sık mola verilmemesi, zâbitânın yürüyüş inzibâtında fevk-al-âde şiddetli davranması lâzım gelirken bil-akis müsâmaha-kâr olmasıdır. Yürüyüşlerin ekseriyyâ gece olması ve şîtanın şiddetli bulunması da inzibâta mâni' oluyordu.

İkamet Mahalleri: Karahamza'dan

Târih: 15/10/330

Vukuât:

Otuzuncu Fırka Kumandanlığına

1. Düşmanın bir âlây süvârisi Sarıkamış'dan şoseyi ta'kîben ilerlemektedir. Kolbaşısı Sarıkamış'dan iki kilometre cenûbdadır.

2. Âlâyımızın kuvveti altmış atlıdır.

19. Âlây Süvâri Kumandanı
Ahmed

İkamet Mahalleri: Karahamza'dan

Târih: 15/10/330

Vukuât:

88. Âlây Kumandanlığına

Kuvvetimiz zaten azdır. Bu az kuvvetle gayet vâsi' cebhe almak münâsib olamaz. Bir süvâri bölüğü kuvvetinde olduğu anlaşılan düşmana karşı süvârimize kuvvet-üz-zahr olarak bir mikdâr piyâde terkiyle bulunduğunuz hatt-ı bâlâdan sola yürüyerek Seksendokuzuncu Âlâya yanaşınız.

Fırka Kumandanı
Ali Osmân

İkamet Mahalleri: Sarıkamış'ın Birbuçuk Kilometre Cenûbundan

Târih: 15-16/10/330

Vukuât:

Otuzuncu Fırka Kumandanlığına

1. Düşman Onbirinci Kolordu karşısından çekilmeğe başlamıştır ve mezkûr Kolordu tarafından şimdiye kadar düşmandan birçok top, mîtralyöz ve esîr alınmıştır. Bugün Otuzuncu Fırka düşmandan iki yüz elli esîr ve bir askerî tren almıştır.

2. Kolordu şimdi Divik'de ictimâ' edecektir. İşbu ictimâ' hareketi gayet sükûnet ve intizâm ile icrâ' olunarak tek bir nefer bile düşman tarafında bırakılmayacaktır.

Kolordumuzun bugüne kadar dâimâ düşmandan esîr alarak hiçbir zamân düşmana bir parça eşyâ bile vermediği nazar-ı dikkate alınarak bu gece de tecemmu' hareketi Kolordunun şerefine halel vermeyerek icrâ' olunacaktır. Her müstakill kıt'a kumandanı Divik'e gelince bana tekmîl haberi verecek ve işbu tecemmu' hareketinin intizâmından şedîden mes'ûl olacaktır.

3. Ben şimdi Divik'e gidiyorum. Süvâri Âlâyının dahi Divik'e gelmesi lâzımdır. Emri Ali Osmân Bey verecektir. Âlây, Ali Osmân Bey'in bulunduğu köydedir.

Kolordu Kumandanı
Hâfız Hakkı

İkamet Mahalleri: Alisofu'dan

Târih: 15/10/30

Sâat ve Dakika: 4.00

Vukuât:

88. Âlây Kumandanlığına

Solunuzdan bir piyâde kolu yürüyor. Ona karşı bir bölük çıkarınız. Bu gece ortalık ağardıktan sonra 31'inci Fırka üzerine toplanacağız. Şimdiden bu keşf etdiriniz. Hiçbir şey bırakmayacağız.

Fırka Kumandanı
Ali Osmân

İkamet Mahalleri: Çatak'dan

Târih: 16-17/10/330

Vukuât:

Onuncu Kolordu Kumandanlığına

Zarf üzerine yazılan emr-i kumandanîlerine cevâbdır!

1. Sarıkamış'ın zabtı husûsundaki muzafferiyet-i kumandanîlerini tebşîr eder ve tevâlîsini temennî eylerim.

2. Çatak'da Sıhhiyye Bölüğü efrâdıyla karârgâhın yedi neferinden başka perâkende kalmadı. Şimdi 89. Âlây Kumandanından aldığım şâm haberinde Âlây mevcûdunun 380 neferden ibâret olduğu anlaşıldı. Çatak Boğazi'nin ve Bozat şosesinin muhâfazası ve ric'at edecek düşman kıtaâtına mûmânaat olunması için biraz kuvvet tefrîki îcâb ediyor. Çünkü düşman hezîmet hâlinde ve perâkende sûretde ric'at etmeyib kıt'a-i muntazama hâlinde çekilmekde ve rast geldiği kuvvete mukabele etmektedir. Ez-cümle bugün Sûvârî Âlâyının Bozat ilerisindeki 94. Âlâyın Karahamza'daki vakayii aynı sûretde cereyân etmiştir.

Binâen aleyh 380 mevcûdlu olan Seksendokuzuncu Âlâyın Çatak Boğazi'na, Bozat'a Sarıkamış yoluna ta'yîn edilmesi lâzımdır.

92. Âlâyın Karahamza'dan çekilmesi değil yalnız Kars cihetinden gelecek düşman kıtaâtı tarafından belki askerimize hasm olan yerli ahâlî tarafından bile geri ile muvâsalamızı pek büyük tehlikeye ilka' eder. Geriden gelmekte olan topcular ve ceb-hâne kolları ve ağırlıklar nezdinde muhâfız bulunmadığından bunların düşman eline geçmesi tehlikesi de vardır. Tensîb buyrulur ve daha perâkende gelerek eğer(?) Âlây kuvvetlenirse Karahamza yolunun da 89. Âlâya tevdi' olunması münâsib olacağını arz eylerim.

30. Fırka Kumandanı
Ali Osmân

İkamet Mahalleri: Çatak'dan

Târih: 17/10/330

Vukuât:

89. Âlây Kumandanlığına

1. Düşman ordumuzun taarruzuna mukavemet edemeyerek ric'at ediyor.

2. Kıtaâtımız Sarıkamış'a girmiş ve Dokuzuncu Kolordu ile irtibât hâsıl olmuştur.

3. Siz Âlâyınızla Sarıkamış'dan Kars'a giden şoselerin seddine ve Karahamza'da bulunan Doksanikinci Âlây Sarıkamış'a sevk edilib orada kuvvetimiz kalmadığından Karahamza tarikiyle geçecek kıtaât ve mekârîlerimizin te'mîn-i selâmetlerine me'mûrsunuz. Bunun için her hâlde Yolgeçmez'de bir tabur bırakarak Karahamza ve Selimköy cihetlerinin zâbit keşif kolları ve sâbit postalarla keşf ve te'mîni ve diğer bir taburunuzla Sarıkamış'dan gelen yolların seddi ve bir taburunuzun da her iki tarafa muâvenet edebilecek bir mevkide müctemi' olarak elinizde ihtiyât olarak gönderilmesi ve geriden gelen perâkendelerin bu civârlarda durdurulmayarak serîan kıt'alarına iltihâk etdirilmesi matlûbdur.

Otuzuncu Fırka Kumandanı
Ali Osmân

İkamet Mahalleri: Çatak'dan

Târih: 17/10/330

Vukuât:

Onuncu Kolordu Kumandanlığına

1. Şimdi Karahamza'dan avdet eden Fırkamız ser-tabîbi ber vech-i âtî ma'lûmâtı veriyor.

Düşmanın bir bölük kadar süvârisi ile mikdârı gayr-i ma'lûm topcusunun Sarıkamış'dan Kars'a doğru ric'at etmekde iken bidâyeten vâki' olan mitralyöz ateşiyle süvârileri firâr etmiş ve ba'de düşman topcuları tarafından vâki' olan ateş üzerine piyâde ve topcumuz tarafından açılan ateşle düşman topcusu sükûn etmiştir. Bunun üzerine piyâdeler ilerlemeğe başlamışlar ve bu vaz'iyette iken ser-tabîb avdet etmiştir.

2. Mezkûr müsâdeme on ikide başlamış ve (sonra) iki buçuğa kadar devâm etmiştir.

3. Müsâdeme hitâmında piyâde kıtaâtımızın düşman mevziine yanaşık nizâmda gitdiğini gördüğünü ve düşman toplarının teslim olduğu şâyiasını işitdiğini dahi mûmâ-ileyh ifâde etmiştir.

4. Geriden gelen diğerk bir düşman kuvveti daha olduğı ve bunun müsâdemeyi duyar duymaz Sarıkamış cihetine döndüğü mesmûâta binâen beyân ediyor.

5. Bozat cihetinde görülen topcu Bozat ilerisinde iki def'a mevzi' alarak Sarıkamış'a ateş etdikden sonra dün harb olan Rum köyüne inib Sarıkamış istikametinde gözden gaib olmuştur. Piyâde ve süvâri keşif kolları gönderildi. Netîcesini alib arz edeceğim.

6. Seksendokuzuncu Âlâyı da ileriye sürüyorum ve Seksensekizinci Âlâyla irtibât te'sisini emr etdim.

Otuzuncu Fırka Kumandanı
Şemseddin

İkamet Mahalleri: Divnik'den

Târih: 17/10/330

Vukuât:

Kolordu Emri

1. Düşman Onbirinci Kolordu cebhesinden mütemâdiyen ric'at ediyor. Ve birçok esîr, top ve mitralyöz bırakıyor. Sarıkamış'da görülen düşman kuvveti bir süvâri âlâyı, bir tabur piyâde ve iki top kadardır. Bize karşı olan bu kuvvetden başka ayrıca Dokuzuncu Kolorduya karşı kuvvetli piyâde ve topcusu bulunuyor. Dün Karahamza'da düşmandan iki yüz elli kadar esîr ve lokomotif vagonlarıyla mükemmel bir tren alan Doksanikinci Âlây düşmanı tard ederek Novaselim İstasyonu'nu dahi tahrîb etmiştir.

2. Kolordu, Ordu ile berâber askere bir mikdâr istirahat ettirecek ve ba'de yine taarruza geçirmek üzere bugün ve yarın olduğı yerde durarak düşmanın vâki' olacak her dürlü taarruzâtını şiddetle def' edecektir.

3. 31'inci Fırka Kars ve Sarıkamış caddesinin şimâlinde (cadde hâric) bulunarak kısm-ı küllîsiyle Divik'de tecemmu' edecek ve ileri karakollarını Divik'in cenûbundaki yüksek sırtlara sürerek düşmanın taarruzuna karşı bu sırtları tahkîm ve müdâfaa edecektir.

Fırka Sarıkamış'ın garb ve şimâlinde mevzi' alan Dokuzuncu Kolordu ile irtibât hâsıl edeceği gibi Yağbasan'da zâbit kumandasında kuvvetli piyâde keşif kolları bulunduracak düşman keşif kollarının buradan ileriye geçmesine mâni' olacaktır ve Sarıkamış istikametini mütemâdiyen keşif edecektir.

Fırkanın dün Karahamza'da muhârebe eden Doksanikinci Âlâyı iki topla takviye ederek Karahamza'nın şimâlinde münâsib bir mevzi' tahkîm ve işgal ettirecek ve düşmanın bu cihetden taarruzunu şiddetle men' edecektir. Benliahmed ve Kars istikametinde kuvvetli keşif piyâde ve süvâri keşif kolları ile keşfiyyât yapacaktır.

4. Otuzuncu Fırka kısm-ı küllîsiyle Çatak'da olmak üzere Çatak...(?) mıntıkasında toplanarak bu hattın cenûbunda münâsib bir mevzî' keşf ve tahkîm ederek düşmanın Sarıkamış caddesinden ve bu hatdan ilerlemeğini şiddetle men' edecek ve kuvvetli süvâri keşif kollarıyla sâbit piyâde keşif kollarını Bozat'a kadar sürerek düşmanın keşif kollarıyla dahi buradan geçmesine mâni' olacaktır.

5. Dün gördüğüm kıtaât kuvvetlerinin ancak onda biri derecesinde kaldığından her hâlde fırka ve âlây kumandanlarının gayretiyle yolda düşmemesi lâzım gelen kıtaâtın şu iki gün içinde eski kuvvetlerine ırcâ' ile Oltu ve Penek gazileri gibi canlandırılması taleb ederim. Bunun için Başköy, Beyköy, Karakale, Acakale ve-l-hâsıl şu mıntıkada Allahuekber Dağı'nın berisinde fırkaların konakladığı ve geçdiği bi-l-umûm köylere zâbitler sevk edilerek perâkende efrâd fırka mıntikalarına getirilerek âlâylarına iltihâk etdirilecektir. Ben bugün ve yarın şu sâatlerde şu sıra ile teftiş edeceğim.

31'inci Fırka piyâde âlâylarıyla topcularını bugün ve yarın ba'de-z-zevâl sâat 3'den beşe kadar fırka kumandanları yapacağım bu teftişin kolay ve kısa olması için nasıl ve nerede olması lâzım geldiğini düşünerek bana bugün ba'de-z-zevâl sâat 2,5 kadar haber vereceklerdir ve birer kuvve-i umûmiyye göndereceklerdir. Âlâyları hey'ât-ı umûmiyyesiyle teftiş etmek isterim. Topcuların hafîf ceb-hâne kollarıyla berâber görmek isterim.

Fırka kumandanları şimdi hemen düşmanın taarruzuna karşı îcâb eden tedâbîri ittihâz ve ileri karakolları te'sîs ederek tertibâtlarını bâ-rapor bildirecekler ondan sonra diğer husûsâtı tanzîm edeceklerdir. Tanzîm edilecek husûsât arasında askerın sabah ve akşam etli sıcak yemek yedirilerek bolca doyurulmasını isterim.

Ben Divik'deki karârgâhdayım.

Hâşiye: Otuzikinci Fırkanın Topcu Taburu Otuzbirinci Fırkaya verilecektir.

Kolordu Kumandanı
Hâfız Hakkı

Târih: 17/10/330

Vukuât:

Otuzuncu Fırka Kumandanlığına

1. Düşmanın iki piyâde taburu 31'inci Fırkanın önünde ve ormanın arkasında duruyor.

2. Sağımızda bulunan Otuzbirinci Fırka düşman üzerine ilerlemektedir.

3. Süvâri, düşman süvârisi ile teması muhâfaza edecektir.

88. Âlây Kumandanı
Bahâeddin

İkamet Mahalleri: Çatak

Târih: 17/10/330

Vukuât:

Onuncu Kolordu Kumandanlığına

Piyâde keşif kolundan alınan raporda düşmanın süvâri ve topcudan mürekkeb bir kuvvetinin Kars istikametinden Sarıkamış'a gitdiği bildirilmiş ve tahkik-i mâdde için gönderilen süvâri keşif kolu evvelâ Çatak'dan Hasboğa giderek orada bugün alaturka sâat 11'de Kazakların köye gelerek tekâmîl köyün nüfûs ve zükûrunu ve köyde kalan birkaç perâkende efrâdı alıb Sarıkamış istikametine gittikleri ve kendi muvâsalatından birkaç dakika evvel geriye kalan on Kazak'ın da yine mezkûr istikamete gittiğini haber almış ve şoseyi ta'kîben Bozat köyüne yolun ayrıldığı noktaya kadar giderek orada mezkûr on Kazak süvârisini görerek kuvvetinin azlığından dolayı ileriye gitmeyib avdet eylediğini ifâde etmiştir. Her hâlde sol cenâhımız taht-ı emniyetde değildir. İleri sürdürmekte olduğunu arz ettiğim 89. Âlâyın Sarıkamış elimize geçinceye kadar Sarıkamış Kars yolunun seddine ve sol cenâhımızın setrine me'mûr edilmesi muvâfık olacaktır zann ederim. Bu bâbdaki irâde-yi kumandanîlerine muntazırım.

30. Fırka Kumandanı
Ali Osmân

İkamet Mahalleri: Sarıkamış Şimâl Sırtlarından

Târih: 20/10/330

Vukuât:

Otuzuncu Fırka Kumandanı Ali Osmân Beyefendi'ye

1. İn-şâ'-Allah yakında zât-ı âlîlerinin şifâ-pezîr olmasına kadar Fırkaya muvakkaten bakmaklığım Kolordu Kumandanlığı tarafından emr verilmiştir. Perâkendelerden toplanmış olan bir tabur, Divnik'de toplanan 88. Âlây, Çatak'da 89. Âlây ve dört cebel bataryası Fırkayı teşkil ediyor.

2. Fırkanın tekâmîl ağırlıkları, sıhhiyesi, ceb-hâne kolları ve sâir ağırlıkları şimdiden Divnik'e gönderilmesine emr verilmiştir. İşbu ağırlıkların oraya vusûlünde öteye beriye dağılmayarak muayyen mahallerde ictimâ' eylemelerine delâlet buyrulmasını ricâ ederim.

3. Diğer kıtaât akşama kadar şimdi bulundukları yerlerde kalacak ve bil'âhire verilecek emre göre hareket edeceklerdir.

4. Bendeniz de o vakte kadar Fırka Karârgâhının bulunduğu mahaldeyim.

Hâşiye: Çatak'daki ceb-hâne kolları ve ağırlıklarıyla Sıhhiye Bölüğünün dahi Divnik'e taraf-ı âlîlerinden celbi de müsterhamdır.

Otuzuncu Fırka Kumandan Vekîli
Erkân-ı Harb Binbaşı
Şemsî

İkamet Mahalleri: Başköy

Târih: 21/10/330

Vukuât:

Otuzuncu Fırka İdâre Reîsi Süleymân Kâmil Bey'e

1. Fırka Kumandan Vekîlinin yazdığı kâğıdı gönderiyorum, îcâbını icrâ' ediniz.

2. Hey'et-i sıhhiyye raporuyla altı mâh müddetle tebdîl-i havâyâ gideceğimden mümkün ise bana birkaç aylık gönderin. Kâmil Efendi'ye ale-l-hesâb üç lirâ vermişdim. Mehmed Efendi'den Hasankale'de bozuk olarak bir lirâ almışdım. Zât-ı âlînize de başlık parası olarak bunların hesâbını görürsünüz. Parayı bana bir zâbit ile çabuk yetiştirmelerini ricâ' ederim. Ben Erzurum'a gitmekde olan Alman Kaim-makamı Feldman Bey ile berâber gideceğim.

3. Arkadaşların cümlesine selâm ederim. Cenâb-ı Hakk'dan muvaffakiyyetler temennî ederim.

Ali Osmân

İkamet Mahalleri: Merkezden

Târih: 22/10/330

Vukuât:

Müfreze Kumandanlığına

Muhâfazasına me'mûr olduğumuz topcunun sağ cenâhında Doksanıncı Âlây ile bir mitralyöz bölüğü, sol cenâhda evvelâ Otuzuncu Cebel Topcusu sonra Doksanikinci Âlây bulunduğu ve ileri mevzi de keşf edilmekde olub netîce-i keşf bil'âhire arz edilecektir.

93. Âlây 3. Tabur Kumandanı
Yüzbaşı
Mahmud

Târih: 23/10/330

Vukuât:

1. Düşman bu sabah Divik'i zapt etmiştir.

2. Kolordu sağ cenâhında bulunan ihtiyâtını sol cenâhda toplayarak Divik'e taarruz edecektir. Bunun için Fırkanın ihtiyâtını teşkil eden İstihkâm Bölüğü ile Hilmî Bey Müfrezesinin ihtiyâtı sol cenâha gönderilmiştir.

3. Sâir kıtaât mekârleri yüklü ve efradı bir dakikada harekete hâzır bulunmak üzere toplu bulundurulacaktır.

4. Avcı hattında bulunan piyâde ve mevziinde bulunan topcu mevziinde sebât edecektir. Yalnız topları hemen yüklemek üzere efrâd ve hayvânâtı hâzır bulundurulacaktır.

Bu bâbda bir dakika te'hîr edilmemelidir.

30. Fırka Kumandanı
Şemseddin

İkamet Mahalleri: Sarıkamış'ın Şimâlinden

Târih: 22/10/330

Vukuât:

Otuzuncu Fırka Kumandanlığına

1. Top, tüfenk seslerinden düşmanın bugün Dokuzuncu Kolordu karşısında fenâ bir vaz'iyetd(e) olduğu ve hattâ 91. Âlây 92. Âlâyların yaptıkları taarruza karşı bile dayanamadığını gösteriyor.

2. Kolordu elindeki kuvvetleriyle Sarıkamış istikametinde düşmanın yanı gerisine kemâl-i şiddetle ilerliyor. Ber-vech-i âtî ilerliyor. 91 ve 92. Âlâylar Sarıkamış şimâli istikametinde taarruzda.

Otuzbirinci Fırka idâresinde 93. Âlây ve Otuzbirinci Fırkanın diğer perâkendeleri Sarıkamış caddesi boyunca kezâlik ilerliyor ve şimdi Yağbasan'ı geçiyor.

Ben 88. Âlây ve iki aded topla sağ cenâhdan ilerliyorum. Siz Çatak civârında ne kadar kuvvet varsanız bir dakika fevt etmeden yanınızdaki topcu ile berâber Yağbasan üzerine ilerleyiniz ve kuvvetli bir zâbit keşif koluyla Bozat'ı müdâfaa hâline koyarak tutdurunuz.

3. Ben Sarıkamış'ın tam şimâlindeki büyük orman kenârında bulunacağım. Her iki sâatde bir vaz'iyetinizden oraya haber göndermenizi isterim. Her hâlde bir dakika fevt etmeden Yağbasan üzerinden ilerleyerek Hasan ve Hakkı Bey koluna topcu ile yetişmeniz son derece mühimdir. Süvâri bölüğünüzle Sarıkamış şarkından Sarıkamış yoluna doğru keşif yaptınız zann ederim. Düşman oradan kaçıyor. Buradan çabuk haber beklerim.

Kolordu Kumandanı
Hâfız Hakkı

İkamet Mahalleri: Çermik'den

Târih: 23/10/330

Vukuât:

1. Düşman bugün ta'kîb etmedi. Fakat Başköy'de bulunan müfrezemizle muhârebe etdi. Bu gece bizi tâciz etmesi ve yarın ta'kîb etmesi ihtimâli vardır. Binâen aleyh bu gece pek ziyâde müteyakkız bu(lu)nulmalıdır.

90. Âlây Başköy'den gelen iki yolu muhâfaza etmek üzere ileri karakola me'mûrdur. 89. Âlây mezkûr ileri karakola icâbında hemen yardım etmek üzere dâimâ hâzır bulunacaktır.

Kızılkilise istikametinde Otuzbirinci Fırkadan bir takım gönderilecektir. Köyün garb-i şimâlî cebhesinin muhâfazası 88. Âlâya âiddir.

2. Bu gece be-heme-hâl efrâda sıcak yemek yedirilmelidir. Kolordu İdâre Riyâsetine mürâcaat olunarak et alınabilir. Erzâk-ı sâire köy dâhilinde tedârik olunabilir.

3. Otuzuncu Fırkanın tecemmu' mıntıkası derenin sağ tarafıdır.

4. Ben Fırka Karârgâhındayım.

Fırka Kumandanı
Şemsî

İkamet Mahalleri: Çermik'den

Târih: 23-24/10/330

Vukuât:

23-24 İçin Fırka Emri

1. Ordu yarın Bardız üzerine yürüyüşe devâm edecektir.

2. Dokuzuncu Kolorduya âid kıtaât sabah sâat 7'de Çermik Köprüsü civârından yürüyüşe başlayacaktır.

3. Otuzuncu Fırka kıtaâtı aynı sâatde bugün âlây kumandanlarına gösterdiğim ordugâhda ictimâ' ederek Dokuzuncu Kolorduyu ber-vech-i âtî ta'kîb edecektir.

a. 88. Âlây

b. 89. Âlây ve İstihkâm

c. 31'inci Fırka Piyâdesi

d. Umûm ordu topçu kıtaâtı

h. Umûm kıtaât-ı tahrîbiyye ağırlıkları

v. Düm-dâr kıtaâtı

Umûm Kolorduya mensûb büyük ağırlıklar sâat 5'de yürüyüşe başlayacak ve sâat 6.30'da be-heme-hâl arkası alınmış bulunacaktır.

İşbu ağırlıklar dahi kolordu ve fırkaların yürüyüş sırasıyla icrâ' edilecektir ve Fırkanın umûm ağırlıkları Yüzbaşı Nuri Efendi'nin emri altında bulunacaktır.

4. Fırka Sûvâri Bölüğü sabah sâat 6'da Çatak Deresi yoluna gelen ve Çermik'in şimâl-i şarkisinde bulunan sırtlar üzerinde hâzır bulunacak ve Fırka düm-dârı Doksanıncı Âlây Kumandanının emrine tâbi' bulunacaktır.

5. Otuzuncu ve Otuzbirinci Fırkalar ileri karakolları düm-dâr teşkîl edecek ve ancak bütün ordu yürüyüş kolunun nihâyeti Çermik, Bardız caddesi üzerinde gaib olduktan sonra mevkilerini terk edecekler ve Çermik'le civârındaki perâkendeleri ileri sürerek Bardız istikametinde yürüyeceklerdir. Lüzûm hiss olunursa düm-dâra topcu ve mitralyöz dahi ilhâk olunacaktır.

6. Keşf hidemâtı şu sûretle îfâ olunacaktır.

Kolordu Emir Zâbiti Mülâzım Hâmid Efendi Otuzuncu Fırka Sûvâri Bölüğünden on atlı ile Bardız, Norşin, Yeniköy istikametine giderek oradaki Otuzikinci Fırkanın sol cenâhından bir taarruz icrâsı nokta-yı nazarından arâziyi tedkîk edecek düşman ve yollar hakkında ma'lûmât verecektir.

Otuzbirinci Fırkadan Sûvâri Mülâzımı İbrâhim Efendi on atlı ile Çermik, Kızılkilise, Sarıkamış istikametine gidecektir.

Keşif kolları sabah sâat 7'de Çermik'den hareket edeceğinden Fırka Sûvâri Bölüğünden ayrılacak olan on atlı, sâat 6.45'de Kolordu Karârgâhı civârında Mülâzım Hâmid Efendi'ye teslîm edilmeli.

Ben Otuzuncu Fırkanın baş tarafında yürüyeceğim.

Fırka Kumandanı
Şemseddin

İkamet Mahalleri: Çermik'den

Târih: 23/10/331(0)

Vukuât:

90. Âlây Binbaşı Hilmî Efendi'ye

1. Sen bütün piyâde kuvvetinle Kolordunun ileri karakolunu teşkîl edeceksin.

2. Kızılkilise ve Başköy yolları ve sırtları üzerinde îcâb eden ileri karakol tertibâtını alınız ve tertibâtınızı bir kroki ile bize bildiriniz.

3. Düşman bugün Kolorduyu piyâde ateşiyle ta'kîb etmedi, yalnız Başköy istikametinden yürüyüş kollarını topcu ateşiyle döğdü.

4. Düşmanın taarruzu hâlinde emr alıncaya kadar mevzinizde sebât edeceksiniz ve hemen Kolorduya haber göndermelisiniz.

5. Muhâbere için Sûvâri Bölüğünden dört nefer gönderilmiştir.

6. Ben Çermik'deyim.

Hâşiye: Maiyyetinizdeki efrâdın hangi âlâylara mensûb olduğunu müş'ir pusulayı gönderiniz.

Otuzuncu Fırka Kumandanı
Şemseddin

İkamet Mahalleri: Bardız'dan

Târih: 24-25/10/330

Vukuât:

Kolordu Emri

1. Düşman bir iki tabur piyâde, iki bölük süvâri ve bir bataryasıyla Başköy'den Çermik'in garbına doğru gelmiştir. Bir tabur piyâde, bir makineli tüfenk ve bir topla Bardız'ın cenûbundaki Çakırbaba Dağları'nda bulunuyor.

2. Otuzikinci Fırka bugün düşmana taarruz ederek Yeniköy garbındaki düşman mevziini zabt etmiş ve Onbirinci Kolordu ile birleşmiştir.

3. Kolordu yarınistirâhat ederek perâkendelerini toplayıp kıtaâtını tanzim ve âtîdeki istikametleri tahkîm edecektir.

a. Otuzuncu Fırka Bardız Deresi'nin cenûbunda bugün Seksensekizinci Âlâyın işgal ettiği sırtlarla Çermik'den Bardız Deresi'nin cenûbundan gelen yol ve Yeniköy'den doğruca Bardız'a gelen yolu sedd edecek vechle mevâzi keşf ederek tahkîm edecektir.

b. Otuzbirinci Fırka Bardız Deresi'nin şimâlinden Bardız'a ve Bardız'ın arkasına gelen yolları kapayacak vechle mevâzi keşf ederek tahkîm edecektir. Bu tahkîmât yarın sabah başlayarak öğleye kadar bitmeli ve mevzide birer âlây piyâde, birer makineli tüfenk bölüğü ve birer batarya hâzır bulunmalıdır.

c. Fırkalara verilen sedd ve tahkîm mıntıkası aynı zamânda ileri karakol mıntıkasıdır. Otuzuncu Fırka Kızılkilise, Sarıkamış ve Yeniköy istikametlerini süvâri ve piyâde keşif kollarıyla keşf etdireceği gibi Otuzbirinci Fırka da Çermik ve Geraşkan, Zakim istikametlerini keşf etdirecek ve ayrıca Yukarı Hamas toplu karakol üzerinden Otuzikinci Fırka ile irtibât hâsıl edecektir.

3. Fırkalar yarın askerine sabah ve akşam bol etli sıcak yemek yedirecek ve bi-z-zât fırka kumandanları bu işi ehemmiyyetle ta'kîb ederek bana askerin iyice doyurulduğuna dâir resmen haber vereceklerdir.

4. Yarın doktorlar bi-z-zât âlây kumandanlarının nezâreti altında bi-l-umûm efrâdı muâyene ederek bi-l-hâssa askerin ayaklarını güzelce tedâvi edecekler. Ağır hasta olanlar Oltu Hasta-hânesine gönderilecektir.

5. Ben sabah sâat sekizde Otuzbirinci Fırkanın Bardız Deresi'nin şimâlindeki mevziini gezeceğim. Buraya me'mûr olan âlây batarya kumandanlarıyla fırka kumandanı o sâatde karârgâhıma gelsinler.

6. Telgraf Bölüğü benim karârgâhımla Otuz ve Otuzbirinci Fırkaların tahkîm edecek mevâziini sabah sâat 7'den i'tibâren telefonla rabt edecektir.

Kolordu Kumandanı
Hâfız Hakkı

İkamet Mahalleri: Bardız'dan

Târih: 25/10/330

Vukuât:

Onuncu Kolordu Kumandanlığına

Çermik'den hareket ettiğimiz gün için kıtaâta verilen yürüyüş emrinde topcu piyâdeyi ta'kîb edecek idi. Esnâ-yi hareketde Otuzikinci Topcu Âlâyı piyâdeyi ta'kîb etdi ise de Otuzuncu Topcu Âlâyını bulamadım.

Bardız'a geldikten sonra Âlây Kumandanı Abdullah Bey'i gördüm. Emrin adem-i icrâsı esbâbı suâl olundukda (iki topun hilâf-ı emr olarak sâat beşde ya'nî vakt-i hareketden iki sâat evvel hareket ederek Bardız'ı bile ileri geçdiğini ve kendisi de mezkûr iki topu geri aldirmek üzere ileri gitdiğini) ifâde etdi. Bununla berâber mezkûr âlâyın bakıyye kalan diğer dört topu da piyâdeyi ta'kîb etmiyordu. Daha ileri gitmiş idi. Binâen aleyh icâb edenler hakkında muâmele-i lâzıme îfâ buyrulmak üzere arz ve takdîm olunur.

Fırka Kumandan Vekîli
Şemseddin

İkamet Mahalleri: Bardız'dan

Târih: 25/10/330

Vukuât:

Şimdi 89. Âlây ile Otuzuncu Topcu Âlâyından bir batarya ve 89. Âlây mitralyözü Büyük Çillihoros üzerinden Otuzikinci Fırkanın istikametinde işidilen tüfenk ve top seslerine doğru gidecektir.

2. Eğer bu müfreze Otuzikinci Fırkanın yardıma ihtiyâcı olduğunu görürse hemen himâyesine girecektir ve mezkûr Fırka yardım istemezse bu gece Çillihoros Dağı'nı elinde bulunduracak askerini arkadaki ormanda râhat ettirecektir.

3. Yarın in-şâ'-Allah Kolordu İd ve istikametine ilerleyecektir.

4. Müfreze Binbaşı Ziyâ Bey kumandasına tâbî olacak ve bataryanın vürûdunu beklemeyerek hemen hareket edecek ve batarya arkadan yetişir.

Şu kadar ki bataryayı himâye için geride otuz kişilik bir müfreze bırakılmalıdır.

5. Şimdi 89. Âlâyın bulunduğu 90. Âlâydaki bir takım gönderilecek ve 89. Âlây mevziini tutacaktır.

6. Bu bâbdaki raporlar Bardız'da bana gönderilecektir.

7. Hamas istikametine gönderilen 89. Âlây üç posta 90. Âlây tarafından değiştirilecektir.

Fırka Kumandanı
Şemseddin

İkamet Mahalleri: Bardız'dan

Târih: 25/10/330

Vukuât:

Bardız Mevki' Kumandanlığına

1. Bardız cenûbundaki sırtlarda bulunan Seksensekizinci Âlâyla telefon muhâberesi te'mîn edilemediği cihetle vaz'iyete dâir ma'lûmât alınamıyor. Kurbiyyet hasebiyle mezkûr âlâyın vaz'iyeti hakkında Fırkaya ma'lûmât i'tâsı.

2. 88. Âlây nezdinde olup Hamas'da Otuzuncu Fırkaya iltihâk etmek üzere yola çıktığı Âlây Kumandanlığı tarafından bildirilen iki top ve iki makineli tüfenk henüz buraya gelmemiştir. Bunlar hakkında oraca ma'lûmât varsa lütfen iş'ârı.

3. Âlâydaki bir kuvve-i umûme istihsâliyle telefonla tebliğ buyrulması.

30. Fırka Kumandanı
Şemseddin

İkamet Mahalleri: Bardız'dan

Târih: 25-26/10/330

Vukuât:

Otuzuncu Fırka Kumandanlığına

Bugünkü kuvve-i umûmiyyenizi alarak yarım sâate kadar bana geliniz.

Sol Cenâh İleri ve Onuncu
Kolordu Kumandanı
Hâfız Hakkı

İkamet Mahalleri: Bardız'dan

Târih: 25-26/10/330

Vukuât:

Otuzuncu Fırka Kumandanlığına

Dokuzuncu Kolorduya âid olub Fırkanıza ilhâk edilen iki cebel topunun şimdi mezkûr Kolordudan Binbaşı Abdullah Bey'e teslîm ediniz. Şâyed bu toplar başka bir mahalle gönderilmiş ise bunların yerine Fırkanıza âid olanlardan diğer ikisinin verilmesi.

Hâfız Hakkı

Mülâhazât:

Bardız'dan
25-26/10/330
Cum'a Sâat 11.30

30. Fırka Kumandanlığı

Yürüyüş Emri

1. Düşman bugün iki tabur piyâde, bir cebel bataryası ve iki süvâri bölüğü ile Zakim'e gelmiş, bugün bir âlây piyâde ve bir batarya ile Çermik üzerinden gelerek Vartanek köyünü işgal etmiş, dün 32. Fırka Yeniköy garb sırtlarından süngü hücumuyla tard ettiği düşman bugün Çilhoros, Gürpınar Karakolu arasında mukabil taarruza geçmek istemiş ise de kanlı bir sûrette tard edilmiştir.

2. Ordû-yi Hümâyûn Rumya'yı zabt etmiş ve Savuşbulak cihetinden düşman kıtaâtını kâmil mahv edecek küllîyyetli esîr almıştır. Batum cihetinden taarruz etmek isteyen düşman kıtaâtı tard olunarak ...(?) içerisine tıkmıştır. On gün evvel Ardahan'ı zabt eden askerlerimiz oradaki düşmanı sararak kıtaâtını ta'kîb ediyor.

3. 11. Kolordu Mecingerd Kötek hattında 32. Fırka karakolu ve Gürpınar karakol hattındadır. Yarın Kosor'dan 2000 piyâde bir kuvvetle Kaim-makam Vâsıf Bey'in Bardız'a hareket edeceğini bildiriyor. Onuncu Kolordu (Bardız Müfrezesi ve Yayla kuvveti hâric) bu gece ber-vech-i âtî yürüyüş yaparak Norşin – Hamas hattında ictimâ' edecekdir.

a. 31. Fırka da sâat 2'de tecemmu' mahallinden hareket ederek Norşin'e gidecektir.

b. 30. Fırka sâat 2.45'de ictimâ' mahallinde toplanacak ve sâat 3'de Aşağı Hamas'a hareket edecek.

90. Âlây

30. Âlây Topcu

32. Âlây Topcu 3. Tabur

İstihkâm Bölüğü

Süvâri

Sıhhiyye Bölüğü

6(4). 89. Âlây Çilhoros'da emri aldığı anda bir ileri karakol bölüğü terk ederek mevcûd bütün kuvvetiyle (topcu dâhil) Aşağı Hamas'a hareket edecektir. 88. Âlây ve iki makineli tüfenk mevzie giren iki top ile berâber bulunduğu yerde kalacak diğer iki makineli tüfenk ile mevzie girib topcu sâat 12'de bulunduğu yerden hareket edecek ve Bardız'da Fırkanın tecemmu' mahallinde sâat 2.45 isbât-ı vücûd edecektir.

5. Bardız Yaylası'nda kalacak olan 88. Âlây iki makineli tüfenk ve iki top Kızılkilise'den ve Bardız'dan yolları setr ve te'mîn edecek ve kemâ-fi-s-sâbık 30. Fırka emrine tâbi' bulunacaktır. Çilhoros'da bulunan ileri karakol bölüğü 88. Âlây ile irtibât peydâ edecektir ve îcâbında yek-dîğerine muâvenet edecektir.

6. Bardız Müfrezesi, 92. Âlây, iki top, iki makineli tüfenk ve Dokuzuncu Kolordunun piyâde, topcu ve makineli tüfenk ve istihkâm askerinden mürekkebirdir.

7. 88. Âlây Bardız üzerinden Aşağı Hamas'a telefonla kesb-i irtibât edecektir. Bu husûs için Telgraf Bölüğüne emr verilmiştir.

8. Süvâri (Çilhoros Dağı dâhil) Bardız Deresi arasını keşf etdirecektir ve işbu keşif kolları sabah sâat 7'de yola çıkarılmış bulunacaktır. Norşin – Çilhoros Dağı (hâric) 31. Fırka tarafından keşf etdirilecektir. Bundan başka Süvâri Bölüğü Kızılkilise ve ...kilise(?) istikametlerini dahi keşf edecektir.

9. Ben 90. Âlâyın baş tarafında gideceğim.

Hâşiyeye: Büyük ağırlıklar Fırkayı ta'kîben Aşağı Hamas'a gidecektir.

30. Fırka Kumandan Vekîli

Binbaşı

Şemseddin

İkamet Mahalleri: Çilhoros Dağı'nın Şimâl Eteğinden

Târih: 25-(2)6/10/330

Vukuât:

Otuzuncu Fırka Kumandanlığına

1. Emr-i âlîlerine imtisâlen 89. Âlây ile iki makineli tüfenk, iki grub, iki şinayderden müteşekkil bir bataryadan mürekkekb müfrezemiz Çilhoros Dağı'na doğru hareket etdi. Dağa muvâsalatda gecenin zulmeti hasebiyle

pek çok taharriyyât icrâ' edildi ise de yol bulunamadı. Bi-z-zarûr dağın eteğinde ormanlık civârında geceyi geçirmeğe karâr verildiği ve ale-s-seher hareket olunacağı ma'rûzdur.

89. Âlây Kumandan Vekîli
Binbaşı
Mehmed Ziyâ

İkamet Mahalleri: Hepik

Târih: 26/10/330

Vukuât:

Sol Cenâh Kumandanlığına

Arkadaşlar!

Hemen bir ay oluyor ki içinizde bulunarak günlerce devâm eden muhârebelerde nasıl düşmana saldırdığınızı gördüm. Havânın, yerin, düşmanın gösterdiği mukavemetleri her yoksuzluğa bakmayarak kırdınız. Düşmanı ana toprağından sürüb götürdünüz, düşmandan yerler aldınız. Bu uğurda sarf ettiğiniz emekler hiçbir vakit gaib olmayacaktır. Bundan dolayı sizi pad-şâhımız başda olduğu hâlde bütün millet tebşîr ediyor. Ben yine İstanbul'a dönüyorum. İn-şâ'-Allah büyük büyük muvaffakiyyetler kazanarak düşmanı bir daha baş kaldıramayacak derecede kahr eder ve şehîdlerimizin rûhunu şâd edersiniz, sizi Allah'ın birliğine emânet ederim.

Başkumandan Vekîli
Enver

Târih: 26/10/330

Vukuât:

Gayet müsta'celdir.

Onuncu Kolordu Kumandanlığına

1. Düşmanın bir piyâde taburu iki sâat evvel bir taburu da şimdi Kızılkilise yolundan ilerleyerek üç bin metreye kadar yanaşmıştır. Bir bölük süvârisi de mevcûddur. Karşımızda bulunan eski mevzideki düşman mevzilerine girdi ve Kızılkilise'den ilerleyen iki tabur piyâdesi taarruza başlıyor. Âlâyın mevcûdu 150 neferden ibâretidir. Müdâfaa etmek üzere müdâfaa mevzilerine girmiştir. Ateş başladı, mitralyöz yokdur. Bir top vardır. Hatt ve hareketimizin irâde buyurulması ma'rûzdur.

88. Âlây Kumandanı
Binbaşı
Nûreddin Temel

İkamet Mahalleri: Hamas'dan

Târih: 26/10/330

Vukuât:

Kolordu Kumandanlığına

1. 88. Âlâydaki iki makineli tüfenk yüzbaşısı şimdi geldi. Kızılkilise'den âlây mıntikasına doğru gelen düşman piyâde taburu âlâya teveccüh etmediğini,

2. Bizim taraftan top atıldığını ondan sonra da mitralyöz ile ateş etmek istenilmiş ise de tüfeklerin hiçbirisinin işlemediğini,

3. Binâen aleyh Âlây Kumandanının emriyle tüfekler ta'mîr edilmek üzere Fırkaya gönderildiğini ve cebhe üzerinde başka bir hâdise olmadığını ifâde ediyor.

4. Tüfekleri iki sâate kadar tüfekci ustasına ta'mîr edilirse hemen bu gece mevzie iâde edeceğim.

5. Şu hâlde el-yevm Fırkada 89. Âlâyda iki makineli tüfenk vardır ve 88. Âlâydaki dört, 89. Âlây Topcu olub 90. Âlâya verilen iki makineli tüfenk amelden sâkıttır.

Fırka Kumandanı
Şemseddin

İkamet Mahalleri: Kızılkilise'nin Cenûb Sırtlarından

Târih: 26/10/330

Vukuât:

Otuzuncu Fırka Kumandanlığına

1. 88. Âlây mıntikasına ilerleyen düşman kuvveti bir taburdan fazladır.

2. Mitralyöz endâht etmediğinden geri gönderilmiştir.

3. 88. Âlâyın kuvveti azdır.

Süvâri 19. Âlây Mülâzım-ı Evvel
Abdülkadir

İkamet Mahalleri: Aşağı Hamas

Târih: 26/10/330

Vukuât:

Otuzuncu Fırka Kumandanlığına

1. Fırkanın dokuz kânûn-ı evvel top ve tüfenk mevcûduyla bugünkü tüfenk ve top mevcûdu arasındaki fark nedir.

2. Bu fark eden tüfekler, toplar nerelerde ve neden dolayı kalmıştır.

3. Sağ kalan efrâddan nâmına muharrer tüfeği gayb edenler kimlerdir ve haklarında ne muâmele yapılmıştır.

4. Sarıkamış'da Ordu emriyle tahrîb edilen on iki sahrâ topundan başka toplarını gayb etmiş sağ zâbit ve efrâd var mıdır, isimleri nedir ve neden dolayı toplarını gayb etmişlerdir.

5. Bu suâllerimin ilk kabataslak cevâbını 28 Kânûn-ı evvel akşamına kadar ve kat'î netâyici 2 Kânûn-ı sâniye kadar beklerim.

Sol Cenâh Ordusu ve Kolordu Kumandanı
Mîr-livâ
Hâfız Hakkı

İkamet Mahalleri: Aşağı Hamas

Târih: 26/10/330

Vukuât:

Otuzuncu Fırka Kumandanlığına

1. Şimdi Çilhoros karyesi üzerinden düşman mevziine doğru cesûr ve kroki yapabilir bir zâbit kumandasında bir keşif kolu sevk ediniz. Düşmanın mevziini ve kuvveti ile bu mevzie taarruz için müsâid yol ve istikametleri keşf etdiriniz ve akşama netîceyi bildiriniz.

2. Yine şimdi Bardız'dan gelen caddenin hudûd karakolumuz yanındaki dönek noktasına bir posta ikame ediniz. Bu posta cadde ile Oltu'ya sarkması muhtemel olan perâkendeleri buraya çevirsin. Toplu olarak süngülü muhâfızla bana getirsin.

3. Aşağı Hamas'da ne kadar perâkende topladınız ve ne yaptınız.

Kolordu Kumandanı
Hâfız Hakkı

İkamet Mahalleri: Aşağı Hamas'dan

Târih: 26/10/330

Vukuât:

1. Başkumandanlıktan aldığım emr üzerine Otuz ve Otuzbirinci Fırkalarla Bardız Müfrezesinin emr-i kumandasını Kaim-makam Kırşen Bey'e terk ediyorum. Otuzikinci Fırka Onuncu Kolordu ile müttehiden çalışmakla berâber doğrudan doğruya benim emrim altında kalacaktır. Ben bu gece Çatak, Ahkâr üzerinden ordu karârgâhı olan Hopik'e gidiyorum.

2. Düşmanın vaz'iyetine ve ordumuzun hâline göre size karşı şu ta'lîmat-ı umûmiyyeyi veriyorum.

a. Kumandam altındaki kıtaâtın en mühim vazîfesi düşman ordusunun Otuzikinci Fırka ve Onbirinci Kolorduya taarruzu hâlinde seyirci kalmamalıdır. Bunun için böyle bir hâl vukuunda Otuz ve Otuzbirinci Firkalar Yayla ve Bardız'daki kuvvetleri hâric olmak üzere kısm-ı küllîleriyle Otuzikinci Fırka istikametine ilerleyerek düşmana taarruz ederler.

b. Otuzikinci Fırkanın bir kuvvete ihtiyâcı olduğunu her ne zamân Otuzbirinci Fırka görürse kendiliğinden yardım etmeğe mecbûrdur.

c. Düşmanın bi-l-hâssa Bardız Yaylası istikametinde kuvve-i külliyesiyle ilerleyerek Bardız Oltu yolunu doğrudan doğruya ele geçirmek istemesi muhtemeldir. Böyle bir vaz'iyet karşısında Yayla Müfrezesi şiddetle sebât ederek Otuzuncu Fırka kendiliğinden Aşağı Hamas – Bardız ve Yayla kuvvetlerini kumandasına alarak pek metîn olan 88. Âlây mevziinde en fâik düşmana karşı şiddetle müdâfaa etmelidir.

3. Tabîî harbin muhtelif eşkâli karşısında doğrudan doğruya en doğru kararı bulma her kumandanın vazîfesi olup her hâlde Onuncu Kolordunun vazîfesi Bardız'ı elde bulundurmakla berâber dâimâ Onbirinci Kolordu ve Otuzikinci Fırka istikametinde taarruz edecek düşmanın yanına doğru hücum etmek olduğu unutulmamalıdır.

4. Askerin iâşe ve istirâhatiçün emr edilen tedâbîr bir ân evvel yaptırılıp asker bir ân evvel doyurulub istirâhat etdirilmelidir. Dün dahi emr ettiğim gibi artık perâkendeler kaçak add olunub idâm edilmelidir.

Ve ev tahrîb edenler ve yağma-gerlik edenler hemen mahallinde vurulmalıdır.

Muvaffakiyyet Allah'dandır. Dâimâ bize muzafferriyyetler bahş eden Cenâb-ı Hakk'ın bundan sonra da muzafferriyyetler bahş edeceğine emînim. Cümledenizi Cenab-ı Hakk'ın birliğine ısmarladım.

Sol Cenâh Ordusu Kumandanı
Mîr-livâ
Hâfız Hakkı

Mülâhazât:

Losnik'den
26/10/330

Otuzuncu Topcu Âlây Kumandanlığına

Mâh-ı hâlin yirmi altıncı günü bâ-emr-i kumandanî Dokuzuncu Kolordu Müretteb Taburuna takımımla ilhâk edilmişdim. Mevzi' işgal olduğu sırada Zakim Yaylası'nda bir düşman livâsının ordugâhda bir âlây kadar kuvvetinin de Zakim'in cenûb sırtlarından ordugâha indikleri ve diğer bir üç taburluk kuvvetinin de Zakim'in garb sırtları arasına girmeğe çalıştığı ve bundan başka bir mantelli obüs bataryasının cebhesi Bardız olmak üzere henüz mevzie girdiği ve diğer bir bataryasının bâlâda arz edilen üç piyâde taburuyla Zakim'in garb sırtları arasına girmekde olduğu görülmüşdü. Bunun üzerine

elde sağlam kalan bir topla açılmış ve düşman her cihete dağılarak topcu üzerine ateş çevrilmiş bu sırada efrâd top başından püskürdümüşdür. Mevzii bulunamayan diğer düşman topcusunun ateşi tamâmen üzerimize alınmış ve piyâdenin serbest iş görmesi te'mîn edilmişse de o sıra elde bulunan tek topumuza bir tam isâbet gelerek bir zâbitimizi fenâ' hâlde üç neferi de hafîf sûretde mecrûh olmuş ve akşama yakın mevziden müfreze kumandanının emriyle çekilerek Losnik'de gecelemiştir.

Topcu 30. Âlây
Müretteb Takım Kumandanı
Mülâzım-ı sâni
Emîn

Losnik Yaylası'ndaki muhârebeye iştirâk eden iki cebel topunun zâbitinden alınan rapor aynen takdîm kılındı. 27/10/30

30. Âlây K. Vekîli
Binbaşı
Abdullah Fevzî

İkamet Mahalleri: Hamas'dan

Târih: 26-27/10/330

Vukuât:

Onuncu Kolordu Kumandanlığına

1. Kızılkilise'den 88. Âlâyın cebhesine gelen düşmanın bir taburdan fazla olduğu o tarafda bulunan zâbit keşif kolundan alınan rapordan anlaşılmıştır. 88. Âlâyın oradaki kuvveti takrîben iki yüz neferle iki topdur. Makineli tüfekler işlemediğinden dolayı buraya gelmiştir.

2. Mezkûr âlâyla düşmana mukavemet etmek pek müşkildir. Bununla beraber 88. Âlây birkaç günlerden beri o soğuk mevzide yorgun düşmüştür. Binâen aleyh mevcûdu dört yüzü mütecâviz Doksanıncı Âlâyı sabah sâat altıda yola çıkarıb 88. Âlâyı değiştirmek istiyorum.

Fakat bu âlây yolda iken başka bir tarafa muâvenet etmek iktizâ ederse ancak Seksendokuzuncu Âlâyla mümkün olabilir. Kolorduca bir mahzûr yoksa hemen emri verilmek üzere iş'âr buyurulması.

30. Fırka Kumandanı
Şemseddin

Mülâhazât:

İleri Mevziden
27/10/30

Fırka Kumandanlığına

1. Düşman topcusu Çermik - Bardız yolunun solundaki (şimâl) sırtlarda mevzi' aldı ve ateşe başladı.

2. Görekşan düşman tarafından işgal edilmiştir.

92. Âlây K. Vekîli
Binbaşı
M. Rızâ

İkamet Mahalleri: Aşağı Hamas

Târih: 26-27/10/330

Vukuât:

Ordu Emri

1. Zakim ve Losnek üzerinden Bardız şark ve şimâl sırtlarındaki mevzilerimize bugün ba'de-z-zevâl dört beş tabur piyâde ve iki topdan mürekkeb bir düşman müfrezesi taarruz etmiştir. Kaim-makam Vâsıf Bey'in kuvvetli müfrezesi yarın Bardız civârında bize iltihâk edecektir.

2. Sol Cenâh Ordusu Bardız'ın hemen garbindaki sırtları işgal etmek üzere ber-vech-i âtî yürüyüşe başlayacaktır.

a. Otuzuncu Fırka sâat 3'de Aşağı Hamas köyünden yürüyecek,

b. Otuzbirinci Fırka sâat 3.30'da Norşin ve Yukarı Hamas köylerinden iki kol ile yürüyüşe başlayarak Aşağı Hamas Bardız istikametine gidecektir. Bu Fırka Yukarı Hamas'dan kuvvetli bir bölükle bir cebel topu Çilhoros istikametindeki sırtlara sürerek Kolordunun yanını te'mîn edecektir. Müfrezeye cesûr, gayûr bir zâbitin ta'yîn edilmesi şarttır.

3. Otuzbirinci Fırka büyük ağırlıklarını hareketden evvel Norşin üzerinden Çatak'a gönderecektir. Otuzuncu Fırka Aşağı Hamas – Kiliseköy üzerinden kezâlik büyük ağırlıklarını Çatak'a sevk edecektir.

Bu fırkalar kumandanları kendilerine mensûb olmasalar dahi tesâdüf edecekleri veyâ bildikleri perâkende mekâre ve ağırlık gibi kolları Çatak istikametine sevk etmek için ittihâz-ı tedâbîr ederler. Fırkalar ağırlıkların önünde köyden Çatak'ı bilen kılavuz vereceklerdir. Ve umûm ağırlıklardan mes'ûl bir kumandan ta'yîn ederek Çatak'da emr intizâr eyleyeceklerdir.

4. Bardız Müfrezesi Kolordunun mürûruna kadar Bardız'ın düşman eline geçmemesini te'mîn edecek ve şâyed gece düşman girmiş ise hemen garb sırtlarını elde bulunduracaktır.

5. Ordunun hayâtına taalluk eden bu mühim hareketde korkaklık ve kayıdsızlık gösterenler hakkında i'dâm cezâsının tatbîki muhakkaktır. Herkesin bu husûsda kendi mâ-dûnuna öldürmesini müsâade ediyorum.

Sol Cenâh Ordusu Kumandan Vekîli
Kaim-makam
Kirşin

İkamet Mahalleri: Aşağı Hamas

Târih: 26-27/10/330

Vukuât:

Otuzuncu Fırka Kumandanlığına

1. Bardız Yaylası'ndaki düşmanın iki tabur piyâde imdâd alarak bugün oradaki mevzimize taarruza başladığı haber alındı.

2. Hemen oraya bir âlây piyâde ve bir cebel topuyla hareket ederek ve mitralyöz tüfeği berâber alarak mezkûr yayladaki âlâyı takviye ediniz.

3. Fırkanız İstihkâm Bölüğünü mevziin tahkîminde kullanmak üzere berâber alınız.

4. Burada kalacak Fırka aksâminin kumandasını Doksanıncı Âlây Kumandanına tevdi' ediniz ve yarın sabah ilk raporunuzu gönderiniz.

Kolordu Kumandan Vekîli
Kaim-makam

Mülâhazât:

Bardız Şark Sırtlarından
27/10/330
11.30 Evvel

92. Âlây Kumandanlığına

1. Düşmanın bir tabur kadar piyâdesiyle iki bölük süvârisi karşımızdadır.

2. Bir kısım düşman sol cenâhımıza giriyorsa da uzak olduğundan kuvveti keşf ve tahmîn edilemiyor. Fakat piyâde ve süvâriden ve topcudan mürekkeb olduğu anlaşılıyor.

3. On kadar süvârisinin sol cenâhımızdan sağa doğru gitdiğini gördüm.

4. Tahmînen iki bölük piyâde iki cebel kuvvetiyle Bardız'in şimâline ve tahmînen Göreşkan karyesiyle ...(?) köyü arasında duruyor.

5. Düşmanın karşımızdaki dereye top indirmekde olduğu anlaşılıyor.

92. Âlây 1. Tabur 1. Bölük Yüzbaşı
A. Nûrî

Görölmüşdür.

92. Âlây Kumandan Vekîli
Binbaşı
M. Rızâ

30. Fırka Kumandanlığı(ın)a takdîm.

28. Fırka Kumandan Vekîli
Binbaşı
Abdullah

30. Fırka Kumandanlığı(ın)a

1. Düşmanın dünki iki taburundan başka bugün dahi Kızılkilise istikametinden takrîben bir tabur kadar piyâdesi otuz atlısı görülmüşdür. İşbu düşman birerle kolda sağ cenâha doğru ilerlemiş ise de şimdilik takrîben beş kilometre mesâfede durduğu görülmüşdür. Süvârileri Kızılkilise'ye nazaran cebheden keşf etmek istemişlerse de şimdilik takrîben piyâde keşif kolumuz tarafından püskürdölmüşdür. Kızılkilise'ye civâr komlarda ordugâhı bulunduğu hânelerden çıkan dumandan anlaşılıyor.

2. 90. Âlâydán 150 mevcûdlu bir taburla âlâyımız takviye edildiği ve makineli tüfenk takımımız da münâsib mevzie dâhil olduğu,

3. İki günden beri mevzide bulunan âlâyımız efrâdı açıdır. Me'mûr gönderilmiştir. İâşeleri husûsuna müsâade buyurulması ma'rûzdur.

88. Âlây K.
Binbaşı
Nûreddin Temel

İkamet Mahalleri: Bardız'dan

Târih: 27/10/330

Vukuât:

Nûsuk Müfrezesinin 26/10/330'daki Vukuât-ı Harbiyyesi

Müfreme yüz kırk beş mevcûdlu müretteb tabur, yüz on mevcûdlu istihkâm bölüğü, bir aded makineli tüfenk, iki aded topdan mürekkeb idi. Sâat 4 evvelde müfreme Bardız'dan Nûsuk istikametine hareket etdi. Sâat 12 evvelde Nûsuk Yaylası'nın cenûb sırtlarında müsâdemeye başladı. Müsâdemenin bidâyetinde düşman bir kısım kuvvetiyle geri çekildi. Bir âlây kadar bir kuvveti Çermik köyünün cenûbundaki dereye yukarı gitdi. Bir bataryası da topcumuzun açdığı ateşden dolayı toplarını mevzide terk ederek geri çekildi. Ve sâat 1.10'da sonrada bir avcı hattı sol cenâh ilerisindeki dereден sırta çıkarak ateş açdı. Sâat 1.30'da düşman sol cenâhımızdan sarkmaya başladı. Aynı zamânda sol cenâh ilerisinden iki topu ve bir makineli tüfeği ateş açdı. Piyâdesi sıçramalarla ilerlemeğe başladı. Sâat 2 (dakika) 40'da iki top da sağ cenâhdan ateş açdı. Bu esnâda toplarımızdan birisi bozularak bir tek top kaldı. Sâat 2.50'de topcusu sağdan, soldan şiddetle ateş etmekle berâber sol cenâhını takviye ederek sol cenâh ilerisindeki dere içerisinden iki tabur kadar piyâdesi sol cenâhdan taarruza geçerek hatt-ı ric'atımız üzerine ilerlemeğe başladı. Sâat 3'de bir mermi elimizde bulunan topa isâbet ederek hem topu tahrîb ve hem de topcu zâbiti

ile top neferlerini mecrûh etdi. Müfreze topcusuz kaldı. Sâat 3.20 sonra makineli tüfek de bozularak ateş hattından geri çekildi.

Bu esnâda düşmanın bir bölük kadar piyâdesi Örtülü'den sol cenâh ilerisindeki dereye doğru indi ve Çermik köyünün cenûbundaki dereden çekilen düşmanın geri dönerek Örtülü istikametinde uzanan dereyi ta'kîben ilerledi. Bu esnâda sol cenâhda bulunan Mülâzım Hakkı Efendi'nin verdiği bir haberde düşman ziyâdesiyle sol cenâhdan takarrüb etdi. Bunun üzerine elde kalan iki manga ihtiyâtı derhâl mezkûr cenâha sevk etdim ve mevzilerini muhâfaza ve son derece sebât etmelerini emr etdim. Aynı zamânda sağdan, soldan, cebheden ateş yiyorduk. Bu esnâda sâat 4.20 geçiyordu. Bu vaz'iyet sâat 5.30 kadar devâm etdi. Bundan sonra karanlık tamâmiyle basdığından ateş hâliyle tarafeynden kesildi. Bu anda ma'lûm olan düşmanın kuvvetine karşı sebât her hâlde esâreti intâc edeceği muhakkak görüldüğünden bi-z-zarûr emniyyet tertîbâtıyla Nûsuk karyesine çekilmek emr olundu. Köye gelindikde emniyyet tertîbâtı alınarak keyfiyyet bâ-rapor arz olundu. Bu muhârebede 72 mecrûh, 24 şehîd, 34 gaib ve bir mekârî neferiyle berâber gaib olduğu ma'rûzdur.

Müretteb Tabur Kumandanı
Binbaşı
Veli

Mülâhazât:

İşbu rapor Yirmisekizinci Fırka Kumandanlığından havâleten vürûd etmiştir.

İkamet Mahalleri: Bardız'dan

Târih: 27/10/330

Vukuât:

Otuzuncu Fırka Kumandanlığına

1. Gerek Bardız Yaylası ve gerekse 92. Âlây cebhesi hakkında ma'lûmât edindim. Düşmanın hiçbir taarruzu yoktur.

2. Siz 92. Âlây ve Dokuzuncu Kolordu Müfrezesini de kumandanıza alarak Bardız'ı müdâfaa edecek ve bi-z-zât Bardız'da eski kolordu karârgâhında bulunacaksınız. Muvakkaten temdîd edilmiş olan Bardız - Aşağı Hamas telefon muhâberesini te'mîn için hatt boyuna hemen postalar gönderiniz. Ben de zaten Telgraf Bölüğüne bu bâbda emr verdim.

3. Muhtelif grublar kumandanlarına o sûretle icrâ-yi nüfûz ediniz ki düşman ateşi altında ölmeden kurtulanlar kendilerinin mutlaka kurşuna dizileceklerine kani' olsunlar ve kendi maiyyet zâbitlerine de aynı hissi telkin etsinler.

4. Muhârebe hattını terk eden ümerâ ve zâbitân ve efrâdı bilâ-muhâkeme hemen kurşuna dizdi(ri)niz. Maiyyetini eli altında bulundurmayan zâbitler kendileri hatt-ı harbde sebât etseler bile aynı cezâyâ çarpdırınız.

5. Oltu caddesi istikametini ve Örtülü taraflarını keşf ettiriniz. Bi-l-hâssa Örtülü'nün düşman elinde olup olmadığını anlayınız. Örtülü ve Kop istikametine uzak keşif kolu göndererek bugün bize iltihâkı muhtemel olan Vâsıf Bey Müfrezesiyle irtibât hâsıl ediniz. Bu müfrezenin muvâsalatında doğruca Aşağı Hamas'a gönderiniz. Zaten ayrıca emri hâvî iki sâî bu istikametlere çıkarılmışdır. Eğer Örtülü taraflarında muhârebe sesleri duyarsanız bu mutlaka Vâsıf Bey Müfrezesidir. Derhâl imdâdına gidiniz.

6. Köyde kuvvetli ihtiyâtınız bulunsun.

7. Mevâzii sık sık geziniz ve erkân-ı harbinize teftiş ettiriniz. Mütemâdiyen telefonla yaylad(a) 92. Âlâyâ icrâ-yi nûfûz ediniz.

8. Yayladaki 88. Âlâyı şimdi mevcûduna mûsâvî bir kuvvetle tebdîl ediniz. Âlây mütecemmian gelsin mekteb yanında kesb-i intizâm eylesin.

9. Bütün mevzileri gezdikden sonra umûmî vaz'iyet ve fikriniz hakkında mufassal raporu akşamdan evvel beklerim.

10. Ben Aşağı Hamas'dayım.

Sol Cenâh Ordusu Kumandanı Vekîli
Kaim-makam
Kirşin

Mülâhazât:

Bardız'dan
27/10/330

90. Âlây Kumandanlığına

1. 88. Âlâyın Doksanıncı Âlâyla tebdîli emr-i kumandanî iktizâsındandır. Binâen aleyh şimdi âlâyınızın burada kalan efrâdıyla 88. Âlâyın işgal ettiği mevâzii işgal ediniz. Seksensekizinci Âlây akşam karanlığında Bardız'a avdet etsin.

2. 90. Âlâydaki makineli tüfenk dahi âlâyla berâber mevzie girecek 88. Âlâydaki tüfengin birisi âlâyla berâber köye iâde edilecektir.

3. Bardız'dan doğrudan doğruya Yeniköy'e giden yol üzerinde ve el-yevm 88. Âlâyın işgal ettiği mevziin sağ tarafına 88. Âlâydan bir küçük karakol çıkarılacaktır.

4. İşbu âlâyların tebdîl-i mevziini müteâkıb bana ma'lûmât verilecektir.

30. Fırka K. Vekîli
Binbaşı
Şemseddin

30. Fırka Kumandanlığı(ın)a

1. 88. Âlâyın mevzii tebdîl edilerek lâzım gelen tertîbât alınmıştır.
2. Âlây efrâdına iki gündenberi un ve ekmek olarak hiçbir şey verilmemiştir.
3. Ağırıklarda bulunan kuvvetlerin sür'at-i mümkinine ile celbi husûsuna müsâade buyurulması ma'rûzdur.

90. Âlây K. Vekîli
Binbaşı
Hilmî

30. Fırka Kumandanlığı(ın)a

Buradan erzâk tedârik ve irsâli kabil değildir. Hemen şimdi sūvârileri Çatak'a gönderiniz. O civârdaki köylere sabahdan evvel yetsinler ve şedîd bir tekâlif-i harbiyyeye tâbî' tutsunlar, hayvânlarıyla da erzâk getirsinler.

Sol Cenâh Ordusu 10. Kolordu K. Vekîli
Kaim-makam
Kırşın

İkamet Mahalleri: Bardız'dan

Târih: 27-28/10/330

Vukuât:

Fırka Emr-i Yevmîsi

1. Dokuzuncu Kolordu kıtaâtı, 92. Âlây Yirmisekizinci Fırka Kumandan Vekîli Binbaşı Abdullah Bey kumandası altında bulunacaktır.
2. Bil-umûm zâbitân kendi kıt'alarını teftiş edecekler, tahrîb edilmiş top ve tüfenk var ise mümkün olduğu kadar ta'mîrâta başlayacaktır. Ve zâbitân kendi kıt'alarının yerlerini be-heme-hâl öğrenecektir. Silâh başında zâbit ve efrâdın toplanıp toplanmadığı ancak bu sûretle bulunabilir.
3. Kıtaât her gün muntazaman bir kuvve-i umûmiyye vereceği evvelce bir birkaç defa yazıldı ise de ba'zı kıtaâtdan gelmiyor.
4. Bir kıt'aya mensûb olan efrâd o kıt'anın yürüyüş kolunda mutlak gitmelidir(ir).

5. Yirmisekizinci Fırka Kumandanı aynı zamânda Bardız Merkez Kumandanı olduğundan mûmâ-ileyhin bu husûsda vereceği emrler derhâl ifâ edilmelidir.

6. Köy dâhilindeki cenâzeler be-heme-hâl defn edilmeli ve köyün inzibâtı binbaşı-i mûmâ-ileyh tarafından te'mîn edilmeli.

7. Ağırlıkların celbi için Kolordu Kumandanlığına yazdım. Henüz cevâb gelmedi.

8. Kıtaâtta ne kadar fazla eşyâ, esliha ve ceb-hâne var ise Erzurum'a gönderilmek üzere Binbaşı Abdullah Bey'e teslîm edilecektir.

9. Fırka iâşesiçün tahsîs edilen köylerden erzâk, yiyecek var ise hemen celb edilmelidir.

10. Makineli tüfeği zâyî' eden efrâd hemen piyâde tüfeğiyle teslîh edilerek kendi âlâylarına iltihâk edilmelidir.

11. Zâbitân dâimâ elinde toplu bir kıt'a bulundurmalı ve hatt-ı harbdan geri kaçanlar bilâ-suâl üzerine ateş edilmeli, zâbitândan hatt-ı harbdan kaçanlar ve-yâhûd kendisi kaçmayı da efrâdını kaçıranlar bilâ-muhâkeme en şiddetli cezâ ile tecziye edileceklerdir.

Mülâhazât:

27-28/10/30 gece Hamas kordonu cihetinden ateş sesleri işitilmeğe başladı. Kolordudan Oltu caddesi ve Losnik istikametine bir bölük gönderilmesi emr olundu. Losnik Boğazı'na 89. Âlây (...) Taburdan iki bölük bırakılmışdı. Bu taburun Üçüncü Bölüğü gönderildiği gibi ale-s-sabah hareket etmek üzere de 89. Âlâya hazırlık emri verildi. Ale-s-sabah 28/10/30 6.15 evvelde 92. Âlây, 90. Âlây Bardız Yaylası cebhesinden de ateş sesleri işitilmeğe başladı. 92. Âlây cebhesinde düşman hayliden hayliye ilerledi ise de muvaffak olamayarak ve birçok mecrûh bırakarak 8.40 evvelde tekrâr geri çekilmeğe mecbûr kaldı. Bu esnâda 89. Âlây Losnik cebhesinde de muhârebe şiddetle devâm ediyordu. Bu istikamete bir süvâri zâbit keşif kolu gönderilmekle berâber Fırka Karârgâhı da 89. Âlây cihetine gitmek için hazırlanıyordu. Aradan çok geçmedi gönderilen süvâri zâbit keşif kolu avdet etdi. Bardız - Hamas dere yolundan gitmek mümkün olmadığını 89. Âlây kıtaâtının Bardız Deresi'nin cenûbundaki sırtlara çekildiklerini muhârebenin şiddetle devâm ettiğini bildirdi. Karârgâh derhâl o tarafa hareket etdi ve aynı zamânda şu emri aldı.

28/10/330

9.30 Evvel Telefon

30. Fırka Kumandanlığına

Sağ cenâh kıtaâtınıza lâzım gelen evâmiri verdikten sonra sol cenâhın ehemmiyetine mebnî bi-z-zât getiriniz. Hemen oraya gidiniz ve gönderdiğiniz yeni ihtiyâtın düşmanın en tehlikeli hareketine karşı hüsn-i

isti'mâlini muhakkak sûretde mevziin elde bulunmasını te'mîn ediniz. Oradan haberlerinize muntazırım.

Sol Cenâh Ordusu Kumandanı Vekîli
Kirşin

Bardız - Hamas dağ yolunu tazyîke başladı ise de piyâde ve mitralyöz ateşine ma'rûz kalarak Çillihoros Dağı'na doğru yükseklerden Hamas cihetine dolanmağa mecbûriyyet hâsıl oldu. O esnâda elde 88. Âlây yüz elli mevcûdlu ve Birinci ve Dördüncü İstihkâm Bölüklerinden mürekkeb elli altmış kişilik bir istihkâm bölüğü ve cebel takımı var idi. Seksensekizinci Âlâya 89. Âlâyın sağ cenâhından düşmana taarruz emri verildi. Bu esnâda düşman Losnik Deresi'ne bir sahrâ topu getirdi. Çilhoros Dağı'na ve geçide doğru ateşe başladı. Elimizde topcu cebel takımına Çilhoros'un şimâl yamaçlarında bir mevâzi' aldirmek istenilmiş ise de 89. Âlâyın vaz'iyeti pek emîn görölmediğinden bundan sarf-ı nazar edilerek topların da Hamas'a indirilmesi nasîh edildi.

İkamet Mahalleri: Norşin'in Bir Kilometre Garbından

Târih: 28/10/330

Vukuât:

Kolordu Emri

1. Onuncu Kolordu bu gece ber-vech-i âtî vaz'iyette toplanarak geceleyecektir.

b. Otuzuncu Fırka ve ona merbût kıtaât Dokuzuncu Kolordu kıtaâtı, 92. Âlây Norşin'de toplanacaktır.

c. Otuzbirinci Fırka taht-ı emrindeki topları şimdiden Norşin'in bir kilometre kadar garbındaki sırtlara (Norşin – Çatak – yolu) sevk ile (Norşin - Bardız) Norşin – Dölgâh yollarını ateş altında bulunduracak vechle yerleşdirerek ve Aşağı Hamas'daki piyâde âlâyıyla Aşağı Hamas civârında himâye mevzii alarak Otuzuncu Fırkanın çekilmesini te'mîn edecek ve bu Fırkanın taht-ı emrine tevdi' edilen Tavuskerd Taburu ve o taburları berâber sevk edilen perâkende efrâd (Norşin'e ilerlemektedir) Yukarı Hamas'daki âlâyı takviye ederek Otuzuncu Fırkanın Çatak'a çekilmesini himâye ve te'mîn edecektir. İşbu himâye vezâifini ikmâl ettikten sonra Otuzbirinci Fırka taht-ı emrindeki iki âlâyıyla Norşin'e çekilecektir.

k. Otuzikinci Fırka Yukarı Hamas'da Otuzbirinci Fırkanın bulunduracağı müfrezenin himâyesiyle bu gece Yukarı Hamas'a çekilerek oradaki Otuzbirinci Fırka Müfrezesiyle berâber geceleyecektir.

h. Kolordu süvâri ve istihkâm bölükleriyle Fırka sıhhiyye bölükleri (Otuzikinci Fırka Sıhhiyye Bölüğü müstesnâ) Çatak'da geceleyecektir.

2. Kolordunun işbu emr netîcesinde alacağı vaz'iyet şudur.

Otuzuncu Fırka Norşin - Aşağı Hamas yoluyla Norşin Kiliseli yolları arasındaki sırtları şimâle karşı;

Otuzbirinci Fırka Norşin - Yukarı Hamas arasındaki sırtları şarka ve kısmen şimâle karşı müdâfaa edecek sûretde tertîbât ittihâz etmiş olacaklardır.

Otuzikinci Fırka Karârgâhı Yukarı Hamas, Otuz ve Otuzbir Karârgâhı Norşin'de bulunacaktır.

Yirmidokuzuncu Fırka 29/10/330 günü Çatak'a gelerek Kolordu emrine âmâde kalacaktır.

3. Büyük ağırlıklar, hasta ve yaralı efrâd sûret-i kat'iyyede bu gece Çatak'a kadar olsun sevk edilecektir.

4. Kolordu Telgraf Bölüğü Norşin - Çatak hattını ikmâl edecek ve hattın işlemesi inkıtâa uğramamak için emîn tedbîrler ittihâz edecektir.

5. Keşif Hattı

Otuzuncu Fırka Dölgâh, Kızıldağ istikametlerine karşı

Otuzbirinci Fırka Bardız - Aşağı Hamas - Dölgâh (hâric) istikametlerine karşı Yukarı Hamas'da geceleyecek olan Çilhoros Gürpınar karakol istikametlerine karşı keşfiyyât icrâ' etdireceklerdir.

6. Kolordu Karârgâhı geceyi Çatak'da geçirecektir.

Kolordu Kumandanı
Yusuf İzzet

Hâşiye: Fırkalar muhârebe raporlarını emr edilen vaz'iiyeti aldıktan sonra derhâl Kolorduya göndereceklerdir. Fırka kumandanları birer süvâri (zâbiti)? emr almak üzere bu gece Kolordu Karârgâhına göndereceklerdir.

İkamet Mahalleri: Çatak'dan

Târih: 28/10/330

Vukuât:

Otuzuncu Fırka Kumandanlığına

Fırkanın idâresi için âlâyılara ikişer çuval peksimed, üçer çuval un, dörder çuval arpa iâşe me'mûrlarına teslim edilmiş ve bunların üzerlerine de 19. Âlây (Süvari)den Mustafa Onbaşı me'mûr edilerek Bardız'a müteveccihen hareket etdirilmiştir. Topcu Âlâyına mensûb iâşe me'mûrları burada olmadığından erzâk verilememiştir.

Civâr kurâya iâşe me'mûrları i'zâm kılınmış, erzâk vürûdunda verilecektir.

Mülâhazât:

Bardız'dan
27-28/10/30

30. Fırka Kumandanlığına

Kaleboğazı muhârebesinden i'tibâren şühedâ ve mecrûhînin silâh ve techîzât-ı sâireleri yanlarında olduğu hâlde terk edildikleri ma'lûm-ı âlîleridir. Gerek esliha ve ceb-hâne ve gerek eşyâ-yı sâire-i mübremenin toplatdırılarak depo etdirilmesi için geriden menzil nokta kumandanlarıyla kıtaât-ı sâirenin icrâ-yi fa'âliyyet etmiş olmaları agleb-i ihtimâl ise de birçok şühedâ ve mecrûhîn ve ma'lûlîn ile dolu oldukları hâlde düşmana terk edilen mevâkide ve ez-cümle kendi gözümle gördüğüm Çatak ve Divnik karyelerinde binlerle eslihanın ve on bin misli ceb-hânenin yed-i a'dâya kalmış olacağı şübhesizdir. Bugün ziyâretine gitmek istediğim Bardız Câmiinde havlîde karlar altında kalmış olan birçok tüfenkleri yine kendi gözümle gördüm. İhtimâl ki taharriyyât icrâ' edilirse hâneler derûnunda da birçok silâh, ceb-hâne ve sâire bulunacaktır.

Görüş mesâbesinde olan bu tüfenkleri alıp berâberce taşımak ve taşıtırmak için vesâit-i nakliyyeye mâlik olmadığımızdan bu hizmeti ifâya muktedir değilim. Bu ve bu gibi şühedâ, yaralı ve ma'lûlînın melce ve mürâcaat-gâhları olan mevâkide kimbilir daha ne kadar esliha ve ceb-hâne terk edilecektir. Bundan dolayı Ordu-yi hümâyûnun kuvvet-i harbiyyesi tenâkus edeceği cümlece müsellemdir. Bu hâle nihâyet verdirilmek ve teşebbüsât-ı lâzime icrâ' kılınmak üzere bu husûsda lâzım gelecek muâvenet ve müzâheret-i aliyyelerinin ...(?) buyurulması kemâl-i ...(?) arz ve istirhâm olunur.

89. Âlây Kuma(ndan) Vekîli
Binbaşı
Mehmed Ziyâ

Bardız
27-28/10/330

30. Fırka Kumandanlığına

Dünki Losnik harbinde takım alındığı sıra Mülâzım Hamza Efendi'nin takımının bir topunun beşik tesbît somununu top çavuşu gayb ettiğiinden topun muattal kaldığı, mezkûr çavuş tecziye edilecekse de mecr(û)h düşdüğü ve bu topun tel ve sâire ile de ta'miri gayr-ı mümkün bulunduğu bölüğü kumandanlığı ve kamacı vâsıtasıyla muâyene netâyicinden anlaşıldığı ma'rûzdur.

30. Âlây Topcu Kumandan Vekîli
Binbaşı
Abdullah Fevzi

10. K. Kumandanlığına

1. 88. Âlây karşısında bulunan düşman evvelce mevcûd olan iki topdan başka bugün dahi beş cebel topu getirmiş ve kendi sağ cenâhına ta'biye etmiş olduğu oradaki topcu zâbitinin ifâdesinden anlaşılmıştır. 92. Âlây karşısında takrîben bir tabur piyâde ile iki topdan ibâretdir. Bardız'ın şimâl cihetinde ve Losnik köyü civârında bir bölük süvârisinin görüldüğü keşif zâbitinin raporundan anlaşılmıştır.

2. Dün Dokuzuncu Kolordu Müfrezesiyle muhârebe eden kuvvetin takrîben iki tabur piyâde ve sekiz top olduğu anlaşıyor. Fakat mezkûr düşmanın daha şimâlden ve şarkdan garba doğru takrîben iki piyâde âlâyının hareket ettiği muhtelif raporlar meâlinden anlaşıyor. Şu hâle nazaran Dokuzuncu Kolordu Müfrezesiyle (150) nefer muhârebe eden kuvvet bir cânib-dâr olsa gerek. Bundan başka bugün sâat 12 (gündüz)de bir bölük süvâri, bir batarya top, ufak bir piyâde müfrezesinin Zakim'den Losnik'e doğru hareket ettiğini Kızılkilise istikametine gönderilen süvâri keşif kolu bildiriyor.

3. Bu gece Fırka ile berâber Aşağı Hamas'dan hareket etdim. 89. Âlâyı iki makineli tüfenk ve iki topla Losnik istikametine doğru gitdim. Yolda Dokuzuncu Kolordunun bozulmuş olan müfrezesini Bardız'a doğru gelmekte gördüm. Bu müfrezenin kuvve-i ma'neviyyesi gayet bozuk ve kendileri bir iki günden beri aç oldukları anlaşıldı. Bu müfrezeyi istirahat etmek meh-mâ-emken yemek yedirmek üzere Bardız'a gönderdim. 89. Âlây ile berâber Losnik karyesine kadar gitdim. Dokuzuncu Kolordu Müfrezesi tarafından tutulan yaylanın mezkûr karyeden daha bir iki sâat kadar uzak olduğu anlaşıldı. Binâen aleyh oraya konacak müfreze müstakillen hareket etmeğe mecbûr kalacak ve îcâbında kendisinden başka bir istifâde bulunamayacağından binâen aleyh mezkûr âlâyın daha geride bir boğazın mahrecinde Aşağı Hamas Karakolunun takrîben üç kilometre mesâfesinde meh-mâ-emken müdâfaaya sâlih bir mevzide ileri karakollarını te'sîs etdim. Fazla kalan kuvvetini ihtiyâtım olmak üzere Bardız'a celb etdim.

4. Düşmanın mezkûr iki âlâyının Oltu yolu üzerine gitmiş olması ihtimâline mebnî hemen o istikamete bir süvâri keşif kolu gönderdim. Fakat elde daha ziyâde süvâri bulunmadığından Aşağı Hamas'dan caddesi ta'kîben Oltu'ya giden yolu keşif etdirilmesi için 31'inci Fırka Kumandanlığı(ın) yazdım. Bil'âhire alınan emr-i âlîleri üzerine bir süvâri keşif kolu da Kop - Örtülü üzerine gönderildi. Bu keşif kolundan hiçbir ma'lûmât alınamadı.

5. Her hâlde sol cenâhımızda bulunan düşmanın oldukça kuvvetli olduğu anlaşıyor. Bu kuvvet Oltu yolu üzerine düşerse Kolorduya yan ve geriden büyük bir te'sîr icrâ' eder. Bardız Müfrezesinin gerisini tamâmen alır. Binâen aleyh sol cenâhımıza karşı gayet kuvvetli bulunmaklığımız îcâb eder.

İmkân bulunamadığı takdirde Kolordunun Onbirinci Kolordu ile birleşmesi lâzım geleceğini arz ederim.

6. Kıtaât bugün üç koldan idâreleri te'mîn edilmezse bi-t-tab' bunlardan muhârebe de beklenmez. Bununla berâber yevmiye vefeyât, hasta-gân ve mecrûhînin yerini dolduracak hiçbir nefer gelmiyor. Kuvvet günden güne fazla mikdârda tenâkus ediyor. Her hâlde buna bir çâre düşünmek lâzım geleceğini ordunun selâmeti nâmına arz ederim.

30. Fırka Kumandan Vekîli
Erkân-ı Harb Binbaşı
Şemseddin

Tarz-ı tebliğ:

Telefonla Hamas'a yazdırılmışdır.

27-28/10/30 gece Hamas Karakolu cihetinden Oltu caddesi istikametinden ateş sesi gelmesi üzerine buraya bir bölük gönderilmesi Kolordudan emr olundu. Fırka ancak Losnik Boğazı'ndaki iki bölüklü taburu bir bölükle takviye etdi ve Oltu caddesine karşı Otuzbirinci Fırkadan bir kuvvet gönderilmesini lüzûmu Kolorduya arz edildi.

Cevâben âfideki emr geldi.

Aşağı Hamas
27-28/10/30
Sâat 4.45 (Evvel)

Bir âlây buradan Çilhoros'a sevk edilmiş, Fırkanın diğer âlâyı da Bardız'da olduğundan ihtiyât olarak elde yalnız bir âlây kalmıyor. Bu kuvvetden şimdi bir bölük karakola sevk olunuyor. Binâen aleyh buradan sol cenâhımıza başka bir muâvenet kabil değildir. Vaz'iyet-i umûmiyyenize nazaran bu muâveneti Bardız'daki ihtiyâtlarınızdan siz yapabilirsiniz. Sabah kuvve-i umûmiyyenizle buna dâir raporunuzu beklerim. 31'inciden karakola gönderilen bölük Bardız - Hamas yolunun karakoldan geçtiği mahalli te'mîn edecek sûretde ileri sürülecektir. Losnik Müfrezesine bu bölükle irtibâtta bulunmasını emr ediniz ve bu müfrezeye sebât için şedîd emr veriniz.

Telefonla gelmiştir.

Sol Cenâh Kumandan Vekîli
Kaim-makam
Kirşen

Bardız Yaylası'ndan
28/10/330
Sâat 8.25 Evvel

İleri Mevzi'

1. Dörder çift bâr-gîr koşulu altı dâne sahrâ topu sol cenâhımızdaki Kızılkilise istikametinden solumuzdaki dereye doğru şimdi öğleden evvel sâat sekizde geçtikleri Topcu Kumandanlığı ifâdesinden anlaşıldı.

2. Sağ cenâhımızda Seksensekiz'den bir küçük karakol bulunması emri îcâbından iken bulunmayıp yalnız Mülâzım Eşref Efendi kumandasında üç nefer Birinci Tabur zâbitânının yanında bulunmaktadır.

3. Sağ cenâh karşımızdaki düşman mevkillerini tahkîm etmekde ve sağ cenâhımızdaki boğazdan da piyâdesini birer ikişer ilerletmekde olub Birinci Bölük Kumandanlığından alınan rapor üzerine ma'rûzdur.

90. Âlây İleri Mevzi Kumandanı
Binbaşı İsmâil

Takdîm.

90. Âlây K. Vekîli
Binbaşı Hilmi

Bardız'dan
28/10/31(0)
9.30 (Evvel)

Fırka Emri

1. 92. Âlây karşısında bulunan düşmanın telefât ile geriye püskürtülmüş ve ateşle ta'kîb edilmekte bulunmuştur. 89. Âlây cebhesinde olan düşman ile Doksanıncı Âlây cebhesinde olan düşmanın taarruzları ilerlemiyor.

2. 90. Âlây 92. Âlây mevzilerinde son dereceye kadar sebât edeceklerdir.

Oltu'dan çekilen İstihkâm Bölüğü bugün buraya gelecektir.

3. İhtiyât kuvvetini teşkîl eden 88. Âlây ile istihkâm bölükleri ve Dokuzuncu Kolordu topları her ân harekete müheyyâ bulunmak üzere hâzır bulunacaklardır.

4. 89. Âlây karşısında bulunan düşmanı be-heme-hâl tevkif edecek ve nazar-ı dikkatini dâimâ sağ cenâha atf edeceklerdir.

5. Oltu yoluna bir süvâri keşif kolu gönderilmiştir.

6. Ağırıkları mümkün olduğu kadar erzâk ile berâber Hamas'a celb etmek üzere süvâri zâbitini gönderdim. Akşama kadar efrâd için meh-mâ-emken sıcak yemek tedârik edilmelidir.

7. Ben Seksendokuzuncu Âlâyâ doğru gidiyorum.

30. Fırka Kumandan Vekîli
Şemseddin

İkamet Mahalleri: Hamas'ın Cenûb-i şarkî Sırtlarından

Târih: 28/10/330

Vukuât:

Onuncu Kolordu Kumandanlığına

1. 89. Âlây hakkındaki raporu sabahleyin arz etmişdim. Binâen aleyh bu ciheti en tehlikeli buldum. Elimde bulunan yüz elli neferlik 88. Âlây ile 70 neferlik istihkâm müfrezesiyle hemen sol cenâha doğru çıktım. 88. Âlây el-yevm 89. Âlâyın bulunduğu sırtın sağ tarafını tutmasını emr etdim. Dokuzuncu Kolordunun ihtiyâtda kalan iki topu 88. Âlâyın gerisinde ta'biye etmek istedim ise de orada münâsib mevzi' bulunmadı. Binâen aleyh Aşağı Hamas'ın içinden geçerek 89. Âlâyın mevziinin gerisinde bir mevzi' alınmasını emr etdim.

2. İstihkâm Bölüğü 88. Âlâyın gerisinde Çilhoros Dağı'nın şimâl eteklerinde bir mevzi' tutmasını emr etdim.

3. 90. Âlây ve 92. Âlây ile mevzilerinde son dereceye kadar sebât etmelerini emr etdim ise de şimdi yaylada bulunan 90. Âlâydan aldığım rapor aynen takdîm edilmiştir.

Elde hiç ihtiyât kuvveti yoktur. Maa-mâ-fih biraz da sebât etmesini emr etdim. Fakat ahvâl pek vahîmdir. Yaylada bulunan 90. Âlây çekilirse 92. Âlâyın çekilmesine imkân kalmayacaktır.

4. Ben 92. Âlâyın şimdiden ve 90. Âlâyın da ondan sonra Bardız'ın garb sırtlarına çekilmesi taraf-dârıyım. Bu bâbdaki emrinize muntazırım.

Emrinize imtisâlen sol cenâh vaz'iyetimizi bi-z-zât görmek üzere Hamas'ın cenûb-i şarkîsindeki yollardan dolaşarak 89. Âlâyın gerisine gitmek istiyorum.

Fırka Kumandan Vekîli
Şemseddin

İkamet Mahalleri: Yayladan

Târih: 28/10/330

Vukuât:

Mühim ve Müsta'celdir.

Otuzuncu Fırka Kumandanlığına

88. Âlây tarafından burada terk olunacak küçük karakol müfrezesi üç neferle bir zâbit terk eylediklerinden şimdi bir takımın oraya âcilen

gönderilmesi ve sağ cenâhımızdan düşman kıtaâtının ilerlemekte olduğu keşfiyyât netîcesinden anlaşıldığı ma'rûzdur.

90. Âlây Kumandan Vekîli
Binbaşî Hilmî

İkamet Mahalleri: Bardız'dan

Târih: 28/10/330

Vukuât:

Otuzuncu Fırka Kumandanlığına

1. Düşman piyâde ve makineli tüfenk ve topcusu ile Losnik Boğazı'na doğru ilerlemektedir. Sağ cenâhımıza doğru da uzamaktadır.

89. Âlây Kumandan Vekîli
Binbaşî Ziyâ

İkamet Mahalleri: Bardız'dan

Târih: 28/10/330

Vukuât:

Onuncu Kolordu Kumandanlığına

1. Norşin'in karşısındaki kuvvetden şimdi alınan raporda düşmanın piyâde ve makineli tüfenk ve topcusu Norşin'in boğazına doğru ilerlemekte olduğu ve sağ cenâhlarına doğru uzamakda bulunduğu bildirilmektedir.

2. 89. Âlây iki mitralyöz kâmilten şimdi Norşin'in istikametine sevk edildi. Üç de top gönderildi.

Fırka Kumandanı
Şemsî

İkamet Mahalleri: Hamas'ın Şark-ı Şimâlî Sırtlarından

Târih: 28/10/330

Vukuât:

Otuzuncu Fırka Kumandanlığına

1. Hamas ve Bardız'a doğru ilerlemeği niyet eden düşman boğaz karşısındaki yeni tutmuş olduğumuz mevziden icrâ' edilen ateşe karşı mukavemet edemeyerek yavaş yavaş geriye ve boğazın tarafındaki sırtlara çekilmeğe başladı.

2. Elimdeki kuvvet Birinci Taburdan bir bölük ile Kaleboğazı Taburunun nisfı, bir makineli tüfenk ve bir de topdan ibârettdir.

89. Âlây Kumandan Vekîli
Binbaşı
Ziyâ

İkamet Mahalleri: İleri Mevziden

Târih: 28/10/330

Vukuât:

Bardız Müfrezesi Kumandanlığına

1. Vaz'iyet hakkındaki müşâhedâtımın keşif kollarının raporlarını emir-berle takdîm etdim. Telefonla dahi arz-ı ma'lûmât etmişdim. Şimdi süvâri gelerek ma'lûmât talep etdi.

2. Düşman sabah sâat 6.30'da müfrezemizin sol cenâhına doğru şiddetli ateş açdı. Az zamân sonra ilerlemeğe başladı. Sis kesîf bulunduğundan ne bizden, ne de düşman tarafından top ateşine henüz başlanılmadı. Cebhemiz emîn ise de topcumuza i'timâdım yokdur. Zaten dün akşam mitralyöz ve topcu mevzilerini şarapnel ile döğdü. Mezkûr mevâzii keşf ettiği anlaşılıyor.

3. Sol cenâhımızın uzağından tüfenk ateşi işidiliyor.

4. Henüz düşman tarafından cebhemize karşı bir hareket yapılmadığına nazaran solumuzdaki hâkim mevâzii almak niyetinde bulunduğu anlaşılıyor.

5. Sol cenâhımızda ve bizden oldukça uzak bulunan yüksek kayalık tepeye yüz mevcûdlu bir bölük çıkardım.

6. Kıtaâta ihtiyât olarak ceb-hâne gönderilmesi için emr buyurulması ma'rûzdur.

92. Âlây Kumandan Vekîli
Binbaşı

Mülâhazât:

Müretteb Taburla makineli tüfek ihtiyâten 92. Âlâya iltihak etmek üzere yola çıkarıldığı der-kenârıyla işbu rapor Binbaşı Abdullah Bey tarafından vürûd etmiştir.

İkamet Mahalleri: Norşin'den

Târih: 28-29/10/330

Vukuât:

Fırka Emri

1. Bu gece Kolordu ber-vech-i âtî vaz'iyette bulunacaktır.

90. Âlây Norşin - Aşağı Hamas yolunda

88. Âlây Norşin - Kiliseli yolu üzerinde ileri karakollarını te'sis edecek, işbu ileri karakollar dâimâ müteyakkız bulunmak için zâbit keşif kolları muâyene etdirilmelidir.

Her iki âlâyın ileri karakolları birbiriyle mutlaka temasda bulunmalı.

2. Otuzbirinci Fırkanın ileri karakolları Norşin – Hamas yolunun sağından bed'an ile Yukarı Hamas yoluna kadar olan kısımdadır.

90. Âlây mezkûr Fırka ile kesb-i irtibât etmelidir.

88. Âlây ihtiyât olmak üzere Norşin köyünde bulunacaktır. Fakat her dakika düşmanın taarruz etmesi ihtimâline mebnî dâimâ müteyakkız bulunacak ve icâbında bir iki dakika zarfında hazırlanmalı.

3. Büyük ağırlıklar be-heme-hâl bu gecedен cenâha gönderilmelidir.

4. Başka bir emr verilmediği hâlde umûm kıtaât gece ikide 88. Âlây 89. Âlâyın silâh çatmış olduğu yerde ictimâ' edecektir.

5. İleri karakollar emr alıncaya kadar kendi mevzilerinde kalacaktır.

6. Topcular şimdiden Kolordu Topcu Kumandanı Fikri Bey'in gösterdiği yerde mevzi' alacaktır.

7. Süvâri ale-s-seher Norşin – Dölgâh – Kızıldaş istikametlerini keşf edecektir.

8. Ben Norşin'deyim.

Fırka Kumandanı
Şemseddin

İkamet Mahalleri: Aşağı Hamas'ın Garbındaki Sırtan

Târih: 28/10/330

Vukuât:

Otuzuncu Fırka Kumandanı Şemseddin Bey'e

1. Düşmanın zaîf kıtaâtı Oltu caddesine sarmak isteyerek Aşağı Hamas'a doğru ilerlemek teşebbüs(ün)dedir. Bir süvâri âlâyı daha solumuza yürüdüğünü tek bir zâbit haber verdi.

2. Vâsıf Bey Müfrezesinin Çatak'dan hareket ettiğini kezâlik gelen bir zâbit söyledi. Şimdi buraya yetişmesi emri gönderildi.

3. Bilâ-sebeb biraz dağılan Otuzbirinci Fırka ihtiyât âlâyı yine aynı vechle dağılan 89. Âlây efrâdı Hamas'ın hemen garb-i cenûb sırtlarında toplanarak karakol istikametinde ilerlemeleri emr olundu. Bunlar size yolu açacaktır. Vâsıf Bey yetişince bu işe devâm olunacaktır.

4. Her ihtimâle karşı sol cenâhınızı mütemâdiyen keşf etdirerek ahvâle karşı bi-z-zât harekâtınızı tanzîm ediniz. Bizimle iki istikametde irtibâtınız olabilir.

a. Oltu caddesi.

b. Bardız'dan tamâmiyle garba ayrılarak hafîfçe cenûba döndükden sonra Aşağı Hamas şarkında câmi' mahallinden geçerek doğruca Hamas'a gelen yol.

5. En yeni vaz'iyetinize âid rapora sür'atle intizâr ederim.

6. Yayla mevzii 92. Âlây Dokuzuncu Kolordu ve sâir kıtaât hakkında mufassal raporunuzu bu süvâriyle gönderiniz.

7. Sizin Bardız'ı terk etmenize nazaran Yayla mevzii hakkında tedâbirinizi yazınız.

Sol Cenâh Ordusu Kumandan Vekîli
Kaim-makam
Kirşin

İkamet Mahalleri: Çatak'dan

Târih: 28/10/330

Vukuât:

Otuzuncu Fırka Kumandanlığına

1. Onuncu Kolordu Kumandanı Mîr-livâ Hâfız Hakkı Paşa hazretlerinin bu kerre Üçüncü Ordu Kumandanlığına ta'yîni hasebiyle inhilâl eden Kolordu Kumandanlığı uhde-i âcizîye tevdî' edilmiş ve îfâ-yi vazîfeye başlanmışdır.

2. Başkumandanlık Vekâlet-i celîlesinin bu kerre Dersaadet'e avdet ve nakilleri hasebiyle Ordu-yi Hümâyûna hitâben ıstâr eyledikleri vedâ-nâmenin bir sûreti melfûfdur. Kıtaâta ta'mîmini ricâ ederim.

3. Kolordunun elde mevcûd tekâmîl kuvvet ve vesâiti kâmilen Onuncu Kolorduya rabt ve ilhâk olunmuşdur. Dokuzuncu ve Onbirinci Kolordulardaki bil-umûm depo taburları Ordu emriyle Onbirinci Kolorduya rabt edilmişdir. Yarından i'tibâren Onbirinci Kolordu merkezi olan (Hanedik)e gönderilmesi lâzımdır.

4. Kumandasını kemâl-i ıftihârla der-uhde eylediğim şerefli kolordunun pek mukaddes ve meşrû' bir hak ile Ruslara karşı açılan harbde târihde emsâlsiz olarak ve hattâ bütün mevcûdiyyetini sarf ve isti'mâl sûretiyle ibrâz etmiş olduğu gayret ve fedâ-kârlıkda intikamımızı tamâmen alıncaya değin devâm edeceğinden pek ziyâde emînîm. Hattâ bu gayret ve fedâ-kârînin şu günlerde daha ziyâde sarfı îcâb eder. Zirâ büyük muharebeleri ta'kîb eden günlerde her orduda meşhûd olduğu üzre teşkilât-ı dâhiliyyesi açılan elîm

rahnelerle cidden muhtâc-ı tanzîm bulunmuşdur. Binâen aleyh el-yevm vazîfe başında kalmış olan kıymet-dâr silâh arkadaşlarımdan

- Bir ân evvel perâkendelerin toplanması ve kıtaâtın serfân tanzîm olunmasını. Esliha ve ceb-hâne noksânının acilen ikmâli.

- Muhârebe ânlarının hâricinde kıtaâtın mutlaka istirahatlerinin ve muntazaman iâşelerinin te'mîni.

- Her dürlü vesâitle efrâdın kuvve-i ma'neviyyesinin ref' ve ihlâsını ve bu maksadla ayrıca telkinât-ı dîniyyede bulunulması.

- Hidemât ve tedâbîr-i sıhhiyyenin tamâmen tatbîki (bu husûsda kumanda hey'âtının hey'et-i sıhhiyyeden ziyâde bulundurmasını) sûret-i mahsûsada temennî ve taleb ederim.

Onuncu Kolordu Kumandanı
Mîr-alây
Yusuf İzzet

Mûlâhazât:

Mezkûr sûret târih sırasıyla mahalline yazılmışdır, ya'nî 26/10/330 sırasına.

KOLEKSİYON	KLASÖR NU:	DOSYA NU:	FİHRİST NU:
BDH	5054	H-2	1-77a (78-106)

EKLER

30. Fırka 6-7/10/30 Kuvve-i Umûmiyyesi
(30'uncu Tümenin 19-20 Aralık 1914 Tarihli Genel Kuvvet Çizelgesi)

[illegible]

Kıtaât	Bulundukları Mahaller	Zâbitân		Me'murîn ve ... (?)	Küçük Zâbitân		Efrâd		Küçük Çaplı Tüfenk	Makinelî Tüfenk	Ceb-hâne Sandk	Hayvânât					Kaç Günlük Erzâk Mikdârı Günlük	Mûlâhazât
		Muhârib	Gayr-i Muhârib		Muhârib	Gayr-i Muhârib	Muhârib	Gayr-i Muhârib				Binek	Mekârî	Koşum	Öküz	Deve		
Fırka Karârgâhı	Şipek	7	7	3	2		72	53	52		7	47	40				5	20 muaddel Martin, 12 Filinta
88. Âlây	Bar'da	64			3087				3060	4	582		315				5	Altışar günlük çay üçer günlük arpa
89. Âlây	Kızılkilise	47	4	1	72	20	2330	223	2516	2	522	36	244	18			5	6 tüfenk esteri koşum da dâhildir.
90. Âlây	Şipek	42	11	3	83	9	2757	290	2917	2	552	29	261	6			5	
30. Âlây Topcu	Kızılkilise	37					1066				2490 sahrâ atım 2400 cebel atım		792					728 sahrâ atım 1216 cebel atım. Henüz Kızılkilise'ye muvâsalat etmemiş.
Süvâri Bölüğü 19. Âlây 1. Bölük	Bar'da	4			7		90	5	97		9	96	19				5	3 günlük yem var.
Yekûn		201	22	7	164	29	8802 (940 2)	571	8552 (864 2)	8	167 2	208	167 1	24				

1. Darboğaz Deresi
2. Kızılpınar Dağı
3. Kızılcubuk Deresi
4. Sankamış
5. Çamurlu Dağı
6. İmamköy Harabesi
7. Handere- Posta
8. Kumru Dağı
9. Kızılkilise Harabesi

10. Soğanlı Dağları
11. İskender Suyu
12. Yazılıtaş Dağı
13. Soğanlı Geçidi
14. Mağaracık Harabesi
15. Ayderesi Dağı
16. Köroğlu
17. Köroğlu Harabesi
18. Söğütlü Harabesi - Posta

19. Çamar Dağı
20. Han Posta
21. Akmezar Dağı
22. Topyolu
23. Gürdüz Yaylası
24. Çakırbaba Dağı
25. Tandırlı Dağı
26. Karaeşkin
27. Kürkesan

28. Kömürcük Dağı
29. Çırçır Dağı
30. Bardız
31. Zargankale
32. Aşağı Hamas
33. Çilhoros Dağı
34. Çilhoros
35. Sırbaşan
36. Yeniköy

37. Isısu
38. Gök Dağı
39. Ahmedimezar Deresi
40. Karataş Dağı
41. Çorhanbaşı Dağı
42. Hacude Düzü
43. Ağvıran
44. Süleymanlı
45. Nüğüçük

46. Çatak
47. Güllü Dağı
48. Oyuktaş dağı
49. Kürdigan
50. Kilise Harabesi
51. Zadrakom
52. Öskühat
53. Yayla
54. Delikli Dağı

55. Norhin Yaylası
56. Yayla
57. Norşin

